

กวีนิพนธ์สงครามจินราชวงศ์ถัง : การศึกษาเชิงวาทกรรม

นางพัชนี ตั้งยืนยง

ศูนย์วิทยพัทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

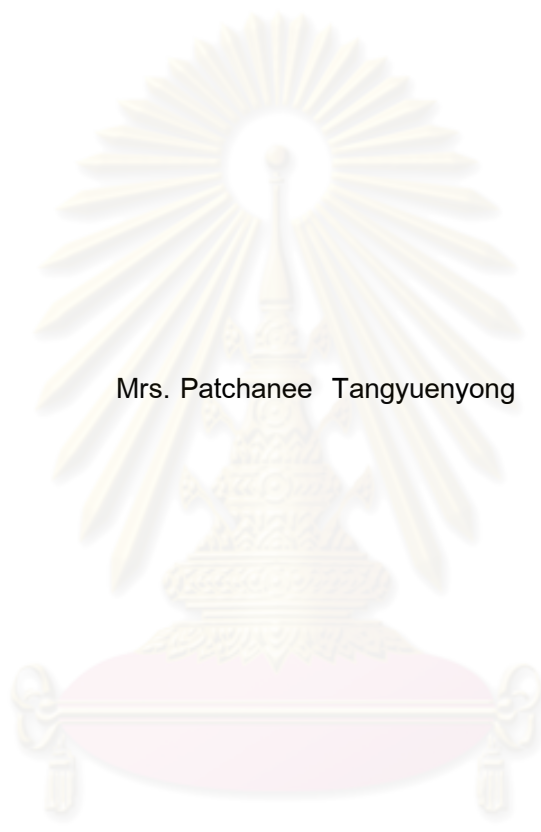
สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHINESE WAR POETRY OF THE TANG DYNASTY : A DISCURSIVE STUDY

Mrs. Patchanee Tangyuenyong

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Literature and Comparative Literature

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

โดย

สาขาวิชา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

กวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง : การศึกษาเชิงวาทกรรม

นางพัชณี ตั้งยืนยง

วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร

รองศาสตราจารย์ ดร.ประพิณ มโนมัยวิบูลย์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิตศึกษา

ประพนธ์ อัครวิรุฬห์

..... คณะบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพนธ์ อัครวิรุฬห์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประพนธ์ อัครวิรุฬห์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพนธ์ อัครวิรุฬห์)

ตรีศิลป์ บุญขจร

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร)

ประพิณ มโนมัยวิบูลย์

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประพิณ มโนมัยวิบูลย์)

มลินี ดิลกวนิช

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.มลินี ดิลกวนิช)

อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์)

สุรีย์ ชุณหะวัณ

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. สุรีย์ ชุณหะวัณ)

พจน์ ดั้งยืนยง : กวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง : การศึกษาเชิงวาทกรรม. (CHINESE WAR POETRY OF THE TANG DYNASTY : A DISCURSIVE STUDY) อาจารย์
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร, อาจารย์ที่ปรึกษา
วิทยานิพนธ์ร่วม : รองศาสตราจารย์ ดร.ประพิณ มโนมัยวิบูลย์, 222 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอการวิเคราะห์กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามในหนังสือ *ซุนนุ่กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง (Quan Tang Shi)* ซึ่งรวบรวมขึ้นโดยพระบรมราชโองการของจักรพรรดิถังซี้ แห่งราชวงศ์ซิง (ค.ศ.1644-1911) โดยใช้การวิเคราะห์ทางวาทกรรมศึกษา (Discourse Studies) ซึ่งเชื่อว่า ภาษา วรรณกรรม และสังคมวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ปฏิสัมพันธ์กันอย่างแยกจากกันไม่ได้

ผลการวิจัยสรุปได้ว่ากวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถังมีปฏิบัติการทางวาทกรรม 3 ชุด คือ วาทกรรมชนชาตินิยม วาทกรรมชนชั้น และวาทกรรมเพศสภาพ ซึ่งมีลักษณะทั้งวาทกรรมครอบงำ และวาทกรรมตอบโต้ ทั้งนี้โดยเปิดเผยให้เห็นว่ากวีนิพนธ์เป็นวาทกรรมที่ประกอบสร้างขึ้นโดยสัมพันธ์กับอำนาจอย่างซับซ้อน และเป็นปฏิบัติการทางภาษาแบบหนึ่งซึ่งมีบทบาทในการสร้างเสริม สืบทอด ตอบโต้ และต่อรองกับความคิดกระแสหลักต่าง ๆ ที่เผยแพร่และครอบงำสังคม สำหรับกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการนำเสนอวาทกรรมพบว่า กลวิธีทางภาษาในวาทกรรมมีหลายวิธี อาทิ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้อุปสรรคณ์คู่ตรงข้าม การใช้กระบวนจินตภาพ และการใช้สหพท

นอกจากนี้ จากการตีความความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์พบว่า อุดมการณ์สร้างชาติ อุดมการณ์ราชาธิปไตย และอุดมการณ์ปีศาจธิปไตยเป็นอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ และเป็นอุดมการณ์หลักของสังคมที่ผู้มีอำนาจต้องการรักษาไว้ เพื่อจรรโลงระบบแกนหลักของสังคมและวัฒนธรรมให้ดำเนินไปได้ พิธีกรรมการดอกย้าและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านระบบการสอบคัดเลือกข้าราชการ ทำให้อุดมการณ์หลักเหล่านี้ฝังรากลึกอยู่ในโครงสร้างความรู้สึกร่วมของชาวจีนราวกับว่าเป็นธรรมชาติ

สาขาวิชา วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ
ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนิสิต.....

พจน์ ดั้งยืนยง

ลายมือชื่อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

Dr. Sirin Boonkhor

ลายมือชื่อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

Dr. Prapin Manomayabul

4880907222 : MAJOR LITERATURE AND COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORDS : DISCOURSE/ IDEOLOGY/ TANG POETRY / WAR / LITERARY CRITICISM

PATCHANEE TANGYUENYONG : CHINESE WAR POETRY OF THE TANG DYNASTY :
A DISCURSIVE STUDY. THESIS ADVISOR : ASST.PROF. TRISILP BOONKHACHORN,
Ph.D., THESIS CO-ADVISOR : ASSOC.PROF. PRAPIN MANOMAIVIBOOL,
Ph.D., 222 pp.

This thesis aims to analyze war poetry during the Tang Dynasty that was compiled in the *Complete Tang Poetry (Quan Tang Shi)*, commissioned by the Kangxi Emperor of the Qing Dynasty (1644-1911 A.D.). The theory employed here is Discourse Studies, which postulates that language, literature and cultural society are inseparably related.

What can be concluded from this thesis is that war poetry during the Tang Dynasty consists of three discursive practices: discourses on ethnic nationalism, on class and on gender, all of which characterize dominant and counter-dominant discourse. This clearly illustrates how poetry can be regarded as a discourse constructed with power relation in a complex way. Moreover, it is a kind of linguistic practice that reinforces, descends, retorts and negotiates with other mainstream thoughts disseminating and dominating the society. There are several linguistic methods employed in the discourse construction, such as vocabulary selection, antagonistic metaphors, imagery and intertextuality.

In addition, the interpretation of relationship between language and ideology reveals that ideologies on nation-building, on monarchy, and on patriarchy are invisible mainstream concepts in the society that the authorities wanted to preserve and nurture the continuation of the principle social and cultural system. The successive rituals of repetition and reproduction via the imperial examination system enable these main ideologies to remain ingrained in the structure of the Chinese people's feelings like a second nature.

Field of Study: Literature and Comparative Literature

Academic Year: 2009

Student's Signature

Patchanee Tangyuenyong

Advisor's Signature

Trisilp Boonkhachorn

Co-Advisor's Signature

Prapin Manomaiwibool

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้ หากไม่มีอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ซึ่งเป็นผู้แนะนำแนวทางและเปิดโลกการศึกษาศาสตร์แห่งวรรณคดีเปรียบเทียบกับแก่วิจัย รวมทั้งสละเวลาตรวจแก้ไขจนทำให้งานวิจัยเสร็จสมบูรณ์ อีกท่านหนึ่งคือ รองศาสตราจารย์ ดร.ประพิณ มโนมัยวิบูลย์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผู้เปี่ยมด้วยความเมตตาให้คำปรึกษา เอาใจใส่ผู้วิจัยมาตั้งแต่แรกเริ่มทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งหาทุนการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศให้แก่ผู้วิจัย ทั้งยังอุทิศเวลาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพจน์ อัครวิรุฬหการ รองศาสตราจารย์ ดร.มาลินี ดิลกวัฒนิช รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์ และอาจารย์ ดร.สุรีย์ ชุณหเรืองเดช ที่ได้กรุณาสละเวลาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ยิ่ง ตลอดจนแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ไม่เพียงแต่ความรู้ในเชิงวิชาการเท่านั้น หากแต่ความเมตตาและความปรารถนาดีที่สัมผัสได้ ล้วนทรงคุณค่าทางจิตใจต่อผู้วิจัยยิ่งนัก

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ หมิ่นคายเต๋อ (Professor Min Kaide) และ ศาสตราจารย์ ใต้จินหฺวา (Professor Dai Jinhua) แห่ง Peking University ที่ต้อนรับและให้คำแนะนำในงานวิจัยด้วยความเป็นมิตรยิ่งระหว่างเดินทางไปเก็บข้อมูลที่กรุงปักกิ่ง กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ จวงเจิ้นเฉิง (Professor Zhuang Zhencheng) แห่ง Beijing Foreign Studies University ผู้กรุณาอธิบายและตอบคำถามในการถ่ายถอดกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังเป็นภาษาไทยของผู้วิจัย วรรณคดีวรรณคดีอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ สัตยพงศ์ ผู้ให้กำลังใจ ให้ความหวังใจ และถามถึงความคืบหน้าของวิทยานิพนธ์เสมอ และขอบคุณอีกหลายท่านที่ไม่อาจเอ่ยนามด้วยความจำกัดของเนื้อที่ ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือ ให้ข้อคิด และข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่มอบทุนในโครงการพัฒนาอาจารย์ให้ระหว่างปีการศึกษา 2548-2550 ขอขอบคุณรัฐบาลจีน โดย The Chinese Language Council International ที่มอบทุนให้ไปเก็บข้อมูลที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง เมื่อปีการศึกษา 2551 ขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการศึกษาอย่างเต็มที่

คุณประโยชน์อันใดที่วิทยานิพนธ์นี้จะพึงมี ขออุทิศคุณงามความดีให้แก่ “พ่อ” อันเป็นที่รักผู้ล่วงลับ และ “แม่” ผู้ให้ทั้งชีวิต และความรักอันบริสุทธิ์ ขอขอบคุณ คุณไพศาล ตั้งยีนยง เพื่อนชีวิต ซึ่งแม้ช่วงเวลาที่ผ่านมาจะงานหนักเพียงใด ก็ดูแลรับผิดชอบครอบครัวให้ทั้งหมด ด.ญ.พิมพ์สิริ ตั้งยีนยง และ ด.ช.พิชญุตม์ ตั้งยีนยง ผู้มีไฉนพร้อมการดูแลให้กำลังใจมาติดใจที่โต๊ะทำงานในห้องหนังสือเสมอ

สุดท้ายนี้รำลึกถึงในวันหนึ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณา สถาอานันท์ นำหนังสือบทกวีถึงจากฮาวายมาฝากแล้วกล่าวว่า “ขอให้มีความสุขในการเขียนวิทยานิพนธ์ ซึ่งนับเป็น ‘กวีนิพนธ์’ ของชีวิตแบบหนึ่ง”

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	5
1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	20
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	20
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	20
1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	21
บทที่ 2 กวีนิพนธ์ : วาทกรรม อำนาจ และอุดมการณ์.....	28
2.1 วาทกรรม อำนาจ และอุดมการณ์.....	29
2.1.1 ความหมายของ “ วาทกรรม ”	29
2.1.2 การวิเคราะห์วาทกรรม.....	32
2.1.3 ความหมายของ “ อุดมการณ์ ”	34
2.1.4 การทำงานและหน้าที่ของอุดมการณ์.....	37
2.2 กวีนิพนธ์จีนในฐานะวาทกรรม.....	38
2.2.1 กวีนิพนธ์จีนในฐานะวาทกรรมหลัก : งานสร้าง “ความรู้/อำนาจ”.....	39
2.2.2 กวีนิพนธ์จีนในฐานะวาทกรรมตอบโต้ : งานต่อต้านอำนาจ.....	39
2.2.3 กวีนิพนธ์จีนกับอุดมการณ์ “ หลี่ ”	40
2.3 กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง : บริบททางสังคมวัฒนธรรม.....	42
2.3.1 สามประสานรากฐานวัฒนธรรมจีน : ขงจื้อ เต๋า และพุทธ.....	42
2.3.2 ฉันทลักษณ์ของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง.....	45
2.3.3 อัจฉริยภาพของภาษาจีนที่มีผลต่อกวีนิพนธ์.....	47
2.3.4 พัฒนาการและการแพร่กระจายของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง.....	50
2.3.5 กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง.....	52

บทที่ 3	วาทกรรมชนชาติในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง.....	60
3.1	วาทกรรมความรักชาติมาตุภูมิ.....	61
3.1.1	ปราบศัตรูด้านความมั่นคงของชาติ : โหลวหลาน.....	62
3.1.2	ขจัดอนารยชน : ชงหนุ.....	65
3.1.3	ตำนานวีรบุรุษ : ขุนพลและราชทูต.....	68
3.2	วาทกรรมต่อต้านสงคราม.....	75
3.2.1	สงครามคือการพลัดพรากและความตาย.....	75
3.2.2	ความเห็นใจอนารยชน : ก้าวพ้น “พวกเขา” / “พวกเรา”.....	84
3.3	กลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างวาทกรรมชนชาติ.....	87
3.3.1	การเรียกชื่อกลุ่มชนชาติอื่น.....	87
3.3.2	การใช้อุปลักษณ์.....	91
3.3.3	การใช้ตำนานวีรบุรุษ.....	93
3.4	อุดมการณ์สร้างชาติ : กระบวนการสร้างเอกภาพของชาติ.....	97
3.4.1	“ชาติ” ในจินตกรรมกับภาษาศักดิ์สิทธิ์.....	97
3.4.2	การเมืองของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์.....	98
บทที่ 4	วาทกรรมชนชั้นในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง.....	100
4.1	วาทกรรมอำนาจรัฐ.....	103
4.1.1	วาทกรรมโอรสสวรรค์ : ความจงรักภักดี.....	103
4.1.2	วาทกรรมสร้างผลงานที่ชายแดน : เฟิงโหว.....	106
4.2	วาทกรรมตอบโต้.....	112
4.2.1	จักรพรรดิ.....	112
4.2.2	นายพล.....	122
4.2.3	ทหาร.....	127
4.2.4	ชาวบ้าน.....	137
4.3	กลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างวาทกรรมชนชั้น.....	142
4.3.1	การเลือกใช้คำศัพท์.....	143
4.3.2	การใช้คำแทน.....	143
4.3.3	การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์.....	145
4.3.4	การอ้างถึง.....	146
4.3.5	การใช้อดีพจน์.....	147
4.3.6	การใช้สหพท.....	147

4.4	อุดมการณ์ราชาธิปไตย.....	149
4.4.1	ระบบการถือวงศ์ตระกูล.....	150
4.4.2	จารีต : ความจงรักภักดีและความกตัญญู.....	151
บทที่ 5	วาทกรรมเพศสภาพในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง.....	153
5.1	วาทกรรมเหอซิน : สตรีสูงศักดิ์.....	155
5.1.1	นโยบายเหอซิน : ชายแดนสันติ เศรษฐกิจรุ่งเรือง.....	156
5.1.2	นโยบายเหอซิน : ตัวประกันทางการเมือง.....	159
5.2	วาทกรรมสร้างผลงานที่ชายแดน : สตรีสามัญชนชั้นเจ้าของที่ดิน.....	170
5.2.1	ส่งเสริมสามีไปหาความก้าวหน้า : หนึ่งณรงค์คงได้เป็นพระยา... ..	170
5.2.2	คิดผิดที่ส่งเสริมสามีไขว่คว้าหายศศักดิ์.....	171
5.3	วาทกรรมบ้านแตกสาแหรกขาด : สตรีสามัญชนชั้นชาวนายากจน.....	173
5.3.1	การพลัดพราก : ดวงใจแค่นี้สะสมธนูนับร้อยดอก.....	173
5.3.2	เย็บเสื้อผ้าส่งไปชายแดน.....	180
5.3.3	สะใภ้หม้ายในครอบครัวใหม่.....	185
5.3.4	หญิงหม้ายจากภัยสงคราม.....	190
5.4	กลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างวาทกรรมเพศสภาพ.....	195
5.4.1	การใช้ภาพลักษณ์แบบฉบับ.....	195
5.4.2	การใช้สหบท.....	198
5.4.3	การใช้กระบวนการจินตภาพ.....	198
5.4.4	การใช้สัญลักษณ์.....	199
5.5	อุดมการณ์ปีศาจธิปไตย : ภาพลักษณ์แบบฉบับกุลสตรี.....	200
5.5.1	การจัดตำแหน่งแห่งที่ของสตรี.....	201
5.5.2	การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสตรี.....	202
บทที่ 6	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	204
6.1	สงครามกับความรุนแรงในสังคมจีนราชวงศ์ถัง.....	204
6.2	วาทกรรมและอุดมการณ์ในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง.....	207
6.3	ข้อเสนอแนะ.....	212
	รายการอ้างอิง.....	213
	ภาคผนวก.....	217
	ภาคผนวก ก.	218
	ภาคผนวก ข.	221
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	222

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมวรรณกรรมจีนเป็นวัฒนธรรมที่มั่งคั่งทั้งงานลายลักษณ์และงานมุขปาฐะ ในงานวรรณกรรมจีนทั้งปวง กวีนิพนธ์เป็นงานวรรณศิลป์กระแสหลักที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดในการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของปัจเจกชนชาวจีนและสังคมจีน¹ นับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (206 ปีก่อน ค.ศ. – ค.ศ.200)^{*} จักรพรรดิจีนได้ยึดถือปรัชญาสำนักขงจื้อเป็นหลักในการบริหารประเทศ^{**} ส่งผลให้ความรู้สึกนึกคิดค่านิยมแบบลัทธิขงจื้อมีอิทธิพลสูงสุดต่อสังคมจีน ขณะเดียวกันก็มีอิทธิพลเหนือกระบวนการสร้างสรรค์วรรณศิลป์จีน ตามชนบทขงจื้อถือว่า กวีมีหน้าที่วิพากษ์และจรรโลงสังคม ทั้งต้องเป็นเสียงแห่งมโนธรรมของยุคสมัย ความสามารถในการรังสรรค์กวีนิพนธ์เป็นมาตรวัดความสูงส่งทางความคิด และความสามารถในการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสาร เนื่องจากภาษาจีนเป็นอักษรภาพ ผู้คนจะต้องสละเวลาจำนวนมากในชีวิต กว่าที่จะเป็นนายของภาษาเขียนได้อย่างจริงจัง ประกอบกับภาษาคำประพันธ์ยังไม่ใช้ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน 白话 หากเป็นภาษาวรรณกรรม 文言 โดยตรง สามัญชนยากที่จะอุทิศเวลาให้แก่ การศึกษาดังกล่าว จึงบ่งบอกนัยสำคัญว่า กวีทุกคนล้วนต้องเป็นผู้มีการศึกษา และสังกัดอยู่ในแวดวงชนชั้นนักปราชญ์ การศึกษาที่ต้องใช้เวลานานเช่นนั้น ในสังคมโบราณทุกแห่งย่อมเป็นสิ่งที่ไม่อาจแบ่งปันแก่ทุกคนได้ มีคนที่ได้รับการเลือกสรรจำนวนน้อยเท่านั้น ซึ่งโชคดีทางด้านเศรษฐกิจพอที่จะอุทิศเวลาให้กับการศึกษาดังกล่าวได้ กวีนิพนธ์จึงเป็นสมบัติของชนชั้นสูงทั้งผู้สร้างและผู้เสพมาโดยตลอด

ในสมัยสามก๊ก (ค.ศ.221 – 264) บ้านเมืองวุ่นวาย เมื่อโจโฉขึ้นครองอำนาจไม่สนใจคุณธรรมในคตินิยมของขงจื้อ เลือกลงมือโดยดูที่ความสามารถเท่านั้น โจโจ โจผี และโจสิต กวี

¹ Arthur F. Wright and Denis Twitchett, eds. *Perspective on the Tang* (New Haven: Yale University Press, 1973), p. 38.

^{*} การแบ่งยุคสมัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจาก “ตารางลำดับเวลาในประวัติศาสตร์จีน” ใน Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海* (Shanghai: Shanghai Cishu Chubanshe, 1989), pp. 2345 – 2405.

^{**} ลัทธิขงจื้อ กำหนดความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นคู่ ๆ โดยมีหลักปฏิบัติคือ 3 หลัก 5 จรรยา (三纲五常) 3 หลักคือ จักรพรรดิเป็นหลักของขุนนาง บิดาเป็นหลักของบุตร สามเณรเป็นหลักของภรรยา 5 จรรยา คือ เมตตา ความเป็นธรรม มรรยาท สติปัญญา และสัจจะ ความคิดในปรัชญาสำนักขงจื้อสร้างเสริมเสถียรภาพให้แก่สถาบันจักรพรรดิ จึงได้รับการเชิดชูเป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง

เอกสมัยสามก๊กได้ปลดปล่อยกวีนิพนธ์จากหน้าที่ต่าง ๆ ตามคติขงจื้อ และหันมาเน้นความงาม ความอลังการทางภาษาเป็นสำคัญ จากสมัยสามก๊กถึงราชวงศ์เหนือ-ใต้ (ค.ศ.317 – 588) ลัทธิ เต๋าและศาสนาพุทธเข้ามาซึ่งพื้นที่ในกวีนิพนธ์ กวีนิพนธ์ยังคงผูกขาดอยู่ในกลุ่มชนชั้นสูง สมัย ราชวงศ์สุย (ค.ศ.589 – 618) จักรพรรดิทรงเห็นบ้านเมืองยุ่งเหยิง จึงทรงกลับมายึดถือขนบของ ลัทธิขงจื้อเป็นหลักในการบริหารประเทศดั้งเดิม

ครั้นถึงราชวงศ์ถัง (ค.ศ.618 – 907) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ถังทรงมาจากสามัญชน พระองค์ทรงเรียนรู้จากการล่มสลายของราชวงศ์สุย เมื่อตั้งราชวงศ์ถังสำเร็จ จึงวางรากฐาน ระบบการบริหารประเทศโดยใช้หลัก “จักรพรรดิคือเรือ ประชาชนคือน้ำ” น้ำทำให้เรือลอยได้ น้ำ ก็ทำให้เรือจมได้เช่นกัน ดังนั้นราชวงศ์ถังจึงเห็นความสำคัญของสามัญชน การปกครองที่มี ประสิทธิภาพ ทำให้ประเทศชาติเข้มแข็ง จนกระทั่งราชวงศ์ถังได้ชื่อว่า “ยุคทองแห่งจักรวรรดิ จีน” (the Golden Age of Chinese Empire) ในขณะที่ชนชั้นกลางเติบโตขึ้นอย่างไม่เคย ปรากฏมาก่อน

ทางด้านวรรณศิลป์เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ และกลายเป็นต้นแบบ (precursor) ให้กับสังคมจีนในยุคต่อมา การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมีดังนี้ 1) มิติอำนาจเข้ามาสู่กวีนิพนธ์ใน สมัยราชวงศ์ถัง การช่วงชิงราชสมบัติ เพื่อขึ้นเป็นจักรพรรดิของฮิสตรี ชัดกับหลักความคิด ความเชื่อของลัทธิขงจื้ออย่างรุนแรง จักรพรรดินีอู่เจ๋อเทียน (武则天 ค.ศ.624 – 705)* มี พระราชดำริจะลดทอนอำนาจของบรรดาขุนนางหัวเก่า และเปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางมีโอกาส เลื่อนขั้นทางสังคม โดยเข้ามาเป็นขุนนางใหม่ ทรงนำระบบสอบคัดเลือกข้าราชการ (科举制 度)** ที่เริ่มขึ้นในสมัยราชวงศ์สุยมาใช้ สามัญชนทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน และทรงริเริ่มให้วิชา ร้อยกรองเป็นวิชาหลักในการสอบคัดเลือก การใช้งานทางสังคมได้เข้าไปสวมทับลงบนภาษา อย่างแนบแน่น กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังมีสถาบันจักรพรรดิมาช่วยกำหนดแนวทางให้มีสถานะที่ สูงส่ง และยังก่อเกิดมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจมหาศาล 2) สุนทรียศาสตร์ราชวงศ์ถัง เป็น สุนทรียศาสตร์แห่งสามัญชน กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังเปิดพื้นที่ให้กับความแตกต่างทุกรูปแบบ

* วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ถอดถ่ายเสียงตัวอักษรจีนเป็นภาษาไทยโดยใช้หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2550 โปรดดู ราชบัณฑิตยสถาน, *หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษา ฮินดี* (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550), หน้า 1-10.

** ระบบสอบคัดเลือกข้าราชการ หรือระบบคุณธรรม (merit system) นี้ เริ่มใช้เป็นครั้งแรกในสมัย ราชวงศ์สุย และใช้สืบทอดกันมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 สมัยราชวงศ์ชิง เป็นเวลา 1,300 ปี ระบบนี้ทำให้จีน ได้ขุนนางมาจากทุกระดับชั้นของสังคม ความหลากหลายส่งผลให้จักรวรรดิจีนเป็นจักรวรรดิที่มีอายุยาวนาน แห่งหนึ่งของโลก

รวมทั้งคนชายขอบ อาทิ คนยากไร้ หญิงคนยาก บุคคลเหล่านี้มีโอกาสขึ้นมาเป็นตัวเอกในวรรณกรรมเป็นครั้งแรก สุนทรียศาสตร์ราชวงศ์ถังมีปริศนาลึกกว้างขวางยิ่งกว่ายุคสมัยใด 3) กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง เป็นพยานหลักฐานของการปะทะกันทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย วรรณกรรมในกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง อิงกับชุดความคิดหลัก 3 ชุด คือ ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และศาสนาพุทธ เมืองหลวงฉางอันของราชวงศ์ถัง เต็มไปด้วยคนต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนา ต่างสีผิว ที่มาจากหลายประเทศ ความรุ่งเรืองทางศาสนาไม่ได้เกิดจากการตั้งรับเพียงอย่างเดียว ราชวงศ์ถังยังส่งพระสงฆ์ไปอัญเชิญพระไตรปิฎกมาจากอินเดีย การเปิดกว้างทางด้านศาสนา เปิดโอกาสให้ชุดความคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในกวีนิพนธ์มีการปะทะกันและมีบทบาทกำหนดระบบคุณค่าของสังคมจีน ชุดความเชื่อหลักทั้ง 3 ชุดดังกล่าวข้างต้นมีบทบาทแตกต่างกัน ลัทธิขงจื้อเน้นย้ำความสัมพันธ์ของคนในสังคม ลัทธิเต๋าเน้นถึงความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ ศาสนาพุทธซึ่งแนวทางคล้ายทุกขในปัจเจก เกิดเป็นวงจรความสัมพันธ์ที่ลงตัวคือ มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับตนเอง นับเป็นความชาญฉลาดของชาวจีนที่เลือกใช้พุทธปรัชญาในศาสนาและลัทธิเหล่านี้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต 4) เอกสิทธิ์ของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง ที่ต่อต้านอำนาจด้วยสถานะความเป็นวาทกรรมสมมติ ยังสอดคล้องลงตัวกับขนบวรรณศิลป์จีนที่กวีต้องวิพากษ์และจรรโลงสังคม การบันทึกความจริงของยุคสมัยในรูปประวัติศาสตร์ เสี่ยงต่ออาญาในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช การบันทึกในรูปวรรณกรรม ไม่อ้างข้อเท็จจริง แต่ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ กลับทำหน้าที่ได้ดีกว่า ทั้งพลังสัญลักษณ์ในกวีนิพนธ์ ยังสามารถลดระยะห่างระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ราชวงศ์ถังนั้นได้ชื่อว่า “ยุคทองแห่งกวีนิพนธ์” (the Golden Age of Chinese Poetry)² มีกวีอยู่ในชนทุกชั้นทุกอาชีพ ประชาชนสมัยราชวงศ์ถังมีพื้นฐานทางกวีนิพนธ์อย่างมั่นคงจนเรียกได้ว่าหายใจเป็นกวีนิพนธ์ อารมณ์ของกวีนิพนธ์ไร้ขีดจำกัด แทรกซึมเข้าไปส่วนที่ลึกเร้นที่สุดของมนุษย์ จากการศึกษา กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง ผู้วิจัยพบว่า อารมณ์อันไร้ขีดจำกัดเหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะ กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังมีตรรกะการประกอบสร้างภายในตัวบทตัวเอง และถูกสร้างขึ้นภายใต้กรอบที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ทางสุนทรียะของจีน อีกทั้งถูกกำหนดขึ้นด้วยวัฒนธรรม กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังระดมคุณสมบัติของภาษา มาใช้ในการจัดระเบียบสังคมจีนในรูปวาทกรรมอย่างเต็มศักยภาพ ความเป็นยุคทองแห่งจักรวรรดิจีนกับความเป็นยุคทองแห่งกวีนิพนธ์จีนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

² Charles Hartman, "Poetry" in *The Indiana companion to tradition Chinese literature*, ed. and comp. William H. Nienhauser, Jr. (Bloomington: Indiana University Press, 1986), p. 68.

ช่วงระยะเวลา 300 ปีแห่งราชวงศ์ถัง จีนมีจักรพรรดิครองราชย์ 24 พระองค์ มีสงครามจำนวนมากถึง 192 ครั้ง โดยเฉลี่ยจักรพรรดิแต่ละพระองค์ต้องเผชิญศึก 8 ครั้ง³ ในยุคนี้มีกวีนิพนธ์สงครามเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และพัฒนาเป็นต้นแบบของกวีนิพนธ์สงครามในยุคต่อมา อีกทั้งยังตกทอดมาถึงปัจจุบันมากที่สุดและสมบูรณ์ที่สุด

ผู้วิจัยพบว่าตัวบทกวีนิพนธ์สงครามเป็น “พื้นที่แห่งอุดมการณ์” หรือ “พื้นที่แห่งความหมาย” เพื่อช่วงชิงอำนาจผ่านภาษา ทั้งนี้เพราะภาษามีอำนาจในการกำหนดคุณค่าเชิงบวก เชิงลบ ให้แก่เหตุการณ์หนึ่ง ๆ ได้ ในขณะที่นักประวัติศาสตร์บันทึกข้อเท็จจริงและรายละเอียดต่าง ๆ ของสงคราม กวีบันทึกมุมมอง อารมณ์ความรู้สึก และทัศนคติ ที่มนุษย์มีต่อสงคราม

ขณะที่ประวัติศาสตร์มีเสียงเดียว กวีนิพนธ์มีพหูเสียง (polyphony) บทกวีจีนเปิดพื้นที่ให้ปัญญาชนได้เปล่งเสียงเพื่อคนอื่น อาทิ สตรี คนชรา ชาวนา ชาวไร่ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ไม่เคยมีเสียง แต่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสงครามที่ผู้มีอำนาจก่อ กวีจีนอาจพบว่าเป็นพันธกิจของตนที่จะเปล่งเสียงเพื่อคนเหล่านี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าศิลปะจากสงครามสะท้อนวิญญานอันเปล่าเปลือยของมนุษย์ได้ชัดเจนที่สุด ไม่มีสภาวะการณ์ใด ๆ ที่สะท้อนความเป็นมนุษย์ได้ชัดเจนเท่าสงคราม สงครามเป็นช่วงที่เราเห็นวิญญานเปล่าเปลือยของคน เป็นห้วงที่คนหิวโหยทางร่างกายและจิตวิญญานอย่างที่สุด โดยข้อเท็จจริงแล้วผู้ที่ตัดสินใจใช้สงครามเป็นวิถีแก้ไขความขัดแย้งมักจะเป็นผู้มีอำนาจ คนตัวเล็ก ๆ ในสังคมตัดสินใจก่อสงครามไม่ได้

ด้วยเหตุความสำคัญของบทบาทและคุณค่าของกวีนิพนธ์จีนดังที่กล่าวข้างต้น กวีนิพนธ์สงครามซึ่งเป็นวาทกรรมประเภทหนึ่งที่มีอุดมการณ์และความสัมพันธ์เชิงอำนาจแฝงอยู่ และมีบทบาทในการตอกย้ำ ผลิตซ้ำ สืบทอดอุดมการณ์หลักของสังคม อุดมการณ์เหล่านี้แทรกซึมอยู่ได้ด้วยอาศัยยวัญภาษาและลักษณะบางประการของกวีนิพนธ์ เครื่องมือเหล่านี้ทำให้ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) คือ การสร้างความหมาย ตอกย้ำ ผลิตซ้ำ สืบทอดอุดมการณ์ กระทำได้โดยแนบเนียนเหนือความตระหนักรู้ของคนส่วนใหญ่ กวีนิพนธ์จึงมีบทบาทในการกำหนดควบคุมสังคม และในขณะเดียวกันกวีนิพนธ์ก็ถูกกำหนดควบคุมโดยสังคมเช่นกัน อนึ่งกวีนิพนธ์สงครามนั้นนอกจากจะมีวิถีชีวิต มีค่านิยม อุดมการณ์ มีความ

³ Fu Zhongxia, *Zhongguo junshishi* 中国军事史 (Beijing: Jiefangjun Chubanshe, 1985), p. 570.

ใฝ่ฝันของระบบบรรจุอยู่ ยังเป็นเกราะในการวิจารณ์การเมืองทางอ้อม และเป็นเครื่องมือในการต่อต้านและท้าทายอำนาจ

ทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นนำมาสู่ความสนใจของผู้วิจัยว่า กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง ซึ่งมีกระบวนการประกอบสร้างโดยวัฒนธรรมอันสามารถเดินทางผ่านพันราชวงศ์หยวน (ค.ศ. 1206 – 1368) ซึ่งปกครองโดยชนเผ่ามองโกล และราชวงศ์ชิง (ค.ศ. 1616 – 1911) ซึ่งปกครองโดยชนเผ่าแมนจูรวมระยะเวลา 457 ปี มาได้อย่างไร นอกจากอุดมการณ์หลักของชนชาติอื่นแล้ว ในบทกวีบรรจุสิ่งใดไว้ที่ผู้มีอำนาจต่างเผ่าพันธุ์ไม่กล้าลบล้าง แม้เผ่าพันธุ์ของตนจะตกเป็นเป้าแห่งการดูแคลน จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ดังนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 วิเคราะห์กระบวนการสร้างวาทกรรมในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง
- 1.2.2 ศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการประกอบสร้างวาทกรรมต่าง ๆ
- 1.2.3 วิเคราะห์อุดมการณ์หลักของสังคมจีนที่แฝงอยู่ในกวีนิพนธ์สงคราม

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1.3.1 กวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง เป็นกวีนิพนธ์ที่นำเสนอวาทกรรมอำนาจรัฐ และการตอบโต้ วาทกรรมที่กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังประกอบสร้างขึ้นมี 3 ชุดคือ วาทกรรมชนชาติ วาทกรรมชนชั้น และวาทกรรมเพศสภาพ

1.3.2 กลวิธีทางภาษาที่ใช้นำเสนอวาทกรรมได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้คำแทน การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้กระบวนการจินตภาพ การใช้อุปลักษณ์ การใช้สหพท ฯลฯ

1.3.3 วาทกรรมทั้ง 3 ชุดล้วนผลิตซ้ำอุดมการณ์หลักของสังคมจีนกล่าวคือ วาทกรรมชนชาติผลิตซ้ำอุดมการณ์สร้างชาติ วาทกรรมชนชั้นผลิตซ้ำอุดมการณ์ราชาธิปไตย และวาทกรรมเพศสภาพผลิตซ้ำอุดมการณ์ปิตาธิปไตย

1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยกวีนิพนธ์จีนราชวงศ์ถังที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้มีทั้งแนวการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมในวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมจีน แนวการศึกษากวีนิพนธ์โดยแยกตามสำนักหรือประเภท และ แนวการศึกษาพัฒนาการของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังโดยแบ่งตามยุคสมัย

(1) แนวการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมในวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมจีน ได้แก่งานวิจัย :
 ถาวร ลิกขโกศล. *วิเคราะห์เทียบร้อยกรองประเภท “กลอน” ของไทย กับร้อยกรอง
 ประเภท “ซีอ” ของจีน*. ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
 2526.

ถาวร ลิกขโกศล ได้ศึกษาเปรียบเทียบร้อยกรองประเภท “กลอน” ของไทยและร้อย
 กรองประเภท “ซีอ” ของจีนโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะค้นหาความสัมพันธ์ของ “กลอน” ไทยกับ “ซีอ”
 จีน จากการศึกษาพบว่ากลอนของไทยและซีอของจีนนั้นมีข้อแตกต่างกัน 9 ประเด็นดังนี้

(1.1) รูปแบบ ซีอมีลักษณะบังคับ 4 ประการคือ คณะ เสียงวรรณยุกต์ สัมผัส และคู่
 สมดุล ส่วนกลอนมีลักษณะบังคับเพียง 3 ประการ คือ คณะ เสียงวรรณยุกต์ และสัมผัส จะเห็น
 ว่าแตกต่างกันที่ ซีอมีคู่สมดุล

(1.2) คณะ กลอนกำหนดคณะเป็นบท บาท และวรรค กลอนหนึ่งบทมี 4 วรรค
 คือ วรรคดับ รับ รอง ส่ง สองวรรครวมกันเป็นหนึ่งบาทคือบาทเอก บาทโท ส่วนซีอกำหนด
 เป็นบทและวรรคเท่านั้น

(1.3) สัมผัส สัมผัสของซีอคือคำที่มีเสียงสระหรือสระและตัวสะกดในมาตราเดียวกัน
 ถ้าเป็นสระผสมบังคับให้เสียงท้ายเหมือนกันเท่านั้นและจะใช้คำเสียงเดียวกันแต่ต่างอักษรก็ได้
 นับว่าอิสระกว่าสัมผัสของกลอน ส่วนสัมผัสของกลอนนั้นบังคับเฉพาะสัมผัสสระอย่างเดียว แต่
 ถ้อยเคร่งครัดมากต้องเป็นสระเสียงเดียวกันจริงๆ ไม่ว่าสระเดี่ยวหรือสระผสม และถ้ามีตัวสะกด
 ก็ต้องแม่เดียวกัน

(1.4) เสียงวรรณยุกต์ เสียงวรรณยุกต์ของซีอ แบ่งเป็นสองหมวด คือ วรรณยุกต์คง
 ระดับ และวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ และมีการสลับกัน สำหรับกลอนพบว่าไม่ได้ใช้เสียงวรรณยุกต์
 ช่วยเสียงเสนาะในวรรคอย่างซีอ กลอนจะให้ความสำคัญแต่เสียงวรรณยุกต์ท้ายวรรคซึ่งเป็น
 ตำแหน่งรับสัมผัสเท่านั้น

(1.5) คู่สัมผัส กลอนไม่บังคับคู่สัมผัสอย่างซีอ แต่ก็มีใช้กันอยู่บ้าง เพื่อให้เกิดความ
 สมดุลเช่นเดียวกับจีน

(1.6) เนื้อหา กลอนของไทยและซีอของจีนมีความเหมือนและความแตกต่างกันใน
 ด้านเนื้อหาทั้ง 10 ประเภทดังนี้

(1.6.1) เนื้อหาเกี่ยวกับความรักระหว่างชายหญิง

ถาวร ลิกขโกศลพบว่ากลอนมีเนื้อหาทางด้านความรักระหว่างชายหญิงมากกว่าซีอ
 ความรักชายหญิงในกลอนจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับหนุ่มสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน เช่น ในเพลง
 ยาว มโหรีโบราณ และดอกสร้อย สำหรับสามภรรยาโดยเฉพาะในนิราศ และเน้นการเกี่ยวพา

ราสี คร่ำครวญถึงคนรัก ตัดพ้อต่อว่า แต่ในชื่อจะเป็นเรื่องของสามีภรรยามากกว่า โดยจะเป็นบทคร่ำครวญ แสดงความหวังใยและรำลึกถึงคู่ที่พรากจากกัน สิ่งที่เป็นข้อห้ามอย่างสำคัญที่สุดของวรรณคดีจีนก็คือ การแสดงความรักระหว่างชายหญิงอย่างชัดเจน คำนิยมของลัทธิขงจื้อทำให้เรื่องรักระหว่างชายหญิงของจีนถูกจำกัดขอบเขตมากแม้กระทั่งในบทร้อยกรอง

(1.6.2) เนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อน

ชื่อนิยมเขียนเนื้อหาเกี่ยวกับเพื่อนมากกว่ากลอน เช่น บทแสดงความรักความคิดถึงความชื่นชมและบทปลอบใจ ส่วนกลอนมีเรื่องเกี่ยวกับเพื่อนแทรกอยู่ในนิราศบ้างแต่ไม่มากนัก

(1.6.3) เนื้อหาชมธรรมชาติ ชีวิตชนบท และการพรรณนาพืช สัตว์ สิ่งของ

จีนและไทยเป็นผู้รักความงามของธรรมชาติเหมือนกัน แต่กลอนมีการกล่าวถึงชีวิตและธรรมชาติในชนบทน้อยกว่าชื่อ กวีไทยไม่ได้แสดงความชื่นชมชีวิตชนบทและหลงใหลธรรมชาติอย่างกวีจีน ทั้งนี้คงเนื่องจากจีนมีประชากรมาก ชีวิตในเมืองซับซ้อนวุ่นวายมากมาย แต่โบราณ ธรรมชาติและชีวิตชนบทจึงเป็นประจักษ์โลกที่พิงไฟหาของกวีจีน

(1.6.4) เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการศึกสงคราม

กวีจีนนิยมแต่งชื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ บุคคล หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ชื่อมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการศึกสงครามมากกว่ากลอน สำหรับสงครามซึ่งมีเนื้อหาหลายลักษณะ อาทิ แสดงให้เห็นความวิบัติของบ้านเมือง การพลัดพรากของประชาชน การเกณฑ์พล ความลำบากของทหาร ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการทำสงครามของรัฐ รวมถึงการแสดงความรักชาติอย่างแรงกล้า

(1.6.5) เนื้อหาเชิงการเมือง ปัญหาสังคมและความทุกข์ยากของประชาชน

เนื้อหาด้านนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการวิจารณ์ชนชั้นปกครอง ความอยุติธรรมต่างๆ ในสังคม ตลอดจนการไฝ่ฝันถึงรัฐในอุดมคติ เนื้อหาประเภทนี้ในกลอนมีน้อยกว่าชื่อ สำหรับกลอนไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมากลอนจึงเริ่มมีเนื้อหาทำนองนี้มากขึ้น

(1.6.6) เนื้อหายั่วล้อ เสียดสี และสรรเสริญ

กลอนมีเนื้อหายั่วล้อ เสียดสี ชื่อจะมีเป็นจำนวนมากและมักอยู่รวมกับเนื้อหาทางการเมือง การเสียดสีผู้ปกครองที่กวีเห็นว่าบกพร่อง หรือผู้ที่อยู่ในฐานะได้เปรียบเช่น พ่อค้า ส่วนเนื้อหายกย่องสรรเสริญนั้นทั้งชื่อและกลอนมีมากเช่นเดียวกัน ผู้ที่ได้รับการยกย่องในกลอนคือ พระมหากษัตริย์ ส่วนในชื่อคือจักรพรรดิ

(1.6.7) เนื้อหาดลกขบขัน

เท่าที่ถาวร ลิกขโกศลศึกษามาชื่อไม่มีเนื้อหาตลกขบขันหรือแสดงอารมณ์ขันของกวีเลย เพราะชื่อเป็นร้อยกรองสำหรับแต่งเรื่องค่อนข้างเอาจริงเอาจัง ส่วนกลอนนั้นมีเรื่องตลกเป็นจำนวนมาก จึงกล่าวได้ว่าอารมณ์ขันเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของวรรณคดีไทย

(1.6.8) เนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ ปรัชญา และสุภาสิต

เนื้อหาแนวนี้มีมากในกลอน โดยเฉพาะธรรมปรัชญา และสุภาสิตตามหลักพุทธศาสนา ส่วนในชื่อ นั้นปรัชญาข้อคิดจะมาจากพุทธศาสนาและลัทธิเต๋ามากกว่าลัทธิขงจื้อเพราะลัทธิขงจื้อไม่มีหลักธรรมะที่ลึกซึ้ง มีแต่หลักจริยธรรม และการเมืองการปกครองเป็นส่วนใหญ่

(1.6.9) เนื้อหาพรรณนาอารมณ์

เนื้อหาพรรณนาอารมณ์มีทั้งในกลอนและชื่อ การพรรณนาอารมณ์ในกลอนมักพรรณนาอารมณ์รัก อารมณ์เศร้า ความคับแค้นในชีวิต ส่วนในชื่อ การพรรณนาอารมณ์มักแต่งเป็นบทสั้นๆ มีการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ความทุกข์ยากของประชาชนและประวัติศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

(1.6.10) เนื้อหาบันทึกการเดินทาง

เนื้อหาบันทึกการเดินทางเป็นเนื้อหาที่เด่นที่สุดในกลอน ในรูปแบบของนิราศ ซึ่งมักพูดพาดพิงถึงคนรักและมีการชมธรรมชาติแทรกอยู่ด้วย มักเป็นบันทึกขนาดยาวโดยจะกล่าวอย่างละเอียด ส่วนชื่อมีเนื้อหาบันทึกการเดินทางอยู่บ้างและมีการชมธรรมชาติตลอดจนพรรณนาความรู้สึกคล้ายกลอน แต่จะไม่พูดถึงความรัก แต่นิยมพูดถึงบ้านเมือง

ถาวร ลิกขโกศลให้ข้อสังเกตว่าเนื้อหาที่เด่นที่สุดของกลอนคือความรักระหว่างชายหญิง ส่วนเนื้อหาที่เด่นที่สุดของชื่อจะเกี่ยวข้องกับการเมือง สังคม และชีวิตประชาชน นอกจากนี้ยังพบว่าสาเหตุที่กลอนและชื่อมีลักษณะเนื้อหาต่างกันมีปัจจัยสำคัญคือทัศนคติทางวรรณคดีของกวี ลัทธิขงจื้อสอนให้คนจีนเอาใจใส่กิจการบ้านเมืองและกล่าววิพากษ์วิจารณ์ เป็นพื้นฐานสำคัญอย่างยิ่งต่อร่องกรองของจีน ทำให้กวีจีนมีทัศนะต่อวรรณคดีผิดแผกแตกต่างกับกวีไทยซึ่งเห็นว่าการวิพากษ์วิจารณ์กิจการบ้านเมืองไม่ใช่สาระและหน้าที่ของกลอน ทั้งยังเป็นเรื่องต้องห้าม

(1.7) สุนทรียภาพกลอนกับชื่อ

สุนทรียภาพของกลอนและชื่อจะเด่นไปคนละทาง กลอนนิยมการพรรณนาอย่างละเอียด เล่นคำเล่นอักษร เพื่อให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพหรืออารมณ์สะเทือนใจและได้รสเสียงซึ่ง

เรียงร้อยไว้อย่างไพเราะ ส่วนชื่อนิยมความกระชับอมอม กล่าวสั้นแต่ได้ภาพคมเด่นหรือความลึกซึ้งกินใจอย่างไม่รู้จบ

(1.8) ศิลปะการใช้คำ

คำที่ใช้ในกลอนและชื่อเป็นคำที่มีความดีเด่น เป็นภาษากวีนิพนธ์เหมือนกัน แต่มีศิลปะการใช้คำบางประการที่แตกต่าง เช่น การแผลงคำในกลอนเป็นการแปลงเสียงของคำให้ผิดไปจากเดิม เพื่อให้ได้สัมผัสตามฉันทลักษณ์เป็นสำคัญ ส่วนการแผลงคำในชื่อเป็นการแปลงชนิดคำตามหน้าที่ทางไวยากรณ์โดยไม่เปลี่ยนแปลงเสียง เช่น คำนามใช้เป็นคำกริยา เป็นต้น ดังนั้นกล่าวได้ว่า ชื่อมุ่งความจึงใช้วิธีแผลงชนิดของคำช่วยสร้างรสความ ส่วนกลอนใช้แผลงคำช่วยสร้างรสไพเราะทางเสียง

(1.9) ความ

กลอนและชื่อนิยมความไพเราะด้านความตรงข้ามกัน ชื่อนิยมความกระชับอมอมความให้ผู้อ่านใช้จินตนาการหรือตีความเอาเอง จึงนิยมใช้ความเปรียบมากกว่าการพรรณนาตรง ส่วนกลอนนิยมความละเอียดชัดเจน เข้าใจได้ทันที จึงนิยมการพรรณนาอย่างตรงไปตรงมามากกว่า

ถาวร สิกขโกศลกล่าวว่า เนื่องจากชื่อให้ความสำคัญแก่รสความมากกว่ารสเสียง จึงเป็นปัจจัยให้กวีจินตนาการเรื่องเนื้อหาสาระ ชื่อที่มีสุนทรียะเป็นเยี่ยมต้องดีทั้งรูปแบบ เนื้อหา ศิลปะการแต่งและทัศนอารมณ์ของกวี ส่วนกลอนมีความไพเราะที่ได้จากเสียงเสนาะ รสคำ และกวีโวหารเป็นสำคัญ สุนทรียภาพของกลอนจึงเด่นในแง่วรรณศิลป์ ให้ความสำเร็จอารมณ์แก่ผู้อ่านมากกว่าเราให้เกิดความคิด

จากผลการวิจัยถาวร สิกขโกศลสรุปว่า การศึกษาเปรียบเทียบนี้ทำให้เห็นได้ว่ากลอนวิวัฒนาการมาจากเพลงชาวบ้านจำพวกเพลงกล่อมเด็กมากกว่าพัฒนามาจากชื่อ เหตุที่กลอนและชื่อมีลักษณะคล้ายกันอยู่บ้างเป็นเพราะ ภาษาไทยและภาษาจีนมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

(2) แนวการศึกษา กวีนิพนธ์โดยจำแนกตามสำนักหรือประเภทได้แก่ : Pan Baiqi.

Quan Tang Shi Jinghua Fenlei Jianshang Jicheng 全唐诗精华分类鉴赏集成. Nanjing: Hebei University Press, 1989.

พานไปฉี (潘百齐) ได้รวบรวมกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังจำนวน 2706 บท ซึ่งเป็นผลงานของกวี 418 คน แล้วจัดกลุ่มตามเนื้อหา โดยแบ่งกลุ่มเป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มใหญ่เรียกว่า 部

เช่น สิ่งก่อสร้าง บุคคล พืช สัตว์ กลุ่มกลางเรียกว่า เหมิน 門 เช่น วัด อาชีพ ดอกไม้ นก และกลุ่มเล็กเรียกว่า เล่ย 类 เช่น วัดพุทธ ทหาร ดอกเหมย นกยูง เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้รวบรวมได้ทั้งสิ้น 55 ปู่ 222 เหมิน และ 1175 เล่ย ใน 55 ปู่นี้ ประกอบด้วย 1. สถานที่ท่องเที่ยว 2. วิถีชีวิต 3. เรือกสวนไร่นา 4. ชายแดน 5. ภูมิศาสตร์ 6. ดาราศาสตร์ 7. ดินฟ้าอากาศ 8. ฤดูกาลทั้งสี่ 9. เทศกาลต่างๆ 10. เวลา 11. พืช 12. สัตว์ 13. เครื่องใช้ต่างๆ เช่น 14. สิ่งก่อสร้าง 15. ภัยพิบัติและสิ่งมงคล 16. บุคคล 17. กายภาพ 18. จิตใจ ความรู้สึก 19. จริยธรรม 20. ความสามารถของบุคคล 21. ชนชาติ 22. วัง ราชสำนัก 23. ครอบครัว 24. เสื้อผ้าอาภรณ์ 25. อาหารการกิน 27. การเดินทางท่องเที่ยว 28. ประเพณี พื้นบ้าน 29. การคบค้าสมาคม 30. มิตรภาพ 31. ความรัก 32. การจากลา 33. ภรรยาผู้อ้าย 34. คิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน 35. รักษาชาติ 36. การแสดงความคิดเห็น 37. การเกษตร 39. การค้า 40. การคมนาคม ขนส่ง 41. เศรษฐกิจ 42. การเมืองการปกครอง 43. กฎหมาย 44. กองทัพ 45. วัฒนธรรม 46. การศึกษา 47. วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี 48. การกีฬา 49. การแพทย์ 50. วรรณคดี 51. ศิลปะ 52. ประวัติศาสตร์ 53. ปรัชญา 54. ศาสนา และ 55. การต่างประเทศ

ในแต่ละเหมิน จะมีบทกวีจำนวนอย่างต่ำ 1 บท อย่างมาก 26 บท และนำบทกวีเหล่านี้มาจัดลำดับอีกครั้งโดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ตามความสำคัญคือ บทสำคัญจะให้คำอธิบายศัพท์ และ คำวิจารณ์ บทที่มีความสำคัญรองลงมาจะให้คำอธิบายศัพท์และ/หรือคำอธิบายบทประพันธ์สั้นๆ ส่วนระดับ 3 คือ บทกวีที่ให้แต่ตัวบทกวีเท่านั้น

หนังสือเล่มนี้ ให้บทวิจารณ์จำนวนมากถึง 500 บท และยังมีภาคผนวก 3 ภาค ประกอบให้คือ ภาคผนวก 1 ประวัติการราชวงศ์ถัง เรียงตามลำดับปีเกิด ภาคผนวก 2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง ภาคผนวก 3 ดัชนีค้นบทกวีเรียงลำดับตามชื่อกวี ข้อมูลที่ปรากฏในภาคผนวก 1 จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าบทกวีถึงและจนปัจจุบัน ยังนับว่าเป็นหนังสือเพียงเล่มเดียวที่แยกประเภทบทกวีถึงได้สมบูรณ์ที่สุด

(3) แนวการศึกษาพัฒนาการของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังโดยแบ่งตามยุคสมัย เป็นผลงานของ สตีเฟน โอเวน (Steven Owen) ศาสตราจารย์ด้านวรรณคดีจีน มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา มีจำนวน 3 เล่ม โดยแบ่งเป็น ยุคถึงตอนต้น (the Early Tang) ยุคถึงรุ่งเรือง (the High Tang) และ ยุคถึงตอนปลาย (the Late Tang) หนังสือทั้งสามเล่มให้ความรู้เกี่ยวกับกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังตลอดช่วง 300 ปี ดังนี้

(3.1) Steven Owen. *The Poetry of the Early Tang*. New Haven : Yale University Press, 1977.

สตีเฟน โอเวน ศึกษากวีนิพนธ์ยุคราชวงศ์ถังตอนต้น โดยเริ่มตั้งแต่ปีค.ศ. 618 จนถึงปี ค.ศ. 713 ที่จักรพรรดิถังเสวียนจง 唐玄宗 ขึ้นครองราชย์ โอเวนกล่าวถึงลักษณะของ กวีนิพนธ์สมัยราชวงศ์เหนือราชวงศ์ใต้ (ค.ศ.317-589) ตามด้วยสมัยราชวงศ์สุย (ค.ศ.589 – 618) เพื่อเป็นภูมิหลังในการทำความเข้าใจกวีนิพนธ์ต้นราชวงศ์ถัง

สมัยราชวงศ์เหนือนั้น อำนาจของรัฐอยู่ในมือของชนชั้นสูง กวีมีสถานะเป็นเพียง เครื่องประดับของราชสำนัก ส่วนราชวงศ์ใต้ ผู้ปกครองสิ้นเปลืองเวลาอยู่กับการสร้างสรรค์บท กวีและศิลปะที่หรูหรา ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาของชนชั้นสูง และเป็นช่วงเวลาที่ยกวีนิพนธ์จีนมี ข้อจำกัดอย่างมาก

ในความคิดของนักปราชญ์ลัทธิขงจื้อ วรรณคดีมีประโยชน์ทั้งในมิติทางสังคม และ มิติทางปัจเจกบุคคล ในมิติทางสังคมนั้นวรรณคดีทำหน้าที่วิพากษ์สังคม และสนับสนุนให้ บุคคลทำความดี มิติทางปัจเจกบุคคลคือได้ระบายความคิดความรู้สึก ทว่าเป็นความรู้สึกที่ สะท้อนด้านศีลธรรมทางสังคมและการปกครอง แต่เมื่อถึงสมัยราชวงศ์เหนือราชวงศ์ใต้พบว่า แนวคิดของลัทธิขงจื้อ ด้านคุณค่าของวรรณคดีได้ถูกละเลย กวีนิพนธ์กลายเป็นสิ่งผูกขาด ของราชสำนัก บทกวีจะอยู่ในมือของชนชั้นสูง บุคคลเหล่านี้มีอำนาจในการตัดสินคุณค่าของกวี นิพนธ์ อย่างไรก็ตามโลกของกวีนิพนธ์ทางใต้ก็มีอันต้องเกิดการชะงักงันเหมือนกับการตกต่ำ ของราชวงศ์ใต้ และเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดกวีนิพนธ์ราชสำนัก (Court Poetry) ในเวลาต่อมา ก็คือกวีนิพนธ์ราชสำนักเกิดจากชนชั้นสูงและโครงสร้างทางสังคมที่ชนชั้นสูงมีอำนาจ บุคคลภายนอกที่ต้องการเข้ามาสู่โลกของกวีนิพนธ์นั้นจำเป็นต้องเรียนรู้ และเคารพในมาตรฐาน อันงดงามที่ชนชั้นสูงเป็นผู้กำหนดขึ้น

กวีนิพนธ์ราชสำนักมี 2 ลักษณะ คือ กวีนิพนธ์ที่เลียนแบบเยว่ฝู 乐府 เป็น กวีนิพนธ์ที่บรรยายความรู้สึกของผู้คนได้อย่างงดงาม ทำให้พัฒนาไปไกลกว่าเยว่ฝูดั้งเดิมที่ไม่ หลูหรา เรียบง่าย อีกรูปแบบหนึ่งคือบทกวีที่บรรยายสภาพการณ์ เหตุการณ์ โดยใช้รูปแบบ ภาษาที่งดงาม ในการบรรยายถึงชีวิตประจำวันของเจ้าขุนมูลนายและขุนนางราชสำนัก

กวีนิพนธ์ราชสำนักในราชวงศ์ใต้มีพัฒนาการขึ้นตามลำดับ จนไปสู่กวีนิพนธ์ราช สำนักในยุคต้นของสมัยราชวงศ์ถัง รูปแบบนิยมเข้ามามีบทบาทในกวีนิพนธ์ราชสำนัก มีการ ฝึกฝนกวีในราชสำนักให้เรียนรู้และฝึกฝน การใช้เทคนิคการประพันธ์ต่างๆ การตัดสิน

สุนทรียศาสตร์นั้นไม่ได้ขึ้นกับระดับการสร้างสรรค์ผลงานของแต่ละคน หรือความหมายที่แฝงอยู่ในผลงานนั้นๆ แต่ขึ้นอยู่กับวิธีการที่กวีสามารถสร้างผลงานภายใต้กฎเกณฑ์ของกวีนิพนธ์ราชสำนักได้มากน้อยเพียงใด สิ่งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ผู้ที่สามารถประพันธ์ผลงานได้อย่างรวดเร็ว ตามกฎเกณฑ์นี้ก็จะได้รับรางวัล จึงเป็นการกีดกันกวีที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีพรสวรรค์แต่ไม่ได้รับการฝึกฝนตามมาตรฐาน แต่ไปสนับสนุนกวีผู้ที่ขาดจิตวิญญาณทางด้านกวี และเป็นอุปสรรคต่อกวีนอกราชสำนัก

กวีนิพนธ์ราชสำนักจะมีรูปแบบบังคับสัมผัส มีการใช้ภาษาที่งดงาม อลังการ การใช้คำศัพท์คลุมเครือ ความหมายแฝงและภาษาที่ทำให้เกิดภาพพจน์ จะมีการกำหนดหัวข้อไว้ให้แล้ว โดยหัวข้อเหล่านี้มักมาจากราชสำนัก ดังนั้น กวีนิพนธ์ที่เกิดจากกวีจริงๆ จึงมักเป็นกวีที่ถูกเนรเทศหรือเกษียณแล้วนั่นเอง ถึงแม้ว่ากวีนิพนธ์ราชสำนักจะมีข้อจำกัดมากมาย แต่ก็ยังมีคุณูปการต่อการพัฒนาการของกวีนิพนธ์ในจีนอย่างมาก ภาษาที่ได้รับการขัดเกลา รูปแบบประโยค การใช้คำ โครงสร้างและกฎเกณฑ์เรื่องเสียง ทำให้เกิดเป็นกวีนิพนธ์แบบลู่ซือ 律诗 และเจ่วจวี 绝句 ในสมัยถัง

ครั้นถึงคริสต์ศตวรรษที่ 8 เกิดขบวนการต่อต้านกวีราชสำนัก เรียกว่าขบวนการฟู่กู่ 复古(revival) ขบวนการ ฟู่กู่นี้มีวัตถุประสงค์ 1) ต่อต้านกวีนิพนธ์ราชสำนักทางด้านศีลธรรม 2) ต่อต้านการใช้ภาษาอลังการ สนับสนุนการใช้ภาษา สั้นกะทัดรัด และเรียบง่าย และ 3) ต่อต้านบทกวีที่ขาดเนื้อหาทางการเมือง

ภายหลังที่จักรพรรดิซุยเหวินตี้สถาปนาราชวงศ์ซุย พระองค์ก็ทรงต่อต้านการประพันธ์แนวกวีนิพนธ์ราชสำนัก พระองค์ทรงชอบงานที่มีลักษณะเรียบง่าย แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจักรพรรดิราชวงศ์ซุยจะต่อต้านกวีนิพนธ์ราชสำนัก แต่ราชวงศ์ซุยก็ไม่สามารถสร้างงานที่โดดเด่นมาแทนที่กวีนิพนธ์ราชสำนักได้

ในสมัยราชวงศ์ถังตอนต้น จักรพรรดิถังไท่จงทรงก่อตั้งสำนักวรรณกรรมขึ้น โดยกวีนิพนธ์ราชสำนักยังมีอิทธิพลสูงอยู่ จนกระทั่งกลางคริสต์ศตวรรษที่ 7 กวีนิพนธ์ราชสำนักจึง

* เสียงพยัญชนะ “sh” ในภาษาจีน เป็นหน่วยเสียงที่ฟังแล้วให้ความรู้สึกใกล้เคียงกับเสียงพยัญชนะ “ส, ซ” ในภาษาไทย ทว่าหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2550 เห็นว่าฐานที่เกิดของเสียงพยัญชนะ “sh” ซึ่งเป็นเสียงเสียดแทรกกลับม้วน (retroflex fricative) ใกล้เคียงกับฐานที่เกิดของเสียง “ฉ, ช” จึงทับศัพท์เสียงพยัญชนะ “sh” ในภาษาจีนด้วยพยัญชนะ “ฉ, ช” ในภาษาไทย โปรดดูราชบัณฑิตยสถาน, หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาฮินดี, หน้า 9.

ลตอิทธิพลลง และในสมัยนี้ได้เกิดสี่กวีเอกขึ้น ได้แก่หยางจู่ยง 杨炯 หวางป๋ว 王勃 หลูจ้าว หลิน 卢照邻 และลั่วปิ่นหวาง 骆宾王 กวีทั้งสี่ได้รับฉายาว่า “สี่อัจฉริยะยุคถังตอนต้น” (初唐四杰) กวีทั้งสี่ต่างก็ทำงานที่เกี่ยวข้องกับราชสำนัก แต่ผลงานของเขาก็มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว และล้วนเขียนขึ้นภายหลังที่ออกจากราชสำนักทั้งสิ้น สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบที่ตายตัวของกวีนิพนธ์ราชสำนักนั้นทำให้กวีพยายามที่จะหารูปแบบใหม่

เฉินจื่ออ่าง 陈子昂 เป็นกวีและนักวิจารณ์ที่มีชื่อเสียงอย่างมากในยุคนั้น บทกวีที่รำลึกถึงอดีต 怀古诗 เป็นผลงานที่เขาชื่นชอบเป็นพิเศษ เขาได้บุกเบิกกวีนิพนธ์ที่ใช้แนวคิดเป็นนามธรรมซึ่งเป็นผลงานที่ทำให้ผู้คนชื่นชมอย่างมาก

หลังจากสมัยจักรพรรดิถังเจ๋อเทียน กวีนิพนธ์ราชสำนักมีพัฒนาการจนกลายเป็นกวีนิพนธ์ในยุคถังรุ่งเรือง การเปลี่ยนแปลงของกวีนิพนธ์ราชสำนักได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางด้านสังคมและวรรณกรรม แต่เดิมตระกูลใหญ่หรือชนชั้นสูงจะมีตำแหน่งสูงในวงราชการรวมทั้งในวงวรรณกรรม แต่ในสมัยราชวงศ์ถัง ผู้ที่เกิดในฐานะต่ำต้อยก็สามารถเข้ารับราชการในตำแหน่งสำคัญได้ ทำให้คนในตระกูลใหญ่หรือชนชั้นสูงค่อยๆ หมดยุคอิทธิพลลง หน่วยงานทางด้านวรรณกรรมของราชสำนักจึงมีกวีที่มาจากราชสำนัก และนอกราชสำนัก ดังนั้นรูปแบบของกวีนิพนธ์ราชสำนักจึงมีการเปลี่ยนแปลง

ยุคถังตอนต้นนี้ยังมีกวีที่โดดเด่น ได้แก่ ตูเจิ้นเหยียน 杜审言 เฉินเจวียนซี 沈佺期 และ ช่งจื่อเวิน 宋之问 ผลงานของกวีทั้งสามแสดงให้เห็นพัฒนาการการเป็นปัจเจกชนในกวีนิพนธ์ราชสำนัก จางซัว 张说 (ค.ศ.667-730) เป็นกวีและนักปกครองที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น ผลงานของจางซัวเป็นบทกวีที่มีลักษณะ เรียบง่าย สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในแวดวงกวีนิพนธ์จีน กวีในยุคต้นของราชวงศ์ถังยังคงประพันธ์ผลงานของตนออกมาอย่างต่อเนื่องจนเข้าสู่ยุคถังรุ่งเรือง จางจิวหลิง 张九龄 (ค.ศ. 678-740) เป็นกวีที่มีชีวิตคาบเกี่ยวระหว่างรูปแบบกวีนิพนธ์ในยุคถังตอนต้นและยุคถังรุ่งเรือง

กวีนิพนธ์ในยุคถังรุ่งเรืองนั้นมีพื้นฐานมาจากยุคถังตอนต้น สำหรับกวีนิพนธ์ราชสำนักก็ยังคงมีบทบาทต่อไปตลอดยุคสมัยราชวงศ์ถัง แต่กวีที่มีชื่อเสียงไม่ได้ใส่ใจต่อสิ่งนี้นัก ทั้งนี้เพราะความสนใจในการแต่งบทกวีได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและขยายวงกว้างมากขึ้นในสังคม กวีในยุคถังรุ่งเรืองจำนวนมากได้ใช้ภาษาที่ไพเราะและมีการขัดเกลาให้ง่ายขึ้น โดยมีความเข้าใจว่า กวีนิพนธ์ที่งดงามไม่จำเป็นต้องมีการใช้ถ้อยคำที่ประณีตหรือสลบซับซ้อนจนเกินไป แนวโน้มที่จะทำให้อารมณ์ง่ายขึ้นเริ่มมีมาตั้งแต่ยุคถังตอนต้น และมีการพัฒนาจนกลายเป็นรูปแบบที่งดงามของสมัยถังรุ่งเรือง สำหรับกวีนิพนธ์ราชสำนักนั้น ก็มีการ

เปลี่ยนแปลงอย่างมากโดยเฉพาะเรื่องหัวข้อ ที่มีการเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากการสอบเป็นบัณฑิตของราชสำนักยังคงมีการใช้กวีนิพนธ์ราชสำนัก ดังนั้นผู้เข้าสอบทุกคนหากต้องการสอบได้ต้องได้รับการฝึกฝนทางด้านนี้อย่างมาก สิ่งนี้ทำให้กวีนิพนธ์ราชสำนักยังคงมีบทบาทในสมัยราชวงศ์ถังเรื่อยมา

(3.2) Steven Owen. *The Great Age of Chinese Poetry : The High Tang*.
New Haven : Yale University Press, 1980.

สติเฟิน โอเวน ซึ่งให้เห็นพัฒนาการของกวีนิพนธ์จีนในยุคถังรุ่งเรือง ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยุคทองของกวีนิพนธ์จีน เพราะกวีนิพนธ์เจริญถึงจุดสูงสุดทั้งด้านฉันทลักษณ์ เนื้อหาและความนิยมในสังคม นอกจากนี้โอเวนยังวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกวีเอกต่าง ๆ ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงและการสร้างสรรค์ผลงาน ดังต่อไปนี้

ในยุคถังรุ่งเรืองนี้กวีนิพนธ์เปลี่ยนฐานะจากเครื่องนันทนาการชั้นรองมาเป็นศิลปะที่บังคับคุณค่าของบุคคล สังคมและวัฒนธรรม กวีนิพนธ์แบบลู่วีซี (律诗 regulated verse) ของยุคถังรุ่งเรืองมีกำเนิดจากยุคถังตอนต้น กวีนิพนธ์แบบกู่เฟิง (古风 return to antiquity) ในยุคถังรุ่งเรืองก็มีกำเนิดมาจาก ฉินจื่ออ่าก กวีเอกในยุคถังตอนต้น

นอกจากนี้ในขณะที่กวีราชสำนักส่วนใหญ่มาจากแวดวงของสังคมชนชั้นสูง กวีในยุคถังรุ่งเรืองกลับมุ่งความสนใจไปยังสังคมชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง กวียุคถังรุ่งเรืองนี้มีความสามารถอย่างยิ่งในการประพันธ์กวีนิพนธ์ราชสำนัก แต่ขณะเดียวกันก็มีความสามารถที่จะเพิกเฉยหรือปรับเปลี่ยนรายละเอียด และประพันธ์กวีนิพนธ์ที่ไม่ใช่กวีนิพนธ์ราชสำนัก แรกเริ่มศูนย์กลางการประพันธ์กวีนิพนธ์อยู่ในราชสำนักหรือชนชั้นสูง กวีเป็นสมาชิกของตระกูลที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรม และได้รับการฝึกฝนทางด้านกลวิธีการประพันธ์อย่างถูกต้องมีแบบแผนมาอย่างต่อเนื่อง แบบแผนนี้ได้รับการสนับสนุนโดยสมาชิกของราชวงศ์ ทว่าระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 7 – ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 8 เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในช่วงปีค.ศ. 680 มีการนำการแต่งบทกวีมาใช้ในการสอบข้าราชการของทางการ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สมัครที่ไม่ได้มาจากครอบครัวชนชั้นสูงได้มีโอกาสเลื่อนชั้นทางสังคม นับเป็นการแพร่กระจายของกวีนิพนธ์ที่สำคัญทางหนึ่ง ในยุคนี้ยังมีความชื่นชอบในการวิจารณ์และการอุปถัมภ์กวี กวีในสมัยจักรพรรดิถังเสวียนจง 唐玄宗 (ค.ศ.712 – 722) มีความสุขกับการอุปถัมภ์ของผู้อุปถัมภ์ที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลในสมัยนั้น ผู้อุปถัมภ์กวีที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งคือ จางซัว 张说 ซึ่งเป็นทั้งกวีและนักปกครอง จางซัวอุปถัมภ์กวีเยาว์วัยหลายคนซึ่งต่อมากลายเป็นกวีที่มีชื่อเสียงเช่น หวางเหวย 王维(ค.ศ.701-761) และจางจิวหลิง 张九龄 (ค.ศ.673-740)

ในรัชศกไคเยวี่ยน 开元 เกิดกลุ่มกวีเมืองหลวง(capital poets) รุ่นแรก สมาชิกหนึ่งในนั้นได้แก่หวางเหวย ซึ่งผลิตผลงานที่สร้างสรรค์ หวางเหวยเป็นหนึ่งในผู้ที่ได้สอบเข้าเป็นข้าราชการในเมืองหลวงช่วงปีค.ศ. 720 – 730 ผู้สมัครสอบมีการแลกเปลี่ยนบทกวีกันเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจายของกวีนิพนธ์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมระหว่างปัญญาชนของชาติ การแต่งกวีนิพนธ์เป็นกิจกรรมที่ต้องได้รับการฝึกฝนและเป็นสิ่งที่สร้างความเพลิดเพลินใจ กวีเมืองหลวงเหล่านี้ต่อมากลายเป็นกวีที่มีชื่อเสียง หัวข้อที่เป็นที่ชื่นชอบของกวีเหล่านี้คือ ความเจียบและสันโดษ กลุ่มกวีเมืองหลวงได้ประพันธ์กวีนิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานของสังคมและกวีนิพนธ์ที่ใช้ตามโอกาสต่างๆ (informal occasional poetry) ในบั้นปลายหวางเหวยละทิ้งราชสำนักและชีวิตสาธารณะ ช่วงที่เขาถูกปลดให้ไปประจำการในตำแหน่งที่ต่ำกว่า เขาได้ประพันธ์ผลงานเกี่ยวกับบทกวีที่เกี่ยวกับการถูกเนรเทศ (exile poetry) ซึ่งทำให้เขามีชื่อเสียงมาก หวางเหวยยังประพันธ์บทกวีชายแดน (frontier poetry) ซึ่งบางบทถือเป็นบทกวีที่ดีที่สุดบทหนึ่ง หวางเหวยเป็นกวีสันโดษ ความสับสนทางด้านคุณค่าระหว่างพันธะทางสังคมและความโน้มเอียงไปสู่ความมีอิสระทำให้หวางเหวยศึกษาพุทธศาสนา งานของหวางเหวยจึงมีอิทธิพลของพุทธศาสนาอยู่มาก จนได้รับสมญานามว่าเป็น “พุทธกวี”

บรรดากวีเมืองหลวงมักมีการรวมกลุ่มกันอย่างหลวมๆ แตกต่างจากกวีร่วมสมัยคนอื่น ๆ ซึ่งพัฒนางานของตนโดยลำพัง กวีภายนอกเหล่านี้อาจจะขาดสายสัมพันธ์ที่จะได้รับการฝึกฝนงานทางด้านวรรณกรรมและศิลปะกับกวีเมืองหลวง แต่ผลที่ได้ทำให้กวีภายนอกสามารถพัฒนารูปแบบเฉพาะตนได้อย่างสมบูรณ์ มีกวีจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์ทั้งระหว่างกวีเมืองหลวงและกวีภายนอก เช่น เมิ่งฮ่าวหฺราน เป็นต้น

เมิ่งฮ่าวหฺราน 孟浩然 (ค.ศ.689-740) ไม่ประสบความสำเร็จในการสอบเป็นบัณฑิตของราชสำนัก แต่มีความสุขกับสังคมของผู้มีปัญญาในเมืองหลวง ทำให้เมิ่งฮ่าวหฺรานได้พัฒนารูปแบบเฉพาะตนโดยลำพังที่ยังมีความสัมพันธ์กับบรรดากวีเมืองหลวง เมิ่งฮ่าวหฺรานอยู่ในโลกของกวีนิพนธ์เนื่องจากความสุขไม่ใช่เกิดจากการบังคับของสังคม จึงไม่เคยชื่นชอบรูปแบบที่เป็นทางการและเข้มงวด นอกจากนี้เนื่องจากเขาไม่ได้รับรู้หรือเห็นความแตกต่างระหว่างรูปแบบทางการและไม่ทางการ ดังนั้นไม่ว่าเขาจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจในด้านความประณีตของกวีนิพนธ์เมืองหลวง แต่ผลที่ได้คือ เขาสามารถก้าวข้ามความประณีตที่เกิดจากจารีตในการประพันธ์กวีนิพนธ์ของยุคถึงตอนต้นได้ ดังนั้นบทกวีของเขาจึงมีความเป็นเลิศ แต่ไม่เป็นไปตามจารีตของกวีนิพนธ์

หวางซางหลิง 王昌齡 (ค.ศ.690? -756 ?) เป็นกวีที่มีชื่อเสียงในการเขียนบทกวีชายแดนในรูปแบบเยว่ฝู เป็นกวีเมืองหลวงที่มาจากตระกูลชนชั้นสูง ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่หวางซางหลิงจะได้รับสิทธิทางสังคมในฐานะกวี ซึ่งกวีร่วมสมัยกับเขาไม่มีในสิ่งนี้เช่น หลี่ไป๋

หลี่ไป๋ 李白 (ค.ศ.701-762) กวีเอกที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของจีนคนหนึ่ง เป็นกวีที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับกวีเมืองหลวง ดังนั้นจึงไม่มีการเชื่อมโยงใดๆ ที่จะนำเขาสู่การเป็นกวีได้อย่างง่ายดาย หลี่ไป๋ต้องอาศัยความสามารถอย่างแท้จริงของตนในการประสบความสำเร็จในเมืองหลวง งานที่โดดเด่นของหลี่ไป๋ส่วนใหญ่จะเป็นบทกวีประเภทเยว่ฝู งานของหลี่ไป๋สร้างปรากฏการณ์ใหม่ๆ หลังจากที่เขาเป็นที่รู้จักในวงการวรรณกรรมแล้ว กวีเมืองหลวงก็หลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงผลงานของเขา ความงามในด้านการประพันธ์ยังเป็นจารีตสำคัญสำหรับกวีเมืองหลวง แต่อย่างไรก็ตามเขาก็ยังเป็นที่ชื่นชอบของกวีภายนอก เขามีความสามารถที่กวีจีนส่วนน้อยก่อนหน้าเขาจะมีในด้านการจินตนาการ รวมทั้งอิสระในการประพันธ์

บทกวีของหลี่ไป๋มีหัวข้อครอบคลุมหลากหลาย เช่น ประวัติศาสตร์ ความเศร้าใจต่อความไม่คงทนของบางสิ่ง การกล่าวถึงคนรัก ความลำบากในการเป็นทหาร การเป็นอมตะ การชมความสวยงาม การแสดงความเจ็บปวดของประชาชน เป็นต้น อย่างไรก็ตามงานของหลี่ไป๋ก็มีเนื้อหาสะท้อนสังคมเช่นกัน ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งก็คืองานของเขาจะไม่มีลักษณะที่อ้างถึง ตกแต่ง หรือแสดงให้เห็นถึงความเป็นงานของชนชั้นสูง

เกาฉีอู 高适 (ค.ศ.702-765) เป็นกวีรุ่นแรกของยุคถังรุ่งเรืองและสามารถพัฒนารูปแบบของตนในลักษณะโดดเด่นที่ยังมีความสัมพันธ์กับกวีนิพนธ์เมืองหลวงร่วมสมัย งานของเกาฉีอูจะเกี่ยวข้องกับชายแดนเป็นส่วนใหญ่ โดยมุ่งเน้นไปด้านความกล้าหาญและความทุกข์ เกาฉีอูมีความสามารถในการบรรยายฉากเพื่อแสดงความน่าสังเวชสลดใจในบทกวีชายแดน

ความสนใจของกวีรุ่นแรกยุคถังรุ่งเรืองนี้เริ่มมุ่งไปสู่รูปแบบใหม่โดยเฉพาะซึ่งเน้นการสร้างสรรคจินตนาการมากกว่าดำเนินรอยตามขนบดั้งเดิม กวีที่มีชื่อเสียงอย่างมากในกลุ่มนี้ก็คือหลี่ไป๋ อย่างไรก็ตามกวีเมืองหลวงก็ไม่ได้สนใจการสร้างสรรคบทกวีตามกลุ่มจินตนาการแต่ยังคงรักษารูปแบบของการประพันธ์ที่มีระเบียบแบบแผนและความสมดุลซึ่งสร้างชื่อเสียงให้กวีเหล่านี้ ต่อมาระหว่างปีค.ศ. 735-740 เป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เกิดกวีรุ่นใหม่จำนวนมาก กวีเหล่านี้ต้องเผชิญหน้ากับกลุ่มกวีเมืองหลวงและกวีภายนอก กวีเหล่านี้ถือเป็นกวีรุ่นต่อมาของยุคถังรุ่งเรือง

ตู้ฝู 杜甫 (ค.ศ.712-770) งานของตู้ฝูเป็นเสียงของคนที่มีศีลธรรมที่ตีแผ่ความไม่เป็นธรรมของสังคม ตู้ฝูเป็นนักเขียนที่มีการใช้สำนวนที่สละสลวยในกวีนิพนธ์ประเภทลู่วีซีอู

นอกจากนี้ยังใช้การอ้างถึงได้อย่างลึกซึ้ง ความหลากหลายในงานของตู้ผู้เป็นคลังข้อมูลที่ดี ตู้ผู้ มีอิสระทางความคิดและมุมมอง บทกวีของตู้ผู้เกี่ยวกับกบฏอานหลู่ชานเป็นหนึ่งในงานที่ยิ่งใหญ่ของเขา นอกจากนี้ในกวีนิพนธ์ประเภทลู่ชื่อซึ่งมีฉันทลักษณ์เข้มงวด ตู้ผู้ยังกล่าวถึง ภรรยาและลูกของตนอีกด้วยซึ่งต่างจากจารีตเดิม แม้ว่าตู้ผู้จะอุทิศชีวิตให้กับกวีนิพนธ์ แต่ก็ไม่เคยละทิ้งชีวิตสาธารณะเลย ตู้ผู้ยังคงทำงานทางการเมือง และดูแลผู้ยากไร้ในสังคมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแตกต่างจากกวีส่วนใหญ่ในสมัยราชวงศ์ถังที่มักจะละทิ้งชีวิตสาธารณะแล้วไปใช้ชีวิตกับธรรมชาติตามคตินิยมของลัทธิเต๋า

บทกวีของตู้ผู้ มีการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์ที่เป็นทางการมาสู่ชีวิตประจำวัน ที่แตกต่างไปจากชนบทกวีนิพนธ์ขณะนั้น เช่น การเขียนบทกวีเกี่ยวกับวันเกิดลูกชาย การพังทลายของต้นไม้ในลานบ้าน เป็นต้น คุณูปการที่ตู้ผู้ได้สร้างขึ้นเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อ พัฒนาการของกวีนิพนธ์จีนอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มกวีที่มีความสามารถโดดเด่นในการบรรยายสภาพภูมิประเทศ และธรรมชาติ ซึ่งประกอบด้วย หวางเหวย 王维 เมืองฮ่าวหฺราน 孟浩然 หลิวจงเยวี่ยน 柳宗元 และ เหวยอิงอู่ 韦应物 กวีเหล่านี้ สามารถบรรยายธรรมชาติ และความสันโดษได้อย่างยอดเยี่ยม นอกจากนี้ยังเป็นกวีที่มีความสามารถหลากหลาย สามารถแต่งบทกวีได้หลายประเภท อย่างไรก็ตามในยุคถังรุ่งเรืองนี้ ยังมีกวีที่มีชื่อเสียงในระดับรองอีกมากมาย เช่น หวางจื่อฮฺวาน 王之涣 ชุยกั๋วฝู่ 崔国辅 เป็นต้น ถึงแม้ว่างานของพวกเขาจะเป็นรองกวีเอกร่วมสมัยก็ตาม แต่ก็ถือเป็นแม่น้ำสายหลักของยุคถังรุ่งเรือง และมีส่วนในพัฒนาการของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง

(3.3) Steven Owen. *The Late Tang : Chinese Poetry of the Mid-Ninth Century (827-860)*. Massachusetts: Harvard University Press, 2006.

สติเฟิน โอเวน พบว่ากวีนิพนธ์ที่ประพันธ์ขึ้นในช่วงยุคปลายของสมัยราชวงศ์ถัง (827-860) นี้ มีลักษณะของการมองย้อนกลับไปในอดีต กวีส่วนใหญ่จะใช้การรำลึกถึงอดีตซึ่ง ประกอบด้วยการมองย้อนประวัติศาสตร์ และงานวรรณกรรมในยุคก่อนๆ ในการประพันธ์งานของตน

กลุ่มกวีอาวุโสในสมัยราชวงศ์ถังตอนกลางยังคงมีบทบาทในยุคถึงตอนปลายนี้ กวีเหล่านี้ยังคงเขียนงานประพันธ์จำนวนมาก เช่น ไป่จิวอี้ 白居易 (ค.ศ.772-846) หลี่เชิน 李紳 (ค.ศ.772-846) และ หลิวยู่ซี 刘禹锡 (ค.ศ. 772-842) อย่างไรก็ตามในยุคปลายก็ยังคงมีกวีที่โดดเด่นอื่นๆ ซึ่งในจำนวนนั้น มี ตู้มู่ 杜牧 (ค.ศ. 803-852) หลี่ซางหยิ่น 李商隐 (ค.ศ. 813-

858) เวินถึงจิวิน 温庭筠 (ค.ศ. 812-870?) เป็นกวีที่ทำให้กวีนิพนธ์ยุคถังตอนปลายประสบ ความสำเร็จอย่างเห็นได้ชัด

แม้ว่าไปจิวี่จะจัดเป็นกวีในยุคถังตอนกลาง แต่ก็สร้างผลงานไว้ในยุคนี้เป็น จำนวนมาก ไปจิวี่ผลิตงานที่มีลักษณะต่อต้านภาษาชั้นสูง โดยลักษณะเด่นของงานคือ ความ เป็นธรรมชาติและความเรียบง่าย บทกวีของไปจิวี่ส่วนใหญ่สะท้อนสังคม โดยเฉพาะชะตา กรรมของสตรี

เจียต้าว 贾岛 (ค.ศ. 779-843) เป็นสมาชิกของกลุ่มกวีที่เคร่งครัดกับกฎเกณฑ์การ ประพันธ์ ผลงานของเจียต้าวมีคุณค่าต่องานประพันธ์ของจีนไม่น้อยกว่าของไปจิวี่ กลุ่มกวี ของเจียต้าว เป็นกลุ่มชนที่มาจากชนชั้นกลางและชนชั้นล่างซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมืองการ ปกครอง การประพันธ์ของกลุ่มนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษารวรรณกรรมจีนในสมัย ต่อมา และยังเป็นต้นแบบให้กวีชนบทในสมัยราชวงศ์ซ่งได้ผู้ซึ่งทำงานอยู่นอกวงราชการหรือ เป็นชายขอบของสังคม

ผลงานของตูมู่ สะท้อนให้เห็นภาพยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ที่บ้านเมืองมีแต่ความ รุนววย และกองทัพ ตูมู่มีความสามารถในการแต่งบทกวีประเภทเฟิงกู่ ที่แสดงความรู้สึกอาลัย อารมณ์ นอกจากนี้ในงานเขียนเกี่ยวกับสตรีในประวัติศาสตร์การเมือง ก็เป็นแก่นเรื่องที่สำคัญใน งานของเขา ในยุคถังตอนปลายนี้กวีนิพนธ์ประเภทไผลู่ 排律 (regulated verse in the long line) เป็นที่นิยมอย่างมาก โดยเฉพาะบทกวีที่กล่าวถึงสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง หรือสถานที่ในอดีต ตูมู่ริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานที่ระลึกถึงเรื่องราวในอดีตจากซากเมืองเก่าซึ่ง เป็นผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้เขา

หลี่ซางหยิ่น 李商隐 (ค.ศ. 813-858) เป็นกวีที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นกวีที่มีความ ซับซ้อนที่สุดในยุคถังตอนปลาย งานประพันธ์ส่วนมากของเขาสลับซับซ้อนและมีความ ก้าวมยากแก่การตีความ งานของหลี่ซางหยิ่นกระตุ้นให้ผู้คนค้นหาการเมืองที่อยู่เบื้องหลังบท กวี หลี่ซางหยิ่นสร้างผลงานที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก มีความสามารถในการแต่งบทกวีที่ พรรณาเหตุการณ์ในอดีต 咏史 และบทกวีที่กล่าวถึงสรรพสิ่ง 咏物 ต่างๆ เช่น แมลง ดอกไม้ เป็นต้น

เวินถึงจิวิน 温庭筠 (ค.ศ. 812-870?) เป็นกวีสำคัญในยุคถังตอนปลายอีกคนหนึ่ง ผลงานของเวินถึงจิวินเป็นผลงานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางสังคม นอกจากนี้เขายังแต่งกวีนิพนธ์ ประเภทฉือ 词 (song lyrics) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากบทกวีประเภทชือ 诗 ในสมัยถัง และ

กลายมาเป็นงานประพันธ์ที่โดดเด่นในสมัยราชวงศ์ซ่ง(ค.ศ. 960-1279) อาจกล่าวได้ว่าฉือของ เวินถึงจวิน กลายมาเป็นผลงานบุกเบิกของงานประพันธ์ร้อยกรองประเภทฉือของจีน

หลิวยวี่ซี 刘禹锡 (ค.ศ. 772-842) เป็นกวีร่วมสมัยกับไป๋จวีอี่ ผลงานที่มีชื่อเสียงของเขาเป็นบทกวีที่พรรณานาอารมณ์ความรู้สึก และสะท้อนให้เห็นการหวนคิดถึงอดีต และหวนคำนึงถึงบทเพลงโบราณ ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตเขาอย่างมาก

หลี่เซิน 李绅 (ค.ศ. 772-846) เป็นกวีร่วมสมัยกับ ไป๋จวีอี่ และ หลิวยวี่ซี บทกวีของหลี่เซินจะมีการเล่าเรื่องตามลำดับเวลา และเป็นต้นแบบของกวีนิพนธ์อัตชีวประวัติ ซึ่งเป็นการเขียนเรื่องราวในชีวิตรูปแบบใหม่ที่สำคัญอย่างหนึ่ง นอกจากนี้พุทธศาสนายังเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานของเขาอีกด้วย ศตวรรษที่ 9 เป็นช่วงเวลาสุดท้ายของราชวงศ์ถัง ยุคทองแห่งกวีนิพนธ์จีนได้สิ้นสุดลงเมื่อกวีเอกตู่มู่ หลี่ซางหยิ่น และเวินถึงจวิน เสียชีวิตลง

เอกสารและงานวิจัยข้างต้นเป็นงานที่มีคุณค่าต่อการศึกษากวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังและยังเป็นที่ยอ้างอิงทางวิชาการมาโดยตลอด งานทั้งสามแนวนี้นี้เมื่อร้อยเรียงเข้าด้วยกันจึงมีประโยชน์ต่อการศึกษากวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังอย่างยิ่ง แนวการศึกษาเปรียบเทียบร้อยกรองในวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมจีน ของถาวร ลิกขโกศล (2526) ทำให้ผู้สนใจวรรณคดีจีนชาวไทยมีความเข้าใจกวีนิพนธ์จีนได้อย่างลึกซึ้ง แนวการศึกษา กวีนิพนธ์โดยแยกตามสำนักหรือประเภทของพานไป่ฉี (1989) ช่วยให้ผู้ศึกษาวิจัยกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังทำงานวิจัยได้ง่าย แม่นยำ และรวดเร็วขึ้น การจัดกลุ่มตัวบทไว้อย่างมีระบบเช่นนี้ ทำให้ผู้สนใจนำไปศึกษาประเด็นอื่นๆ ได้อีกมาก สำหรับแนวการศึกษาเชิงพัฒนาการของสตีเฟน โอเวน (1977, 1980 และ 2006) มีประโยชน์ทำให้เห็นพัฒนาการของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังต่อเนื่องตลอด 300 ปี จากกวีนิพนธ์ราชสำนักสู่กวีนิพนธ์เมืองหลวง และแตกออกไปเป็นกวีนิพนธ์ประเภทอื่นๆ อีกมาก ที่สำคัญ สตีเฟน โอเวน ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับกวีเอกและบริบทด้านสังคมวัฒนธรรมอีกเป็นจำนวนมาก ทว่า ถาวร ลิกขโกศลเป็นการศึกษาเปรียบเทียบกวีนิพนธ์ในสองวัฒนธรรมคือ จีน-ไทย พานไป่ฉีเป็นการจำแนกประเภทตัวบทตามลักษณะเนื้อหา และ สตีเฟน โอเวน เป็นการศึกษาพัฒนาการของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังโดยดูตามแนวตั้งของเวลา

จากการค้นคว้ารวบรวมข้อมูล ยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษากวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังโดยเฉพาะตัวบทที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงคราม โดยใช้นวัตกรรมและอุดมการณ์มาก่อน

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยกำหนดที่จะศึกษากวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับสงคราม โดยใช้ตัวบท (text) จากหนังสือ *ชุมนุมกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง 全唐诗* ซึ่งรวบรวมขึ้น โดยพระบรมราชโองการของจักรพรรดิถังซีแห่งราชวงศ์ซิง (ค.ศ.1644 - 1911) จากฐานข้อมูลออนไลน์ 2 แห่งคือ *ฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ชุมนุมกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง 全唐诗电子检索系统* ของมหาวิทยาลัยปักกิ่ง 北京大学 และฐานข้อมูลออนไลน์ *คลังชุมนุมกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง 全唐诗库* ของมหาวิทยาลัยเจิ้งโจว 郑州大学 ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน กวีนิพนธ์สงครามที่คัดสรรมาศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 87 บท

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิจัยเอกสาร (documentary research) และเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (analytical description) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.6.1 สืบค้นและรวบรวมกวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถังจากข้อมูลปฐมภูมิในหนังสือ *ชุมนุมกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง 全唐诗* จากฐานข้อมูลออนไลน์ของมหาวิทยาลัยปักกิ่งและมหาวิทยาลัยเจิ้งโจว การที่ใช้ข้อมูลจากสองแหล่งเพื่อจะได้มีโอกาสตรวจสอบความถูกต้อง

1.6.2 ศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถังทั้งหมดในภาพรวมแล้วจำแนกกลุ่มข้อมูล

1.6.3 ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิทั้งภาษาไทย ภาษาจีน และภาษาอังกฤษจากบทวิเคราะห์ วิจัยจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

1.6.4 ศึกษาทฤษฎีวรรณคดีของจีนและทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตัวบทกวีนิพนธ์

1.6.5 สรุปผลการวิจัยและรายงานผลการศึกษา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจกระบวนการสร้างวาทกรรมในกวีนิพนธ์สงครามจีน

1.7.2 เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์เชิงวาทกรรมต่อไปในอนาคต

1.7.3 การศึกษากวีนิพนธ์ข้ามวัฒนธรรมอาจนำไปสู่การขยายกรอบความคิดความรู้ และการสร้างสรรค์วรรณกรรมในสังคมไทยได้

1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยนี้ผู้วิจัยถอดถ่ายเสียงตัวอักษรจีนโดยใช้วิธีการทับศัพท์ การทับศัพท์คือการนำคำภาษาจีนมาเขียนด้วยอักษรไทย โดยให้อ่านออกเสียงตามระบบอักษรวิธีไทยได้ใกล้เคียงกับการออกเสียงในภาษาจีน และรักษารูปศัพท์ตามสมควร ผู้วิจัยกำหนดใช้ **หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีน** ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2550 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. หลักเกณฑ์นี้ใช้สำหรับเขียนทับศัพท์คำภาษาจีนที่เขียนด้วยอักษรโรมันระบบพินอิน (Pinyin system) แต่เพื่อความสะดวกแก่การเขียนทับศัพท์ภาษาจีนที่ใช้ระบบอื่น ได้แก่ ระบบเวดและไจลส์ (Wade and Giles system) ระบบเยล (Yale system) และระบบจู้ยีน (Zhuyin Fuhao system) ซึ่งยังมีปรากฏในหนังสือต่าง ๆ อยู่มาก จึงได้เทียบเสียงของระบบดังกล่าวไว้ด้วย

2. การเทียบเสียงสระและพยัญชนะ ให้ถือตามตารางการเทียบเสียงสระและพยัญชนะภาษาจีน และตัวอักษรในตารางแทนอักษรโรมันทั้งตัวตาม (ตัวเล็ก) และตัวนำ (ตัวใหญ่)

3. เครื่องหมายกำกับเสียงวรรณยุกต์ในระบบพินอิน ระบบจู้ยีน ฝูฮ่าว และระบบเยล ใช้ ˊ ˊˊ ˋ และ ˋˋ ในระบบเวดและไจลส์ใช้ 1 2 3 4 เทียบได้กับเสียงวรรณยุกต์ไทยได้ดังนี้

เสียงหนึ่ง ˊ หรือ 1 เทียบเท่าเสียงสามัญ*

เสียงสอง ˊˊ หรือ 2 เทียบเท่าเสียงจัตวา

เสียงสาม ˋ หรือ 3 เทียบเท่าเสียงเอก**

(ยกเว้นเมื่ออยู่หน้าพยางค์ที่มีเสียงสาม ˋ ให้ออกเสียงเป็นเสียงสอง ˊˊ โดยคงเครื่องหมายเสียงสาม ˋ เช่น Kǒng Zǐ = โกงจื่อ หรือ ช่งจื่อ ให้ออกเสียงว่า "โขงจื่อ" หรือ "ชงจื่อ")

เสียงสี่ ˋˋ หรือ 4 เทียบเท่าเสียงโท

คำที่ออกเสียงเบาจะไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์กำกับ

4. เสียงสระในภาษาจีน ไม่มีความแตกต่างระหว่างเสียงสั้นกับเสียงยาวเหมือนในภาษาไทย โดยปรกติพยางค์ที่มีเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงหนึ่ง เสียงสอง และเสียงสาม จะออกเป็นเสียงสั้นหรือเสียงยาวก็ได้ ยกเว้นเสียงสี่ จะออกเสียงสั้นเสมอ

5. เครื่องหมายพินทุที่อยู่ใต้ตัวพยัญชนะแสดงว่าพยัญชนะตัวนั้น ๆ ออกเสียงควบกล้ำกับตัวที่ตามมา ยกเว้นตัว ห ที่มีเครื่องหมายพินทุกำกับจะออกเสียงควบกล้ำและเป็นอักษรนำด้วย เช่น Huá = หวา Huái = ไหว/หฺวาย

6. เสียงพยัญชนะจีนซึ่งเทียบได้กับพยัญชนะไทยที่มีอักษรคู่ (อักษรสูงมีเสียงคู่กับอักษรต่ำ) ได้ให้ไว้ทั้ง 2 ตัว เช่น ฉ ช ฝ ฟ ให้เลือกใช้ตามหลักการผันเสียงวรรณยุกต์ของไทย เช่น ฉา ชือ เฟิน ฟั้น

ในกรณีที่เป็นอักษรเดี่ยว ซึ่งในการผันวรรณยุกต์ต้องใช้ ห นำ ถ้าอักษรเดียวนั้นเป็นตัวควบกล้ำให้แทรกตัว ห ไว้ระหว่างตัวควบกล้ำเพื่อให้อ่านได้สะดวก เช่น yún = ยุนวิน

7. เสียงสระผสมในภาษาจีนบางเสียง เมื่อถอดเป็นอักษรไทยแล้วจะมีเสียงพยัญชนะ y หรือ w อยู่ด้วย ให้ใส่เครื่องหมายพินทุใต้ตัวพยัญชนะต้นซึ่งผสมกับสระนั้น เช่น jiōng = จย่ง yuè = เยว่

8. พยัญชนะที่มีเครื่องหมายทศทิศกำกับในคำทับศัพท์ให้ออกเสียงด้วย เช่น érzǐ = เออร์จี fēi = เฟย์

9. ในการเขียนทับศัพท์ภาษาจีน การแยกคำให้ยึดตามต้นฉบับ ยกเว้นคำที่ใช้ในภาษาไทยจนเป็นที่ยอมรับแล้ว เช่น Kǒng Zǐ = ขงจื่อ (ขงจื้อ)

ตารางเทียบเสียงสระภาษาจีน

เสียงสระภาษาจีน				ใช้	ตัวอย่าง	ความหมาย
ระบบพินอิน	ระบบเวดและไจลส์	ระบบเยล	ระบบจู้ยิ่น ฝูฮ่าว			
a	a	a	ㄚ	-ะ (เสียงเบา) -า	ma [หมะ] mā [มา]	ไหม/หรือ แม่
ai	ai	ai	ㄞ	-ไ- -าย	tài [ไท่] mǎi [ไหม/หม่าย]	เกินไป ซื้อ
an	an	an	ㄢ	-ั่น -าน	kàn [คั่น] lán [หลั่น, หลาน]	ดู, มอง, อ่าน สีน้ำเงิน
ang	ang	ang	ㄤ	-ັง -าง	chàng [ชั่ง] cháng [ฉั่ง, ฉาง]	ร้องเพลง บ่อย ๆ
ao	ao	au	ㄠ	-เ-า -าว	bào [เป้า] gāo [เกา, กาว]	อุ้ม สูง
e	o, oh	e	ㄝ	-เอ	lè [เล่อ]	สนุก, ยินดี
e (เมื่อตาม หลัง y)	eh	e	ㄜ	-เ	yè [เย]	ใบไม้

เสียงสระภาษาจีน				ใช้	ตัวอย่าง	ความหมาย
ระบบพินอิน	ระบบเวดและไจลส์	ระบบเยล	ระบบจู๋ยีน ฝูฮ่าว			
è	ไม่ปรากฏสระนี้ในระบบเวดและไจลส์และระบบเยล		ㄛˋ	เ-	é [เอ๋]	(คำอุทาน)
ei	ei	ei	ㄟ	เ-ยี่	fēi [เฟย์]	บิน
en	en	en	ㄣ	เ-น	bēn [เปิ่น]	เล่น (ลักษณะนาม)
eng	eng	eng	ㄥ	เ-ง	děng [เติ่ง]	คอย
er (ไม่ผสมกับพยัญชนะต้น)	erh	er	儿	เ-อร์	èr [เอ้อร์]	สอง
i	i	i	一	เ-ี	nǐ [หนี่]	เธอ
i (เมื่อตามหลัง c, ch, r, s, sh, z และ zh)	ih (เมื่อตามหลัง tz และ sz ใช้ u, ü)	-r (เมื่อตามหลัง ts และ s ใช้ z)	ไม่ปรากฏรูป	เ-ี (เสียงเบา) เ-ือ	érzi [เอ้อร์จี้] shǐ [ชี้อ]	ลูกชาย ใช้
ia*	ia	ya	一丫	เ-ีย	jiā [เจีย]	บ้าน
ian	ien	yan	一马	เ-ียน	tiān [เทียน]	ฟ้า
iang	iang	yang	一九	เ-ียง	niáng [เหนียง]	ผู้หญิง
iao	iao	you	一么	เ-ียว	biǎo [เปี้ยว]	นาฬิกา
ie*	ieh	ye	一也	เ-ีย	jiè [เจี้ย]	ยืม
in	in	in	一ㄣ	เ-ิน	lín [หลิน]	ป่าไม้
ing	ing	ing	一ㄥ	เ-ิง	dīng [ติง]	ตะปู
iong (ใช้เฉพาะกับ j, q, x)	iung	yung	ㄩㄥ	-ยง	xiōng [ซยง] xíōng [สยง] qióng [ฉยง] jiōng [จยง]	ดูร้าย หมี ยากจน เก้อเขิน, ทำให้เขิน
iu	iu	you	一又	เ-ิว	níu [หนิว]	วัว

*สระ ia และ ie เป็นหน่วยเสียงที่คล้ายกับเสียงสระเอียในภาษาไทย ดังนั้นจึงทับศัพท์สระ ia และ ie ด้วยสระเอีย เช่น jiā [เจีย] = บ้าน jiè [เจีย] = ถอน

เสียงสระภาษาจีน				ใช้	ตัวอย่าง	ความหมาย
ระบบ พินอิน	ระบบ เวดและไจลส์	ระบบเฮล	ระบบ จู้ยีน ผู้ฮ่าว			
o (เมื่อ ตามหลัง b, f, m, p, w ออกเสียง uo)	o	wo	ㄛ	ㄛ	mō [มั่ว]	คล้า
o	o	o	ㄛ	ㄛ	ōyō [โอโย]	(คำอุทาน)
ong	ung	ung	ㄨㄥ	ㄨㄥ	lóng [หลง]	มังกร
ou	ou	ou	ㄨ	ㄨ	lóu [โหลว]	ตึกสูง
u	u	u	ㄨ	ㄨ	bù [บู]	ไม่
ü (เมื่อ ตามหลัง j, q, x, y เขียนลดรูป เป็น u แต่เมื่อ ตามหลัง n, l ให้คงรูป เดิมคือ ü)	ü	yu	ㄩ	ㄩ	yú [ยหฺวี] nǚ [นหฺวี]	ปลา ผู้หญิง
ua	ua	wa	ㄨㄚ	ㄨㄚ	guā [กวา]	แตง
uai	uai	wai	ㄨㄞ	ㄨㄞ -ว้าย	guāi [ไกว/กวาย]	ว่านอนสอนง่าย
uan	uan	wan	ㄨㄢ	ㄨㄢ -วัน -วาน	duàn [ตวัน/ตวัน]	ผ้าต่วน
üan (เมื่อ ตามหลัง j, q, x, y เขียนลดรูป เป็น uan)	üan	yuan	ㄩㄢ	ㄩㄢ	quàn [เซวียน]	ชักชวน, ตักเตือน

เสียงสระภาษาจีน				ใช้	ตัวอย่าง	ความหมาย
ระบบ พินอิน	ระบบ เวดและไจลส์	ระบบเยล	ระบบ จู้ยีน ฝูฮ่าว			
uang	uang	wang	ㄨㄤ	-วัง -วาง	guāng [กวาง/กวาง]	แสง
üe (เมื่อตามหลัง j, q, x, y เขียนลดรูป เป็น ue แต่ เมื่อตามหลัง n, l ให้คงรูป เดิมคือ üe)	ueh	ywe	ㄩㄝ	-เว	yuè [เยว] nüè [เหว]	เดือน, พระจันทร์ ไข้จับสั้น
ui	ui	wei	ㄨㄟ	-ย	huí [หุย]	กลับ
un (uen)	un	wun	ㄨㄣ	-น	dùn [ตุน]	ที่
ün (เมื่อตามหลัง j, q, x, y เขียนลดรูป เป็น un)	un	yun	ㄩㄣ	-วิน	yún [ยหวิน]	เมฆ
uo	uo, o	wo	ㄨㄛ	-ว	guó [กัว]	ประเทศ

ตารางเทียบเสียงพยัญชนะภาษาจีน

เสียงสระภาษาจีน				ใช้	ตัวอย่าง	ความหมาย
ระบบ พินอิน	ระบบ เวดและไจลส์	ระบบเยล	ระบบ จู้ยีน ฝูฮ่าว			
b	p	b	ㄅ	ป	bā [ปา]	แปด
c	ts', tz'	ts	ㄘ	ฉ, ซ	cán [ฉัน/ฉาน] cāng [ซัง/ซาง]	ตัวใหม่ ฉางข้าว
ch*	ch	ch	ㄑ	ฉ, ซ	chá [ฉา] chī [ชี]	ชา กิน

*เป็นเสียงกักเสียดแทรก (affricate) เวลาออกเสียงปลายลิ้นต้องงอขึ้นไปแตะที่เพดานแข็ง

เสียงสระภาษาจีน				ใช้	ตัวอย่าง	ความหมาย
ระบบ พินอิน	ระบบ เวดและไจลส์	ระบบเยล	ระบบ จู้ยิ่น ผู้ฮ่าว			
d	t	d	ㄉ	ต	dà [ต้า]	ใหญ่
f	f	f	ㄈ	ฝ, ฟ	fén [เฟิน] fàn [ฟั่น/ฟ่าน]	เผา ข้าว, อาหาร
g	k	g	ㄍ	ก	gē [เกอ]	พี่ชาย
h	h	h	ㄏ	ห, ฮ	hǎo [เห่า, ห่าว] hē [เฮอ]	ดี ดื่ม
j	ch (j)	j (y)	ㄐ	จ	jiāng [เจียง]	แม่น้ำ
k	k'	k	ㄎ	ข, ค	kuí [ชุย] kàn [คั่น]	หัวหน้า, ตัวการ ดู, มอง, อ่าน
l	l	l	ㄌ	ล	lái [ไหล/หลาย]	มา
m	m	m	ㄇ	ม	mā [มา]	แม่
n	n	n	ㄋ	น	nán [หนั้น/หนาน]	ผู้ชาย
p	p'	p	ㄆ	ผ, พ	pá [ผา] pō [พั้ว]	กลาน เนิน, เนินเขา
q	ch' (i)	ch (y)	ㄑ	ฉ, ช	qián [เจียน] qiāng [เซียง]	เงินใช้สอย ปิ่น
r	j'	r	ㄖ	ร	rén [เหริน]	คน
s	s, ss, sz	s	ㄙ	ซ, ส	sān [ซัน/ซาน] sǎo [เส้า/ส้าว]	สาม กวาด, บัดกวาด
sh*	sh	sh	ㄕ	ฉ, ช	shéng [เจิง] shū [ชู]	เชือก หนังสือ

เสียงสระภาษาจีน				ใช้	ตัวอย่าง	ความหมาย
ระบบ พินอิน	ระบบ เวดและไจลส์	ระบบเฮล	ระบบ จู้ยิ่น ฝูย๋าว			
t	t'	t	ㄊ	ถ, ท	Táng [ถั่ง/ถาง] tā [ทา]	ชื่อราชวงศ์ เซา (สรรพนาม)
w	w	w	ไม่ปรากฏ รูป	ว	wàn [วัน/วาน] wǒ [หว่า]	หมื่น ฉัน
w (เมื่อตาม ด้วยสระ u จะไม่ออก เสียง)	w	w	ไม่ปรากฏ รูป	-	wǔ [อู่]	ห้า
x	hs	sy	ㄒ	ซ, ส	xiāng [เซียง] xié [เสียด]	หอม รองเท้า
y	y	y	ไม่ปรากฏ รูป	ย	yín [หยิน]	แร่เงิน
y (เมื่อตาม ด้วยสระ i และไม่มี ตัวสะกด จะไม่ออก เสียง)	yi	y	ไม่ปรากฏ รูป	-	yī [อี]	หนึ่ง
z	ts, tz	dz	ㄗ	จ	zǒu [โจ้ว]	เดิน
zh	ch	j	ㄗ	จ	zhàn [จั้น/จ้าน]	ยืน

*เป็นเสียงเสียดแทรก (fricative) เวลาออกเสียงปลายลิ้นงอขึ้นไปใกล้เพดานแข็ง แต่ต้องไม่แตะเพดานแข็ง

บทที่ 2

กวีนิพนธ์ : วาทกรรม อำนาจ และอุดมการณ์

วรรณกรรมเป็นเครื่องแสดงออกซึ่งความรู้สึกและความนึกคิดของมนุษย์และสังคม กวีนิพนธ์เป็นรูปแบบหนึ่งของวรรณกรรมที่เคยดำรงความเป็นวรรณกรรมกระแสหลักในสังคมจีนมาหลายยุคหลายสมัย กวีนิพนธ์จีนเป็นสมบัติของชนชั้นสูงและในชนบจาริตของขงจื้อ กวีนิพนธ์มีหน้าที่ทางสังคมมาตั้งแต่เริ่มแรก อีกทั้งเป็นกลไกของรัฐในการสร้างข้าราชการมาช่วยราชสำนักบริหารประเทศ กวีนิพนธ์จีนจึงไม่ได้ดำรงอยู่บนความว่างเปล่า การศึกษาการประกอบสร้าง (construct) กวีนิพนธ์จีน นอกจากจะให้ผลเชิงสุนทรีย์ยะทางอารมณ์และปัญญาแล้ว ยังพบว่ากวีนิพนธ์จีนเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม กวีนิพนธ์เป็นความรู้ที่ปัญญาชนชาวจีนทุกคนต้องรู้และชำนาญ ในบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกวีนิพนธ์จีนกับความเป็นวาทกรรมที่มีปฏิบัติการทางอำนาจ และมีอุดมการณ์ของสังคมทอดตัวอยู่ภายในภาษาของบทกวี

ปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่สั่นคลอนโลกทัศน์แบบมนุษยนิยม คือ การเกิดสงครามโลกถึงสองครั้งในเวลาไม่ห่างกันนัก ผู้คนเริ่มตระหนักว่าแท้ที่จริงแล้วมนุษย์มิได้ยึดถือเหตุผลหรือมุ่งมั่นในอรรถประโยชน์อย่างที่เคยเชื่อกันมา เกิดเป็นวิกฤตศรัทธาต่อแนวคิดมนุษยนิยม ทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยคิดว่าเกิดจากธรรมชาติของมนุษย์ ท้ายที่สุดแล้วล้วนแต่เป็นการประกอบสร้างทางวัฒนธรรม

ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรมแนวมนุษยนิยมซึ่งเชื่อว่าวรรณกรรมเป็นฝีมือของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อเชิดชูคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยใช้วิธีการอ่านอย่างละเอียดเพื่อค้นหาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในงานวรรณกรรม ทั้งในส่วนของเนื้อหาที่นำเสนอและชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ของนักเขียนจึงถูกท้าทายไปด้วย เกิดการศึกษาวรรณกรรมแนวโครงสร้างนิยมซึ่งมุ่งถอดรื้อมายาคติของระบบคุณค่าในสังคม และเห็นว่าวรรณกรรมเป็นผลผลิตของสังคม การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นในวงวิชาการด้านวรรณกรรมของศตวรรษนี้ก็ คือ การเปลี่ยนแปลงเป้าหมายของการศึกษาวรรณกรรมจากความซาบซึ้ง (appreciation) ไปสู่การส่องสำรวจ (scrutinization) เพื่อทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้¹

¹ นพพร ประชากุล, *ยกอักษรร ย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2552), หน้า 269.

วรรณกรรมวิจารณ์แนวโครงสร้างนิยม (structuralism) ได้เสนอนิยามใหม่แก่วรรณกรรมว่าเป็นข้อเขียนที่มีได้อ้างอิงถึงความเป็นจริง แต่อ้างอิงถึงคติ ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งวรรณกรรมนำมาใช้ประกอบสร้างเป็นความหมายผ่านโครงสร้างต่าง ๆ ในตัวบท เช่นโครงสร้างคู่ตรงข้าม (binary opposition) อาทิ ความเป็นหญิง/ความเป็นชาย ความสว่าง/ความมืด โดยวิเคราะห์ดูว่า โครงสร้างคู่ตรงข้ามต่าง ๆ ในตัวบทวรรณกรรม ผลิตความหมายเกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ อย่างไร

ต่อมาเกิดวรรณกรรมวิจารณ์แนวรื้อสร้าง (deconstruction) ขึ้นมาต่อยอด และต่อต้านวรรณกรรมวิจารณ์แนวโครงสร้าง ทฤษฎีแนวรื้อสร้างมีความเห็นตรงกับแนวโครงสร้างที่ว่าวรรณกรรมมีได้อ้างอิงหรืออิงอยู่กับความเป็นจริงในโลกภายนอก แต่วรรณกรรมเป็นวาทกรรมชนิดหนึ่ง เป็นคำพูด เป็นข้อเขียนที่เป็นสนามเปิดให้คติความเชื่อ อุดมการณ์ เข้ามาแข่งขันปะทะ ขัดแย้ง เกือหนุนกันและกัน สิ่งที่แนวรื้อสร้างเห็นต่างจากแนวโครงสร้างคือ ข้อเสนอเกี่ยวกับลักษณะอันเป็นพลวัตของโครงสร้าง และความหมายที่เลื่อนไหลของหน่วยความหมายต่าง ๆ ภายในโครงสร้างนั้น ๆ การอ่านวรรณกรรมแนวรื้อสร้างเปิดโอกาสให้ผู้ที่ศึกษาวรรณกรรมได้เล่นกับคติความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบท นอกจากนี้ยังมุ่งเข้าไปรื้อโครงสร้างของความหมายในระบบ และสร้างใหม่พร้อมกันไปอยู่ตลอดเวลา

จากการเปลี่ยนแปลงข้างต้นในวงวรรณกรรมศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนามโนทัศน์เรื่องวาทกรรมมาใช้เป็นเครื่องมือศึกษากวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงคราม เพื่อสืบค้นดูว่ากวีนิพนธ์เหล่านี้มีอุดมการณ์ใดแฝงอยู่ในตัวบท ดังนั้น ก่อนอื่นจึงใคร่ขอกกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรม อำนาจ และ อุดมการณ์ รวมถึงการนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง

2.1 วาทกรรม อำนาจ และ อุดมการณ์

2.1.1 ความหมายของ “วาทกรรม”

คำว่า วาทกรรม (discourse) มีรากศัพท์มาจาก dis ซึ่งหมายถึง หลายทิศทาง และ currere ซึ่งหมายถึงการวิ่ง รวมกันแล้วจึงหมายถึง การเคลื่อนตัวไปในทิศทางต่าง ๆ ของความหมาย² คำว่า “วาทกรรม” นี้ผู้วิจัยนำมาใช้ ในความหมาย กรอบความคิดที่นำเสนอผ่านตัวบท ตัวบทแสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์หรือวิธีการมองโลกของแต่ละยุคแต่ละสมัยหรือของแต่ละ

² ธีรยุทธ บุญมี, มิเชล ฟูโกต์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2551), หน้า 39.

กลุ่มชน แนวคิดต่าง ๆ ไม่ได้มีความเป็นสากล แต่อาจเป็นเพียงสิ่งสมมติทางวัฒนธรรม “ความจริงในอุดมคติ” นั้นมิได้มีอยู่จริง หากแต่ความจริงเป็นสิ่งที่ขึ้นกับบริบทและสายสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจ ความรู้คืออำนาจ ใครเป็นผู้กำหนดความรู้ ผู้นั้นมีอำนาจในการกำหนดความคิดของสังคมเพื่อให้เห็นพ้องไปในทางเดียวกัน³

แนวคิดเรื่องวาทกรรมซึ่งมีผู้สนใจศึกษามากที่สุด เป็นผลผลิตของนักคิด นักเขียน นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสคนสำคัญคือ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault 1926-1984) แต่ฟูโกต์เองก็ไม่เคยให้ความหมายของวาทกรรมไว้โดยตรงในผลงานของเขา ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร นักวิชาการชาวไทยเป็นบุคคลสำคัญที่ได้ประมวลความคิดของฟูโกต์⁴ แล้วเรียบเรียงออกมาเป็นความหมายของวาทกรรมไว้ว่า วาทกรรมหมายถึง ระบบ และกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็น ความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้ วาทกรรมยังทำหน้าที่ ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (valorize) กลายสภาพเป็นวาทกรรมหลัก (dominant discourse) ขณะเดียวกัน วาทกรรมยังทำหน้าที่ เก็บกด/ปิดกั้น มิให้เอกลักษณ์และความหมายของบางอย่างเกิดขึ้น (subjugate) หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายบางอย่างที่ดำรงอยู่แล้วในสังคม เลือนหายไปได้พร้อมๆ กันด้วย (displace) วาทกรรมจึงเป็นมากกว่าเรื่องของภาษาหรือคำพูด แต่มีภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรม (discursive practices) ซึ่งรวมถึง จารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ด้วย วาทกรรมจึงเป็นกระบวนการในการสร้างตัวตนและความหมายให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม

ภาษาและวาทกรรมที่ถูกเลือกมาใช้ล้วนแฝงด้วยความคิดบางอย่างของสังคมผ่านผู้ใช้ภาษา และผ่านการกระทำทางสังคมที่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และอุดมการณ์ทางสังคม บางประการย่อมแทรกและทอดตัวอยู่ท่ามกลางภาษาที่ถูกใช้เหล่านั้น⁵ การศึกษา ติความข้อมูล

³ สุรเดช โชติอุดมพันธ์, “วาทกรรม ภาพแทน และอัตลักษณ์” ใน *เอกสารประกอบการบรรยายทางวิชาการ วรรณคดีศึกษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรม 2*, เสนอที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 24 พฤษภาคม 2548, หน้า 1 – 2 .

⁴ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *วาทกรรมการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2549), หน้า 20-22.

⁵ Stuart Hall, “Foucault: Power, knowledge and discourse,” in *Discourse theory and practice*, eds. Margaret Wetherell, Stephanie Taylor and Simeon J. Yates (London: The Open University Press, 2005), p. 75.

ทางภาษาในเชิงวาทกรรมไม่ว่าจะเป็นมิติทางภาษา หรือมิติทางสังคม ย่อมทำให้เห็น อำนาจอุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลัง

อึ้งการสร้างเอกลักษณ์และความหมายให้กับสรรพสิ่งนั้นเป็นเรื่องของอำนาจ เพราะไม่ได้สร้างจากคุณสมบัติเฉพาะ (attributes) ในตัวของสิ่งเหล่านั้นที่ทำให้เป็นอย่างที่เป็นอยู่ แต่สร้างจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม การใช้อำนาจที่แยบยลในการจัดประเภท (labeling) ซึ่งจะเป็นตัวประกอบสร้างความหมาย และกำหนดคุณค่าเชิงบวก/ลบ สูง/ต่ำ ของสิ่งนั้น ๆ

ฟูโกต์ยังนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่าง “อำนาจ” กับ “ความรู้” ว่า “ความรู้ไม่ใช่สิ่งที่เราได้รู้ ทว่าเป็นเรื่องของอำนาจในแต่ละยุคสมัยของแต่ละสังคมที่จะบอกว่า “อะไรคือความรู้ อะไรไม่ใช่ความรู้”⁶ อึ้งอำนาจยังมีลักษณะทวิลักษณ์ คือ ทั้งครอบงำและต่อต้าน⁷ ความคิดของฟูโกต์ที่ว่าความรู้ ความจริง และภาษาเหมือนกับทัศนคติอื่น ๆ ของมนุษย์คือไม่มีความเป็นกลาง ต่างถูกหล่อหลอมขึ้นมาจากสิ่งรอบตัว เช่นสถานะทางสังคม ชนชั้นสูงมักฉวยโอกาสผูกขาดความรู้ของเขาว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องที่สุด การผูกขาดทางความคิดที่ฟูโกต์เสนอนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางสังคมและการปกครอง เนื่องจากสามารถนำมาใช้ควบคุมพลเมืองได้อย่างแยบยลและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับข้อเสนอของหลุยส์ อัลธุสแซร์ (Louis Althusser 1918-1990) ที่ว่าอุดมการณ์เป็นระบบภาพตัวแทนความคิด (representation) ซึ่งไม่ได้เกิดมาจากความนึกคิด หากแต่ก่อตัวมาจากโครงสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยมายาคติ

ในทุกสังคมจำเป็นต้องมีอุดมการณ์เพื่อทำหน้าที่ติดตั้ง (equip) บังเจกบุคคลให้เข้ากับเงื่อนไขการดำรงอยู่ของเขา เพราะฉะนั้นสังคมจึงต้องการระบบคิดอันหนึ่ง ระบบความเชื่อระบบคุณค่าที่จะทำให้คนมีชีวิตอาศัยอยู่ในโลกนี้ได้

อำนาจรัฐมี 2 ส่วน คือ กลไกด้านการปราบปรามของรัฐ (repressive state apparatus) ซึ่งประกอบด้วยรัฐบาล ฝ่ายบริหาร กองทัพ ตำรวจ ค่ายคุก และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (ideological state apparatus) ซึ่งประกอบด้วย โรงเรียน ครอบครัว ศาสนา วัฒนธรรม (ศิลปะ

⁶ กาญจนา แก้วเทพ , *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา* (กรุงเทพฯ: เอดิชั่นเพรสโปรดักส์, 2544), หน้า 283.

⁷ Andrew Edger and Peter Sedgwick, *Cultural theory: The key thinkers* (New York: Routledge, 2002), p. 74.

วรรณกรรม) ในขณะที่กลไกด้านการปราบปรามใช้ความรุนแรง กลไกด้านอุดมการณ์ของรัฐทำหน้าที่โดยใช้อุดมการณ์ และมีบทบาทอย่างสำคัญมากในการผลิตซ้ำ (reproduction) ความสัมพันธ์ทางการผลิต⁸ กลไกด้านอุดมการณ์นี้คือเครื่องมือควบคุมทางความคิด ซึ่งค่อย ๆ แทรกซึมปลูกฝังทัศนคติและความเชื่อที่เอื้อประโยชน์ต่ออำนาจรัฐและการปกครอง อาจกล่าวได้ว่าวาทกรรมถูกสร้างขึ้นจากบริบท ขณะเดียวกันวาทกรรมก็มีบทบาทกำหนดบริบทด้วย

2.1.2 การวิเคราะห์วาทกรรม

แม้ฟูโกต์จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอำนาจและอุดมการณ์ไว้ แต่ไม่ได้แสดงตัวอย่างเป็นหลักฐานทางภาษาอย่างชัดเจน อีกทั้งการวิเคราะห์วาทกรรมมีหลายวิธีและปัจจุบันมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนจากการศึกษาวาทกรรมเชิงพรรณนา (descriptive discourse study) มาเป็นการศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ (critical discourse study) ดังนั้นในการหาคำตอบเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสร้างวาทกรรมในกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถึง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิทยาที่เรียกว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis : CDA) ดังที่ปรากฏในงานของกลุ่มผู้ศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ที่มีชื่อเสียงเช่น นอร์แมน แฟร์เคลาฟ (Norman Fairclough) และ ตวน วันไดค์ (Teun van Dijk) เป็นต้น

วาทกรรมวิเคราะห์เริ่มจากความคิดว่า ชีวิตทางสังคมประกอบขึ้นจากกิจกรรมทางสังคมต่างๆ แนวคิดเรื่องกิจกรรมทางสังคมทำให้การศึกษาสามารถเชื่อมโยงการศึกษาโครงสร้างทางสังคมเข้ากับการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งในที่นี้หมายถึง "วาทกรรม" วาทกรรมจึงเป็นหนึ่งในกิจกรรมทางสังคมได้ กรอบทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาโครงสร้างของภาษาในวาทกรรมเพื่อจะทำความเข้าใจสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งจุดประสงค์ของการวิเคราะห์วาทกรรมก็เพื่อทำความเข้าใจอุดมการณ์ที่แอบแฝงอยู่หลังถ้อยคำ โดยเชื่อว่าถ้อยคำไม่ใช่เพียงรูปภาษาที่เรียงต่อกัน แต่ถ้อยคำแฝงด้วยเจตนา ความคิดความเชื่อ ของผู้ที่กล่าวถ้อยคำนั้น นอกจากนี้ถ้อยคำยังสะท้อนความคิดความเชื่อของกลุ่มสังคมเนื่องจากผู้ใช้ภาษาไม่ได้ใช้ภาษาเพียงคนเดียวในโลก แต่ภาษาที่เขาใช้เป็นผลผลิตของการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มสังคมที่เขาเป็นสมาชิก ถ้อยคำจึงมีลักษณะที่เป็นทั้งของบุคคลและของสังคม

มิกฮาอิล บัคติน (Mikhail Bakhtin) อธิบายถ้อยคำในความหมายที่คล้ายคลึงกับวาทกรรมจากมุมมองสหบท (intertextuality) ว่าถ้อยคำในปัจจุบันคือ สิ่งที่ตอบโต้ถ้อยคำที่มีมาก่อน

⁸ หลุยส์ อัลธุซเซร์, อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ, แปลโดย กาญจนา แก้วเทพ (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 48-54.

และเป็นสิ่งที่ทำให้ทำนายได้ว่าถ้อยคำในอนาคตจะมีทิศทางอย่างไร วาทกรรมหรือถ้อยคำจึงมีคุณลักษณะที่เป็นสังคม คำที่เราใช้เป็นของเราเพียงครั้งหนึ่งและเป็นของผู้อื่นอีกครั้งหนึ่ง คำของผู้อื่นแสดงอุดมการณ์อย่างหนึ่ง เมื่อเรารับเข้ามา คำ ๆ นั้นจะกลายมาเป็นคำของเรา อุดมการณ์ที่แฝงในคำนั้นจึงถูกถ่ายทอดและถูกตอบโต้ในกระแสความรู้สึกนึกคิดของเรา วาทกรรมจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ความคิดความเชื่อหรือทัศนคติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งของคนในองค์กรหรือสถาบันเป็นตัวตนขึ้นมา และมีผลต่อการสร้างหรือกำหนดอุดมการณ์ของคนในประเทศ⁹

ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จึงเป็นทฤษฎีที่เน้นการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีในฐานะที่เป็นผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมโดยพิจารณาถึงความอำนาจและอุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลัง วิธีการวิเคราะห์หวัจยจึงมีมิติทั้งในระดับจุลภาค และระดับมหัพภาค ในระดับจุลภาคเป็นการศึกษามิติทางภาษาโดยวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีทั้งวัจนภาษา และอวัจนภาษา พยางค์ คำ ประโยค รวมถึงรูปแบบวาทกรรมที่ต่างเรียงร้อยเข้าด้วยกัน โดยดูว่าวาทกรรมในบทกวีนำเสนอความคิด ความเชื่อ อะไรให้กับสังคม ซึ่งเป็นระบอบแห่งความจริง (regime of truth) หรือความจริงที่ผู้เขียนเชื่อ อีกทั้งวาทกรรมนั้น ๆ สร้างลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์อะไรให้กับสังคม เพื่อแสดงให้เห็นว่ารูปภาษาที่ปรากฏในดับทสัมพันธ์กับความคิดในสังคมอย่างไร ส่วนในระดับมหัพภาคเป็นการวิเคราะห์มิติทางสังคม โดยศึกษาดูว่าวาทกรรมต่าง ๆ ในกวีนิพนธ์แสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมอย่างไร เพื่อทำความเข้าใจประเด็นเรื่องอำนาจ อุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลังวาทกรรมนั้น

การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์ในระดับจุลภาคที่เป็นมิติทางภาษานั้นจัดว่าเป็นพื้นฐานนำไปสู่การทำความเข้าใจและการตีความในระดับมหัพภาคหรือมิติทางสังคม¹⁰ การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีจึงเป็นวิธีการพื้นฐานสำคัญเพื่อแสดงให้เห็นว่ารูปภาษาที่ปรากฏในดับทเกี่ยวข้องกับความคิดที่เป็นมิติทางสังคม การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีที่เน้นเป็นอย่างยิ่งก็คือการวิเคราะห์เชิงสหบท อันเป็นการวิเคราะห์การเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างดับทหนึ่งกับดับทที่มีมาก่อน เพื่อวิเคราะห์ว่าถ้อยคำในดับทปัจจุบันมีการตอบโต้กับความคิดหรือสิ่งที่มีอยู่ก่อนอย่างไร แฟร์เคลาฟได้เสนอวิธีการศึกษาสหบทด้วยการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาบางอย่างที่ปรากฏอยู่ในดับท เช่น การสื่อแทนทางวาทกรรม (discourse representation) ข้อสมมติเบื้องต้น (presupposition) การปฏิเสธ (negation) การประชดประชัน (irony) เป็นต้น

⁹ กฤษดาพรรณ หงศ์ลดาธรรม, “ความเป็น “พวกเรา” และ “พวกเขา” ใน สังคมไทย : การรายงานข่าวเกี่ยวกับชาวเขาในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทย,” *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร* 19-20, 3 (2543): 16-17.

¹⁰ จันทิมา เอี่ยมานนท์, “การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทยตามแนวปฏิบัติทฤษฎีวิเคราะห์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: 2549), หน้า 3-6.

ส่วนการวิเคราะห์ระดับมหัพภาคเป็นการตีความและทำความเข้าใจวาทกรรมในสังคมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องอำนาจ อุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลัง การวิเคราะห์จะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการผลิตและการกระจายตัวบท ซึ่งได้แก่ ผู้ผลิตตัวบท ผู้บริโภคตัวบท และการแพร่กระจายของตัวบทในปฏิสัมพันธ์ การวิเคราะห์เหล่านี้จะทำให้เห็นเบื้องหลังซึ่งนำมาเป็นตัวบทและอุดมการณ์ที่แฝงมากับตัวบทนั้น รวมไปถึงบริบททางสังคมวัฒนธรรมของการผลิตตัวบทนั้นด้วย การวิเคราะห์ทั้งสองระดับจึงช่วยเสริมให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้น

ดังนั้นการวิเคราะห์วาทกรรมในทวินิพนธ์สงครามจีนสมัยราชวงศ์ถังนี้ ผู้วิจัยจึงจะใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในมโนทัศน์สหบท และภาษากับอุดมการณ์ โดยพิจารณาปัจจัย 2 ประการ คือ

(1) ตัวบท (text) โดยจะวิเคราะห์ความทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา พยางค์ คำ ประโยค รวมถึงรูปแบบวาทกรรมที่ต่างเรียงร้อยเข้าด้วยกัน โดยดูว่าวาทกรรมในบทกวีนำเสนอความคิด ความรู้ ความเชื่ออะไรให้กับสังคม ซึ่งเป็นระบอบแห่งความจริงหรือความจริงที่ผู้เขียนเชื่อ อีกทั้งวาทกรรมนั้น ๆ สร้างลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์อะไรให้กับสังคมจีน เนื้อหาของวาทกรรมแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างและผู้รับวาทกรรมอย่างไร ความสัมพันธ์ที่แฝงอยู่ในเนื้อหา สามารถบ่งบอกได้ว่า วาทกรรมนั้น ๆ มีอิทธิพลต่อสังคมอย่างไร

(2) การปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) เนื่องจากทวินิพนธ์เป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมรูปแบบหนึ่งที่ส่งผลต่อกรอบความคิดของคนในสังคม จึงต้องวิเคราะห์กระบวนการสร้างตัวบท (text production) ว่า เกิดขึ้นได้อย่างไร และแฝงด้วยความคิด ความเชื่อต่าง ๆ อย่างเป็นไปได้ทั้งความคิดความเชื่อที่ต่อยอดอุดมการณ์เดิม หรือเสนอความเห็นใหม่เพื่อตอบโต้ความเชื่อเดิม

2.1.3 ความหมายของ “อุดมการณ์”

คำว่า อุดมการณ์ (ideology) นั้น หลุยส์ อัลธุสแซร์ กล่าวว่า อุดมการณ์เป็นชุดความคิดหรือกรอบวิธีคิด (set of ideas / conceptual framework) ในการทำความเข้าใจตัวเรา เข้าใจโลก และเข้าใจสังคม ถ้าคนเราอยู่ในอุดมการณ์ชุดใด ก็จะมีแนวโน้มจะคิด เข้าใจ และสื่อสารออกไปจากกรอบความคิดนั้น ด้วยเหตุนี้รัฐจึงมีกลไกในการควบคุมผู้ใต้ปกครองสองแบบคือ กลไกทางด้านปราบปรามของรัฐ ซึ่งประกอบด้วย รัฐบาล กองทัพ กฎหมาย ตำรวจ คุก และกลไกทางด้านอุดมการณ์ของรัฐ ซึ่งเป็นเครื่องมือควบคุมทางความคิดซึ่งประกอบด้วย

โรงเรียน ครอบครัว ศาสนา วัฒนธรรม (ศิลปะ วรรณกรรม) ซึ่งจะค่อย ๆ แทรกซึมปลูกฝังทัศนคติและความเชื่อที่เอื้อประโยชน์ต่ออำนาจรัฐและการปกครอง กลไกด้านอุดมการณ์ของรัฐทำหน้าที่โดยใช้อุดมการณ์ และมีบทบาทอย่างสำคัญในการตอกย้ำ ผลิตซ้ำ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม อุดมการณ์จึงเป็นระบบภาพตัวแทนความคิด ซึ่งไม่ได้เกิดมาจากความนึกคิด หากแต่ก่อตัวมาจากโครงสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยมายาคติ (myth) ในทุกสังคมจำเป็นต้องมีอุดมการณ์เพื่อทำหน้าที่ติดตั้ง (equip) บังคับบุคคลให้เข้ากับเงื่อนไขการดำรงอยู่ของเขา เพราะฉะนั้นสังคมจึงต้องการระบบคิดอันหนึ่ง ระบบความเชื่อ ระบบคุณค่าที่จะทำให้คนมีชีวิตอาศัยอยู่ในโลกนี้ได้¹¹ กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐจีน หรือระบบคิดในสังคมจีน ก็คือ เรื่องเล่าแม่บท (metanarrative) ที่สำคัญในสังคมจีนได้แก่ ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และพุทธศาสนา เรื่องเล่าแม่บททั้งสามนี้ คอยกำกับเรื่องเล่าย่อย ๆ อื่น ๆ อีกมากมาย

แอนโทนีโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) กล่าวว่า การครอบงำทางอุดมการณ์ (hegemony) คือกระบวนการที่คนกลุ่มหนึ่งทำให้ความคิด อุดมการณ์ จริยธรรม วัฒนธรรมของตนกลายเป็นความคิดและวัฒนธรรมหลักของสังคม การครอบงำทางอุดมการณ์ มี 2 ประเภท คือ การครอบงำทางการเมือง (political hegemony) ซึ่งหมายถึงการสถาปนาระบบการเมืองระบบหนึ่งให้กลายเป็นระบบหลักของสังคมและการครอบงำทางวัฒนธรรม (cultural hegemony) อันหมายถึงการสถาปนาระบบคิด ระบบวัฒนธรรมอันหนึ่งให้กลายเป็นระบบคิดหลักและวัฒนธรรมหลักของสังคม สำหรับการปฏิบัติการเพื่อ hegemonize นั้น อาจจะประกอบด้วยปฏิบัติการทางวาทกรรม เช่นการให้คำอธิบาย การอบรมสั่งสอน การเผยแพร่แนวคิดและปฏิบัติการที่เป็นการลงมือดำเนินการในรูปของการกระทำ (action) หรือกิจกรรม (activities) ในการปฏิบัติการทั้ง 2 ประเภทนี้ กลุ่มคนพิเศษที่เรียกว่า “ปัญญาชน (intellectual)” จะมีบทบาทเป็นพิเศษ¹²

วัฒนธรรมนั้นสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) วัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ (lived culture) หมายถึงวัฒนธรรมทุกอย่างที่มีอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งและในสถานที่หนึ่ง และ เฉพาะคนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาและสถานที่นั้นเท่านั้น ที่จะเข้าถึงหรือสัมผัสกับวัฒนธรรมดังกล่าวได้ 2) วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ (recorded culture) ได้แก่ บางส่วนเสี้ยวของวัฒนธรรมที่มีชีวิตอยู่ในกลุ่มแรกและได้รับการบันทึกหรือผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดต่อมา ซึ่งในทัศนะของ เรย์มอนด์

¹¹ หลุยส์ อัลธุสแซร์, อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ, แปลโดย กาญจนา แก้วเทพ, หน้า 18.

¹² กาญจนา แก้วเทพ, การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ : แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2541), หน้า 90-93.

วิลเลียมส์ (Raymond Williams) วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ถือเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีการเลือกสรร (tradition of selection)¹³

ประเพณีการเลือกสรรเป็นเครื่องมือในการรวบรวมอันทรงพลังที่สุดในทางปฏิบัติ ในแง่ที่เป็นกระบวนการเลือกสรรอย่างตั้งใจ ในการหยิบเอาค่านิยม ความหมาย เหตุการณ์ในอดีตมาสนับสนุนระเบียบสังคมในปัจจุบัน เพื่อที่จะทำให้ปัจจุบันสอดคล้องต่อเนื่องกับอดีต และมีความชอบธรรมที่จะดำเนินต่อไป ประเพณีการเลือกสรรเป็นกระบวนการของการนิยามทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้นในการเลือกบางสิ่งและลืมบางสิ่ง สิ่งที่ถูกเลือกมาอธิบายสนับสนุนปัจจุบันจะได้รับการยึดถือสืบทอดอยู่ในฐานะ “ธรรมเนียมหรือประเพณี” และกลายเป็นสิ่งที่ “ร่วมสมัย” ไป กล่าวได้ว่า สามารถแยกประเพณีการเลือกสรรออกเป็น ประเพณีและการเลือกสรร ธรรมเนียมหรือประเพณีที่ถูก “เลือก” จากปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมไม่เพียงแต่จะรับรู้ว่ามีอยู่ แต่ยังอยู่อย่างแนบแน่นกับวิถีชีวิตของผู้คน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันในชีวิตจริง จึงเป็นกุญแจสำคัญในการกล่อมเกลาโลกทัศน์ของคนในสังคม

ประเพณีการเลือกสรรเป็นกระบวนการที่สำคัญของกระบวนการผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมครอบงำ ทั้งในแง่ที่เป็น “เนื้อหา” ของความคิดและการกระทำ และในแง่ที่ “รวบ” เอาความหมายต่าง ๆ ที่หลากหลายในอดีตมา “รวม” เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมครอบงำ แต่ในขั้นของการเลือกนี้ ยังอยู่ในระดับความหมาย การที่จะผลักดันให้ความหมายเหล่านี้ไปสู่วิถีคิดและการกระทำของบุคคลได้ ชนชั้นครอบงำจะต้องกระทำผ่านสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะสถาบันทางสังคมเป็นองค์กรที่ปฏิบัติงานเร็วในอันที่จะคัดสรร นิยามความหมาย หรือการกระทำ โดยที่สถาบันเหล่านี้ก็จะอยู่ในกระบวนการของการคัดเลือกตีความ เมื่อมีความหมายหรือแนวทางใหม่ ๆ มาปะทะ นอกจากนี่ยังทำหน้าที่สื่อสาร ส่งผ่านความหมายและแนวทางปฏิบัติที่ได้คัดสรร ตีความแล้วไปสู่สังคมด้วย

เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ เชื่อว่า สังคมยังมีบรรดาความหมาย หรือค่านิยมที่ผิดแผกไปจากความหมายร่วมที่วัฒนธรรมครอบงำพยายามจะกำหนด และความหมายเหล่านี้เองที่เป็นส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมได้ การศึกษาสังคมจึงต้องมองเห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างความหมายร่วมที่สังคมมีอยู่ กับความหมายใหม่ ๆ ที่กำลังก่อร่างขึ้นมาด้วยกลุ่มสังคมหรือกลุ่มคนที่พยายามจะเสนอความหมายใหม่ ๆ แก่สังคม ได้แก่ บรรดาทวิ นักประพันธ์ศิลปิน นักปรัชญา หรือนักวิทยาศาสตร์ ที่ทำงานสร้างสรรค์โดยไม่ถูกกำหนดจากสถาบันของสังคมโดยสิ้นเชิง

¹³ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2551), หน้า 664.

วัน ไตจ์ เสนอว่า อุดมการณ์คืออำนาจ แต่เป็นอำนาจในเชิงความคิด อุดมการณ์มีวาทกรรมเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อุดมการณ์ของกลุ่มให้กลุ่มสังคมกลุ่มอื่นได้รับทราบและอาจเชื่อตาม วัน ไตจ์พบว่าอุดมการณ์อาจถูกนำเสนอด้วยกลวิธีทางภาษาที่หลากหลาย¹⁴ เช่น กลวิธีทางศัพท์ได้แก่การเลือกใช้คำศัพท์ การตีความ และกลวิธีทางวาทวิทยา ได้แก่ อุปลักษณ์ การบรรยายเกินจริง ฯลฯ กลวิธีเหล่านี้เป็นหัวใจของการตีแผ่อุดมการณ์ที่แฝงในการใช้ภาษา

2.1.4 การทำงานและหน้าที่ของอุดมการณ์

อุดมการณ์ไม่ได้เกิดขึ้นมาแล้วอยู่ลอยๆ หากแต่ต้องมีภาคปฏิบัติการที่จะทำให้อุดมการณ์ต่าง ๆ ได้รับการผลิตซ้ำและธำรงรักษาไว้ในชีวิตประจำวันของผู้คน¹⁵ ปฏิบัติการของอุดมการณ์ มี 4 ประการดังนี้

(1) การทำให้ดูราวกับเป็นธรรมชาติ (naturalisation) ภาคปฏิบัติการของอุดมการณ์ไม่ได้อยู่ในระดับจิตสำนึกแบบง่าย ๆ แต่อุดมการณ์ทำงานลึกลงไปในจิตไร้สำนึกทำให้เราไม่สามารถตระหนักถึงและรู้สึกราวกับว่ากระบวนการนั้นเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นไปโดยปริยาย

(2) การผสมกันระหว่างความจริงกับจินตนาการ (real and seemingness) อุดมการณ์จะทำการผสมโลกแห่งความจริง (the world of reality) กับโลกแห่งจินตนาการ (the world of imagination) จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

(3) การสร้างชุดโครงสร้างความสัมพันธ์ (structuralist set of relations) อุดมการณ์จะทำงานผ่านชุดโครงสร้างความสัมพันธ์ที่จะมีการแบ่งขั้วความหมายออกเป็น ความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้าม (binary oppositions) และการกำหนดชั้นของคุณค่า (hierarchy of values)

(4) การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ (reproduction of ideology) ในมิติของจิตสำนึกและความคิดต้องมีการทำงานที่ผลิตซ้ำและสืบทอดอุดมการณ์ ทั้งนี้กลไกทางอุดมการณ์ที่สำคัญคือ การศึกษาโรงเรียน ศาสนา/วัด ซึ่งจะบ่มเพาะและเตรียมคนให้กลายเป็นสมาชิกที่พึงประสงค์ของระบบสังคม¹⁶

¹⁴ Teun A. van Dijk, "Principles of critical discourse analysis," in *Discourse theory and practice*, eds. Margaret Wetherell, Stephanie Taylor and Simeon J. Yates (London: The Open University Press, 2005), pp. 303-305.

¹⁵ Teun A. van Dijk, *Ideology: A multidisciplinary approach* (London: Sage Publications, 1998), p. 228.

¹⁶ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*, หน้า 222-224.

สำหรับหน้าที่ของอุดมการณ์ หน้าที่ที่สำคัญคือ การสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน (harmony) ในชุมชนให้เกิดขึ้นทั้งที่ความจริงมีความขัดแย้งอยู่ การธำรงรักษาความไม่เท่าเทียม และความแตกต่างที่มีอยู่ในสังคมเอาไว้ในขณะที่ทำเสมือนว่าจะลบความแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ อุดมการณ์ยังทำหน้าที่เล่าเรื่องต่างๆ (narration) เพื่อที่จะกำหนดเส้นขอบฟ้าทางความคิดของผู้คนว่า เรื่องอะไรที่คิดได้/คิดไม่ได้ และที่สำคัญอุดมการณ์ดึงความสนใจจากความไม่เท่าเทียมและการเอาเปรียบในชีวิตประจำวันออกไปจากผู้คน¹⁷

อาจกล่าวได้ว่าวาทกรรม อำนาจ และอุดมการณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ภาษาและวาทกรรมที่ถูกเลือกมาใช้ล้วนแฝงด้วยความคิดบางอย่างของสังคมผ่านผู้ใช้ภาษา และผ่านการกระทำของสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และอุดมการณ์ของสังคมบางประการย่อมแทรกและทอดตัวอยู่ท่ามกลางภาษาที่ถูกใช้

2.2 กวีนิพนธ์จีนในฐานะวาทกรรม

กวีนิพนธ์จีนในชนบสังคมของขงจื้อนั้น มีบทบาทสำคัญ 6 ประการ คือ 1) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตน คัมภีร์จื๊อวัตร 论语* ของสำนักปรัชญาขงจื้อเล่ม 8 บทที่ 8 ว่าด้วยการศึกษาและพัฒนาตนได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ควรที่จะพัฒนาตนด้วยกวีนิพนธ์ 兴于诗 เพราะจะช่วยให้มีทักษะการใช้ภาษาที่ดี สามารถสื่อสารความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดำรงตนด้วยจารีต 立于礼 เพราะจะช่วยให้รู้จักเป็นคนที่สมบูรณ์ และบูรณาตนด้วยดนตรี 成于乐 เพราะจะช่วยให้กลมเกลียวจิตใจและอารมณ์ 2) ใช้สังเกตภาวะบ้านเมือง 3) เตือนสติผู้มีอำนาจ 4) ใช้อยู่ร่วมกับหมู่คณะได้ โดยใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 5) ที่ใกล้ตัวใช้ปรนนิบัติบิดาของตนได้ โดยเป็นแนวทางที่ดีในการปฏิบัติตน ที่ใกล้ตัวใช้สนองเจ้าเหนือหัวได้ โดยนำความรู้ไปปรับใช้ราชการบ้านเมือง 6) ให้ความรู้เกี่ยวกับชื่อนก จตุบาท และพืชต่าง ๆ ทำให้มีความรู้รอบตัวกว้างขวาง บทบาทสำคัญของกวีนิพนธ์จีนที่จะนำมาพิจารณาคือบทบาทที่ 1 การเป็นเครื่องมือพัฒนาตน และบทบาทที่ 3 การเป็นเครื่องมือเตือนสติผู้มีอำนาจ

¹⁷ กาญจนา แก้วเทพ, ศาสตราจารย์และวัฒนธรรมศึกษา, หน้า 307.

* คัมภีร์จื๊อวัตร 论语 เป็นบันทึกคำสอนของขงจื้อที่บรรดาศาสนุศิษย์รวบรวมบันทึกไว้ เป็นตำราการศึกษาเล่มหนึ่งในชุด ตำราทั้ง 4 四书 ของสำนักปรัชญาขงจื้อ ประกอบด้วย คัมภีร์จื๊อวัตร 论语 คำสอนของเมิ่งจื๊อ 孟子 การศึกษาอันยิ่งใหญ่ 大学 และมาตรฐานแห่งจริยธรรม 中庸 โปรดดู Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海*, p. 437.

2.2.1 กวีนิพนธ์จีนในฐานะวาทกรรมหลัก : งานสร้าง “ความรู้/ อำนาจ”

การพัฒนาตนด้วยกวีนิพนธ์นั้น สัมพันธ์กับความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เป้าหมายการศึกษาของชาวจีนมี 4 ประการคือ 1) เพื่ออบรมตน 修身 2) ให้รู้จักบริหารครอบครัว 齐家 3) รู้หลักปกครองประเทศ 治国 และ 4) สร้างสถานติภาพ 平天下 หนึ่งในหนทางที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ คือการสอบเข้ารับราชการ เนื้อหาสำคัญของการสอบเข้ารับราชการคือเนื้อหาในคัมภีร์ทั้งหก 六经 ซึ่งเป็นตำราสรรพวิทยะของชนชั้นสูงจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจว ประกอบด้วย 1) คัมภีร์กวีนิพนธ์ 诗经 2) คัมภีร์ประวัติศาสตร์ 尚书 3) คัมภีร์จารีต 礼记 4) คัมภีร์อนิจลักษณ์ 周易 5) คัมภีร์ดนตรี 乐经 6) คัมภีร์ขุนชิว 春秋 ต่อมาคัมภีร์ดนตรีสาบสูญไปจึงเหลือเพียงคัมภีร์ทั้งห้า 五经¹⁸ ความรู้ในกวีนิพนธ์จีนและดนตรีเป็นสิ่งที่ปัญญาชนชาวจีน (Chinese intellectual) ทุกคนพึงมี

2.2.2 กวีนิพนธ์จีนในฐานะวาทกรรมตอบโต้ : งานต่อต้านอำนาจ

บทบาทที่ 3 ของกวีนิพนธ์คือการเป็นเครื่องมือเตือนสติผู้มีอำนาจ กวีนิพนธ์มีฐานะเป็นภาษาแบบหนึ่ง ซึ่งใช้ศิลปะในการก้าวข้ามเข้าไปใน อาณาเขตเฉพาะที่เรียกว่า “สิ่งที่คิดไม่ได้” (the unthought) เพื่อให้สามารถคิดได้ งานวรรณกรรมช่วยสร้างระบบการสื่อสารให้กับสิ่งที่สื่อสารกันไม่ได้ โรลองด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ศาสตราจารย์ทางด้านสัญวิทยา วรรณกรรม (literary semiology) ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของวรรณกรรมในฐานะที่เป็นเครื่องมือชนิดเดียวที่หลงเหลืออยู่ในการต่อสู้กับอำนาจ¹⁹ อำนาจในที่นี้มิใช่อำนาจอย่างที่เข้าใจกันทั่ว ๆ ไป เช่น อำนาจรัฐ อำนาจทุน อำนาจของกลุ่มผลประโยชน์ แต่เป็นอำนาจที่แผ่ซ่านไปทั่วทุกอณูของสังคมในรูปของภาษา เป็นอำนาจของระบบภาษาที่ไม่มีสถาบันสังคมใดเด็ดลอดไปได้ วรรณกรรมต่อสู้กับอำนาจที่มาในรูปของภาษาได้ 3 รูปแบบคือ 1) การพูดความจริงแต่พูดในลักษณะที่ไม่จริง (mathesis) หรือพูดในลักษณะของการแทนที่ความจริง วรรณกรรมไม่เคยอ้างว่ารู้ทุกสิ่งอย่างที่วิทยาศาสตร์อ้าง วรรณกรรมจะบอกเพียงว่ารู้เกี่ยวกับบางสิ่งเท่านั้น วรรณกรรมยังสามารถตอกย้ำผลิตซ้ำความแตกต่างหลากหลายในสังคม 2) การตั้งคำถามกับการเป็นตัวแทนของความจริง (mimesis) วรรณกรรมช่วยมนุษย์ให้สามารถ พูดถึงความจริงผ่านภาษา แม้จะรู้ว่าไม่สามารถเป็นตัวแทนของความจริงได้ 3) วรรณกรรมในฐานะที่เป็นตัวบทที่มีความพลั้วไหวของรูปสัญลักษณ์ (semiosis) จนมีผลให้การสื่อความหมายเป็นเรื่องที่ไม่ยุติ

¹⁸ Feng Youlan, *Zhongguo zhexue jianshi* 中国哲学简史, trans. by Tu Youguang (Beijing: Beijing Daxue Chubanshe, 1994), p. 46.

¹⁹ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 185.

เด็ดขาด (significance) และสิ่งนี้คือศักยภาพของการตั้งต่อต้านอำนาจของวรรณกรรม²⁰ เอกสิทธิ์ของกวีนิพนธ์ที่จะต่อต้านอำนาจด้วยสถานะความเป็นวาทกรรมสมมติ สอดคล้องลงตัวกับขนบวรรณศิลป์จีนที่กวีนิพนธ์ต้องวิพากษ์และจรรโลงสังคม ผู้คนมักคิดว่ากวีนิพนธ์เป็นเรื่องสมมติ จึงเป็นเหตุให้กวีนิพนธ์มีความจริงยิ่งกว่า เพราะ “ความจริง” เช่นนี้จะไม่ถูก “จัดการ” จากผู้มีอำนาจในสังคม กวีนิพนธ์จึงแตกต่างจากการบันทึกประวัติศาสตร์ด้วยเหตุเช่นนี้

2.2.3 กวีนิพนธ์จีนกับอุดมการณ์ “หลี่”

หลี่ (礼 จารีต) คือหลักจริยธรรม ที่กำหนดความสัมพันธ์ทางการเมืองและสังคมตลอดสมัยราชวงศ์โจว (1123 – 256 ปีก่อนค.ศ.) หลี่ไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นพันธะทางด้านจริยธรรมที่แต่ละบุคคลในสังคม จะต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดความกลมเกลียว 和 ในสังคม ราชสำนักโจวเป็นแบบอย่างในการผลักดันให้บรรดาเจ้าผู้ครองนครยึดถือหลี่ โดยเน้นว่า ความรับผิดชอบในแง่ของศีลธรรมของแต่ละคน เป็นเครื่องหมายของผู้มีวัฒนธรรม ความสำเร็จในการยึดถือหลี่เป็นอุดมการณ์ของราชวงศ์โจวมาจากการปลุกฝังความเชื่อที่ว่า หลี่เป็นคุณสมบัติของชนชั้นผู้ดี ชนชั้นผู้ดีเท่านั้นที่เข้าใจหลี่ได้ เพราะได้รับการศึกษาและการปลุกฝังค่านิยมเพื่อที่จะเป็นอภิชนในสังคมนอกเหนือจากการเป็นอภิสิทธิ์ชนด้วย พิธีกรรมเป็นกลไกในการจัดลำดับและแบ่งกลุ่มทางสังคม และเป็นสัญลักษณ์ของสถานะทางสังคมที่ผู้เป็นเจ้าของครอบครองอยู่

สิ่งที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติที่นำไปสู่ความเชื่อมั่นในแนวคิดนี้คือ การเน้นความสำคัญของการศึกษาศิลปศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อักษรศาสตร์ ดนตรี พิธีกรรม และมรรยาทที่ถูกต้องในสังคม หลี่เป็นอุดมการณ์ที่ยึดเหนี่ยวโครงสร้างทางการเมืองอย่างหลวม ๆ ของราชวงศ์โจวไว้ได้²¹

ขงจื้อเห็นความสำคัญของหลี่ โดยนำมาเป็นหลักจริยศาสตร์หนึ่งของปรัชญาสำนักขงจื้อ หลี่ หมายถึงขนบจารีต และพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นพิธีเซ่นไหว้บรรพชน พิธีเข้าเฝ้าจักรพรรดิ อีกทั้งเป็นแบบแผนปฏิบัติที่เหมาะสมตามนามคู่สัมพันธ์ทั้งห้าได้แก่ จักรพรรดิ-ขุนนาง บิดา-บุตร พี่-น้อง มิตร-มิตร และสามี-ภรรยา²² หลี่ จึงเป็นมาตรฐานทางสังคมที่ทุกคนควรปฏิบัติ เพื่อสืบทอดความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม และรักษาความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมไว้ ชุมชนใดที่คงหลี่ไว้ได้ ชุมชนนั้นจึงจะคงความเป็นชุมชนมนุษย์ไว้ได้

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189-193.

²¹ วินัย พงศ์ศรีเพียร, *ผืนนอกกอก* (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภากาการพิมพ์, 2552), หน้า 164-165.

²² Tang Yijie, Zhang Yaonan and Fang Ming, eds., *Zhongguo ruxue wenhua daguan* 中国儒学文化大观 (Beijing: Beijing Daxue Chubanshe, 2001), p.9.

สุวรรณสา สถาอานันท์²³ กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า หลี่ ครอบคลุมความหมายหลัก ใน “สามพื้นที่” ของชีวิต ได้แก่ พิธีกรรมเช่น พิธีเซ่นไหว้บรรพชน มรรยาทเช่นความสุภาพอ่อน น้อมในการพูดจา และความประพฤติอันเหมาะสมหรือจริยธรรม พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่า คุณูปการ ที่ยิ่งใหญ่ของขงจื้อคือการเชื่อมโยงหลี่เข้ากับเหริน ในขณะที่เหริน 仁 เป็นคุณสมบัติเบื้องต้น แห่งความเป็นมนุษย์และการสร้างชุมชนมนุษย์ หลี่ ก็คือการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์แห่งความ เป็นมนุษย์หรือชุมชนมนุษย์ การเชื่อมโยงนี้ส่งผลให้พิธีกรรมต่างๆทั้งในระดับรัฐพิธี และ พิธีกรรมของประชากรราษฎรทั่วไป รวมทั้งหลักปฏิบัติที่เหมาะสมจะต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของ การมีมนุษยธรรม

หลี่นอกจากมีบทบาทในการดึงเอาพลังศีลธรรมของผู้คนออกมาในการมีความสัมพันธ์ ต่อกันแล้ว หลี่ยังช่วยกล่อมเกลาชัดเกลา ศักยภาพทางศีลธรรมที่มีอยู่ของมนุษย์ให้งดงาม เหมาะสมขึ้น ด้วยการปรับแต่งให้พอเหมาะพองามสำหรับการอยู่ร่วมกัน หลี่เป็นกระบวนการที่ ทำให้มนุษย์ธรรมนั้นงาม ความงามคือความเหมาะสมพอดี ไม่มาก หรือน้อยเกินไป ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์จึงจะราบรื่น หลี่ไม่เพียงแต่แต่งแต้มชดเชยมนุษย์ธรรมให้งาม หลี่ยังช่วยให้มนุษย์ไม่พลาดหลง ช่วยให้ผู้ “ตั้งมั่น” ใจ²⁴ หลี่ จึงเป็นอุดมการณ์ที่ทำหน้าที่ ติดตั้งปัจเจก ให้เข้ากับระบบ นอกจากนี้หลี่ ยังทำหน้าที่ป้องกันความขัดแย้งในสังคม เพราะหลี่ ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพไว้แล้ว เมื่อผู้คนต่างปฏิบัติตามนั้นสังคมโดยรวมก็จะ เกิดความกลมกลืน

กล่าวได้ว่า หลี่เป็นอุดมการณ์ที่ทำงานอยู่ในจิตไร้สำนึกทำให้ผู้คนรู้สึกว่ามันเกิดขึ้น ตามธรรมชาติ และทำให้คนปฏิบัติตามอย่างไม่รู้ตัว หลี่ ทำให้ชนชั้นสูง 贵族 เป็นชนชั้นสูง แท้ที่จริงแล้ว ชาติกำเนิด สถานะทางการเมืองและเศรษฐกิจต่างหากที่ทำให้คนเป็นชนชั้นสูง แต่ไม่สามารถตอกย้ำสถานะของตนทางความคิดจิตใจของผู้คนได้ ดังนั้น หลี่จึงมาตอกย้ำและ ผลิตซ้ำสถานะของชนชั้นสูง หลี่ไม่ได้ทำงานระดับระบบการเมืองเหมือนกฎหมาย แต่ หลี่ทำงาน ระดับอุดมการณ์²⁵ ในขณะที่กฎหมายเป็นกลไกทางด้านการปราบปรามของรัฐ หลี่จึงเป็นกลไก ทางด้านอุดมการณ์ของรัฐ นอกจากนี้ หลี่ ยังทำหน้าที่จัดหมวดหมู่(categorization) หรือจำแนก ความแตกต่าง 礼别异 เช่น ราชากับขุนนาง 君臣 บิดากับบุตร 父子 วัฒนธรรมจีนเป็น วัฒนธรรมแห่งจารีตและดนตรี 礼乐文化 จารีตทำให้สังคมมีระเบียบ ดนตรีเป็นเครื่องกล่อม

²³ สุวรรณ สาอานันท์, หลุนฮิวี่ : ขงจื้อสนทนา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า 52-53.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 55-57.

²⁵ Li Chunqing, *Shi yu yishi xingtai 诗与意识形态* (Beijing: Beijing Daxue Chubanshe, 2005), p. 40.

เกลาจิตใจ ขงจื้อนำจารีตและดนตรีมาเป็น เครื่องมือแบ่งแยก อารยชน (文明 civilized) กับ อารยชน (野蛮 barbarian)²⁶ หลี่มาสร้าง ความชอบธรรมให้กับความแตกต่าง ทำให้ความแตกต่างทางชนชาติ ชนชั้น และเพศสภาพ ที่มีอยู่ในสังคมเป็นเรื่องธรรมชาติ เปลี่ยนแปลงมิได้ เป็นอาณัติของสวรรค์ การมีพิธีกรรมทำให้ผู้คนลืมนึกถึงเหตุผล

อุดมการณ์หลี่มีปฏิบัติการทางสังคมผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีกวีนิพนธ์และดนตรีเป็น องค์ประกอบสำคัญ ในทางกลับกันอาจกล่าวได้ว่า กวีนิพนธ์จีนเป็นวาทกรรมที่บรรจุอุดมการณ์หลักของสังคมคือ อุดมการณ์หลี่ และมีภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมร่วมกับดนตรีในพิธีกรรมต่าง ๆ พิธีกรรมเป็นเครื่องมือสำหรับผลิตซ้ำความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม จึงเป็น พื้นฐานในการกีดกันและแบ่งแยก กวีนิพนธ์จึงกลายมาเป็นพื้นที่แห่งการช่วงชิงความหมายทาง วัฒนธรรม

2.3 กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง : บริบททางสังคมวัฒนธรรม

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการศึกษบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังมีความจำเป็นในการศึกษาเชิงวาทกรรมเพราะจะทำให้ผู้อ่านค้นหารหัสภาษา (linguistic code) และรหัสวัฒนธรรม (cultural code) ได้อย่างถูกต้อง

2.3.1 สามประสานรากฐานวัฒนธรรมจีน : ขงจื้อ เต๋า และพุทธ

กล่าวกันว่าไม่มีศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นศาสนาประจำชาติจีน ทว่าในยามที่บ้านเมือง รุ่งเรือง สงบสุข ชนชาติจีน จะนิยมนับถือลัทธิขงจื้อ ในยามที่บ้านเมืองวุ่นวายเกิดสงครามหรือ ภัยพิบัติ ชนชาติจีนจะนิยมนับถือลัทธิเต๋า และในยามที่ประสบความทุกข์ อันเนื่องจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นสัจธรรมของชีวิต ชนชาติจีนก็แสวงหาคำตอบจากพุทธศาสนา พุทธปัญญาในลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และศาสนาพุทธ จึงผสมกลมกลืนอยู่ในวัฒนธรรมจีน และเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของชนชาติจีน

(1) ลัทธิขงจื้อ

²⁶ Li Zonggui, Hui Jixing and Lai Meiqin , *Rujia wenhua yu zhonghua minzu ningjuli 儒家文化与中华民族凝聚力* (Guangzhou: Guangdong Renmin Chubanshe, 1998), p. 33.

ลัทธิขงจื๊อมีกำเนิดมาจากคำสั่งสอนของขงจื๊อ (孔子 551 – 479 ปีก่อน ค.ศ.) ขงจื๊อเกิดที่รัฐหลู่ 魯 ในครอบครัวขุนนางชั้นกลาง ขงจื๊อเดินทางท่องเที่ยวไปตามเมืองต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความคิดทางการเมืองของตนให้ผู้ปกครองยึดถือคุณธรรม แต่ต้องผิดหวังเพราะไม่มีใครยอมรับ จึงหันมาอุทิศเวลาให้แก่การสอนศิษย์ กล่าวกันว่า ขงจื๊อมีนักศึกษาติดตามถึง 3,000 คน ในจำนวนนี้มีจำนวน 72 คน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในทางการเมืองในเวลาต่อมา คำสอนของขงจื๊อไม่ได้อยู่ที่โลก สวรรค์ หรือนรก แต่อยู่ที่ปัญหาสังคมในขณะนั้น ในด้านสังคมขงจื๊อถือว่าต้นสมัยราชวงศ์โจว (1122-221 ปีก่อน ค.ศ.) เป็นสังคมในอุดมคติของเขา แต่สังคมในยุคที่เขาอยู่ เป็นสังคมที่ต้องการเยียวยา แก่นสารที่สำคัญที่จะต้องเยียวยาก็คือ “ขอให้ผู้ปกครองจงเป็นผู้ปกครอง ข้าแผ่นดินเป็นข้าแผ่นดิน บิดาเป็นบิดา และบุตรเป็นบุตร” คำสอนของขงจื๊อมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูความเป็นระเบียบของสังคม

นับแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น (206 ปีก่อน ค.ศ. – ค.ศ.220) ลัทธิขงจื๊อได้สร้างคุณประโยชน์ต่อการบริหารบ้านเมือง รัฐบาลยึดลัทธินี้อบรมสั่งสอนเหล่าขุนนางข้าราชการให้มีคุณธรรมยึดถือประโยชน์ของประเทศเป็นที่ตั้ง ความยุ่งเหยิงทางการเมืองปลายสมัยราชวงศ์ฮั่น การต่อสู้กันภายในทำให้สังคมขาดเอกภาพและแตกแยก ลัทธิขงจื๊อถูกลดความสำคัญลงไปมากในฐานะศาสนาประจำชาติ การศึกษาดำรงขงจื๊อถูกเปลี่ยนไปสู่ระดับที่ต่างจากอดีต ความสนใจพุทธปรัชญาในลัทธิเต๋ากลับฟื้นคืนชีพขึ้นมา และพุทธศาสนาก็ได้ตั้งมั่นเป็นครั้งแรกในหมู่ประชาชนและชนชั้นที่ได้รับการศึกษา ในสมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ.618 – 906) ประเทศจีนตกอยู่ในอิทธิพลของความเชื่อทั้งสามคือ ลัทธิขงจื๊อ พุทธศาสนา และลัทธิเต๋า

(2) ลัทธิเต๋า

ลัทธิเต๋ามีกำเนิดมาจากคำสั่งสอนของเหลาจื๊อ 老子 เหลาจื๊อเป็นชาวยุทธ์ 楚 มีอายุมากกว่าขงจื๊อเล็กน้อย ลัทธิเต๋านี้สอนว่า ระเบียบวินัยก็ดี คำสอนของลัทธิขงจื๊อก็ดี เป็นเพียงเครื่องมือของนักปกครองที่ใช้กดขี่ประชาชน ลัทธิเต๋าก็มีปฏิกิริยาต่อต้านคำสอนของขงจื๊อ ขณะเดียวกันก็สอนให้มนุษย์จงอ่อนอ่อนผ่อนตามธรรมชาติ หันกลับไปสู่ธรรมชาติ ลัทธิเต๋ามีอิทธิพลไม่น้อยต่อสังคมจีน มีบทบาทสำคัญในการผ่อนคลายความตึงเครียดของลัทธิขงจื๊อที่ได้กำหนดระเบียบความสัมพันธ์ในสังคมไว้อย่างเคร่งครัด ลัทธิเต๋ามีได้สอนให้คนหลบหลีกไปอยู่ในป่าเขา สิ่งที่คนต้อง “ซ่อน” ไว้ไม่ใช่ตัวตนแต่เป็น คุณธรรม 德 ในการรู้จักเอาตัวรอดโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับความปรารถนาของคนอื่น ไม่ทุกข์กังวลกับอนาคตของตนเองจนเกินไป รู้จักวางตนเป็นอิสระ ไม่ยึดติดต่อความนิยมชมชอบ ความโกรธ ความเห็นพ้องหรือไม่เห็นพ้อง

ในด้านศิลปะลัทธิเต๋าได้ให้แรงบันดาลใจในการตั้งกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับอุดมคติทางด้านศิลปะของจีน อารมณ์ทางด้านพุทธปรัชญาในลัทธิเต๋าทรงซึมเข้ากันได้ดีเป็นพิเศษกับลัทธิปัจเจกนิยม และชนชาตินิยม ก่อให้เกิดวรรณศิลป์และจิตรกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติภูมิประเทศ ชาวจีนเรียกกวีนิพนธ์เกี่ยวกับธรรมชาติว่า “กวีนิพนธ์ภูเขาและธารา 山水诗” ความรุ่งเรืองของลัทธิเต๋าก็ได้เปิดแนวคิดใหม่ให้แก่บรรดากวี และยอมจิตใจกวีด้วยความรู้สึกเกี่ยวกับเสรีภาพอย่างใหม่ขึ้น ผลก็คือภาพภูมิประเทศได้ก้าวจากตำแหน่งรองจากฐานะเป็นเพียงเบื้องหลังของภาพ หรือเป็นเพียงส่วนประกอบในกวีนิพนธ์ มาสู่ตำแหน่งที่มีความสำคัญเคียงบ่าเคียงไหล่กับมนุษย์ ความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกลายเป็นจุดหมายปลายทางของวรรณศิลป์และจิตรกรรมจีน ทว่าการเน้นถึงสังคมและศีลธรรมของขงจื้อ ก็ได้ถูกทอดทิ้งเพียงแต่สุนทรียภาพทางด้านศิลปะของจีน ถูกขยายวงจากสังคมมนุษย์ไปสู่ธรรมชาติ

การที่ลัทธิเต๋ามุ่งอยู่ที่ชีวิตอันดีงามในโลกนี้ การให้ความเคารพต่อสุขภาพทั้งทางกายและทางจิต การเน้นย้ำความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ความเป็นไปตามธรรมชาติ ความสงบของจิต และความหลุดพ้นของจิตใจมีส่วนบันดาลใจความรู้สึกรักนึกคิดของกวีจีน ลัทธิเต๋าส่งเสริมและเสนอให้ให้กับ “ชีวิต” ของชาวจีน

(3) พุทธศาสนา

เมื่อพุทธศาสนาเข้าสู่จีน จีนมีอารยธรรมของตนเองเก่าแก่มาแล้ว มีคัมภีร์คลาสสิกมีขนบประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานาน และมีความเชื่อมั่นว่าสังคมจีนเท่านั้นที่เป็นสังคมที่มีอารยธรรมมากที่สุดในโลก ทว่ายามที่ลัทธิขงจื้อ และลัทธิเต๋า ไม่สามารถให้คำตอบหรือช่วยคลี่คลายความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตมนุษย์ได้ ปัญญาชนจีนจึงแสวงหาคำตอบจากพุทธศาสนา พุทธศาสนาในสมัยราชวงศ์ถังเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าสมัยใด ๆ พุทธศาสนาเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชนชั้นสูงนับตั้งแต่ราชสำนักลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป บางยุคบางสมัยพุทธศาสนาถูกปราบปรามอย่างรุนแรง แต่อิทธิพลของพุทธศาสนาก็ยังคงอยู่ ทั้งนี้เพราะคำสอนขั้นมูลฐานของพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนในสังคมจีน ศัจธรรมที่เป็นแก่นของพุทธศาสนาเป็นโอสถเยียวยาจิตใจมนุษย์ได้อย่างดี คำสอนเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ที่ว่า 1) ชีวิตทั้งปวงเต็มไปด้วยความทุกข์อย่างมีอาจหลีกเลี่ยง 2) ทุกข์นั้นเกิดจากตัณหา 3) การจะดับทุกข์ได้ต้องดับที่ตัวตัณหา และ 4) การจะดับทุกข์ได้นี้ จะต้องมีความระมัดระวังในด้านความประพฤติ มีระเบียบวินัยและมีศีลธรรม อันเป็นการทำชีวิตให้สมบูรณ์ได้โดยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

การเข้ามาของศาสนาพุทธไม่เพียงแต่เป็นการมาของศาสนาใหม่เท่านั้น หากยังนำวรรณคดีอินเดียและวัฒนธรรมอินเดียมาสู่จีนด้วย การเข้ามาของพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมจีนดังนี้

(3.1) พุทธศาสนานำแนวคิดใหม่ ๆ มาสู่ชาวจีน โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการมองชีวิต และจักรวาล ความตาย ความไม่เที่ยง ความทุกข์ ความว่างเปล่า กรรม การเวียนว่ายตายเกิด สวรรค์และนรก แนวคิดใหม่นี้มีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมจีน

(3.2) การแปลพระสูตรศาสนาพุทธจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีน ทำให้กวีจีนได้เรียนรู้กลวิธีการแปล ศิลปะการเขียนรูปแบบใหม่ ๆ

(3.3) การดำเนินชีวิตเพื่อมุ่งสุนิพพาน การมุ่งหวังชีวิตในโลกหน้าที่มีความสุขกว่าเป็นสิ่งใหม่ของชาวจีน เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้ชาวจีน ทำให้กวีจีนมีวัตถุดิบใหม่ ๆ

(3.4) พุทธศาสนาเสนอแนวทางการปลดทุกข์ด้วยตนเอง โดยวิเคราะห้กระบวนการความคิด จิตใจ อย่างเป็นขั้นตอนและสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

(3.5) พุทธศาสนานำความรู้ใหม่ ๆ และคำศัพท์ใหม่ ๆ เข้ามาสู่สังคมจีน เช่น ความรู้เรื่องพืช สัตว์ต่าง ๆ และศัพท์ด้านนามธรรม ความคิด และจิตวิญญาณ

ในขณะที่พุทธศาสนาช่วยชี้แนวทางคลายทุกข์ในปัจจุบันบุคคล ลัทธิขงจื้อเน้นย้ำความสัมพันธ์ของคนในสังคม ลัทธิเต๋าเน้นถึงความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ เกิดเป็นสามเหลี่ยมสัมพันธศาสตร์ที่ลงตัว มนุษย์กับตนเอง มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสังคม นับเป็นความชาญฉลาดของชาวจีนที่เลือกใช้พุทธปรัชญาในศาสนาและลัทธิเหล่านี้มาเป็นหลักเกณฑ์นำทางชีวิต

2.3.2 จินทลักษณ์ของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง

กวีนิพนธ์จีนแบ่งตามรูปแบบมี 4 ชนิดคือ ชื่อ 詩 ฟู 賦 ฉือ 詞 และฉวี 曲 กวีนิพนธ์ประเภทชื่อ เป็นร้อยกรองชนิดที่เก่าแก่และแพร่หลายที่สุด มีมาตั้งแต่สมัยขงจื้อและมีความเจริญสูงสุดในสมัยราชวงศ์ถัง กวีนิพนธ์จีนประเภทชื่อ ในสมัยราชวงศ์ถังแบ่งตามจินทลักษณ์ได้ 2 ประเภทคือ กู่ฉือชื่อ หรือ กู่ชื่อ (古体诗 / 古诗 กวีนิพนธ์แบบโบราณ) และ ฉินฉือชื่อ (近体诗 กวีนิพนธ์แบบราชวงศ์ถัง) โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) กู่ฉือชื่อ ได้ชื่อวกวีนิพนธ์แบบโบราณ เพราะมีกำเนิดจากเพลงชาวบ้านซึ่งมีมาแต่สมัยราชวงศ์โจว ราชสำนักส่งเจ้าหน้าที่ออกไปรวบรวมเพลงพื้นบ้านซึ่งส่วนมากเป็นของจินภาคเหนือมาศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารบ้านเมือง ปราชญ์ในราชสำนักนำรูปแบบ

เพลงพื้นบ้านมาปรับปรุงแต่งเป็นบทร้อยกรองแต่แรกเริ่มมีวรรคละ 4 คำ ต่อมาสมัยจ้านกั๋ว 战国 มีการนำเพลงพื้นบ้านของจีนภาคใต้มาปรับปรุงแต่งเป็นบทร้อยกรอง เพลงพื้นบ้านของภาคใต้ส่วนใหญ่มีวรรคละ 6 คำ

ครั้นถึงสมัยราชวงศ์ฉิน รัฐต่าง ๆ รวมกันเป็นอาณาจักรเดียวกัน อารยธรรมเหนือและใต้ได้ผสมผสานกัน เพลงพื้นบ้านก็มีวิวัฒนาการไปด้วย ในสมัยราชวงศ์ฉิน ราชสำนักยังคงเก็บเพลงพื้นบ้านมาศึกษาและแต่งเลียนแบบ กวีนิพนธ์ได้พัฒนามาเป็นวรรคละ 5 คำและ 7 คำทั้งสองประเภท ต่างกันแต่จำนวนคำในวรรคเท่านั้น ฉันทลักษณ์อื่น ๆ เหมือนกัน คือมีสัมผัสท้ายวรรคคู่ บทหนึ่ง ๆ จะแต่งยาวกี่วรรคก็ได้

(2) จีนสี่ชื่อ คือกวีนิพนธ์รูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ถังมี 3 ชนิด ได้แก่ ลี่ชื่อ 律诗 เจ่วจิวี่ 绝句 และไหล่วี่ 排律 ดังนี้

(2.1) ลี่ชื่อ 律诗 แปลว่า กวีนิพนธ์ที่มีระเบียบแบบแผน มีฉันทลักษณ์ที่เข้มงวดมาก ในแต่ละบทประกอบด้วย 8 วรรค วรรคหนึ่งจะมี 5 หรือ 7 คำเท่ากันทุกวรรค จะขาดหรือเกินไม่ได้ ลี่ชื่อมีข้อบังคับ 3 ประการ คือ ประการที่ 1 เสียงลงท้ายของวรรคที่สอง (วรรคแรกจะร่วมด้วยก็ได้) จะต้องสัมผัสกับเสียงลงท้ายของวรรค 4,6,8 ประการที่ 2 เสียงของคำในแต่ละวรรคจะต้องใช้ให้ถูกต้องตามข้อบังคับวรรณยุกต์ ผิง 平 เจ้อ 仄 บางตำแหน่งบังคับตายตัว บางตำแหน่งยืดหยุ่นได้ และประการที่ 3 ในจำนวนแปดวรรคนี้วรรคที่สี่จะต้องจับคู่กับวรรคที่สามเรียกว่าหวนเหลียน 颔联 แปลว่าคู่คาง วรรคที่หกจะต้องจับคู่กับวรรคที่ห้าเรียกว่า จิ่งเหลียน 颈联 แปลว่าคู่คอ คือจะต้องแต่งชนิดนามต่อนาม กริยาต่อกริยา คุณศัพท์ต่อคุณศัพท์ จับเป็นคู่ๆ เรียกว่าคู่สมดุล 对偶

(2.2) เจ่วจิวี่ 绝句 แปลว่า ตัด หั้น จิวี่ 句 แปลว่าประโยคหรือวรรค เจ่วจิวี่ จึงหมายถึงรูปแบบของบทกวี 4 วรรคที่ตัดทอนมาจาก กวีนิพนธ์แบบลี่ชื่อ คือตัดลี่ชื่อมา 4 วรรค จะตัดจากสี่วรรคต้น สี่วรรคกลาง หรือสี่วรรคท้ายก็ได้

* เสียงวรรณยุกต์ในภาษาจีนโบราณมี 4 เสียงคือ ผิง 平 ซ่าง 上 ซวี่ 去 รู่ 入 ในขณะที่เสียงวรรณยุกต์ในฉันทลักษณ์จีนแบ่งเป็น 2 หมวดคือหมวดผิง 平 คือเสียงที่ 1 และหมวดเจ้อ 仄 คือเสียงที่ 2, 3 และ 4 ถาวร ลิกซโกศล เทียบเคียงเสียงวรรณยุกต์ในบทกวีจีนกับอักษรไทยพบว่า เสียงผิงใกล้เคียงกับคำที่ไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์กำกับและคำที่มีเครื่องหมายจั่วกำกับ ส่วนเสียงเจ้อใกล้เคียงกับคำที่มีเครื่องหมายเอก และเครื่องหมายโทกำกับ โปรดดู ถาวร ลิกซโกศล, “วิเคราะห์เทียบร้อยกรองประเภท”กลอน”ของไทยกับร้อยกรองประเภท “ชื่อ” ของจีน” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: 2526), หน้า 254.

(2.3) ไผ่ลวี่ 排律 คือบทกวีที่มีความยาวตั้งแต่ 10 วรรคขึ้นไป นอกจากสองวรรคแรกกับสองวรรคท้ายแล้ว วรรคหน้ากับวรรคหลังต้องเป็นคู่สมดุลงันตลอด และมีข้อบังคับวรรณยุกต์ฝิ่งเจ้อ

ในบรรดาฉันทลักษณ์ทุกชนิดข้างต้น ลวี่ซื่อได้รับการยกย่องว่าเป็นแบบที่ประณีตที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลวี่ซื่อ 7 คำ ว่า เป็นเวทีแสดงฝีมือของผู้แต่งได้มากกว่าชนิดอื่น²⁷

2.3.3 อัจฉริยภาพของภาษาจีนที่มีผลต่อกวีนิพนธ์

หากสี่และพู่กันเป็นอุปกรณ์ในการสื่ออารมณ์ความรู้สึกของจิตรกร ภาษาก็เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของกวี กวีนิพนธ์เป็นศิลปกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์คุณสมบัติของภาษาในชาติหนึ่ง ๆ มีส่วนสัมพันธ์โดยตรงต่อการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ของชาตินั้น ๆ จีนเป็นชนชาติแรก ๆ ในโลกที่ประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ ตั้งแต่อักษรบนกระดองเต่าและกระดูกสัตว์ในสมัยราชวงศ์ซาง ระบบอักษรจีนมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและใช้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน กวีนิพนธ์จีนถักทอขึ้นจากการร้อยเรียงของตัวอักษรจีน ระบบอักษรจีนและโครงสร้างภาษาจีน จึงส่งผลต่อสุนทรียภาพและพลังแห่งการส่งสารของกวีนิพนธ์จีน ลักษณะพิเศษของภาษาจีนที่มีผลต่อการประกอบสร้างกวีนิพนธ์จีนมีดังต่อไปนี้

(1) อักษรจีน : อักษรภาพ

อักษรจีนเป็นภาพที่วาดขึ้นจากรูปร่างของวัตถุต่าง ๆ ภาพรูปธรรมที่ตามองเห็น มีผลต่อจินตนาการการสร้างศัพท์ของชนชาติจีน ตามหนังสืออธิบายตัวอักษรจีน 说文解字 ซึ่งตีพิมพ์เมื่อประมาณปีคริสต์ศักราช 120 กล่าวว่า อักษรจีนประดิษฐ์ขึ้นจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

(1.1) อักษรเลียนแบบ 象形 คือ ตัวอักษรซึ่งเขียนเลียนรูปของจริง เป็นวิธีการสร้างตัวอักษรที่เก่าแก่ที่สุด โดยทั่วไปตัวอักษรประเภทนี้เป็นเครื่องหมายแทนสิ่งซึ่งเป็น

²⁷ ยง อิงคเวทย์และถาวร ลิกขโกศล, ซื่อเพลงแห่งชีวิตของจีน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศิลปวัฒนธรรม, 2533), หน้า 18-21.

รูปธรรม เช่น ตัวอักษรสำหรับคำว่า “พระอาทิตย์” คือตัวอักษร 日 รูปเดิมเขียน ☉ “พระจันทร์” คือตัวอักษร 月 รูปเดิมเขียน 丌 เป็นต้น

(1.2) อักษรบ่งเรื่อง 指事 คือ ตัวอักษรซึ่งประดิษฐ์ขึ้น โดยสร้างสัญลักษณ์มาบ่งบอกความหมายสิ่งที่เป็นนามธรรมและความนึกคิด ในยามที่ไม่สามารถใช้อักษรเลียนแบบได้ เช่น เมื่อต้องการจะสื่อว่า “บน ข้างบน” ก็เขียนเส้นขีดไว้เหนือเส้นระดับเป็น 上 เมื่อต้องการจะสื่อว่า “ล่าง ข้างล่าง” ก็กลับเสียโดยเขียนเส้นขีดไว้ใต้เส้นระดับเป็น 下 สัญลักษณ์แทนความคิดเหล่านี้บางครั้งดัดแปลงมาจากอักษรเลียนแบบ โดยเพิ่มขีดหรือเส้นบ่งแนวความคิดลงในรูปอักษรเลียนแบบซึ่งมีอยู่แล้ว เช่น คำว่า 刀 มีด เมื่อเติมแต้มลงในตัวอักษรกลายเป็นอักษรตัวใหม่ 刃 มีความหมายนามธรรมว่า คม เป็นต้น

(1.3) อักษรประสมความหมาย 会意 คือ ตัวอักษรที่เกิดจากการรวมตัวอักษรในประเภทที่หนึ่งและประเภทที่สองเข้าด้วยกันเป็นการรวมตัวอักษรตั้งแต่สองตัวขึ้นไปให้เป็นตัวอักษรใหม่อีกตัวหนึ่ง โดยที่ตัวเขียนแต่ละส่วนของตัวอักษรใหม่นี้ต่างแสดงหรือบ่งความหมายไปในทางเดียวกัน หรือต่างมีความหมายเฉพาะตัวและเมื่อรวมกันเข้าแล้ว จะบ่งความหมายใหม่ของตัวอักษรที่ประกอบขึ้นใหม่ อาทิ คำว่า “สว่าง” 明 ประกอบด้วยตัวอักษรประเภทที่หนึ่งสองตัว คือ 日 พระอาทิตย์ ประสมกับ 月 พระจันทร์ ทั้งพระอาทิตย์และพระจันทร์ต่างให้ความสว่างแก่โลกเมื่อนำรูปทั้งสองรวมกันจึงมีความหมายว่า “สว่าง” วิธีการสร้างอักษรแบบอักษรประสมความหมายนี้เป็นการแก้ไขข้อจำกัดในอักษรเลียนแบบและอักษรบ่งเรื่อง อักษรประสมความหมายสามารถแสดงความหมายนามธรรมได้มากขึ้น และทำให้ระบบอักษรจีนมีประสิทธิภาพในการสร้างตัวอักษรมาสื่อความคิดได้มากขึ้น การปรากฏวิธีการสร้างตัวอักษรแบบประสมความหมายนี้แสดงถึงอัจฉริยภาพของชาวจีนที่รู้จักใช้กลวิธีเชื่อมโยงความคิดมาประดิษฐ์อักษรแสดงความหมายของสิ่งที่พบเห็นในโลก

(1.4) อักษรแสดงความหมายและเสียง 形声 คือ อักษรซึ่งประกอบด้วยตัวเขียนตั้งแต่สองตัวมารวมกัน โดยที่ตัวเขียนส่วนหนึ่งบ่งเสียงอ่านและตัวเขียนส่วนหนึ่งบ่งความหมาย เมื่อเราเห็นตัวอักษรประเภทนี้ เราจะทราบโดยประมาณว่า ตัวอักษรนั้น ๆ อ่านออกเสียงอย่างไร มีความหมายไปทางใด เช่น ตัวอักษร 忠 ชื่อสัตย์ จงรักภักดี ตัวเขียน 中 ทำหน้าที่บ่งเสียงอ่าน ตัวเขียน 心 หัวใจ ทำหน้าที่บ่งความหมายว่า ตัวอักษร 忠 มีความหมายเกี่ยวกับจิตใจ เมื่อการสร้างตัวอักษร 3 ประเภทข้างต้นไม่เพียงพอต่อความต้องการสื่อความคิดของผู้คนในสังคม การสร้างอักษรแสดงความหมายและเสียงจึงปรากฏขึ้น เป็นการพัฒนาอักษรจีนจากการเป็นภาพบ่งความหมายไปสู่การบ่งเสียงด้วย

(1.5) อักษรขยายความ 转注 คือ ตัวอักษรซึ่งมีความหมายขยายออกไปจาก ความหมายเดิม ตัวอักษรนั้น ๆ แรกทีเดียวมีความหมายอย่างหนึ่ง ต่อมาความหมายเดิมนั้น ขยายกว้างออกไปมีความหมายสืบต่อออกไป หรือคำนั้น ๆ ปรากฏในตำนานในความอุปมา อุปไมย เสมอ ๆ จนกลายเป็นสัญลักษณ์หรือความเปรียบ ความหมายของคำประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นนามธรรมหรือทางความนึกคิด ซึ่งสืบความมาจากความหมายเดิมที่เป็นรูปธรรม เช่น คำว่า 黑 “ดำ มีด” มีความหมายขยายว่า “ความลับ ความชั่ว ชั่ว ร้าย” เป็นต้น อักษร ขยายความนี้เป็น “วิธีการใช้ตัวอักษร” ที่ขยายขอบเขตให้กว้างขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภาษาของชนชาติจีน มิใช่ “วิธีการสร้างตัวอักษร” ขึ้นใหม่

(1.6) อักษรยืม 假借 คือ การยืมตัวอักษรตัวหนึ่งมาใช้ หมายถึง มีศัพท์คำหนึ่งใช้ใน ภาษาพูด แต่ไม่มีตัวอักษรใช้สำหรับเขียน และไม่สร้างตัวอักษรขึ้นใหม่สำหรับศัพท์คำนี้ แต่ ยืมอักษรที่มีอยู่เดิมซึ่งมีเสียงพ้องกันมาใช้แทน เช่น คำ 予 “ให้ ยอมรับ” ยืมมาใช้เขียนคำ 予 ซึ่งแปลว่า “ฉัน ของฉัน” เป็นต้น อักษรยืมนี้เป็น “วิธีการไม่สร้างอักษรมาสร้างอักษร”

อักษรจีนทั้ง 6 ประเภทข้างต้นล้วนมีอักษรภาพเป็นส่วนประกอบขั้นมูลฐาน ทำให้ เห็นได้ว่าภาษาจีนมีตัวอักษรจีนเป็นอักษรภาพ มิใช่ภาษาเขียนแบบอักษรวิธี เช่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาไทย อักษรจีนเป็นตัวเขียนซึ่งมีรูปสมบูรณ์ในตัวเอง เป็นตัวอักษรที่ แสดงรูปภาพรูปหนึ่ง แสดงความคิดอ่านประการหนึ่งและมีความหมายหนึ่งในตัวเองทั้งสิ้น

(2) หน่วยคำจีน : การประกอบกันอย่างอิสระ

เมื่อตัวอักษรหนึ่งตัวเปล่งเสียงหนึ่งพยางค์ สามารถสื่อความหมายที่สมบูรณ์ได้ จึง ทำให้หน่วยคำในภาษาจีนมีลักษณะหนึ่งพยางค์เป็นส่วนใหญ่ แม้ปัจจุบันคำในภาษาจีนมี แนวโน้มที่จะเป็นคำประเภทสองพยางค์มากขึ้น แต่คำสองพยางค์ที่พยางค์แต่ละพยางค์ไม่ สามารถปรากฏโดยลำพังมีจำนวนไม่มากนัก คำสองพยางค์ส่วนใหญ่จะเป็นคำประสม คำ ประสมในภาษาจีนโดยทั่วไปเป็นการนำตัวอักษรมาวางเรียงกันเพื่อให้มีความหมายในภาษา เพิ่มมากขึ้น เช่น ตัวอักษร 火 ไฟ และตัวอักษร 车 รถ มาประสมกันเป็น 火车 แปลว่า รถไฟ ตัวอักษรในประเภทคำประสมนี้ แต่ละตัวนำมาใช้ตามลำพังได้ อักษรจีนแต่ละตัวที่บรรจุภาพ บรรจุความหมายอยู่สามารถนำมาร้อยเรียงกันได้อย่างอิสระ ก่อให้เกิดความหมายที่ต้องการ สื่อสารอย่างไร้ขีดจำกัด คุณสมบัติที่ประกอบกันได้อย่างอิสระนี้ ส่งผลให้กวีนิพนธ์จีนบ่ง ความหมายได้มากมายและหลายนัย นอกจากนี้ คุณสมบัติของอักษรจีนที่มีลักษณะหนึ่งคำ หนึ่งพยางค์ หนึ่งความหมาย ยังมีผลต่อฉันทลักษณ์ของกวีนิพนธ์จีน ทำให้สามารถกำหนด

จำนวนตัวอักษรได้อย่างเป็นระบบ กวีนิพนธ์ยุคแรก ๆ กำหนดไว้วรรคละ 4 คำ ต่อมามีการใช้คำประสมมากขึ้น จึงพัฒนาเป็นวรรคละ 5 คำ 7 คำ ตามลำดับ

(3) ภาษา กวี : คำและวลี

การสื่อความหมายในกวีนิพนธ์จีน จะให้ความสำคัญกับการใช้คำและวลีเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่แล้วจะไม่ค่อยคำนึงถึงลักษณะทางไวยากรณ์นัก การศึกษาไวยากรณ์จีนอย่างเป็นระบบได้รับอิทธิพลมาจากนักภาษาศาสตร์ชาวตะวันตกซึ่งเพิ่งเริ่มขึ้นเมื่อศตวรรษที่ 19 นี้เอง ภาษาจีนเป็นภาษาที่ปราศจากระบบการผันรูปคำกริยาตามกาลและเพศพจน์ ภาษาจีนจึงปลอดภัยมโนทัศน์ของกาลและเพศพจน์ มีเพียงการลำดับเหตุการณ์อย่างหลวม ๆ เท่านั้น นอกจากนี้ตรรกในภาษาของกวีจีนมีลักษณะแฝงนัย ผู้รับสาร (ผู้ฟัง ผู้อ่าน ผู้ดู) จะต้องอาศัยจินตนาการความรู้สึกนึกคิด และประสบการณ์ของตนเข้าไปสัมผัสความงามในกวีนิพนธ์ เมื่อกวีนิพนธ์แฝงความหมายไว้มากกว่าที่ปรากฏให้เห็นในตัวอักษร เป็นเหตุให้ผู้รับสารที่ต่างวัย ต่างภูมิหลังต่างชนชั้น ได้รับสารในระดับที่ต่างกันด้วย

อัจฉริยภาพของภาษาจีน เกิดจากภูมิปัญญาของชนชาติจีนที่คิดประดิษฐ์ตัวอักษรจีนจากอักษรภาพ โดยมีลักษณะพิเศษหนึ่งตัวอักษร หนึ่งพยางค์ หนึ่งความหมาย นั่นหมายถึงหน่วยที่เล็กที่สุดของภาษา สามารถบรรจุความหมายที่สมบูรณ์ อีกทั้งยังมีความเป็นอิสระในการประสมกับคำอื่น ๆ ก่อเกิดพลังมหาศาลในสังสารของกวีนิพนธ์จีน

2.3.4 พัฒนาการและการแพร่กระจายของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง

(1) พัฒนาการของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง

การศึกษาพัฒนาการของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังมักนิยมแบ่งเป็น 4 ยุคตามนักประวัติศาสตร์คือยุคถึงตอนต้น (the Early Tang ค.ศ.618-712) ยุคถึงรุ่งเรือง (the High Tang ค.ศ.713-765) ยุคถึงตอนกลาง (the Middle Tang ค.ศ.766-846) และยุคถึงตอนปลาย (the Late Tang ค.ศ. 847-906)

(1.1) ยุคถึงตอนต้น 初唐 ร้อยกรองจีนเน้นการใช้ภาษาลังการแต่ไม่คำนึงถึงเนื้อหาซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้แพร่หลายก่อนหน้าราชวงศ์ถัง ตราบจนการปรากฏตัวของหวางปู้ 王勃 หลูจ้าวหลิน 卢照邻 ลั่วปิ่นหวาง 骆宾王 และหยางจย่ง 杨炯 รูปแบบและเนื้อหาของบทกวีจึงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญ กวีเหล่านี้หันมาเขียนบทกวีที่เน้นเนื้อหาสาระและ

สะท้อนความเป็นจริงของสังคมและใช้ภาษาที่แปลกใหม่มีพลัง กวีทั้งสี่ได้รับการยกย่องเป็น “สี่ยอดอัจฉริยะของถังตอนต้น” 初唐四杰 ต่อมากวีเอกเงินจื่ออ่าง 陈子昂 ได้สานต่อเจตจำนงของ 4 ยอดกวีต้นถัง เงินจื่ออ่างได้เรียกร้องและดำเนินการปฏิรูปแนวทางการเขียน กวีนิพนธ์ให้มีทั้งความงามและสาระ นับได้ว่าเงินจื่ออ่างมีบทบาทสำคัญในการพัฒนากวีนิพนธ์สมัยถังเป็นอันมาก

(1.2) ยุคถังรุ่งเรือง 盛唐 เป็นยุคที่ร่ำรวยกรองประเภท “ชื่อ” รุ่งเรืองที่สุด มีกวีที่มีชื่อเสียงเกิดขึ้นมากมาย มีสำนักกวีหลากหลาย อาทิ สำนักที่บรรยายความงดงามของทิวทัศน์ภูมิประเทศและพรรณนาชีวิตไร่นาที่สันโดษสงบสุข เรียกว่า สำนักกวีภูผาสายธารไร่นา 山水田园诗派 กวีสำคัญของสำนักนี้มี เมิ่งฮ่าวหฺราน 孟浩然 หวางเหวย 王维 ฉู่กวางซี 储光羲 เผยตี 裴迪 ฉางเจี้ยน 常建 เป็นต้น สำนักกวีที่สำคัญอีกสำนักหนึ่งคือ สำนักกวีชายแดน 边塞诗派 มีเนื้อหาสาระบรรยายทิวทัศน์ภูมิประเทศแถบชายแดน ชีวิตทหารชายแดน สงครามที่โหดร้ายทารุณ ตลอดจนพรรณนาจิตใจที่ไฝหาสันติ กวีสำคัญของสำนักนี้มี เกาฉี 高适 เงินเซิน 岑参 หวางฮ่าน 王翰 หวางจื่อฮฺวาน 王之涣 หวางซางหลิง 王昌龄 เป็นต้น หากกวีนิพนธ์ของสำนักกวีภูผาสายน้ำไร่นาสื่อความเป็นอิสระของมนุษย์และความผูกพันกับธรรมชาติของชาวจีน กวีนิพนธ์ของสำนักกวีชายแดนก็สื่อความกล้าหาญ ความรักความผูกพันต่อชาติ

ในยุคถังรุ่งเรืองนี้กวีที่มีชื่อเสียงที่สุดคือหลี่ไป่ 李白 และตู้ฝู 杜甫 หลี่ไป่คือกวีแนวจินตนิยมที่ยิ่งใหญ่ของจีน บทกวีของหลี่ไป่มีความคิดจินตนาการกว้างไกล ภาษาสละสลวยมีพลังเสน่ห์ทางศิลปะแรงกล้า หลี่ไป่มีอัจฉริยภาพด้านกวีสูงส่ง คนจีนยกย่องให้เป็นเทพกวี 诗仙 สำหรับตู้ฝูเป็นกวีแนวอัตถนิยมที่ยิ่งใหญ่ของจีน มีชีวิตผ่านยุคเปลี่ยนแปลงของราชวงศ์ถึงจากยุครุ่งเรืองสู่ยุคเสื่อม จากประสบการณ์ชีวิตที่ยากจนต้องร่อนเร่พเนจรทำให้เห็นความทุกข์ของประชาชน บทกวีของตู้ฝูสะท้อนความเสื่อมโทรมของสังคมและความทุกข์ยากของประชาชนอย่างลึกซึ้งสมจริง ตู้ฝูได้รับการยกย่องเป็นอริยกวี 诗圣²⁸

(1.3) ยุคถังตอนกลาง 中唐 มีกวีเกิดขึ้นมากมายที่มีชื่อเสียงโด่งดังคือ ไป่จิวอี้ 白居易 เยวี่ยนเจิน 元稹 เมิ่งเจียว 孟郊 หลี่เซิน 李绅 หานยู่ 韩愈 หลิวจงเยวี่ยน 柳宗元 เหวยอิงอู่ 韦应物 หลิวยู่ซี 刘禹锡 หลี่เฮ้อ 李贺 กวีที่ประสบความสำเร็จสูงที่สุดและมีอิทธิพลมากที่สุดสมัยนี้คือ ไป่จิวอี้ ไป่จิวอี้เป็นกวีอัตถนิยมที่ยิ่งใหญ่ มีความเห็นว่าบทกวี

²⁸ Burton Watson, tr. and ed., *The Columbia book of Chinese poetry from early times to the thirteenth century* (New York: Columbia University Press, 1984), p. 219.

คือผลิตผลที่สะท้อนชีวิตความเป็นจริง งานของไป๋จวีอี้สะท้อนความทุกข์ยากของประชาชนที่ ถูกกดขี่ได้อย่างลึกซึ้งสะเทือนใจ ไป๋จวีอี้นิยมใช้ภาษาสามัญธรรมดาเข้าใจง่าย

(1.4) ยุคถึงตอนปลาย 晚唐 สถานการณ์บ้านเมืองวุ่นวายไร้เสถียรภาพถึงขั้นวิกฤติ รัฐบาลอ่อนแอชนชั้นปกครองเหลวแหลก แวดวงกวีปกคลุมด้วยท่วงทำนองโศกเศร้าหดหู่ กวีที่ ประสบความสำเร็จสูงสุดในยุคนี้คือ ตู้มู่ 杜牧 และ หลี่ซางหยิ่น 李商隐 ผีเรือชิว 皮日休 เนี่ย อี้จิง 聂夷中 ตู้สฺวินเฮ้อ 杜荀鹤 และ เจาชง 曹松 ผลงานของกวีเหล่านี้บรรยายความมืดมน ของสังคม สะท้อนความทุกข์ยากของประชาชน

(2) การแพร่กระจายของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง

ปัจจัยแห่งความรุ่งเรืองของกวีนิพนธ์ประเภทชื่อในสมัยราชวงศ์ถังก็เนื่องมาจากมรดก วรรณศิลป์ที่สั่งสมมานานกว่า 800 ปี และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของราชวงศ์ถังที่กวีมี สถานภาพทางสังคมที่สูงส่ง ประชาชนยกย่อง ราชสำนักเชิดชู การแพร่กระจายของกวีนิพนธ์ ราชวงศ์ถังที่สำคัญที่สุดก็คือการที่กวีนิพนธ์ถูกกำหนดเป็นวิชาหลักในการสอบบรรจุเป็น ข้าราชการ ทำให้กวีนิพนธ์เป็นบันไดสู่เกียรติยศ ชื่อเสียง อำนาจและความ มั่งคั่ง²⁹ นอกจากนี้ ยังมีการแพร่กระจายออกไปต่างประเทศโดยทูต พ่อค้าที่มาติดต่อกับจีน การสมรสเชื่อม สัมพันธไมตรี รวมทั้งภิกษุ หรือนักศึกษาจากต่างประเทศ วิธีการแพร่กระจายมีหลายลักษณะ อาทิ การคัดลอกบทกวี การเขียนและการแกะสลักไว้บนผนังทั้งผนังหินและผนังวัด การเป็นส่วน หนึ่งของกิจกรรมทางสังคมเช่น การเตือนสติ การมอบบทกวีเป็นของขวัญให้แก่กัน การเป็น ส่วนหนึ่งที่แสดงภูมิปัญญาในวัฒนธรรมการเขียนและวัฒนธรรมการแสดง

2.3.5 กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง

สงครามกับต่างชาติในประวัติศาสตร์จีนล้วนเกิดจากความขัดแย้งระหว่างชนชาติฮั่น กับชนชาติล้อมรอบชายแดน ทั้งนี้เพื่อแย่งชิงพื้นที่แห่งการอยู่รอดและการเติบโต นับจาก โบราณสงครามก่อให้เกิดบทกวีเกี่ยวกับการทหาร การรบ และความรักชาติ กวีนิพนธ์จีนที่ สะท้อนความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์มิใช่เพิ่งมีในสมัยราชวงศ์ถัง แต่มีมานานแล้ว มีมา พร้อม ๆ กับความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ ปรากฏหลักฐานเก่าแก่ที่สุดในคัมภีร์กวีนิพนธ์ 诗经 อาทิ บทเดือนหก 六月 มีเนื้อหาแสดงความชื่นชมพระราชชาติที่ทรงนำทัพไปปราบชนเผ่าชงหนุ

²⁹ Cai Zhenchu and Long Sumang, *Tangshi Songci wenhua jiedu* 唐诗宋词文化解读 (Beijing: Beijing Tushuguan Chubanshe, 2004), p. 351.

ทางตอนเหนือสำเร็จ หรือในสมัยราชวงศ์ฮั่นก็มีบทกวีที่มีเนื้อเกี่ยวกับสงคราม เช่นบทเมื่ออายุสิบห้าถูกเกณฑ์ไปรบ 十五从军行 หรือบทการสู้รบที่ซานเมืองด้านใต้ 战城南 บทกวีเหล่านี้ล้วนบอกกล่าวถึงความทุกข์ยากอันเกิดจากภัยสงคราม

(1) กำเนิดสำนักกวีชายแดน

ในสมัยราชวงศ์ถังมีสงครามเป็นจำนวนมาก และมีค่านิยมของสังคมที่ส่งเสริมปัญญาชนไปรบที่ชายแดน ปัญญาชนเหล่านี้ผลิตบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนเป็นจำนวนมาก จนเกิดสำนักกวีชายแดน 边塞诗派 กวีนิพนธ์ชายแดน 边塞诗 มีเนื้อหาครอบคลุม 3 ด้านหลักคือ 1) เกี่ยวกับสงครามชายแดน ชีวิตเดินทาง ความขัดแย้งระหว่างแม่ทัพนายกอง ความทุกข์จากการพลัดพราก ความตาย 2) ทิวทัศน์และธรรมชาติชายแดน และ 3) ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนแถบชายแดน ความรัก ความเห็นใจ และมิตรภาพ เป็นต้น ดังนั้นกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามราชวงศ์ถังจึงจัดเป็นส่วนหนึ่งของกวีนิพนธ์ชายแดน

(2) ประวัติสงครามราชวงศ์ถัง

กำลังรบในสมัยราชวงศ์ถังมี 3 ประเภทคือ ทหารเกณฑ์ ทหารอาสาสมัคร และ ทหารรับจ้าง ในระยะเริ่มแรก ราชวงศ์ถังดำเนินการเกณฑ์ทหารตามแบบอย่างที่ราชวงศ์สุยได้ปฏิบัติกัน³⁰ ผู้บัญชาการทหารแต่ละคนมีอำนาจบังคับบัญชาทหาร 1,000 คน ยามสงบทหารเกณฑ์เหล่านี้มีหน้าที่ทำไร่ทำนาและฝึกฝนการสู้รบ ผู้เป็นทหารไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปทำงานให้หลวง และไม่ต้องเสียภาษี แต่เมื่อเกิดสงครามก็พร้อมที่จะรับคำสั่งเข้าประจำการตามกรมกองและเมืองต่างๆตามแต่จะมีคำสั่งเรียกตัว ทหารเกณฑ์ต้องจัดหาอาหาร เสื้อผ้าและอาวุธไปเอง เมื่อสงครามสงบก็กลับถิ่นฐานบ้านเดิมของตน อย่างไรก็ตาม ความเป็นไปในภายหลังที่ต้องใช้ทหารจำนวนมาก จึงเกิดระบบทหารรับจ้างขึ้น ซึ่งทหารรับจ้างมีบทบาทสำคัญต่อชัยชนะหรือความพราชัยของสงครามในสมัยราชวงศ์ถังอย่างยิ่ง

ราชวงศ์ถัง (ค.ศ.618-907) มีจักรพรรดิปกครองทั้งสิ้น 22 พระองค์ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงสงครามครั้งใหญ่ๆ และสำคัญที่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง อ่อนแอของจักรวรรดิจีน ในรัชสมัยของจักรพรรดิ 7 พระองค์³¹ โดยมีรายละเอียดดังนี้

³⁰ ทวีป วรดิลก, *ประวัติศาสตร์จีน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2538), หน้า 274.

³¹ Shao Shi, *Zhongguo Sui Tang Wudai junshishi* 中国隋唐五代军事史 (Beijing: Beijing Renmin Chubanshe, 1995), pp. 59-72.

(2.1) รัชสมัยจักรพรรดิถังไท่จง (唐太宗 ค.ศ 627-649)*

ปลายสมัยราชวงศ์สุย ประชาชาติทูเจวี่ 突厥 (เติร์ก) แบ่งออกเป็นเติร์กตะวันตก 西突厥 และเติร์กตะวันออก 东突厥 เข้าครอบครองพื้นที่กว้างใหญ่ทางตอนเหนือทั้งหมด เนื่องจากเติร์กทั้งสองมีกำลังแข็งแกร่งจึงยกมาตีทางใต้เสมอ จึงนับเป็นภัยคุกคามราชวงศ์ถังอย่างยิ่ง เพราะเพิ่งสถาปนาขึ้นใหม่ ในปีค.ศ.626 จักรพรรดิถังไท่จงเพิ่งขึ้นครองราชย์ เติร์กตะวันออกยกทัพบุกเข้ามาห่างจากเมืองหลวงฉางอาน 长安 เพียง 200 ลี้ จักรพรรดิถังไท่จงยกทัพออกไปรบตี เติร์กตะวันออกจึงยกทัพกลับ

ปีค.ศ. 630 เติร์กตะวันออกมีสงครามกลางเมือง จักรพรรดิถังไท่จงเห็นเป็นโอกาสดีที่จะแสดงศักยภาพของราชวงศ์ถัง จึงยกทัพไปตีเติร์กตะวันออกเสียราบคาบ ประชาชนอื่น ๆ ชายแดนเลยมาสวามิภักดิ์ นับแต่นั้นมาเป็นเหตุให้ทางตอนเหนือกับตะวันตกเฉียงเหนือของจีนมีความมั่นคงมาตลอด 10กว่าปี และเส้นทางสายไหมก็ราบรื่นตลอดแม้ปลายรัชสมัยจักรพรรดิถังไท่จงจะประชัยในสงครามกับเกาหลี แต่ก็ไม่มีผลกระทบกระเทือนแต่ประการใด

(2.2) รัชสมัยจักรพรรดิถังเกาจง (唐高宗 ค.ศ 650-683)

แรกเริ่มสถานการณ์ชายแดนค่อนข้างมั่นคง จักรพรรดิถังเกาจงจึงยกทัพไปตีเกาหลี แม้จะได้ชัยชนะแต่การมีสงครามที่ยาวนานทำให้ทหารจีนจำนวนมากถูกตรึงอยู่กับสมรภูมิเป็นเวลานาน เป็นเหตุให้จีนต้องเปลี่ยนแปลงการจัดตั้งกำลังรบใหม่แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ก่อนหน้านี้จีนใช้ทหารประจำการเป็นส่วนน้อยทำหน้าที่รักษาเมืองหน้าด่านของอาณาจักรซึ่งกระจัดกระจายตามบริเวณพรมแดน แล้วใช้กำลังทหารอาสาสมัครเป็นส่วนใหญ่ ดูแลเมืองหน้าด่านที่อยู่ห่างไกล ครั้นเกิดสงครามเกาหลีขึ้น จีนจำเป็นต้องมีกองทัพประจำการที่ประกอบด้วยทหารจำนวนมากและต้องพร้อมเสมอที่จะเคลื่อนกำลังไปแก้ปัญหาต่างๆ ได้ทันที่ ปรากฏว่าทหารอาสาสมัครที่มีอยู่เดิมมีจำนวนไม่เพียงพอเพราะอาณาจักรยิ่งกว้างขวางออกไป จำเป็นต้องใช้ทหารเกณฑ์ซึ่งมาจากดินแดนส่วนต่างๆทั่วอาณาจักรเข้าร่วมด้วย และยังมีกำลังรบของชนเผ่าต่างๆที่เป็นชาวต่างชาติแต่ผูกพันมิตรกับจีนเข้ามาช่วยด้วย

นับตั้งแต่ปี ค.ศ.678 กองทัพใหญ่ซึ่งประกอบด้วยทหารประจำการที่แตกต่างกัน อาทิ ทหารเกณฑ์ ทหารอาสาสมัคร และทหารชาวต่างชาติที่เป็นชนเผ่าต่างๆ การที่จีนต้องมีกองทัพประจำการที่มีทหารจำนวนมาก ทำให้สิ้นเปลืองเงินในท้องพระคลัง จนก่อให้เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจขึ้น

* คริสต์ศักราชที่ระบุในวงเล็บคือปีที่จักรพรรดิแต่ละพระองค์ทรงครองราชย์

ครั้นถึงปลายรัชสมัยจักรพรรดิถังเกาจง ประชาติภูบัว 吐蕃 (ทิเบต) แผ่ขยายอิทธิพลของตนออกไปอย่างใหญ่หลวง ทางด้านเหนือช่วงชิงการครอบครองที่ราบทาริม (Tarim Basin) ทางใต้และตะวันออกพยายามเข้าควบคุมชนเผ่าต่างๆ บริเวณชายแดนจีน ขณะเดียวกัน เตอร์กี้ที่เคยอยู่อย่างสงบมาตลอดเวลาถึง 20 ปี ก็พยายามก่อความไม่สงบขึ้น ประชาติซู่ตัน 契丹 ทางตะวันออกเฉียงเหนือก็เริ่มก่อความผลประโยชน์และความสงบของชายแดนถึง สงครามเป็นสิ่งที่ราชสำนักต้องตระหนักอีกครั้ง

(2.3) รัชสมัยจักรพรรดิถังเสวียนจง (唐玄宗 ค.ศ 712-756)

ในช่วงสามทศวรรษแรกของรัชสมัยจักรพรรดิถังเสวียนจง ราชวงศ์ถังมีความเจริญรุ่งเรืองและใหญ่ยิ่งจนเป็นที่ยกย่องกันว่า เป็นยุคทองของราชวงศ์ถัง แต่ในความยิ่งใหญ่ภายในมีความเสื่อม นอกจากปัญหาเศรษฐกิจแล้ว ก็คือปัญหาทางกองทัพ กองทัพของอาณาจักรถังอ่อนแอลงเพราะเว้นสงครามโดยมีสันติภาพมาเป็นเวลายาวนานในรัชสมัยจักรพรรดิฉู่เจ๋อเทียน (武则天 ค.ศ.690-705) การเกณฑ์ทหารจึงถูกละเลย ประกอบกับมีการหนีทหารกันมาก³² จนนายทหารมีอาจพียงกำลังที่จะมาทดแทนได้ จำเป็นต้องอาศัยทหารรับจ้างในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อแก้ปัญหาผู้บังคับบัญชากำลังรบตามบริเวณชายแดนจำเป็นต้องพลิกแพลงเองและเตรียมกำลังรบให้พร้อม เพราะมิได้หมายถึงความมั่นคงปลอดภัยบริเวณชายแดนของอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น หากยังเป็นเรื่องเกียรติภูมิและความเชื่อถือของราชสำนักถึงกระทั่งถึงความทะเยอทะยานส่วนตัวของแม่ทัพนั้นเองด้วย

ปีค.ศ.723 ทหารรับจ้างเข้าทำหน้าที่สำคัญคือรักษาการณ์ประจำเมืองหลวง ระหว่างปีค.ศ. 725-727 ระบบการเกณฑ์ทหารถูกทอดทิ้งไป หน่วยสู้รบต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นกองทัพ ในที่สุดก็กลายเป็นทหารอาชีพไปโดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของแม่ทัพ ทหารเหล่านี้ มักจงรักภักดีต่อแม่ทัพที่เป็นผู้บังคับบัญชาของตนยิ่งกว่าต่อจักรพรรดิที่ปกครองราชอาณาจักร ผลเสียหายที่ต่อเนื่องจากการใช้ทหารรับจ้างแทนทหารเกณฑ์และทหารอาสาสมัครก็คือ ทหารรับจ้างไม่มีคุณภาพในการสู้รบ เพราะได้มาจากบรรดาอาชญากร หรือชาวต่างชาติที่เป็น “คนเถื่อน” ในสายตาของชาวจีน

ต่อมาปีค.ศ.751 กองทัพจีนพ่ายแพ้ทางด้านตะวันตกของที่ราบสูงพามีร์ (Pamir) ยังผลให้อิทธิพลของจีนที่เคยมีอยู่เหนือเอเชียกลางในฐานะมหาอำนาจต้องหมดสิ้นไปด้วย การพ่ายแพ้ของกองทัพจีนครั้งนี้ เป็นห้วงเหวห้วงต่อที่มีความสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์เอเชียกลาง

³² Ibid., p.157.

เป็นสัญญาณแห่งการสิ้นสุดการมีอำนาจในการควบคุมเอเชียกลางของจีน และเป็นสัญญาณแห่งการเริ่มต้นการแผ่ขยายอำนาจของศาสนาอิสลามเข้ามาในเอเชียกลางด้วย

นอกจากนี้ในปีเดียวกัน จีนยังประสบความสำเร็จที่หนานจ้าว 南诏 ในหยุนหนาน ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ชนเผ่าต่าง ๆ ได้รวมตัวกันเป็นสหพันธ์เรียกว่าอาณาจักรหนานเจ้า ประกาศตนเป็นอิสระ เนื่องจากไม่พอใจการเก็บภาษีของจีน และในปี ค.ศ.754 ก็มีชัยชนะกองทัพจีนอีกครั้งหนึ่ง³³ จากชัยชนะทางทหารสองครั้งนี้ อาณาจักรหนานเจ้ามีความเข้มแข็งขึ้นเท่า ๆ กับที่กองทัพจีนอ่อนแอลง อาณาจักรหนานเจ้าจึงเป็นเอกราชอยู่ได้ถึงห้าศตวรรษ มาถูกทำลายลงโดยกองทัพมองโกลของกุบไลข่านในคริสต์ศตวรรษที่สิบสาม

ในปีค.ศ.755 เกิด กบฏอานลู่ซาน 安史之乱 เป็นกบฏครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในช่วง 300 ปีของจักรวรรดิถัง กล่าวกันว่าความยิ่งใหญ่ของกบฏครั้งนี้เป็นจุดดับแสงความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิถัง

อานลู่ซาน 安禄山 เกิดเมื่อ ปี ค.ศ.703 เป็นลูกครึ่ง เตอร์ก-ซอกเตียน เป็นนายทหารประจำการอยู่ในกองทัพจีนบริเวณพรมแดนตะวันตกเฉียงเหนือ มีความสามารถในการสู้รบ ได้ผ่านสงครามในบริเวณกำแพงเมืองและแม่น้ำเหลืองมาหลายครั้ง เนื่องจากขณะนั้นราชวงศ์ถังมีนโยบายสนับสนุนขุนพลต่างชาติ อานลู่ซานมีตำแหน่งทางทหารสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในปีค.ศ. 744 อานลู่ซานได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าการทหารประจำอ้อโจว ซึ่งเปลี่ยนชื่อมาเป็นฟานหยาง (ปักกิ่งปัจจุบัน)

อานลู่ซานได้รับการปูนบำเหน็จเป็นจำนวนมาก ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าการทหารแห่งเหอตงอีกตำแหน่งหนึ่ง จักรพรรดิถังเสวียนจงมิได้เฉลียวพระทัยเลยเพราะมัวแต่หลงใหลพระสนมหยางกุ้ยเฟย 杨贵妃 การที่อานลู่ซานได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าการทหารแห่งเหอตงอีกตำแหน่งหนึ่งนี้ก็เท่ากับว่าอานลู่ซานมีอำนาจควบคุมภาคตะวันออกทั้งภาคของอาณาจักร นับเป็นครั้งหนึ่งของบริเวณพรมแดนด้านเหนือทั้งหมด

ในปีค.ศ. 752 หยางกั๋วจง 杨国忠 ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นอัครมหาเสนาบดี หยางกั๋วจงมีความสำคัญเพราะเป็นญาติกับหยางกุ้ยเฟย สามารถกุมอำนาจสิทธิ์ขาดไว้ได้ มิหนำซ้ำหยางกั๋วจงยังชิงชิงรังเกียจอานลู่ซานว่าเป็น “คนเถื่อน” ไม่น่าไว้วางใจ หยางกั๋วจง

³³ Ibid., p. 130.

มองข้ามความสำคัญของอานลู่ซานในข้อที่ว่า อานลู่ซานเป็นผู้บัญชาการทัพซึ่งมีกำลังทหารมากที่สุด ในราชอาณาจักร

อานลู่ซานก่อนการกบฏภายใต้ข้ออ้างที่ว่า หยางกั๋วจงอัศวินมหาเสนาบดีไม่จงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ ปีค.ศ. 756 อานลู่ซานพิชิตลี้หยางไต้ จักรพรรดิถึงเสวียนจงกับหยางกุ้ยเฟย และขุนนางข้าราชการบริหารหนีจากฉางอานมุ่งไปเสฉวน โดยมีกองทหารรักษาพระองค์คุ้มครองความปลอดภัย

ครั้นถึงมณฑลส่านซี กองทหารรักษาพระองค์พร้อมใจกันสังหารหยางกั๋วจงและยื่นคำขาดให้จักรพรรดิถึงเสวียนจงประหารชีวิตลี้หยางกุ้ยเฟยพระสนมเอกที่ทรงหลงใหลในฐานะทำให้ราชบัลลังก์ถึงล่มสลาย หลังจากนั้นจักรพรรดิถึงเสวียนจงทรงสละราชสมบัติให้พระราชโอรสขึ้นครองราชย์แทน

กบฏอานลู่ซานที่ดำเนินมาเป็นเวลา 8 ปีก็สิ้นสุดลง³⁴ กบฏครั้งนี้ได้ทำลายความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรถังลง จักรพรรดิองค์ต่อๆ มาไม่สามารถกอบกู้ให้กลับคืนได้

(2.4) รัชสมัยจักรพรรดิถังซู่จง (唐肃宗 ค.ศ 756-762)

ในช่วงที่ราชวงศ์ถังมีความอ่อนแอ ทิเบตมีความเข้มแข็งขึ้นเป็นอันมาก สามารถเข้ายึดครองดินแดนส่วนใหญ่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือของอาณาจักรจีนไว้ได้ เนื่องจากทางราชสำนักเองต้องถอนกำลังทหารที่ประจำการด้านนี้กลับไป กำลังทหารทิเบตรุกคืบหน้ามาได้เรื่อยๆ จนเข้ายึดนครฉางอานเมืองหลวงไว้ได้ 15 วัน จักรพรรดิถังซู่จงต้องเสด็จหนีออกไปจากเมืองและทรงได้รับความช่วยเหลือดูแลความปลอดภัยจากกองทหารของชนที่

(2.5) รัชสมัยจักรพรรดิถังเต๋อจง (唐德宗 ค.ศ 780-805)

สมัยจักรพรรดิถังเต๋อจง ทรงมีความพยายามที่จะควบคุมท้องที่ที่สำคัญ ๆ ในฐานะที่เป็นรัฐบาลกลาง แต่ผู้ว่าการทหารปฏิเสธรเพราะมีความโน้มเอียงที่จะตั้งตนเป็นอิสระ

(2.6) รัชสมัยจักรพรรดิถังเซี่ยนจง (唐宪宗 ค.ศ 806-820)

ในรัชสมัยจักรพรรดิถังเซี่ยนจง ทรงมีความพยายามที่จะรื้อฟื้นอำนาจของรัฐบาลกลางและปรับปรุงให้การบริหารมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ดินแดนบริเวณด้านตะวันออกเฉียงเหนือ

³⁴ Ibid., pp. 73-83.

ยังคงความเป็นอิสระและท้าทายรัฐบาลกลาง แม่ทัพตามพรมแดนส่วนใหญ่ยังคงถือว่าตำแหน่งแม่ทัพของตนเป็นตำแหน่งสืบตระกูล

(2.7) รัชสมัยจักรพรรดิถังอู่จง (唐懿宗 ค.ศ 859-873)

ในรัชสมัยถังอู่จงเงินทองในท้องพระคลังขาดแคลน ประชาชนเดือดร้อนเพราะถูกรีดภาษีอย่างหนัก ชาวนาในที่ราบภาคกลางประสบอุทกภัยหรือทุพภิกขภัยปีแล้วปีเล่า ผลที่สุดเกิดกบฏชาวนา ความเสียหายอันเกิดจากกบฏชาวนา เป็นจุดเริ่มต้นแห่งอวสานของราชวงศ์ถัง เพราะนับจากนี้ไปราชวงศ์ถังไม่มีวันที่จะเข้มแข็งและมีเกียรติภูมิดังเช่นในอดีตอีก

จะเห็นได้ว่าในช่วงสามศตวรรษที่ราชวงศ์ถังปกครองอาณาจักรจีน การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งกับชนชาติชายแดนเป็นภารกิจสำคัญของราชสำนักถัง จึงมีการส่งเสริมให้ปัญญาชนไปสร้างผลงานที่ชายแดน มีการปูนบำเหน็จจากการรบเป็นแรงจูงใจ

(3) หลากกระแสนเสียง “สงคราม” และ “สันติภาพ” ในวัฒนธรรมจีน

ปรัชญาทางการเมืองของจีน มีทั้งส่งเสริมการใช้ความรุนแรงและต่อต้านการใช้ความรุนแรง หลักใหญ่ของปรัชญาทางการเมืองจีนมีศูนย์กลางอยู่ที่ปัญหาสังคม จีนให้ความสำคัญในเรื่อง มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์สังคมนั้นจะมีวิธีปรับตัวเข้ากับสังคมอย่างไร และจะปรับปรุงแก้ไขสังคมที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นอย่างไร รัฐในอุดมคติของปรัชญาความคิดหลัก ๆ ของจีน³⁵ มีดังนี้

(3.1) รัฐในอุดมคติของขงจื้อ 孔子

คุณธรรมของจักรพรรดิและความพึงพอใจของข้าแผ่นดินเป็นเครื่องวัดความสำเร็จของสังคม มิใช่อำนาจหรือพลังทางทหาร รัฐในอุดมคติของขงจื้อจะต้องเป็นรัฐที่มีปัจจัยพื้นฐาน 3 ประการ คือ ประชาชนมีอาหารเพียงพอ รัฐมีกำลังทหารพอสมควร และประชาชนต้องมีความเชื่อถือผู้ปกครอง

(3.2) รัฐในอุดมคติของเมิ่งจื่อ 孟子

กษัตริย์ 王 คือ ผู้ที่ปกครองด้วยคุณธรรม แต่ จอมเผด็จการ 霸 คือ ผู้ที่ปกครองด้วยอำนาจ และสงครามเป็นการกระทำที่ปราศจาก คุณธรรม 义

³⁵ เขียน ธีระวิทย์, วิวัฒนาการการปกครองจีน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 12-24.

(3.3) รัฐในอุดมคติของมั่วจื่อ 墨子
สงครามเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดอรรถประโยชน์ 利 มนุษย์ควรจะรักกันและไม่เบียดเบียนกันด้วยสงคราม

(3.4) รัฐในอุดมคติของลัทธิเต๋า 道家
ลัทธิเต๋าไม่ได้สนับสนุนหรือต่อต้านสงครามโดยตรง แต่มุ่งให้เส้นแบ่งระหว่าง “ตัวตน” กับ “คนอื่น” เลื่อนลงไป

(3.5) รัฐในอุดมคติของลัทธินิติธรรมนิยม 法家
กฎหมายเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติของคนและรัฐ จุดมุ่งหมายของรัฐคือ การรักษาอาณาเขต และถ้าเป็นไปได้ก็ขยายอาณาเขต ทรัพยากรและการเตรียมสงคราม เป็นกิจกรรมที่รัฐควรสนับสนุน ชนชั้นกสิกร และทหารเท่านั้นที่ควรได้รับเกียรติ คำสอนของลัทธินิติธรรมนิยม ยังกล่าวไว้ว่า

ถ้าท่านต้องการข้าว หนทางเดียวที่จะได้ข้าวมา คือ การเพาะปลูก
ถ้าท่านกลัวภัยอันตราย มีทางเดียวที่จะหลีกเลี่ยง คือ การรบ
อาณาจักรอาจจะเล็ก แต่ผลิตผลจะมีมาก
ประชากรอาจจะน้อย แต่อำนาจทางทหารจะเข้มแข็ง
ชาติใดที่มุ่งหน้าเพื่อจุดประสงค์สองประการนี้ คืออำนาจทางเศรษฐกิจและทหาร จะสามารถตั้งตัวเป็นใหญ่เหนือชาติอื่น ๆ ทั้งปวง

ในบทที่ 2 นี้ มีเนื้อหาสำคัญ 3 ด้าน แต่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ได้แก่ด้านที่หนึ่ง ความหมายของวาทกรรมและอุดมการณ์ วิธีการวิเคราะห์วาทกรรม การทำงานและหน้าที่ของอุดมการณ์ การมีความเข้าใจนิยาม การทำงานและหน้าที่ของวาทกรรมกับอุดมการณ์ จะช่วยให้เห็นลักษณะอีกด้านหนึ่งของกวีนิพนธ์จีนคือความเป็นวาทกรรม ซึ่งได้กล่าวไว้ในด้านที่สองคือ ความเป็นวาทกรรมของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง ทั้งในฐานะวาทกรรมหลัก และวาทกรรมตอบโต้ พร้อมกับนำเสนอให้เห็นการที่กวีนิพนธ์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์หลักของสังคมจีน และด้านที่สามผู้วิจัยให้บริบททางสังคมวัฒนธรรมของกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง ทั้งมิติทางสังคมวัฒนธรรม และมิติทางภาษา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรมในบทต่อไป

บทที่ 3

วาทกรรมชนชาติในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง

ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติไม่เคยว่างเว้นความขัดแย้ง ความขัดแย้งเกิดขึ้นตั้งแต่มีมนุษย์สองคนในโลก การดำรงอยู่ของมนุษย์อีกคนหนึ่ง หมายถึงโอกาสที่มนุษย์คนแรกจะเข้าไปครอบครองทรัพย์สินหรือดำรงตนอยู่ในที่ของอีกคนนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เช่นเดียวกับชนชาติต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ทางเหนือและทางตะวันตกของจีน

สายวัฒนธรรมโลกนับตั้งแต่ยุคชุมชนโบราณแบ่งออกเป็น 2 สายใหญ่ สายแรกคือสายอารยธรรมลุ่มน้ำ หรืออารยธรรมเกษตรกรรม (agriculture culture) ผู้คนในสายวัฒนธรรมนี้มักจะรักผืนแผ่นดินของตน มีการจัดระเบียบทางสังคมที่แน่นอน มีระบบเครือญาติชัดเจน สายที่สองคือสายอารยธรรมชนเผ่า หรืออารยธรรมเลี้ยงสัตว์ (nomadic culture) ผู้คนในสายนี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในที่ราบสูงหรือทะเลทราย ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ วัฒนธรรมสายนี้มักจะมีการจัดระเบียบสังคมแบบหลวม ๆ ระบบเครือญาติไม่เคร่งครัด

จีนเป็นสังคมลุ่มน้ำที่มีอาณาเขตเชื่อมต่อกับสังคมเลี้ยงสัตว์เป็นบริเวณกว้าง จีนจึงต้องเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์ทางทหารตลอดชายแดนอันยาวไกล การปะทะกันทางอารยธรรม (the clash of civilization) จึงปรากฏมาตลอดประวัติศาสตร์จีน กิจกรรมสงครามระหว่างรัฐในสมัยจารีตของจีนนั้น เป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ระหว่างเผ่าพันธุ์ ชนเผ่าเกษตรกรรมกับชนเผ่าเลี้ยงสัตว์เร่ร่อน โดยมีกำแพงเมืองจีน (the Great Wall) เป็นสัญลักษณ์การแบ่งกันเขตแดนให้เห็นจนทุกวันนี้

สมัยราชวงศ์ถัง ชนชาติที่มีปัญหากับชนชาติอื่นมี 4 ชนชาติคือ 1. ทูเจว่ (突厥 Turks) 2. ถู๋ปัว (吐蕃 Tibetans) 3. หุยเหอ (回纥 Uighurs) และ 4. หยุนหนาน (云南 Yunnan) ชนชาติที่มีปัญหามากที่สุดคือถู๋ปัว ซึ่งปัจจุบันคือทิเบต¹ ความขัดแย้งระหว่างชนชาติอื่นกับทิเบตเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก เนื่องจากชนชาติอื่นต้องการคุ้มครองเส้นทางสายไหมซึ่งเป็นเส้นทางเศรษฐกิจหลักเชื่อมโยงจีนกับเอเชียกลาง สร้างรายได้หล่อเลี้ยงคนทั้งประเทศ ไหมเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ การส่งออกไหมสามารถทำได้ 2 เส้นทางคือ ทางบกผ่านเส้นทางสายไหมและทางทะเลผ่านอินเดีย แต่การเดินทางของราชวงศ์ถังยังไม่ก้าวหน้า จึงต้องใช้ทางบกเป็น

¹ Ge Zhaoguang, *Zhongguo sixiangshi* 中国思想史, vol.2 (Shanghai: Fudan Daxue Chubanshe, 2001), p. 112.

ส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงต้องทำสงครามกับทิเบตเพื่อแย่งชิงอำนาจเหนือเส้นทางสายไหมมาโดยตลอด

ความเป็นมาของชนชาติจีนนั้นเกิดจากกระบวนการผนวกรวมกลุ่มเผ่าต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยมีชนชาติฮั่นเป็นผู้นำ ความรู้สึกผูกพันเป็นชาติและลัทธิชาตินิยมเพิ่งมีขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 นี้เอง ก่อนหน้านั้นวิถีคิดของจีนมิได้ผูกพันกับชาติ แต่ผูกพันกับเผ่า ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมมากกว่า ลัทธิชนชาตินิยมจึงเป็นมรรควิธีในการประสานคนในชาติเข้าด้วยกัน

จากการศึกษาบทกวีสงครามราชวงศ์ถัง ผู้วิจัยพบว่ากวีนิพนธ์สงครามจีนมีปฏิบัติการทางวาทกรรมที่มีลักษณะ “ชนชาตินิยม” ของชนชาติฮั่น อีกทั้งในกระบวนการประกอบสร้างวาทกรรมชนชาตินิยมนั้น กวีจีนยังใช้กลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับที่วัน ไตเก้เสนอ อาทิ การเรียกชื่อชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้อง การเสนอภาพชาติพันธุ์อื่นในฐานะที่เป็นผู้กระทำความรุนแรง อุปลักษณ์ และสหบท และยังเห็นได้ว่าวาทกรรมต่าง ๆ มีการใช้กลวิธีแตกต่างกันไป บทกวีบางบทใช้กลวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง บางบทใช้กลวิธีหลายประเภทในเวลาเดียวกัน วาทกรรมชนชาตินิยมนี้มีอุดมการณ์ของรัฐซ่อนอยู่เบื้องหลัง นั่นก็คืออุดมการณ์สร้างชาติ การสร้างเอกภาพของเผ่าพันธุ์จีนเหนือแผ่นดินจีน การสร้างความเป็นปึกแผ่นของจักรวรรดิจีน เนื่องจากบทกวีถึงเป็นวิชาสอบเข้ารับราชการมาโดยตลอด จึงเป็นการผลิตซ้ำอุดมการณ์สร้างชาติให้แก่ปัญญาชนของชาวจีน ทำให้ปัญญาชนของชาติมีความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งในแนวทางเดียวกัน อนึ่งอำนาจยังมีลักษณะทวิลักษณ์ คือ ทั้งครอบงำและตอบโต้² จึงปรากฏวาทกรรมตอบโต้ในบทกวีด้วย

กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชนชาตินิยมขึ้น 2 ชุดคือ วาทกรรมความรักชาติมาตุภูมิของชนชาติฮั่น และวาทกรรมต่อต้านสงคราม

3.1 วาทกรรมความรักชาติมาตุภูมิ

วาทกรรมความรักชาติมาตุภูมิของชนชาติฮั่นเป็นชุดของคำต่าง ๆ ที่กวีจีนสร้างความหมายให้กับสิ่งที่เรียกว่าสงคราม การชี้ให้เห็นภัยแห่งความมั่นคงของการดำรงอยู่ของชนชาติฮั่นเป็นการสร้างความชอบธรรมในการทำสงคราม และเป็นการเรียกร้องความเสียสละจาก

² Andrew Edger and Peter Sedgwick, *Cultural theory: The key thinkers*, p. 74.

คนในชาติ การนำเสนอภาพลักษณ์ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ความเสียสละ และความสามารถ ในการต่อสู้อันยอดเยี่ยมของวีรบุรุษขุนพลแห่งราชวงศ์ฮั่น นัยหนึ่งเป็นไปเพื่อเชิดชูเกียรติศักดิ์ แห่งนักรบ อีกนัยหนึ่งเป็นมายาการในการธำรงไว้ซึ่งอำนาจที่จะตัดสินว่าการกระทำของบุคคล เหล่านั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม วาทกรรมความรักชาติมาตุภูมิที่ปรากฏในบทกวีมี 3 ประเภทคือ ปราบศัตรู พิชิตคนเถื่อน และยอดขุนพลฮั่น

3.1.1 ปราบศัตรูด้านความมั่นคงของชาติ : โหลวหลาน

โหลวหลาน 楼兰 เป็นชื่อเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของจีน คือ อาณาจักรของชนเผ่าซางหนูในสมัยราชวงศ์ฮั่น โหลวหลานเคยสังหารราชทูตจากราชวงศ์ฮั่น หลายครั้งหลายคราจนราชวงศ์ฮั่นต้องยกทัพไปกวาดล้าง และจับกษัตริย์ของโหลวหลานสำเร็จ โทษ กวีจีนนิยมใช้คำว่า “โหลวหลาน” เป็นอุปสรรค (metaphor) หมายถึงข้าศึกทุกชนชาติที่ รุกล้ำเข้ามาทางภาคพายัพของจีน บทกวีที่ปลุกใจให้กล้าหาญ เสียสละ โดยใช้คำว่า “โหลว หลาน” มีดังนี้

(1) หวางซางหลิง 王昌龄 (ค.ศ.698?-756?)* ในลำนำออกศึก 从军行 (QTS 143/014)**

หมู่เมฆลอยคลุมทั่วเขาเทียนซานเหนือทะเลสาปชิงไห่	青海长云暗雪山
ประจำการอยู่เมืองเปลี่ยวมองเห็นด่านยูวีเหมินแต่ไกล	孤城遥望玉门关
สวมเกราะเหล็กร่วมสงครามเป็นร้อยบนทะเลทรายเหลือง	黄沙百战穿金甲
หากตีโหลวหลานไม่ได้ก็จะไม่ยกทัพกลับ***	不破楼兰终不还

* ปีเกิดตายของกวีราชวงศ์ถังทุกคนที่ปรากฏในงานวิจัยนี้อ้างอิงมาจาก Zhou Xunchu, *Tangshi dachidian* 唐诗大辞典 (Nanjing: Fengfeng Chubanshe, 2003), 893 pp.

** QTS เป็นอักษรย่อของ Quan Tang Shi ตัวเลขข้างหน้าเครื่องหมาย / คือเลขที่บรรพ ตัวเลขข้าง หลังเครื่องหมาย / คือเลขที่บทในบรรพนั้น ๆ

*** บทแปลภาษาไทยทุกแห่งจะระบุผู้แปลและที่มาไว้ หากบทแปลใดไม่ได้ระบุ หมายถึงผู้วิจัยเป็นผู้แปล จึงเป็นผู้รับผิดชอบความถูกต้องด้วย กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังเป็นต้นฉบับสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 7-9 การแปลกวีนิพนธ์ข้ามเวลาและข้ามวัฒนธรรมเช่นนี้ การตีความมีบทบาทสำคัญ ผู้วิจัยคาดว่าอาจมีความคลาดเคลื่อนบ้างไม่มากนักน้อย แต่หัวใจหรือแก่นของบทกวีจะยังคงอยู่ครบถ้วน ระหว่างการถอดถ้ายบทกวีเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยได้อภิปรายตีความร่วมกับผู้เชี่ยวชาญชาวจีนทุกบท

บทกวีนี้กล่าวถึงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวของเหล่าทหารที่ประจำการอยู่ในสมรภูมิ โดยเริ่มด้วยสถานที่ 3 แห่ง คือ ทะเลสาบชิงไห่ (青海 ทะเลสีคราม) ภูเขาหิมะ (雪山 ในที่นี้หมายถึง ภูเขาเทียนชานในซินเจียง) และ ด่านยวีเหมิน (玉门关 ด่านประตูหยก) ในมณฑลกานซู่ ทหารประจำการอยู่ในเมืองอันโตดเดี่ยว กันดาร กลางทะเลทรายทางทิศตะวันตกของจีน ด่านยวีเหมินเป็นปรากฏการตรวจตราการเข้าออกชายแดนที่สำคัญของจีนในสมัยโบราณ สองวรรคแรก มิเพียงบอกสถานที่แต่สิ่งที่คุณอ่านรับรู้ได้ทันทีคือ บริเวณนั้นคือสมรภูมิรบระหว่างชนสามชาติสามเผ่าพันธุ์ คือ ทิเบต 吐蕃 เติร์ก 突厥 และฮั่น 汉 เป็นสถานที่ที่กองทัพถึงรบกับทิเบตหลายครั้ง ในขณะที่ด้านนอกของ ด่านยวีเหมิน มีพวกเติร์กซึ่งมีอิทธิพลอย่างมาก แสดงให้เห็นว่าทหารประจำการอยู่ในที่ที่โดดเดี่ยวอ้างว้าง หนาวเย็นและอันตราย

ในวรรคที่ 3 การสวมเกราะเหล็กพร้อมรบนับครั้งไม่ถ้วน แสดงให้เห็นถึงความลำบากของสงคราม และความเสียสละอย่างแรงกล้าของเหล่าทหารหาญ ความยากลำบากมิได้ทำให้ความอึกเขิมที่จะตอบแทนชาติของเหล่าทหารหมดไป กลับยังหนักแน่นขึ้นอีก ดังประโยคสุดท้ายที่ว่า “หากดีโหลวหลานไม่ได้ ก็จะไม่ยกทัพกลับ” โหลวหลานเป็นชื่อเมืองของชนเผ่าซงหนูในสมัยราชวงศ์ฮั่น แต่โหลวหลานในที่นี้เป็นอุปลักษณ์ หมายถึง ศัตรูที่รุกรานเข้ามาทางชายแดน

(2) หลี่ไป่ 李白 (ค.ศ.701-762) เพลงได้ชายแดน 塞下曲 (QTS 164/008) วรรคที่ 1-8

เดือนห้าหิมะตกเหนือภูเขาเทียนชาน	五月天山雪
ไม่มีดอกไม้มีแต่ความหนาวเย็น	无花只有寒
เสียงขลุ่ยบรรเลงเพลงเด็ดกิ่งหลิว	笛中闻折柳
ทิวทัศน์ฤดูใบไม้ผลิไม่เคยพบพาน	春色未曾看
สู้รบตอนฟ้าสว่างตามเสียงกลองศึก	晓战随金鼓
กลางคืนนอนอ้อมอานม้า	宵眠抱玉鞍
ปรารถนานำดาบที่ห้อยไว้ที่เอว	愿将腰下剑
ไปปราบโหลวหลานให้สำเร็จ	直为斩楼兰

หลี่ไป่กล่าวถึงการรบท่ามกลางความหนาวเย็น แม้เดือนพฤษภาคมที่อื่น ๆ ในจีนจะอบอุ่น ไม่เริ่มผลิดอกออกใบ แต่ที่ชายแดนยังคงมีหิมะ ไม่มีดอกไม้ให้เห็น วรรคที่ 3 เสียงขลุ่ยบรรเลงเพลงเด็ดกิ่งหลิว 笛中闻折柳 เพลงเด็ดกิ่งหลิวเป็นเพลงที่ซ้ายามมาจาก ให้ความรู้สึกเศร้าสร้อย อวอร์ด วรรคที่ 4 กล่าวว่า ณ ชายแดนไม่มีฤดูใบไม้ผลิให้เห็น ในวรรคที่ 6 เดิมทีกวี

จีนมักใช้คำว่านอนหนุนอานม้า แต่หลี่ไปปรับเป็นนอนอุ้มอานม้าทำให้ผู้อ่านรู้สึกว้าสงคราม ยกระดับความรุนแรงขึ้น ทหารจึงต้องเตรียมพร้อมรับศึกอยู่ตลอดเวลา แต่กระนั้นทหารก็ยังมี จิตใจรักชาติอยู่เต็มเปี่ยม โดยประกาศไว้ในวรรคที่ 8 ว่า จะไปปราบโหลวหลานให้สำเร็จ 直为 斩楼兰 โหลวหลานในที่นี้ หมายถึงศัตรูที่เป็นชนเผ่าอื่น ๆ ตามชายแดน

(3) 李白 (ค.ศ.701-762) นำทางการเดินทางออกจากประตูเมืองจีเปย 出自蓟北门行 (QTS 024/004) วรรคที่ 17-20 กล่าวว่

แตรสัญญาณส่งเสียงเศร้าบนทะเลทรายใต้แสงจันทร์	画角悲海月
ชุดศึกหอบเอาน้ำค้างแข็งจากท้องฟ้า	征衣卷天霜
แกว่งดาบพิชิตโหลวหลาน	挥刃斩楼兰
นำวคันศรยิงแม่ทัพเสียนหวาง	弯弓射贤王

บทกวีของหลี่ไปบทนี้ กล่าวถึงการยกทัพไปปราบศัตรู โดยให้ชื่อว่า นำทางการเดินทางออกจากประตูเมืองจีเปย 出自蓟北门行 เมืองจีเปย 蓟北 ปัจจุบันคือเมืองปักกิ่ง ใน วรรคที่ 18 ชุดศึกหอบเอาน้ำค้างแข็งจากท้องฟ้า 征衣卷天霜 บ่งบอกถึงภูมิอากาศว่าหนาว เย็น แต่กระนั้นเหล่าทหารก็มีที่อดอย วรรคที่ 19 กวีบรรยายว่า แกว่งดาบพิชิตโหลวหลาน 挥刃斩楼兰 โหลวหลานในที่นี้เป็นอุปลักษณหมายถึงศัตรูตัวฉกาจของชนชาติอื่น นอกจากนี้ วรรคที่ 20 กวียังกล่าวว่า นำวคันศรยิงแม่ทัพเสียนหวาง 弯弓射贤王 นอกจากทหารอื่นจะพิชิต ดินแดนของศัตรูได้ ยังสามารถสังหารผู้นำคนสำคัญของศัตรูได้ แม่ทัพเสียนหวาง (贤王) คือแม่ทัพของชนเผ่าชงหนู

บทกวีทั้งสามข้างต้นนี้ ชี้ให้เห็นภัยของศัตรูโดยใช้อุปลักษณ “โหลวหลาน” คำว่า ตีโหลวหลาน 破楼兰 พิชิตโหลวหลาน 斩楼兰 มาจากคำกล่าวของฟูเจี้ยจื่อ 傅介子 ที่ว่า “หากกำจัดโหลวหลานไม่สำเร็จ ไม่กลับบ้าน” ในตำนานประวัติศาสตร์เรื่อง ฟูเจี้ยจื่อพิชิตโหลว หลาน 傅介子折楼兰 ฟูเจี้ยจื่อเป็นนักการทูต นักการทหารสมัยราชวงศ์ฮั่น เป็นที่โปรดปราน ของจักรพรรดิฮั่นเจาตี้ 汉昭帝 (94-74ปีก่อนค.ศ.) อยู่มาวันหนึ่ง กษัตริย์โหลวหลานไปชักชวน ชนเผ่าชงหนูอื่น ๆ มาร่วมต่อต้านราชวงศ์ฮั่น ฟูเจี้ยจื่อนำทัพไปทางตะวันตกแล้วสังหารกษัตริย์ โหลวหลานพร้อมกับให้ขุนนางโหลวหลานแต่งตั้งรัชทายาทขึ้นเป็นกษัตริย์สืบต่อไป นับแต่นั้น มา โหลวหลานก็สวามิภักดิ์ต่อราชสำนักฮั่นมาตลอด ฟูเจี้ยจื่อได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น

อี้หยางโหว 义阳侯³ เรื่องราวของฟูเจี๋ยจื่อกลายเป็นตำนานด้านความรักชาติของชนชาติอื่น มาทุกยุคทุกสมัย

3.1.2 ขจัดอนารยชน : ชงหนู

ชงหนู 匈奴 เป็นชนชาติหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามชายแดนทั้งภาคเหนือและภาคตะวันตกเฉียงเหนือของจีนในสมัยโบราณ ชงหนูจัดเป็นศัตรูด้านความมั่นคงอันดับหนึ่งของจีนสมัยราชวงศ์ฮั่น บทกวีถึงที่กล่าวถึงชงหนู มีดังนี้

(1) เงินถาว 陈陶 (ค.ศ. 812 ?-885?) นำนำหลังซี 陇西行 (QTS 746/054)

ขอปฏิญาณจะกวาดล้างพวกชงหนูอย่างไม่คำนึงชีวิต	誓扫匈奴不顾身
ทหารหาญห้าพันเสียชีวิตในแดนหู่	五千貂锦丧胡尘
น่าสังเวชซากกระดูกเรียงรายริมฝั่งแม่น้ำอู่ตั้ง	可怜无定河边骨
ยังคงเป็นยอดชายในความฝันของคนรัก	犹是春闺梦里人

คำกล่าวในวรรคที่ 1 ที่ว่า ขอปฏิญาณจะกวาดล้างชงหนูอย่างไม่คำนึงชีวิต 誓扫匈奴不顾身 เป็นวรรคทองของความรักชาติที่ใช้อยู่ในสังคมจีนจนปัจจุบัน แสดงถึงความตั้งใจแน่วแน่ เด็ดเดี่ยว แม้ชีพก็พลีเพื่อชาติได้ คำว่า เป้าจิ้น 貂锦 ในวรรคที่ 2 หมายถึง ชุดของทหารแห่งราชวงศ์ฮั่น ทำจากขนของสัตว์ชนิดหนึ่งที่เรียกว่าเป้า 貂 สัตว์ชนิดนี้ชอบอาศัยอยู่ตามภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนมีขนที่ให้ความอบอุ่นอย่างดี กวีเงินถาวใช้คำว่า เป้าจิ้น เป็นบุคลาธิษฐาน (personification) หมายถึงทหารหาญหรือทหารกล้าของชาติ⁴ ส่วนคำว่า หู่ 胡 เป็นคำที่ชนชาติอื่นใช้เรียกชนชาติอื่นซึ่งอาศัยอยู่ตามภาคตะวันตกของจีน

ในวรรคที่ 3 น่าสังเวชซากกระดูกเรียงรายริมฝั่งแม่น้ำอู่ตั้ง 可怜无定河边骨 แม่น้ำอู่ตั้ง 无定河 มีต้นน้ำอยู่ในมองโกเลียใน เนื่องจากมีกระแสเชี่ยวกรากกวาดทรายถูกพัดพาไปมาตลอดเวลา ทำให้ร่องน้ำตื้นลึกไม่คงที่ จึงได้ชื่อว่าแม่น้ำอู่ตั้ง ซึ่งมีความหมายว่า แม่น้ำที่มีสภาพไม่แน่นอน ซากกระดูกเรียงรายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำที่ขุ่นลงไม่แน่นอน ทำให้ผู้อ่านจินตนาการว่า ยามสายน้ำเอ่อล้นอาจพัดพาซากกระดูกไป ณ ที่ใดก็ตามหาไม่พบ วรรคสุดท้าย ยังคงเป็น

³ Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海*, p. 293.

⁴ Han Zhaoqi, *Tangshi xuanzhu jiping 唐诗选注集评* (Beijing: Shangwu Yinshuguan, 2003), p. 587.

ยอดชายในความฝันของคนรัก 犹是春闺梦里人 แม้ทหารจะจากไปแล้วแต่ภริยายังไม่ทราบ
ข่าวคราว ยังคงฝันที่จะกลับมาใช้ชีวิตร่วมกัน

วรรคที่ 1 และ 2 แสดงความรักชาติของทหารแม้ว่าสุดท้ายทหารกว่าห้าพันนายต้อง
เสียชีวิตในสนามรบก็ยังมีความมุ่งมั่นที่จะปกป้องชาติ วรรคที่ 3 และ 4 กวีใช้ ความจริงและ
ความฝันเป็นคู่สมดุลงัน สามีกลายเป็นซากกระดูกอยู่ริมแม่น้ำในสมรภูมिरบแล้ว แต่ภริยาที่บ้าน
ยังคงมีความหวังที่จะได้พบกันอีก กวีนำ “ชงหนู” มาประกอบสร้างวาทกรรมความรักชาติ โดย
ชี้ให้เห็นภัยของศัตรู

(2) หลี่ไป่ 李白 (ค.ศ.701-762) เพลงใต้ชายแดน 塞下曲 (QTS 164/008) วรรคที่
17-20

อาชาในยหื้อเหินดั่งพายุโหม	骏马似风飐
สิ้นเสียงแสกวี้งทะยานออกจากสะพานเว่ย	鸣鞭出渭桥
ขึ้นธนูแล้วอำลาดวงจันทร์แห่งฮั่น	弯弓辞汉月
เร่งรีบไปแนวหน้าเพื่อสังหารกษัตริย์ชงหนู	插羽破天骄

หลี่ไป่นำเสนอภาพการเดินทางไปรบด้วยจิตที่มีพลังอีกเหิม เต็มไปด้วยความรักชาติ
วรรคที่17 อาชาในยหื้อเหินดั่งพายุโหม 骏马似风飐 เป็นภาพที่นักรบเต็มไปดด้วยกำลังใจและ
ความมุ่งมั่นที่จะปกป้องชาติ วรรคที่ 18 สิ้นเสียงแสกวี้งทะยานออกจากสะพานเว่ย 鸣鞭出渭桥
สะพานเว่ย 渭桥 คือสะพานข้ามแม่น้ำเว่ย บริเวณชายแดน

วรรคที่ 19 ขึ้นธนูแล้วอำลาดวงจันทร์แห่งฮั่น 弯弓辞汉月 คำว่า ดวงจันทร์ฮั่น 汉月
เป็นคำที่กวีจินนิยมนำมาใช้เพราะคำว่า ฮั่น เป็นทั้งชื่อชนชาติ และชื่อราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่ของจีน
กวีมักใช้ในความหมายเกี่ยวกับการคิดถึงบ้านเกิด วรรคที่ 20 เร่งรีบไปแนวหน้าเพื่อสังหาร
กษัตริย์ชงหนู 插羽破天骄 คำว่า เทียนเจียว 天骄 เป็นชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งที่ชนชาติฮั่นเรียก
กษัตริย์ของชงหนู เทียน 天 แปลว่า ฟ้า เจียว 骄 แปลว่า ยะโส โอหัง และอวดดี รวมกัน
หมายถึง เจ้าแห่งความยะโสโอหังเป็นการเรียกศัตรูในทางลบเพื่อชี้ให้เห็นภัยที่จะมาพร้อมกับ
ศัตรู

(3) หลี่อ่าง 李昂 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) ลำนำออกศึก 从军行 (QTS 120/009)
วรรคที่ 27-28 กล่าวถึงชงหนูไว้ดังนี้

ชงหนูไม่มอดม้วยไม่พุดถึงบ้าน
จะขับไล่ศัตรูชายแดนไปให้ไกลแสนไกล

匈奴未灭不言家
驱逐行行边徼赊

หลี่อ่าंग กล่าวถึงชงหนูไว้ในวรรคที่ 27 ของลำนำออกศึก 从军行 ว่า ชงหนูไม่มอดม้วยไม่พุดถึงบ้าน 匈奴未灭不言家 ประโยคที่ว่า "ชงหนูไม่มอดม้วยไม่พุดถึงบ้าน" ที่กวีหลี่อ่าंगนำมาใช้ในการประกอบสร้างวาทกรรมความรักชาตินี้ นำมาจากตำนานวีรบุรุษนามว่า ฮั่วซู่ปี้ัง 霍去病 (140-117 ปีก่อนค.ศ.) ซึ่งเป็นแม่ทัพที่มีชื่อเสียงสมัยราชวงศ์ฮั่น และเป็นพระญาติฝ่ายพระมเหสีของจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (156-87 ปีก่อนค.ศ.) นอกจากนี้ยังเป็นหลานชายของขุนพลเว่ยซิง 卫青 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-106 ปีก่อนค.ศ.) ฮั่วซู่ปี้ังเป็นคนองอาจกล้าหาญ มีฝีมือในการขี่ม้า ยิงธนู เมื่อมีอายุเพียง 18 ปีได้ติดตามแม่ทัพเว่ยซิงไปทำศึกกับชงหนู สามารถสังหารบุคคลสำคัญของชงหนูได้เป็นจำนวนมาก นับเป็นความดีความชอบต่อแผ่นดิน หลังจากเสร็จศึกเขาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น กว่านจวินโหว 冠军候

ก่อนคริสต์ศักราช 121 ปี ฮั่วซู่ปี้ังเป็นขุนพลนำทหารม้า เดินทางจากเมืองหล่งซี 陇西 มุ่งหน้าไปโจมตีชงหนู ทัพของฮั่วซู่ปี้ังมีชัยชนะ ไล่ตามทัพชงหนูไปไกลถึงพันกว่าลี้และจับบุคคลสำคัญมาเป็นเชลยได้เป็นผลสำเร็จ

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้จะทรงสร้างจวนให้ฮั่วซู่ปี้ังเป็นบำเหน็จรางวัล แต่เขากลับปฏิเสธและกล่าวขึ้นว่า "ชงหนูไม่มอดม้วย จะมีบ้านได้ฤา 匈奴不灭，无以家为也" หมายถึงตนยังปราบปรามชงหนูไม่หมดสิ้น ไม่สามารถรับการปูนบำเหน็จได้ คำพูดประโยคนี้ต่อมาเป็นประโยคที่แสดงความรักชาติ และจิตใจที่สูงส่ง สามารถปฏิเสธบำเหน็จรางวัล หากภารกิจยังไม่เสร็จสิ้น

ก่อนคริสต์ศักราช 119 ปี จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้มีพระราชดำริจะกำจัดชงหนูให้สิ้น จึงมีพระบรมราชโองการให้เว่ยซิง กับฮั่วซู่ปี้ังนำทหารแยกเป็นสองทางบุกไปตีชงหนู เว่ยซิงได้ชัยชนะ ฮั่วซู่ปี้ังก็โจมตีกองทัพของจ้าวเสียนหวาง 左贤王 แตกพ่ายแล้วรุกไล่ไปถึงเขาหลวงจิวชีซาน 狼居胥山 (ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองตนเองมองโกเลียใน)

ศึกครั้งนี้เป็นครั้งที่กองทัพฮั่นขยายดินแดนได้มากที่สุด และรุกไล่เข้าศึกไปไกลที่สุด นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เผ่าชงหนูก็ถอยร่นไปยังทะเลทรายตอนเหนือ และไม่กล้ารุกรานจีนอีกต่อไป ฮั่วซู่ปี้ังออกศึกทั้งสิ้นหกครั้ง สังหารศัตรูเป็นจำนวนมาก ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สี่

ครึ่ง รวมทั้งศักริดนา หนึ่งในหมื่นห้าพันหนึ่งร้อยคร้วเรือน เป็นสมุหกลาโหมคู่กับเว่ยซิง ต่อมาชั่วชีวิตที่บึงล้มป่วยและเสียชีวิตวัยเพียง 24 ปี⁵

3.1.3 ตำนานวีรบุรุษ: ขุนพลและราชทูต

ในกวีนิพนธ์สงครามไม่ว่าในวัฒนธรรมใดไม่มีที่จะไม่สอดแทรกความคิดเรื่อง “วีรบุรุษ” ไว้ การนำเสนอเรื่องราวของวีรบุรุษเป็นองค์ประกอบสำคัญของกวีนิพนธ์สงคราม ภาพลักษณ์ของวีรบุรุษในบริบทสงครามนั้น บ่งบอกถึงผู้ที่มีคุณลักษณะอันโดดเด่นอันเป็นที่ประจักษ์ อาทิ ความสามารถในการรบ ความเสียสละ ความกล้าหาญ เรื่องราวชีวิตและวีรกรรมของเหล่าวีรบุรุษ มักถูกผลิตซ้ำต่อๆ กันมาในสังคม ทั้งนี้การผลิตซ้ำสิ่งที่ห่อหุ้มวัตถุอยู่ก็เท่ากับผลิตซ้ำวัตถุนั้นๆ หมายความว่า ความรักชาติ ความกล้าหาญ และความเสียสละถูกผลิตซ้ำไปพร้อมๆ กับกวีนิพนธ์สงคราม ความรักชาติของคนในชาติเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกชาติพึงมี

ในประวัติศาสตร์จีนมีราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่ 3 ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์ฉิน ราชวงศ์ฮั่น และราชวงศ์ถัง กวีถึงนิยมนำเรื่องราวของฉิน และฮั่นมาเป็นวัตถุดิบในการสร้างงานของตน จักรวรรดิฉิน และจักรวรรดิฮั่น ต่างก็มีสงครามเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกับจักรวรรดิถัง แต่สงครามมีลักษณะแตกต่างกัน จักรวรรดิฉินมีสงครามมากเนื่องมาจาก การรวบรวมรัฐต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นจักรวรรดิขึ้นมาเป็นครั้งแรก ในขณะที่จักรวรรดิฮั่นแผ่ขยายอาณาเขตไปกว้างใหญ่ไพศาลจนได้สมญาว่า ต้าฮั่น (大汉 ฮั่นที่ยิ่งใหญ่ หรือมหาอาณาจักรฮั่น) การสงครามกับชนเผ่าชายแดนจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ศัตรูของฮั่นคือชนเผ่าซ่งหนูซึ่งเป็นชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ ศัตรูของถังก็เป็นชนเผ่าเลี้ยงสัตว์เช่นเดียวกัน เพราะถึงต้องการรักษาเส้นทางสายไหมของตน

ดังนั้น ตำนานวีรบุรุษขุนพลฮั่นจึงเป็นวัตถุดิบที่ล้ำค่า ที่รับใช้สังคมจีนมาโดยตลอดในงานวิจัยนี้ ได้กล่าวถึงตำนานวีรบุรุษฮั่นมาบ้างแล้วข้างต้น ในลักษณะของ สถานที่ หรือ อมตะ วาจา ในข้อ 3.1.3 นี้ จะศึกษาบทกวีที่ปรากฏชื่อ หรือตำแหน่งของวีรบุรุษโดยตรง

(1) ขุนพลหลีกว่าง: ผู้กล้าซึ่งไม่เคยได้รับบรรดาศักดิ์ใดๆ

หลีกว่าง 李广 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-119 ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นขุนพลที่มีชื่อเสียงในสมัยราชวงศ์ฮั่น ผู้ศึกสงครามกับชนเผ่าซ่งหนูมา 70 กว่าครั้ง ในรัชสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ ซงหนูยกทัพมารุกรานจีน จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้มีพระบัญชาให้หลีกว่างนำทัพไปรับมือข้าศึก ทัพซ่งหนูมี

⁵ Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海*, p. 2247.

กำลังพลมาก หลังจากต่อสู้กัน ทักษะของหลีกว่างแตกพ่าย หลีกว่างบาดเจ็บและถูกจับเป็นเชลย แต่เมื่อเดินทางไปได้สิบสี่ หลีกว่างหลบหนีเอาชีวิตรอดมาได้ แต่ต้องสูญเสียไพร่พลไปเป็นจำนวนมาก จึงถูกตัดสินประหารชีวิต ราชวงศ์ฮั่นมีกฎอยู่ว่า นักโทษสามารถใช้เงินไถ่โทษได้ หลีกว่างจึงรวบรวมเงินทองเพื่อไถ่โทษจากนั้นกลับไปใช้ชีวิตอย่างคนธรรมดาที่บ้านเดิม

ต่อมาไม่นาน ซงหนุยกทัพมารุกรานชายแดนอีก ฮั่นอยู่ตั้งจึงทรงเรียกตัวหลีกว่าง กลับมารับราชการใหม่แล้วตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งไท่ไฉ่ว 太守 ที่ยิวเป่ย์ผิง 右北平 (ปัจจุบันอยู่ในมณฑลเหลียวหนิง) หลีกว่างกราบทูลน้อยใหญ่ต่อต้านซงหนุยมาเกือบชั่วชีวิต ความกล้าหาญและเชี่ยวชาญในการรบทำให้เขาเป็นคู่ต่อสู้ที่น่ากลัวในสายตาของศัตรู แต่เขามักประสบปัญหาอุปสรรคใหญ่ที่คาดไม่ถึงเสมอ และตลอดชีวิตเขาไม่เคยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ 封侯 ใด ๆ⁶

ผู้วิจัยขอเสนอบทกวีที่กล่าวถึงนายพลหลีกว่าง จำนวน 3 บทไว้ดังนี้

(1.1) หวางซางหลิง 王昌龄 (ค.ศ.698?–756?) ออกศึกชายแดน 出塞 (QTS 018/019)

จันทร์ยังสุกสกาที่ตั้งสมัยจินด่านก็ตั้งสมัยฮั่น	秦时明月汉时关
บรรดาทหารหาญออกศึกแสนไกลยังมีได้กลับ	万里长征人未还
หากท่านขุนพลพยัคฆ์เห็นแห่งเมืองมังกรยังมีชีวิตอยู่	但使龙城飞将在
ก็จะมียอมให้ม้าศึกของชาวหู่ข้ามเขายินซานได้	不教胡马度阴山

หวางซางหลิงกล่าวสรรเสริญนายพลหลีกว่างไว้ในบทกวี ออกศึกชายแดน 出塞 จำนวนเพียง 4 บรรทัด แต่ลึกซึ้งกินใจ บรรทัดที่ 1 จันทร์ยังสุกสกาที่ตั้งสมัยจินด่านก็ตั้งสมัยฮั่น 秦时明月汉时关 คำว่า จันทร์สุกสกา 明月 และ ด่าน 关 เป็นคำที่พบบ่อยในบทกวีเกี่ยวกับชายแดน เนื่องจากทหารที่ต้องกรีธาทัพมักจะพบกับสองสิ่งนี้เสมอ กวีหวางซางหลิงนำคำว่า ราชวงศ์ฉิน 秦 มาเป็นคุณศัพท์ขยายคำว่า ดวงจันทร์ และคำว่า ราชวงศ์ฮั่น 汉 มาขยายคำว่า ด่าน แสดงให้เห็นช่วงเวลาอันยาวนานตั้งแต่สมัยจินที่มีการสร้างด่านนี้เพื่อป้องกันการรุกรานของชาวหู่ 胡 ซึ่งเป็นชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ และจีนเห็นว่ามีความอันตรายต่ำกว่าตน จนมาถึงสมัยฮั่นก็ยังทำสงครามกับชาวหู่ ตลอดมาจนถึงสมัยถังก็ยังต้องทำสงครามกับชาวหู่

⁶ Ibid., p. 1421.

ในวรรคที่ 2 บรรดาทหารหาญออกศึกแสนไกลยังมีได้กลับ 万里长征人未还 จึงมีได้หมายถึงทหารในอดีตเท่านั้นแต่หมายถึงทหารในปัจจุบันที่ไปออกรบด้วย วรรคที่ 3 กวีปรารถนาที่จะเห็นวีรบุรุษผู้กล้าหาญอย่าง หลี่กวาง เพื่อจะมาช่วยปกป้องการรุกรานของข้าศึก เนื่องจากหลี่กวางสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างรวดเร็วจนศัตรูมีอจาคตเดาได้ ทั้งยังมีฝีมือการยิงธนูที่เยี่ยมยอด จึงได้รับสมญานามว่า ขุนพลพยัคฆ์เหิน 飞将军 เมื่อหลี่กวางได้รับแต่งตั้งให้ไปรักษาการที่ยิวเป่ย์ผิง 右北平 ชาวชนहुก็ไม่กล้ามารุกรานอีก นายพลหลี่กวางไม่ใช่ นายพลของสมัยอื่นเท่านั้น แต่เป็นความหวังที่คนทุกยุคทุกสมัยปรารถนา

(1.2) เกาฉือ 高适 (ค.ศ.706-765) นำเพลงเขียน 燕歌行 (QTS 213 /055) วรรคที่ 23-28 ดังนี้

ในสมรภูมิตที่ปกคลุมไปด้วยบรรยากาศเช่นฆ่าทั้งสามฤดูกาล	杀气三时作阵云
ลมหนาวได้พัดพาเสียงเกราะยามมาทั้งคืน	寒声一夜传刁斗
ต่างมองดูคมดาบวิบวาบน้ำเลือดพรู	相看白刃血纷纷
การสละชีพเพื่อชาติแต่ใดมามีได้คำนึงถึงลาภยศสรรเสริญ	死节从来岂顾勋
ท่านมิได้เห็นความทุกข์ลำบากแห่งการรณรงค์ในสมรภูมิ	君不见沙场征战苦
จนปัจจุบันยังรำลึกถึงท่านขุนพลหลี่กวางอยู่	至今犹忆李将军

เกาฉือนำเสนอความรำลึกถึงนายพลหลี่กวางไว้ในบทกวี นำเพลงเขียน 燕歌行 ว่าแม้เวลาจะผ่านมาหลายร้อยปี นายพลหลี่กวางก็ยังคงอยู่ในใจของชนชาติอื่น บทกวีนี้เป็นบทกวีที่มีความยาวทั้งสิ้น 28 วรรค มีเนื้อหาเสียดสีการทำสงครามกับชนเผ่าซงหนูทางตอนเหนือของจีน เนื้อหาแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนแรกเรื่องการศึก ตอนที่สองเรื่องการพลัดพราก และตอนสุดท้ายกวีเสียดสีวีรกรรมของเหล่าทหารกล้าโดยเปรียบเทียบกับขุนพลหลี่กวางที่ยอมสละชีพเพื่อชาติโดยไม่หวังลาภยศสรรเสริญใดๆ บทกวีนี้เกาฉือประกอบสร้างวาทกรรมที่ผสมผสานทั้งตอกย้ำวาทกรรมกระแสหลัก ทั้งตั้งข้อสงสัยและโต้กลับภายในบทเดียวกัน ในหัวข้อ (1.2) นี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์วาทกรรมความรักชาติที่กวีสร้างขึ้นโดยใช้ตำนานของนายพลหลี่กวาง ในตอนสุดท้ายเท่านั้น วรรคที่ 23-25 แสดงถึงการรบที่รุนแรงท่ามกลางฤดูหนาว วรรคที่ 26-28 กล่าวถึงนายพลหลี่กวาง ที่ทำศึกเพื่อป้องกันชาติมาตลอดชีวิตแต่ไม่เคยได้รับบรรดาศักดิ์ใดๆ จนปัจจุบันท่านจึงยังคงอยู่ในหัวใจของชาวจีนเสมอมา

(1.3) หลูหลุน 卢纶 (ค.ศ.737?-799?) นำได้ชายแดนกับจางผู่เซอ 和张仆射塞下曲 (QTS 278/002) วรรค 5-8 แสดงความสามารถของหลี่กวางด้านยิงธนู ดังนี้

ป่าที่บลมพัดผ่านหญ้าไหว	林暗草惊风
แม่ทัพนำคันธนูยามค่ำคืน	将军夜引弓
ยามรุ่งเข้าออกค้นหาลูกศร	平明寻白羽
พบว่าปักอยู่ในเหลี่ยมหินด้วยแรงยิง*	没在石棱中

หลูหลุนกล่าวถึงความสามารถด้านการยิงธนูของหลีกว่าง ในวรรคที่ 5 กวีบอกสภาพการณ์ขณะเกิดเหตุว่า ป่าที่บลมพัดผ่านหญ้าไหว 林暗草惊风 วรรคที่ 6 แม่ทัพนำคันธนูยามค่ำคืน 将军夜引弓 แม้กวีจะไม่เอ่ยชื่อแต่ในประวัติศาสตร์จีน แม่ทัพที่มีความสามารถในการยิงธนูนั้นไม่มีใครมีชื่อเสียงเกินกว่านายพลหลีกว่างแห่งราชวงศ์ฮั่น ดังนั้น แม่ทัพ 将军 ในที่นี้ หลูหลุนจึงหมายถึง นายพลหลีกว่าง ภายหลังจากที่หลีกว่างได้ดำรงตำแหน่งเป็น ไท่ไฉ่วที่ยิวเป่ย์ผิง แมื่อยิวเป่ย์ผิงจะไม่ถูกขงหนูรุกรานอีก แต่ก็ซุกซุ่มไปด้วยเสื่อร้ายซึ่งออกอาละวาดทำร้ายผู้คนเสมอ หลีกว่างเป็นผู้ปกครองที่รักประชาชน หากได้ยินว่าที่ใดมีเสื่อ ก็จะเดินทางไปสังหารเสื่อร้ายด้วยตนเอง ครั้งหนึ่งหลีกว่างเดินทางกลับมาตอนฟ้ามืดแล้ว เขาสังเกตเห็นว่าบริเวณโดยรอบมีการเคลื่อนไหว จึงรีบหยิบธนูขึ้นยิงทันที โดยคิดว่าเป็นเสื่อ

วรรคที่ 7 ยามรุ่งเข้าออกค้นหาลูกศร 平明寻白羽 ครั้นรุ่งเช้าเหล่าผู้ได้บังคับบัญชาจึงออกค้นหาลูกศร วรรคที่ 8 พบว่าปักอยู่ในเหลี่ยมหินด้วยแรงยิง 没在石棱中 ทุกคนต้องตะลึงแท้ที่จริงแล้วหลีกว่างไม่ได้ยิงเสื่อ แต่ยิงเข้าไปในหินใหญ่ก้อนหนึ่ง และลูกธนูปักเข้าไปในหินลึกมาก ผู้คนเป็นจำนวนมากต่างช่วยกันดึงก็ไม่สามารถดึงออกได้ ทุกคนต่างชื่นชมหลีกว่างในฝีมือการยิงธนูที่ยอดเยี่ยมสามารถแทงทะลุได้แม้แต่ก้อนหินใหญ่ อาวุธในการศึกสงครามสมัยโบราณ ใช้ธนูและดาบเป็นหลัก ดังนั้นความสามารถในการยิงธนูจึงมีส่วนกำหนดชัยชนะหรือความปราชัย

บทกวีทั้งสามบทข้างต้น กวีราชวงศ์ถังได้นำคุณสมบัติอันโดดเด่นของนายพลหลีกว่างมาประกอบสร้างวาทกรรมความรักชาติมาตุภูมิ โดยกวีหวังซางหลิง กล่าวถึงความสามารถในการรบของหลีกว่าง ความเชื่อมั่น อุ่นใจเมื่อบ้านเมืองมีขุนพลเช่นหลีกว่าง กวีเกาเฉี่ยวนำชีวประวัติของหลีกว่างที่มีความเสียสละเพื่อชาติโดยไม่หวังลาภยศสรรเสริญใด ๆ และตลอด

* บทแปลนี้เก็บความจากบทแปลของ อุษย์ บุญภัทร ในหนังสือ *ร้อยบทกวีถึง* ซึ่งถ่ายทอดบทกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังเป็นร้อยกรองไทยอย่างงดงาม หนังสือเล่มนี้มีการแปลบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามหลายบท และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการแปลเป็นร้อยแก้วของผู้วิจัย โปรดดู อุษย์ บุญภัทร, ผู้แปล, *ร้อยบทกวีถึง* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2549), หน้า 1.

ชีวิตก็ไม่เคยได้บรรดาศักดิ์ใดๆ หลีกกว้างจึงอยู่ในหัวใจของชาวจีนตลอดมา และสุดท้ายก็ หลู่หลุน กล่าวถึง ความสามารถในการยิงเกาทัณฑ์ และการเป็นผู้ปกครองที่รักประชาชน ของหลีกกว้าง

(2) ขุนพลเว่ยชิง กับขุนพลฮั่วชวีปิ่ง : ชานาญการรบบนหลังม้า

เว่ยชิง 卫青 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-106 ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นแม่ทัพที่มีชื่อเสียงสมัย ราชวงศ์ฮั่น เว่ยชิงมีชาติกำเนิดต่ำต้อย บิดาเป็นคนรับใช้อยู่ในจวนของฝังหยางโหวเฉาโจ้ว 平阳侯曹寿 เมื่อเติบโตขึ้น เว่ยชิงทำหน้าที่เป็นคนเลี้ยงม้าอยู่ในจวนของฝังหยางโหว ต่อมา เว่ยจื่อฟู 卫子夫 พี่สาวของเว่ยชิงได้เข้าวังและเป็นทีโปรดปรานของจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ สถานะ ของเว่ยชิงจึงสูงขึ้น

ในปีที่หลีกกว้างถูกขงหนูจับเป็นเชลย และหลบหนีกลับมาได้นั้น ทักษะทั้งสี่ มีเพียง ทักษะของเว่ยชิงเป็นฝ่ายมีชัย เขาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นฉางฝังโหว 长平侯 หลังจากนั้น เว่ยชิงทำศึกชนะขงหนูสร้างความดีความชอบครั้งใหญ่ ๆ ได้อีกหลายครั้งก่อนคริสต์ศักราช 124 ปี เว่ยชิงนำทหารสามหมื่นคนไล่ตามทหารขงหนูออกไปนอกกำแพงเมืองจีน เดินทัพอย่างรวดเร็วบุกเข้าล้อมกองทัพของยิวเสียนหวาง 右贤王 สามารถจับเชลยได้ถึงหนึ่งหมื่นห้าพันกว่า คน ตำแหน่งยิวเสียนหวางของเผ่าขงหนูนั้น เป็นตำแหน่งที่รองลงมาจาก ฉานยฺหวี่ 单于(ข่าน/ กษัตริย์) เพียงชั้นเดียวเท่านั้น

หลังจากฮั่นอู่ตี้ทรงทราบ รีบให้คนนำตราแม่ทัพใหญ่ไปยังค่ายทหาร แล้วประกาศ แต่งตั้งเว่ยชิงเป็นแม่ทัพใหญ่ แม้กระทั่งบุตรชายทั้งสามของเขาที่ยังไม่เติบโตใหญ่ ก็ได้รับการ แต่งตั้งเป็นโหว (เทียบชั้นเจ้าพระยา) แต่เว่ยชิงกล่าวปฏิเสธว่า การที่ตนสามารถรบชนะเป็น ความดีความชอบของทหาร ส่วนบุตรทั้งสามยังเป็นเด็กไม่รู้อะไร หากทรงแต่งตั้งบุตรของเขา ให้เป็นโหว ในภายภาคหน้า เหล่าขุนศึกจะคิดสร้างความคิดความชอบหรือ ฮั่นอู่ตี้ทรงฟังคำเตือน ของเว่ยชิงจึงทรงพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แม่ทัพได้บังคับบัญชาของเว่ยชิง ดำรงตำแหน่งเป็น โหว⁷ สำหรับประวัติและวีรกรรมของแม่ทัพฮั่วชวีปิ่ง ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยนี้แล้วในข้อ 3.1.2 (3)

หวางเหวย 王维 (ค.ศ. 701-760) นำเสนอวีรบุรุษสงครามขุนพลเว่ยชิง 卫青 กับ ขุนพลฮั่วชวีปิ่ง 霍去病 ในบทกวี สำนากูเขาเยียนจื่อ 燕支行 (QTS 125/091) วรรคที่ 5-8 ดังนี้

⁷ Ibid., p. 462.

คำปฏิญาณต่อพระราชบัลลังก์
 อุทิศกายไว้กับกำแพงยาวและด่านหยก
 ท่านเว่ยท่านฮ้วนนายพลผู้ชำนาญสู้รบบนหลังม้า
 มิได้นับเป็นนายพลมือสองของราชวงศ์

誓辞甲第金门里
 身作长城玉塞中
 卫霍才堪一骑将
 朝廷不数贰师功

หวางเหวยนำเสนอวีรบุรุษสงครามขุนพลเว่ยชิง 卫青 กับขุนพลฮ้วนชวีปิ่ง 霍去病 ไว้พร้อมกัน ในบทกวี ล่าหน้าภูเขาเยียนจื่อ 燕支行 ในประวัติศาสตร์จีนนั้น เมื่อกล่าวถึงวีรกรรมของเว่ยชิง ก็มักจะกล่าวถึงวีรกรรมของฮ้วนชวีปิ่งตามไปด้วย เนื่องจากทั้งสองคนมีความสัมพันธ์เป็นหน้าชายและหลานชาย และมักจะออกรบด้วยกัน ในวรรณคดี 5 และ 6 ขึ้นต้นด้วยคำปฏิญาณต่อพระราชบัลลังก์ ที่จะพลีชีพรักษาบ้านเมือง กำแพงยาว 长城 คือกำแพงเมืองจีนที่สร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์ฉินเพื่อป้องกันการรุกรานจากชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ชายแดน ด่านหยกคือด่านยู๋เหมิน 玉门关 ซึ่งเป็นด่านสุดท้ายทางตะวันตกของจีน นอกจากนี้วรรณคดี 7 และ 8 หวางเหวยกล่าวถึงความสามารถด้านการรบบนหลังม้า ซึ่งนายพลทั้งสองไม่เป็นสองรองใครในราชวงศ์ฉิน การนำวีรบุรุษมาสร้างเป็นบทกวีเช่นนี้ก็เพื่อตอกย้ำให้เห็นว่า ความรักชาติที่แม้ชีพก็ยอมพลีได้เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ ควรได้รับการสรรเสริญ

(3) ราชทูตซู่ : เลี้ยงแกะสิบเก้าปี

ซู่ 苏武 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) เป็นราชทูตของราชวงศ์ฮั่น เป็นผู้มีความรักชาติไม่เกรงกลัวอำนาจของศัตรู และสามารถอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ยากลำบากเป็นเวลานาน มีตำนานเล่าว่าเมื่อ 100 ปีก่อนคริสต์ศักราช ชนเผ่าซงหนูได้ผู้นำคนใหม่ จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ 汉武帝 (156-87 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ทรงส่งซู่เป็นราชทูตจากจักรวรรดิถึงเดินทางนำคณะผู้แทนและทรัพย์สินเงินทองไปแสดงความยินดีเพื่อสร้างสัมพันธไมตรี เมื่อการเยือนเสร็จสิ้น คณะผู้แทนยังไม่ทันเดินทางกลับ ซงหนูเกิดวิกฤตภายใน คณะผู้แทนจากราชวงศ์ฮั่นจึงถูกจับขังคุกไว้เนื่องจากสงสัยว่ามีส่วนพัวพัน ทั้งยังถูกบังคับให้ทรยศต่อราชวงศ์ฮั่น โดยชักชวนให้หันมาสวามิภักดิ์ต่อเผ่าซงหนู

ในระยะแรกกษัตริย์ซงหนูใช้วิธีโน้มน้าวแต่ไม่สำเร็จ ซู่ปฏิเสธ ซงหนูจึงทำทารุณกรรมโดยไม่ให้อาหารและน้ำ คิดว่าวิธีนี้จะสามารถเปลี่ยนใจของซู่ได้ เวลาผ่านไปกษัตริย์ซงหนูเห็นซู่ใกล้จะสิ้นใจแล้วยังไม่ยอมอ่อนข้อจึงปล่อยซู่ออกมา กษัตริย์ซงหนูทรงทราบดีว่า ไม่ว่าวิธีใดก็ไม่สามารถทำให้ซู่ยอมแพ้ แม้พระองค์จะยิ่งนับถือในความจงรักภักดีต่อประเทศชาติของซู่ แต่ก็ไม่ทรงปล่อยให้ซู่เดินทางกลับจีน ในที่สุดจึงส่งซู่ไปเลี้ยงแกะที่ริมฝั่งทะเลสาบไบคาลซึ่งอยู่ทางใต้ของไซบีเรีย ก่อนที่ซู่จะออกเดินทาง กษัตริย์ซงหนูตรัสกับซู่ว่า ในเมื่อ

ท่านไม่ยอมสวามิภักดิ์ต่อซงหนู่ ก็ให้ท่านไปเลี้ยงแกะ เมื่อใดที่แพะแกะตัวผู้ออกลูกแล้ว จึงจะอนุญาตให้ท่านกลับประเทศได้ หลังจากนั้นซุ้อก็ถูกเนรเทศไปอยู่ในที่ที่ไร้ร่องรอยมนุษย์ ซึ่งจะอยู่รอดได้ยาก ซุ้อรักษาความอาญาสิทธิ์ที่เป็นสัญลักษณ์ของราชทูตแห่งราชวงศ์ฮั่นไว้ เขามีความหวังว่าสักวันหนึ่งเขาจะสามารถกลับประเทศจีนได้ ความอาญาสิทธิ์นี้ในสมัยโบราณคือความที่จักรพรรดิทรงพระราชทานให้ทูตหรือแม่ทัพที่ส่งไปปฏิบัติหน้าที่ เพื่อถือเป็นอาญาสิทธิ์ หรือมีอำนาจประดุจองค์จักรพรรดิ ส่วนใหญ่ประกอบขึ้นด้วยทองเหลือง แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งไว้ที่ราชสำนัก อีกส่วนหนึ่งมอบให้ราชทูตหรือแม่ทัพติดตัวไปขณะปฏิบัติหน้าที่

กาลเวลาล่วงเลยไปพร้อมกับเส้นผมของซุ้อเปลี่ยนเป็นสีขาว ซุ้อล่าแกะอยู่นานถึง 19 ปี ในช่วงเวลาเหล่านี้ กษัตริย์ซงหนู่ที่ส่งให้กักตัวเขาไว้ก็ถึงแก่กรรมไปแล้ว ในประเทศจีนเอง จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ก็สวรรคตไปแล้ว จักรพรรดิฮั่นเจาตี้ 汉昭帝 (94 -74 ปีก่อนคริสต์ศักราช) สืบสันตติวงศ์ขึ้นเป็นจักรพรรดิ ในช่วงเวลาต่อมา กษัตริย์ซงหนู่ต้องการผูกสัมพันธ์กับราชอาณาจักรจีนจึงให้เงินไปรับซุ้อกลับ เมื่อ 81 ปีก่อนคริสต์ศักราช ซุ้อได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากมาตุภูมิของตน ผู้คนต่างแสดงความเคารพต่อวีรบุรุษผู้เป็นศักดิ์ศรีแห่งชาติ จนถึงปัจจุบัน เวลาผ่านไปกว่าสองพันปีแล้ว ศักดิ์ศรีของซุ้อกลายเป็นแบบอย่างที่เราขนานกันสืบต่อมาในเรื่องยืนหยัดรักชาติ จงรักภักดี และไม่เกรงกลัวต่ออำนาจของศัตรู⁸

กวีราชวงศ์ถัง ตู่มู่ 杜牧 (ค.ศ. 803-852) กล่าวถึงซุ้อราชทูตผู้องอาจไว้ในบท ได้ยินเสียงขลุ่ยที่ชายแดน 边上闻笳 (QTS 525/011) ดังนี้

ย่ำค่ำได้ยินเสียงขลุ่ยมาจากแห่งใด

何处吹笳薄暮天

บนฟ้าชายแดนมีนกบินสูงไม่มีควันสุนัขป่า

塞垣高鸟没狼烟

คนเดินทางได้ยินใจกลัวจนผมขาว

游人一听头堪白

ท่านซุ้อถูกส่งมาเลี้ยงแกะอยู่สิบเก้าปี

苏武争禁十九年

วรรคที่ 1 ตู่มู่เริ่มด้วยเวลาย่ำค่ำได้ยินเสียงขลุ่ยที่ไม่รู้มาจากแห่งไหน วรรคที่ 2 บนฟ้าชายแดนมีนกบินสูงไม่มีควันสุนัขป่า 塞垣高鸟没狼烟 คำว่า หลางเยียน 狼烟 แปลว่าควันสุนัขป่า ในที่นี้หมายถึงควันของมูลสุนัขป่า เนื่องจากการศึกสมัยโบราณของจีนเป็นศึกสงครามในทะเลทรายเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงต้องใช้มูลของสุนัขป่าเป็นเชื้อเพลิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใช้เป็นเชื้อเพลิงจุดสัญญาณตามค่ายทัพต่าง ๆ เพื่อแจ้งว่า ข้าศึกประชิดแล้ว ต่อมากวีนำควันมูล

⁸ Ibid., p.640.

สุนัขป่าหรือกลางเขียนมาใช้เป็นอุปมาของ “สงคราม” วรรคที่ 4 บอกสภาพที่โดดเดี่ยว วังเวง และน่าหวาดกลัว วรรคที่ 5 กวีนำตำนานของชู่อู่ มาประกอบสร้างวาทกรรมความรักชาติ มาตุภูมิที่ไม่ยอมก้มหัวให้ศัตรู

3.2 วาทกรรมต่อต้านสงคราม

กวีมีเอกลักษณ์ที่จะใช้กวีนิพนธ์ตอบโต้กับอำนาจ ด้วยสถานะความเป็นวาทกรรม สมมติของกวีนิพนธ์ ทำให้กวีมีความชอบธรรมที่จะตอบโต้ ต่อรองกับวาทกรรมทางการที่มีผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนในสังคมเช่นวาทกรรมการส่งเสริมสงครามหรือความรุนแรง การตอบโต้ (resistance) เป็นเครื่องมือของกวีในการดูแลสังคม และเป็นตัวช่วยทางสังคมในการต่อต้านอำนาจครอบงำซ่อนเร้นของทางการ คุณสมบัติของกวีนิพนธ์ในการต่อต้านอำนาจได้อย่างชอบธรรมต่างจากการบันทึกประวัติศาสตร์ นับเป็นการสอดคล้องลงตัวกับจารีตในขนบวรรณศิลป์จีนที่กวีต้องวิพากษ์และจรรโลงสังคม การบันทึกความจริงของยุคสมัยในรูปแบบประวัติศาสตร์ เสี่ยงต่ออาญาในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช ทว่าการบันทึกในรูปวรรณกรรม ไม่อ้างข้อเท็จจริง แต่ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ กลับทำหน้าที่ได้ดีกว่า การนำเสนอแนวคิดต่อต้านสงครามในกวีนิพนธ์สงครามประกอบด้วย การนำเสนอภาพลักษณ์สงครามในฐานะหายนะภัย การหักล้างแนวคิดเรื่องวีรบุรุษ การต่อต้านแนวคิดการแบ่งแยกแบบคู่ปรปักษ์ พวกเขา/พวกเรา

กวีจีนได้ดีแผ่ชะตากรรมอันแสนเจ็บปวดของชาวจีนที่เกิดจากสงครามโดยการนำเสนอภาพลักษณ์สงครามในฐานะหายนะภัย และการต่อต้านแนวคิดการแบ่งแยกแบบคู่ปรปักษ์โดยประกอบสร้างวาทกรรมตอบโต้ขึ้นเป็น 2 ชุดดังนี้

3.2.1 สงครามคือการพลัดพรากและความตาย

กวีราชวงศ์ถังพูดถึงสงครามในประเด็นการพลัดพรากและความตายไว้ใน 3 ลักษณะ คือ ไปแล้วไปลับไม่กลับมา สายเลือดแย่งไหลสายน้ำแย่งชี และ กระดุกขาวไกลบ้าน

(1) ไปแล้วไปลับไม่กลับมา

(1.1) หลี่ไป 李白 (ค.ศ.701-762) นำนำพระจันทร์เหนือภูเขาชายแดน 关山月 (QTS 018/053) มีความยาวทั้งสิ้น 12 วรรคดังนี้

ดวงจันทร์แจ่มจรัสลอยขึ้นบนยอดเขาเทียนซาน	明月出天山
ท่ามกลางหมู่เมฆอันเว้งว่างสุดสายตา	苍茫云海间
สายลมพัดมายาวไกลหลายหมื่นลี้	长风几万里
กรรโชกผ่านด่านยูวีเหมิน	吹度玉门关

หลี่ไปบรรยายความทุกข์จากการพลัดพรากด้วยสาเหตุจากสงครามไว้ในลำนำ พระจันทร์เหนือภูเขาชายแดน 关山月 เริ่มด้วยวรรคที่ 1-4 หลี่ไป กล่าวถึงชายแดนที่กว้างใหญ่ สุดสายตา อันประกอบด้วย ด่าน 关 ภูเขา 山 และ พระจันทร์ 月 โดยใช้กระบวนการจินตภาพ (imagery) ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางประสาทสัมผัสใหม่โนคติ มองเห็นและรู้สึกเกี่ยวกับ สิ่งต่างๆ ตามที่กล่าวถึงได้ ไม่ว่าจะเป็นรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เช่น สายลมพัดมายาวไกล 长风 คงหอบเอาความรักความคิดถึงของครอบครัวมาด้วย ดวงจันทร์แจ่มจรัส 明月 รวบรวม จะเป็นสื่อบอกความในใจของคนรักที่อยู่ห่างไกลเพราะ ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใดในรัฐพีก็พระจันทร์ ดวงเดียวกัน ภูเขาเทียนซาน 天山 ปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลกานซู่ มีอากาศหนาวเย็นตลอดปี และด่านยูวีเหมิน หรือด่านประตูหยก 玉门关 เป็นด่านสุดท้ายทาง ชายแดนตะวันตกของจีน เมื่อเห็นคำว่าด่านยูวีเหมิน ชาวจีนจะรับรู้ทันทีว่านั่นคือ การศึก สงครามและอันตรายที่ร้ายล้นม

กองทัพอันยาดราไปบนทางสู่ภูเขาไปเต็ง	汉下白登道
ส่วนชาวหูกอยจ้องมองอ่าวชิงไห่	胡窥青海湾
แต่ไหนแต่ไรมาเป็นสมรภูมิมิรบ	由来征战地
ไม่เคยเห็นผู้ใดมีชีวิตรอดกลับมา	不见有人还

สถานที่สองแห่ง ภูเขาไปเต็ง 白登 และ อ่าวชิงไห่ 青海 ที่ระบุในวรรคที่ 5 และ 6 นั้น มีตำนาน ภูเขาไปเต็ง 白登 ในวรรคที่ 5 ปัจจุบันอยู่ในเขตมณฑลซานซีเป็นสถานที่ที่จักรพรรดิ อันเกาจู่ 汉高祖 (256-195 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ทรงนำทัพไปปราบชนเผ่าซงหนุ และถูกซงหนุ ปิดล้อมไว้เป็นเวลาถึง 7 วัน⁹ ส่วน อ่าวชิงไห่ 青海湾 ที่ระบุในวรรคที่ 6 นั้น ชิงไห่แปลตาม ตัวอักษรหมายถึง ทะเลคราม (Blue Sea) เป็นดินแดนที่อยู่สุดชายแดนตะวันตกของจีน ได้ชื่อ มาจากทะเลสาบขนาดใหญ่ในดินแดนนี้ เป็นสถานที่ที่กองทัพราชวงศ์ถึงต่อสู้กับทิเบตอยู่หลาย ปี มีทหารล้มตายเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันอ่าวชิงไห่อยู่ในมณฑลชิงไห่ ภูเขาไปเต็ง 白登 มี

⁹ Liu Wuchi and Irving Lo Yucheng, eds., *Sunflower splendor: Three thousand years of Chinese poetry* (New York: Anchor Press, 1975), p.103.

ตำนานจากสมัยฮั่น อ่าวชิงไห่ 青海湾 เป็นสถานที่จริงในสมัยถึง แต่ทั้งสองแห่งล้วนเป็นสถานที่ที่ใครไปแล้วก็ไม่มีชีวิตรอดกลับมา

ส่วนทหารที่เฝ้าด่านอยู่ชายแดน	戍客望边色
ดวงหน้าเศร้าหมองด้วยคิดถึงบ้าน	思归多苦颜
ในยามค่ำคืนยืนมองอยู่บนหอสูง	高楼当此夜
ทอดถอนหายใจด้วยความทุกข์ระทมมีมีสิ้นสุด	叹息未应闲

สี่วรรคสุดท้าย ทหารที่ประจำการชายแดนมีความรู้สึกคิดถึงบ้านเพราะเกรงว่าจะเป็นการจากที่นิรันดร์ กวีทอดสายตาไปยังการปะทะกันของเชื้อชาติที่ไม่เคยเลิกกันในบริเวณชายแดนตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงการเสียสละที่ยิ่งใหญ่ของเหล่าทหารและความทุกข์ทรมานที่สงครามนำมาให้กับทหารและครอบครัวจำนวนมาก กวีคิดถึงราคาที่ต้องจ่ายแสนสาหัสที่คนรุ่นแล้วรุ่นเล่าต้องเสียไปกับสงคราม

(1.2) หวางซางหลิง 王昌龄 (ค.ศ. 698?-757?) เพลงใต้ชายแดน 塞下曲 (QTS 140/002)

หมื่นๆ แสนๆ ประชากราษฎร	纷纷几万人
ผู้ไปไม่มีผู้ใดมีชีวิตกลับมา	去者无全生

หวางซางหลิง กล่าวถึงสงครามชายแดนไว้ในลำนำใต้ชายแดน 塞下曲 วรรคที่ 21 และ 22 ว่า ชายแดนเป็นสถานที่ที่ผู้คนไปแล้วไม่เคยมีใครมีชีวิตรอดกลับมา

(1.3) หวางฮ่าน 王翰 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) ลำนำเหลียงโจว 凉州词 (QTS 156/011) จำนวน 4 วรรค ดังนี้

เหล้าองุ่นชั้นดีในแก้วราตรีสีสกา	葡萄美酒夜光杯
ยกขึ้นดื่มพร้อมตีตีตีผาบหลังม้า	欲饮琵琶马上催

บทกลอนลำนำเหลียงโจว 凉州词 ของหวางฮ่าน 王翰 มีความแตกต่างจากบทกลอนอื่น ๆ ที่มักจะเริ่มขึ้นในบรรยากาศของธรรมชาติ และครอบคลุมด้วยความรู้สึก เศร้าหมอง แต่หวางฮ่าน เริ่มเปิดเรื่องในงานเลี้ยงอันสนุกสนาน ดังวรรคที่ 1 เหล้าองุ่นชั้นดีในแก้วราตรีสีสกา 葡

菊美酒夜光杯 กวีใช้คำที่สื่อความ รวกับว่ามีงานเลี้ยงที่ยิ่งใหญ่ หรูหรา เต็มไปด้วย อาหาร และเครื่องดื่มชั้นดี ชีวิตท่ามกลางสงครามเป็นชีวิตที่ตึงเครียด ทำให้เหล่านายทหารนั้นยากที่จะ มีงานเลี้ยงร่วมกันสักครั้ง เมื่อโชคดีมีโอกาสนั้น จึงเกิดความรู้สึก คึกคัก สนุกสนานอย่างเต็มที่

เหล้าในบทกลอนนี้เป็นเหล้าองุ่นอย่างดีที่ผลิตจากดินแดนตะวันตก ส่วนแก้วเหล้าที่ เรียกว่าแก้วราตรีสีสกา 夜光杯 นั้น มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า กษัตริย์ชนชาติหูแถบตะวันตก ของจีนถวายแก้วราตรีเรืองแสงแด่จักรพรรดิโจวมู่หวาง 周穆王 แห่งราชวงศ์โจวเป็นภานะที่ ทำจากหยกขาวเปล่งรัศมีสุกใสในยามราตรีจึงได้ชื่อว่า แก้วราตรีสีสกา 夜光杯 กวีคงต้องการ สื่อความว่าในงานเลี้ยงใช้ภาชนะอย่างดี ส่วนวรรคที่ 2 琵琶 คือเครื่องดนตรีที่ทำจากต้นฝั ผาซึ่งพบมากในแดนซาวหู นิยมตีเล่นบนหลังม้า

เมาหลับในสนามรบท่านเห็นอย่างขบขัน
นับแต่โบราณมาผู้ออกรบมีกี่คนได้กลับมา

醉卧沙场君莫笑
古来征战几人回

วรรคที่ 3 และ 4 สะท้อนความรู้สึกของทหาร รวกับบ่งบอกว่าเมื่อมีโอกาสสนุกก็ สนุกให้เต็มที่จนถึงขนาดเมาหลับ เพราะอาจจะไม่มีโอกาสได้สำราญเช่นนี้อีก

บทกวีทั้ง 3 บทข้างต้น กวีประกอบสร้างวาทกรรม การสงครามคือความตาย ผู้คน ไปรบเพื่อชาติบ้านเมือง แต่ไม่มีใครได้กลับมา กวีกำลังบอกผู้มีอำนาจว่าแม้ขณะที่บ้านเมือง เจริญรุ่งเรือง แต่การทำสงครามขยายอาณาเขตไม่หยุดหย่อน สร้างความทุกข์ยากลำบากให้กับ ประชาชนมากมายเพียงใด

(2) สายเลือดแย่งไหลสายน้ำแยงซี

นอกจากการฟ้องร้องต่อสังคมว่า การสงครามทำให้ประชาชนผู้ไปทำศึกไปแล้วไม่ กลับมา กวียังใช้ “โลหิต” เป็นสัญลักษณ์ของการสูญเสีย

(2.1) เฉาซง 曹松 (ค.ศ.848-ปีตายไม่ปรากฏ) ปีฉีเฮ่ 己亥岁 (QTS 717/015) วรรคที่

5-8

ได้ยินข่าวสงครามเทพต่างเศร้าหมอง
ทหารสองฝั่งต่างรบรากันไม่ได้หยุด
ไฉนว่าสายน้ำแยงซีเป็นแหล่งสงบ
เดี๋ยวนี้แย่งไหลพร้อมสายเลือด

传闻一战百神愁
两岸强兵过未休
谁道沧江总无事
近来长共血争流

เฉาซง ตั้งชื่อบทกวีว่า ปีจีไฮ่ 己亥岁 ซึ่งเป็นชื่อปีตามวิธีกำหนดของปฏิทินจีนโบราณ ปีจีไฮ่ตรงกับค.ศ. 880 เป็นปีที่เกิดสงครามสู้รบกันระหว่างกองทัพถังกับกองกำลังต่อต้านอำนาจของรัฐ¹⁰ การศึกสงครามครั้งนี้มีนาราชวงศ์ถึงไปถึงจุดเสื่อมจนมีอาจแก้ไขได้อีก

เฉาซงนำ “เลือด” ขึ้นมาแสดงผลแห่งความรุนแรงของสงคราม ในวรรคที่ 5 ได้ยินข่าวสงครามเทพต่างเศร้าหมอง 传闻一战百神愁 กวีใช้โวหารอติพจน์ (hyperbole) กล่าวถึงข่าวศึกที่ทำให้เทพบนสวรรค์ต้องเศร้าหมอง วรรคที่ 7 และ 8 แม่น้ำแยงซีกลายเป็นสายเลือดสะท้อนให้เห็นสภาพที่น่าสะพรึงกลัวของสงครามทำให้ผู้อ่านรู้สึกสลดใจยิ่งนัก แม่น้ำแยงซีเป็นแม่น้ำสายหลักหล่อเลี้ยงชีวิตชาวจีน ชาวจีนทุกคนไม่มีใครไม่รู้จักแม่น้ำสายนี้ เฉาซงนำแม่น้ำแยงซีกลายเป็นสายเลือดขึ้นมาใช้ประกอบสร้างวาทกรรมต่อต้านสงครามเพื่อให้ผู้มีอำนาจตระหนักถึงภัยที่สงครามนำมา

(2.2) ผู้ผู้ 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) กวีที่เงินถาว 悲陈陶 (QTS 216/043)

เดือนสิบกุหลาบจากสิบเมือง	孟冬十郡良家子
โลหิตนองไหลท่วมหนองเงินถาว	血作陈陶泽中水
ในทุ่งกว้างท้องฟ้าไร้เสียงศึก	野旷天清无战声
ทหารเราทั้งสี่หมื่นตายพร้อมกัน	四万义军同日死
อ้ายพวกหุ้มน้าเอาเลือดล้างศร	羣胡归来血洗箭
แล้วร้องเพลงหูลั่นสนั่นเมือง	仍唱胡歌饮都市
เหล่าชาวเมืองหันไปทางทิศเหนือแอบร้องไห้	都人回面北向啼
ทุกวันคืนเฝ้าทัพหลวงยกกลับมา	日夜更望官军至

ผู้ผู้บรรยายการรบที่เงินถาว 陈陶 ไว้ใน บทกวีกวีที่เงินถาว 悲陈陶 เงินถาว เป็นชื่อสถานที่ที่กองทัพถังและกองทัพกบฏอานลู่ชานทำสงครามกัน กองทัพถังเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ในวรรคที่ 1 เดือนสิบกุหลาบจากสิบเมือง 孟冬十郡良家子 ผู้ผู้ใช้คำบอกเวลาว่า เม็งตง 孟冬 หมายถึงเดือนสิบหรือเดือนแรกของฤดูหนาว ในประเทศจีนหนึ่งปีมี 4 ฤดูกาล คือ ชุน 春 (ฤดูใบไม้ผลิ เดือน 1-3) เชีย 夏 (ฤดูร้อน เดือน 4-6) ชิว 秋 (ฤดูใบไม้ร่วง เดือน 7-9) และตง 冬 (ฤดูหนาว เดือน 10-12) เดือนแรกของแต่ละฤดูเรียกว่า เม็ง 孟 เดือนที่สองของแต่ละฤดูเรียกว่า จัง 仲 และเดือนที่สามของแต่ละฤดูเรียกว่า จี้ 季 ดังนั้น เม็งตงจึงหมายถึง

¹⁰ สุภัทร ชัยวัฒน์พันธ์, *ประวัติศาสตร์จีน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2549), หน้า 211.

เดือนแรกของฤดูหนาว ซึ่งตรงกับเดือนสิบของจีน หรือเดือนตุลาคมของสากล¹¹ กวีได้เขียนถึง สงครามที่ได้รับความเสียหายยับเยินในวรรคที่ 2 ว่า โลหิตไหลนองท่วมหนองเงินถาว 血作陈陶泽中水 ทำให้ผู้อ่านสะเทือนใจยิ่งนัก กวีก็กล่าวว่า ภายหลังสงครามเล็กแล้ว ท้องทุ่งว่างเปล่า ท้องฟ้าก็ว่างเปล่า ระหว่างท้องฟ้าและโลกมนุษย์ แม้แต่เสียงสัคนิดก็ไม่มี รวากับว่าฟ้าดิน กำลังไว้อาลัยให้กับผู้จากไปประหนึ่งฟ้าดินต่างเห็นใจ

สี่วรรคสุดท้ายกล่าวถึงนครหลวงฉางอาน โดยเขียนถึงกองทัพชาติหู่ และประชาชน ชาวฉางอาน วรรคที่ 5 อ้ายพวกหู่มันเอาเลือดล้างศร 群胡归来血洗箭 และวรรคที่ 6 แล้วร้อง เพลงหูลั่นสนั่นเมือง 群胡归来血洗箭 แสดงให้เห็นท่าทีที่ขโมยไอหิ่งของกองทัพกบฏ เหล่า ชาวเมืองหันมองไปยังทิศเหนือ ซึ่งเป็นสมรภูมิมิรบเงินถาว หวังว่ากองทัพหลวงจะกลับมาช่วย ชาวเมืองฉางอานได้ทันเวลา

การสูญเสียในสงครามครั้งนั้นเป็นเรื่องน่าเศร้าใจของชาวจีน แต่กวีก็สามารถเขียนให้ เห็นถึงความยิ่งใหญ่จากการเสียสละของทหารหาญ บรรยากาศที่เงียบเหงาของสวรรค์ การลี้ภัย น้ำตาอาลัยของประชาชน และความรู้สึกหมองเศร้าในหัวใจของผู้คน

(2.3) กระดุกขาวไกลบ้าน

สังคมจีนเป็นสังคมเกษตรกรรมโดยมีความเชื่อว่าเมื่อบุพการีจากไป วิญญาณ บรรพบุรุษจะกลายเป็นเทพ คอยดูแลลูกหลาน ลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องแสดงความ ต่อเนื่องทางเชื้อสาย จีนมีพิธีกรรมบูชาบรรพชน บรรพชนแม้ตายไปแล้วก็ยังคงต้องการการดูแล เอาใจใส่ และยังสามารถปกป้องคุ้มครองลูกหลานได้ด้วย¹² สงครามมาสร้างอุปสรรคให้กับ ความเชื่อนี้ การเสียชีวิตในสงครามต่างแดน เป็นสิ่งที่ชาวจีนหวาดกลัวยิ่งกว่าความตายเสียอีก ด้วยเกรงว่าจะกลายเป็นวิญญาณเร่ร่อนหาทางกลับบ้านไม่ได้ และลูกหลานเองก็กลัวว่าตนจะไม่มีบรรพบุรุษคอยดูแล

บทกวีจีนที่ใช้วาทกรรมกระดุกขาวไกลบ้านมีเป็นจำนวนมาก อาทิ

¹¹ Shi Zhecun, *Tangshi baihua* 唐诗白话 (Shanghai: Shanghai Guji Chubanshe, 1987), p.266.

¹² ศรีญา อรุณขจรศักดิ์, “จักรวาลวิทยาและจริยศาสตร์ในปรัชญาสำนักขงจื้อ,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550) หน้า 22.

(1) หลี่ไป่ 李白 (ค.ศ.701-762) แนวรบด้านทิศใต้ 战城南 (QTS 017/007)
วรรคที่ 1-12

ปีกลายรบที่ซางกาน	去年战桑干源
ปีนี้รบที่ซงเหอ	今年战葱河道
เหล่าทหารอาบน้ำแถวเมืองเถียวจื่อ	洗兵条支海上波
ปล่อยม้ากินหญ้าบนเขากลางหิมะ	放马天山雪中草药

บทกวีนี้กวีต้องการวิพากษ์จักรพรรดิถังสุยยง จักรพรรดิถัง 唐玄宗 ที่มีพระราชโอรสขยายอาณาเขตแสดงแสนยานุภาพของจักรวรรดิถัง แต่เนื่องจากขาดการวางแผนการศึกที่ดีจึงมักพ่ายแพ้หลายต่อหลายครั้ง นำมาซึ่งภัยพิบัติต่อประชาชน ในช่วงสงคราม บ้านเมืองประสบภาวะข้าวยากหามาแพง ประชาชนเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า

ใน 4 วรรคแรก วรรคที่ 1 ปีกลายรบที่ซางกาน 去年战桑干源 ซางกาน 桑干 คือแม่น้ำที่ไหลผ่านมณฑลชานซี กับ เหอเป่ย์ อยู่บริเวณทางทิศเหนือของจีน วรรคที่ 2 ปีนี้รบที่ซงเหอ 今年战葱河道 ซงเหอ 葱河 คือชื่อแม่น้ำปัจจุบันอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเขตปกครองตนเองซินเจียง สองวรรคนี้แสดงให้เห็นถึงความถี่ของสงคราม วรรคที่ 3 เหล่าทหารอาบน้ำแถวเมืองเถียวจื่อ 洗兵条支海上波 เถียวจื่อ 条支 คือชื่อเมืองหนึ่งอยู่ทางดินแดนตะวันตก ปัจจุบันอยู่ในอาณาเขตของประเทศอิหร่าน วรรคที่ 4 ปล่อยม้ากินหญ้าบนเขากลางหิมะ 放马天山雪中草药 วรรคที่ 3 และ 4 กวีเขียนให้เห็นกิจกรรมในสงครามคือ ทหารอาบน้ำที่แม่น้ำ 洗兵 และ ปล่อยม้ากินหญ้า 放马 กิจกรรมทั้งสองนี้สื่อให้เห็นสภาพชีวิตของทหารขณะว่างเว้นจากการศึก แต่กระนั้นก็ได้สื่อให้เห็นถึงความสุขสบายของเหล่าทหารหาญเลยเพราะในวรรค การปล่อยม้ากินหญ้าบนเขากลางหิมะ แสดงให้เห็นว่าทหารต้องอาบน้ำในแม่น้ำช่วงฤดูหนาวที่หนาวเหน็บอีกทั้งม้าศึกก็ต้องกินหญ้าท่ามกลางทุ่งโล่งกว้างที่ปกคลุมด้วยหิมะ การใช้ชีวิตอย่างยากลำบากของเหล่าทหารกล้าท่ามกลางสภาพอากาศที่หนาวเหน็บและท้องทุ่งโล่งกว้างที่ปกคลุมด้วยหิมะเช่นนี้เป็นฉากที่พบเห็นอยู่เสมอในกวีนิพนธ์ชายแดนของจีน

เคลื่อนพลไปไกลนับหมื่นลี้	万里长征战
ทหารทั้งสามพันล้วนแต่ชราภาพ	三军尽衰老

วรรณคดี 5 เคลื่อนพลไปไกลนับหมื่นลี้ 万里长征战 สะท้อนให้เห็นภาพกว้างใหญ่ของการทำสงครามและยังแสดงให้เห็นทั้งจำนวนครั้งของสงครามที่นับไม่ถ้วนรวมถึงระยะทางยาวไกลในการทำสงคราม วรรณคดี 6 ทหารทั้งสามพันล้วนแต่ชราภาพ 三军尽衰老 บ่งให้เห็นถึงผลของการเดินทางออกรบเป็นเวลานานปี เหล่าทหารหาญต้องสูญเสียวัยหนุ่มและพลังอันเข้มแข็งของตนไปกับสงครามที่นับครั้งไม่ถ้วน อีกนัยหนึ่งสื่อให้เห็นถึงความเลวร้ายของสงครามที่นำความทุกข์ยากมาสู่ประชาชนที่ต้องถูกเกณฑ์ไปรบได้เป็นอย่างดี การทำสงครามตั้งแต่หนุ่มจนแก่ยังสะท้อนให้เห็นความยาวนานของสงครามที่ไม่มีทีท่าว่าจะจบสิ้น

ชงหนู่ถือการฆ่าแทนการเพาะปลูก 7

นับแต่โบราณมาเห็นแต่กระดูกขาวเกลื่อนทะเลทรายเหลือง
สมัยฉินสร้างกำแพงเมืองกันอนารยชน
สมัยฮั่นไฟสงครามยังคงอยู่
ควันคุกรุ่นไม่เคยดับ
รบรากันไม่จบสิ้น

匈奴以杀戮为耕作
古来唯见白骨黄沙田
秦家筑城避胡处
汉家还有烽火然
烽火然不息
征战无已时

วรรณคดี 7 ชงหนู่ถือการฆ่าแทนการเพาะปลูก 匈奴以杀戮为耕作 กวีสะท้อนให้เห็นภาพของชนเผ่าชงหนู่ 匈奴 โดยมีการเปรียบเทียบว่า พวกนี้ใช้การฆ่าฟันแทนการเพาะปลูก ภาพของชนเผ่าชงหนู่คือตัวแทนของอนารยชนที่กระหายสงคราม คลุกคลีอยู่กับกลิ่นคาวเลือดเป็นนิตย์ วรรณคดี 8 นับแต่โบราณมาเห็นแต่กระดูกขาวเกลื่อนทะเลทรายเหลือง 古来唯见白骨黄沙田 กวีต้องการตอกย้ำว่าผลของสงครามคือความสูญเสียอย่างใหญ่หลวง มีเพียงกระดูกขาวเกลื่อนทะเลทรายและเป็นการตายไกลบ้าน วรรณคดี 9 สมัยฉินสร้างกำแพงเมืองกันอนารยชน 秦家筑城避胡处 กวีบอกสาเหตุของการสร้างกำแพงเมืองฉินในสมัยฉินไว้ว่า เพื่อต้องการป้องกันการรุกรานของ “คนเถื่อน” วรรณคดี 10 สมัยฮั่นไฟสงครามยังคงอยู่ 汉家还有烽火然 ผ่านไปหลายร้อยปี สมัยฮั่นไฟสงครามก็ยังไม่หยุด บ้อมปราการทั้งหลายไม่เคยว่างเว้นจากการศึกสงคราม จะเห็นว่ากวีใช้กลวิธีมองย้อนสู่อดีตเพื่อให้เรื่องราวในอดีตเป็นกระจกเงาสะท้อนสภาพบ้านเมืองในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการศึกสงคราม กวีต้องการเตือนว่า ถ้าชนชั้นปกครองไม่มีนโยบายในการปกครองที่ดี สงครามก็ไม่อาจหยุดยั้งได้ ดังในวรรณคดี 11 และ 12 ที่ว่า ควันไฟคุกรุ่นไม่เคยดับ 烽火然不息 รบรากันไม่จบสิ้น 征战无已时

(2) ผู้ผู้ 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) ลำนำรถศึก 兵车行 (QTS 216/011) วรรคที่ 31-34

ท่านไม่เห็นหรือที่ด่านทะเลเขียว	君不见青海头
นานมาแล้วกระดูกขาวไม่มีคนเก็บฝัง	古来白骨无人收
ผีใหม่ร้องขอความเป็นธรรม ผีเก่าร้องไห้ครวญคราง	新鬼烦冤旧鬼哭
ฟ้ามีดครึ้มฝนเปียก เสียงผีร้องโอดครวญ ¹³	天阴雨湿声啾啾

ในวรรคที่ 31-34 ของบท ลำนำรถศึก 兵车行 กวีกล่าวถึงบริเวณสมรภูมิมิรบที่ด่านทะเลสีครามหรือ ซิงไห่ 青海 ว่าพื้นทรายกว้างขวาง มีกระดูกเต็มทุ่งกว้างไม่มีคนเก็บฝัง กวีใช้กระดูกขาว 白骨 แสดงถึงการตายกลางแจ้งและไกลบ้าน กวีอาศัยเสียงร้องไห้ของผีเรียกร้องขอความเป็นธรรมจากชนชั้นปกครองซึ่งเป็นกลวิธีการประพันธ์ที่โดดเด่นของกวีที่ใช้คนตายเรียกร้องความยุติธรรมจากคนเป็น ในขณะเดียวกันก็ใช้เสียงร้องของผีเหล่านี้ประจานความเลวร้ายของชนชั้นปกครองทั้งหลาย บรรยายภาคในตอนท้ายของบทกวีเป็นสภาพบรรยายภาคที่น่าเวทนา ฟ้ามีดครึ้ม ความเจ็บเหงา เสียงคร่ำครวญของผีเก่าและผีใหม่ซึ่งหมายถึงทหารที่เพิ่งตายและที่ตายไปนานแล้ว นี่คือผลลัพธ์ของการที่ชนชั้นปกครองต้องการขยายอาณาจักรอย่างไม่หยุด ก่อให้เกิดสงครามต่อเนื่องและผู้คนต้องประสบภัยพิบัติดังกล่าว

(3) หวางซางหลิง 王昌龄 (ค.ศ. 698 ?-757?) เพลงใต้ชายแดน 塞下曲 (QTS 140/002) วรรคที่ 13-16

สงครามหน้ากำแพงยาวคราวก่อน	昔日长城战
ทุกคนล้วนพูดว่าจิตใจมีปณิธานแรงกล้า	咸言意气高
ธุลีฟุ้งตลบกลบฟ้าจากโบราณผ่านมาถึงวันนี้	黄尘足今古
ซากกระดูกดาบชนหน้าในป่ารก	白骨乱蓬蒿

หวางซางหลิงเป็นกวีอีกคนหนึ่งสร้างวาทกรรมกระดูกขาวไกลบ้านไว้ใน เพลงใต้ชายแดน 塞下曲 โดยกล่าวไว้ในวรรคที่ 13 ว่า สงครามหน้ากำแพงยาวคราวก่อน 昔日长城战 กำแพงยาวในที่นี้หมายถึงกำแพงเมืองจีน (the Great Wall) เมื่อคริสต์ศักราช 714 จักรวรรดิถังตรงกับรัชศกไคเยวียนของจักรพรรดิถังเสวียนจง จีนทำสงครามกับทิเบตครั้งใหญ่ที่

¹³ จ่าง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, *บทกวีจีน* (นครปฐม: สำนักพิมพ์ ลูก-หลานจ่าง แซ่ตั้ง, 2548), หน้า 97.

หลินถาว 臨洮 ปัจจุบันอยู่ในมณฑลชานซี ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกำแพงเมืองจีน¹⁴ วรรณคดี 14
ทุกคนล้วนพูดว่าจิตใจมีปณิธานแรงกล้า 威言意气高 ที่จะเอาชนะศัตรู วรรณคดี 15 ฐลีฟุ้งตลบ
กลบฟ้าจากโบราณผ่านมาถึงวันนี้ 黄尘足今古 หมายถึงบ้านเมืองมีสงครามมาโดยตลอด
วรรณคดี 16 ซากกระดูกตาดำชบนหญ้าในป่ารก 白骨乱蓬蒿 กวีนำอุปลักษณ์กระดูกขามาใช้
เพื่อสื่อให้เห็นการตายกลางแจ้งที่อเน็จอนาค

หลี่ไป ตู้ฝู หวางซางหลิง ได้สร้างวาทกรรม "กระดูกขาวไกลบ้าน" ไว้ เพื่อบอกกล่าวผู้
มีอำนาจทั้งหลายให้ทบทวนนโยบายขยายอาณาเขตของรัฐถึงที่มีอย่างต่อเนืองยาวนาน

3.2.2 ความเห็นใจนารยชน : ก้าวพ้น “พวกเขา” / “พวกเรา”

กวีแสดงความเห็นใจชนเผ่าต่างๆ ที่ต้องรับผลร้ายจากนโยบายขยายอาณาเขตของ
จักรวรรดิถังไว้ด้วย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า บทกวีทำนองนี้คงจะมีเป็นจำนวนมากในสมัยราชวงศ์
ถัง แต่เมื่อบทกวีเหล่านี้เดินทางผ่านกาลเวลาอันยาวนาน และผ่านประเพณีการเลือกสรรของ
แต่ละยุคแต่ละสมัย คาดว่าคงจะมีบทกวีลักษณะก้าวพ้น “พวกเขา” / “พวกเรา” ทำนองนี้สูญ
หายไปกับเทคโนโลยีทางอำนาจของสังคมในประเพณีการเลือกสรรเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึง
เก็บข้อมูลมาได้เพียงจำนวน 2 บทเท่านั้น แต่ก็สื่อความหมายชัดเจนดังนี้

(1) หลี่ฉี 李颀 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-ค.ศ. 876) นำนำออกศึกโบราณ 古从军行 (QTS
133/011) วรรณคดี 1-8

ตอนกลางวันขึ้นเขาไปสังเกตคบเพลิงสัญญาณ	白日登山望烽火
ตกค่ำจูงม้าไปดื่มน้ำริมแม่น้ำเจียวเหอ	黄昏饮马傍交河
เหล่าทหารลาดตระเวนท่ามกลางลมทรายที่มีดฟ้ามืดวัน	行人刁斗风沙暗
เสียงพิณผีผาบรเพลงกล่อมใจพระราชธิดาให้คลายทุกข์	公主琵琶幽怨多

บทกวีนี้เริ่มต้นด้วยการเขียนถึงสภาพที่ตึงเครียดในค่ายทหาร ในวรรณคดี 1-2 ตอน
กลางวันขึ้นเขาไปสังเกตคบเพลิงสัญญาณ 白日登山望烽火 ตกค่ำจูงม้าไปดื่มน้ำริมแม่น้ำ
เจียวเหอ 黄昏饮马傍交河 กล่าวถึงตอนกลางวันทหารต้องปีนเขาไปเพื่อสังเกตคบเพลิงแจ้ง

¹⁴ Pan Baiqi, *Quan tangshi jinghua fenlei jianshang* 全唐诗精华分类鉴赏集成 (Nanjing:
Hebei University Press, 1989), p. 310.

เดือนสงคราม เวลาเย็นก็ต้องไปริมแม่น้ำเพื่อให้หมาได้ดื่ม น้ำ แม่น้ำเจียวเหอ 交河 ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองตนเองซินเจียง เป็นฉากที่กวีบรรยายอย่างเรียบง่าย จากนั้นกวีบรรยายสภาพยามค่ำคืนไว้ในวรรคที่ 3 ว่า เหล่าทหารลาดตระเวนท่ามกลางลมทรายที่มีดฟ้ามืด 行人刁斗风沙暗 แสดงให้เห็นถึงภาพของพายุทรายที่ตลบอบอวลไปทั่ว ความมืดมิดที่ปกคลุม ได้ยินเพียงเสียงตีเกราะเคาะไม้เพื่อบอกเวลาของทหารลาดตระเวนยามค่ำคืน (เครื่องมือที่ใช้ลาดตระเวนนี้เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ทำจากทองแดง กลางวันนำมาใช้ทำอาหาร กลางคืนใช้เคาะตีบอกเวลา)

วรรคที่ 4 เสียงพิณผีผาบรรเลงกล่อมใจพระราชธิดาให้คลายทุกข์ 公主琵琶幽怨多 กวีกล่าวถึง พระราชธิดาหลิวซีจวิน 刘细君 ในสมัยราชวงศ์ฮั่นซึ่งถูกส่งไปอภิเษกกับพระราชกษัตริย์แห่งแคว้นอูซุน 乌孙 ทางตะวันตกของจีนเพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรี การอภิเษกครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเพื่อไม่ให้เกิดความบาดหมางและความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างแคว้นอูซุนกับราชวงศ์ฮั่น สะท้อนให้เห็นว่าแคว้นอูซุนมีบทบาทสำคัญทางการเมืองในสมัยราชวงศ์ฮั่นอย่างมาก ในระหว่างการเดินทางอันยาวไกลพระราชธิดาโปรดให้เล่นพิณผีผาเพื่อคลายความเหงา เพลงนี้ไม่ใช่เพลงแห่งความปิติยินดี แต่เป็นเพลงที่แสดงความคับแค้นใจเหมือนต้องการฟ้องร้องในโชคชะตาอันอากัปกิริยาที่ได้รับ สภาพแวดล้อมในขณะนั้นเต็มไปด้วยความเศร้าและวังเวงใจอย่างมาก บรรยากาศที่ดูมืดมนกับเสียงดนตรีผีผาที่ฟังดูโศกเศร้าเป็นสภาพที่ผู้อยู่ในแถบนั้นต่างรู้สึกได้ จะเห็นว่ากวีพรรณนาสภาพชายแดนที่ทหารต่างเตรียมพร้อมคอยระวังข้าศึกศัตรู สะท้อนให้เห็นถึงกลิ่นไอของสงครามที่พร้อมจะเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ

เมฆหมอกกระจายกว้างหมื่นลี้ปกคลุมกำแพงจนไม่เห็นตัวเมือง 5
ฝนและหิมะปลิวว่อนไปจรดทะเลทรายอันกว้างใหญ่
ห่านป่าเขตชาติหูส่งเสียงรันทดใจบินผ่านทุกคืน
น้ำตาลูกหลานชาวหู ต่างร่วงพรูจากดวงตาทั้งคู่ 8

野云万里无城郭
雨雪纷纷连大漠
胡雁哀鸣夜夜飞
胡儿眼泪双双落

ในวรรคที่ 5 เมฆหมอกกระจายกว้างหมื่นลี้ปกคลุมกำแพงจนไม่เห็นตัวเมือง 野云万里无城郭 และวรรคที่ 6 ฝนและหิมะปลิวว่อนไปจรดทะเลทรายอันกว้างใหญ่ 雨雪纷纷连大漠 กวียังคงรักษาขนบการประพันธ์บทกวีชายแดนโดยกล่าวถึงสภาพแวดล้อมชายแดน ที่ตั้งค่ายทหาร ล้อมรอบด้วยทุ่งหญ้าที่เปล่าเปลี่ยว พื้นที่ช่างไกลสุดลูกหูลูกตา ฝนและหิมะร่วงพรูเต็มทั่วทะเลทรายที่กว้างใหญ่ สะท้อนให้เห็นชีวิตของทหารที่ลำบากยากแค้นท่ามกลางฤดูหนาวอันหนาวเหน็บ จากนั้นในวรรคที่ 7 และ 8 กวีหลีฉี ได้แสดงความเห็นใจในชะตากรรมของชาวฮั่น และสะท้อนทัศนะเรื่องสงครามที่ก้าวพันการแบ่งแยกพวกเขา/พวกเรา โดยกล่าวไว้ในวรรคที่ 7 ว่า ห่านป่าเขตชาติหูส่งเสียงรันทดใจบินผ่านทุกคืน 胡雁哀鸣夜夜飞 และวรรค

ที่ 8 ว่า น้ำตาถูกหลานชาวหูต่างร่วงพรูจากดวงตาทั้งคู่ 胡儿眼泪双双落 กวีใช้เสียงร้องอัน รัดทนต์ของห่านป่าเขตชาติหูและเสียงร้องให้คร่ำครวญของลูกหลานชาติหูเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า สงครามนำความทุกข์มาให้กับชาวหูเช่นกัน

(2) หวางซางหลิง 王昌龄 (ค.ศ.698?-756?) สำนาคองโหว 筵篥引 (QTS 141/030) วรรคที่ 9-12

ม้าของนายพลเหงื่อไหลไคลย้อย 9	将军铁骢汗血流
เจาะลึกเข้าไปในแดนชงหนูรบไม่หยุด	深入匈奴战未休
พอรธงเหลืองโบยทั้งกองทหารและม้าก็รวมพล	黄旗一点兵马收
เที่ยวไล่เช่นฆ่าชาวหูกองพะเนินเป็นภูเขา 12	乱杀胡人积如丘

บทกวีนี้หวางซางหลิงให้ชื่อว่า สำนาคองโหว 筵篥引 คำว่า โกงโหว 筵篥 หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทสายชนิดหนึ่งในสมัยโบราณของจีน มีจำนวนสายตั้งแต่ 5-25 สายขึ้นอยู่กับขนาดของเครื่องดนตรี คำว่า อิ้น 引 หมายถึง บทเพลงหรือสำเนา หวางซางหลิงก็เช่นเดียวกับ หลึ่งฉีที่เห็นว่าสงครามที่เกิดขึ้นมีลักษณะชาติใหญ่รังแกชาติเล็กเสียมากกว่า โดยวรรคที่ 9 ม้าของนายพลเหงื่อไหลไคลย้อย 将军铁骢汗血流 ม้าของนายพลนี้เป็นม้าของฝ่ายชนชาติอื่น เพราะม้าก็เหนื่อยเช่นกันต่อการทำสงครามไม่หยุดยั้ง วรรคที่ 10 เจาะลึกเข้าไปในแดนชงหนูรบไม่หยุด 深入匈奴战未休 วรรคที่ 11 พอรธงเหลืองโบยทั้งทหารและม้าก็รวมพล 黄旗一点兵马收

วรรคที่ 12 เที่ยวไล่เช่นฆ่าชาวหูกองพะเนินเป็นภูเขา 乱杀胡人积如丘 วาทกรรม เห็นใจผู้ถูกรังแกเช่นนี้หายากมาก กวีหวางซางหลิงนำคำว่า ชงหนู มาใช้ในวรรคที่สาม เพื่อจะให้คลุมเครือว่าเป็นเหตุการณ์สมัยราชวงศ์ฮั่น มิใช่ราชวงศ์ถัง และที่กวีต่อต้านนโยบายก็มีได้ กล่าวโดยตรงว่าต่อต้านนโยบายราชวงศ์ถัง อาจจะเป็นเพราะกวีนิพนธ์มีสถานะเป็นวาทกรรม สมมติ กวีนิพนธ์จึงพูดความจริงได้มากกว่า

หวางซางหลิงต่อย้ำถึงจริยธรรมของสงครามคือการคำนึงถึงชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งฝ่ายตนและฝ่ายคู่กรณีที่ต้องการเน้นการจำกัดพื้นที่ การไม่ทำร้ายผู้บริสุทธิ์ และความรับผิดชอบของราชสำนักต่อการนำพาประชาชนเข้าร่วมในการต่อสู้

3.3 กลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างวาทกรรมชนชาติ

ภาษาที่ปรากฏในตัวบทนอกจากจะทำหน้าที่สื่อความคิด ยังมีเจตนาและอำนาจในเชิงความคิดบางอย่างแฝงอยู่ด้วย ดังนั้นการอธิบายลักษณะภาษาที่ใช้ในบทกวีจึงเป็นการอธิบายในเชิงการใช้ภาษาที่มีวัตถุประสงค์บางอย่างแฝงอยู่หรือที่เรียกว่า “กลวิธี” ในกระบวนการสร้างและผลิตวาทกรรม กวีนิพนธ์สงครามจีนเผยให้เห็นการสร้างอัตลักษณ์ที่มี “ชนชาตินิยม” ของชนชาติฮั่น กลวิธีทางภาษาที่ใช้ประกอบสร้างวาทกรรมชนชาตินิยมของจีนนี้มี 3 วิธีได้แก่ การเรียกชื่อกลุ่มชนชาติอื่น การใช้อุปลักษณ์ และการใช้ตำนานวีรบุรุษ

3.3.1 การเรียกชื่อกลุ่มชนชาติอื่น

การเรียกชื่อเป็นกลวิธีทางภาษาที่แสดงมุมมองและความคิดเกี่ยวกับผู้ที่ถูกเรียก การเรียกชื่อจึงไม่ใช่การเป็นตัวแทนของสิ่งนั้น แต่เป็นการจัดประเภทแยกแยะสรรพสิ่งผ่านมาตรฐานและคุณค่าชุดหนึ่งเสมอ ศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียกชื่อคือตัวอย่างของภาษาของอำนาจ อำนาจของคำเหล่านี้อยู่ที่การกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อสร้างแบบลักษณ์ (stereotype) ให้กับผู้ที่ถูกเรียก

กลวิธีการเรียกชื่อกลุ่มชนชาติอื่นนี้เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาของจีน สังคมจีนมีไวยากรณ์ในการพูดถึงการอยู่ร่วมกันอย่างรัฐชาติของตนเอง จีนมีระบบคิดเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาของตน ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพทางกายภาพของประเทศที่ทิศตะวันออกติดต่อกับทะเล ในขณะที่พรมแดนด้านที่เหลือทุกด้านมีอาณาเขตติดต่อกับชนเผ่าต่าง ๆ จีนจึงเชื่อว่าสิ่งมีชีวิตในโลกมี 3 ชนิดคือ ชนชาติฮั่น อณารยชน และสรรพสัตว์ ระบบจักรวาลประกอบด้วย ชนชาติฮั่นเป็นศูนย์กลางของจักรวาล มีเหล่าอณารยชนหรือชนป่าเถื่อนล้อมรอบ 4 ด้าน ได้แก่ อณารยชนทางด้านเหนือเรียกว่า ตี้ 狄 (คนป่า คนเถื่อน) อณารยชนทางด้านใต้ เรียกว่า หมาน 蛮 (ป่าเถื่อน ไร่เหตุดผล) อณารยชนทางด้านตะวันออกเรียกว่า อี้ 夷 (สังหาร) อณารยชนทางด้านตะวันตก เรียกว่า เชียง 羌 (คนชั้นล่าง) และคำว่า หู 胡 (ก่อความวุ่นวาย) เป็นคำเรียกอณารยชนทางเหนือและทางตะวันตกโดยรวม

* ความหมายในวงเล็บคือความหมายในปัจจุบัน โปรดดู Wu Jingrong et al., eds., *The Chinese – English dictionary* (Honkong: The Commercial Press, 1979), 973 pp.

คำข้างต้นเหล่านี้ จีนใช้ในความหมายที่มีนัยทางลบทั้งสิ้น เป็นคำที่ชนชาติอื่นใช้เรียกชนชาติอื่นด้วยความดูแคลน ความคิดเกี่ยวกับชาติของจีนมิได้แบ่งตามเขตแดน แต่แบ่งตามวัฒนธรรม¹⁵ ในสมัยราชวงศ์ถัง จีนมีสงครามเพื่อแย่งชิงการครอบครองเส้นทางสายไหม อันเป็นเส้นทางเศรษฐกิจหลักหล่อเลี้ยงชาวจีนทั้งราชอาณาจักร เส้นทางสายไหมเป็นเส้นทางที่พาดผ่านเข้าไปยังดินแดนของชนเผ่าต่าง ๆ เนื่องจากชายแดนมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลากหลาย ชายแดนจึงเป็นพื้นที่ของความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและอำนาจ ที่ซึ่งกระบวนการรวมศูนย์อำนาจของราชชาติจีนถูกกีดขวางและทำลาย ความรุนแรงจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก

การอพยพประชากรที่เกิดขึ้นในแผ่นดินจีนในยุคแรกเริ่มแบ่งออกเป็น 2 สายคือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์หูหรือฮุน(Huns) เป็นพวกเลี้ยงสัตว์เร่ร่อนแถบเทือกเขาอัลไตอพยพลงมาดินแดน จงเยวี่ยน 中原 ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำกว้างใหญ่อยู่ระหว่างแม่น้ำหวงเหอ 黄河 กับแม่น้ำฮวย 淮河 ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของมณฑลเหอหนาน และ 2) อีกสายหนึ่งคือกลุ่มชาติพันธุ์ฮั่น อพยพจากดินแดน จงเยวี่ยนลงมาทางใต้ การอพยพของประชากรทั้งสองกลุ่มมีข้อที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือประชากรส่วนน้อยถูกกลืนเข้าไปอยู่กับประชากรส่วนใหญ่ ชาติพันธุ์หูหรือฮุนมักเคลื่อนย้ายเข้ามาในดินแดนจงหยวนในฐานะผู้รุกรานแต่เนื่องจากจำนวนประชากรมีน้อย และยังล่าช้ากว่าฮั่นในด้านวัฒนธรรม ทำให้พวกหูไม่สามารถมีอิทธิพลเหนือฮั่นได้ อีกทั้งพวกหูก็ถูกชาติพันธุ์ฮั่นกลืนไปในเวลาต่อมา เช่นมองโกลหรือแมนจูที่แม้จะได้ปกครองแผ่นดินจีนเป็นเวลาหลายร้อยปี¹⁶

ในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง มีการประกอบสร้างวาทกรรมชนชาตินิยมด้วยการเรียกชื่อ ชนชาติอื่นว่า หู (胡 barbarian) เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าชนชาติเหล่านี้มีศักยภาพในการก่อกวนและเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ บทกวีที่ใช้คำว่า หู 胡 มีดังนี้

(1) การใช้คำว่า แดนหู 胡尘 หรือ แดนอนารยชน ในลำนำหลังซี 陇西行 (QTS 746/054) ของเจินถาว “ทหารหาญห้าพันเสียชีวิตในแดนหู 五千貂锦丧胡尘”

¹⁵ Feng Youlan, *Zhongguo zhexue jianshi 中国哲学简史*, trans. by Tu Youguang, p.212.

¹⁶ อุดุลย์ รัตนมันเกษม, *รากเหง้าเผ่าจีน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่โพสพ, 2548), หน้า 111.

(2) การใช้คำว่า ม้าของชาวหู 胡马 หรือม้าของอนารยชน ในบทกวี ออกศึกชายแดน 出塞 (QTS 018/019) ของหวางซางหลิง “ก็จะมียอมให้ม้าศึกของชาวหูข้ามเขายินชานได้ 不教胡马度阴山”

(3) การใช้คำว่า หู 胡 เพียงพยางค์เดียว หมายถึง ชาวหู หรือชาวอนารยชน ในลำนำพระจันทร์เหนือภูเขาชายแดน 关山月 (QTS 018/053) ของหลี่ไป่ “ส่วนชาวหูคอยจ้องมองอ่าวชิงไห่ 胡窥青海湾”

(4) การใช้คำว่า พวกชาวหูหรือฝูงหู 羣胡 ในบทกวี กำสรดที่เฉินถาว 悲陈陶 (QTS 216/043) ของ ตู้ฝู่ “อ้ายพวกหูนั่นเอาเลือดล้างศร 羣胡归来血洗箭”

(5) การใช้คำว่า เพลงของชาวหูหรือเพลงของอนารยชน 胡歌 ในบทกวีกำสรดที่เฉินถาว 悲陈陶 (QTS 216/043) ของ ตู้ฝู่ “แล้วร้องเพลงหูลั่นสนั่นเมือง 仍唱胡歌饮都市”

(6) การใช้คำว่า สถานที่หรือที่อยู่อาศัยของชาวหู 胡处 ในบทกวีแนวรบด้านทิศใต้ 战城南 (QTS 017/007) ของหลี่ไป่ “สมัยจีนสร้างกำแพงเมืองกันอนารยชน 秦家筑城避胡处” ประโยคนี้มีความหมายว่า สมัยราชวงศ์ฉินมีการสร้างกำแพงเมืองเพื่อแบ่งเขตที่อยู่อาศัยของชนชาติอื่นกับอนารยชน

(7) การใช้คำว่า ห่านป่าเขตชาติหู หรือห่านป่าเขตคนเถื่อน 胡鴈 ในลำนำออกศึกโบราณ 古从军行 (QTS 133/011) ของ หลี่ฉี “ห่านป่าเขตชาติหูส่งเสียงรันทดใจบินผ่านทุกคืน 胡鴈哀鸣夜夜飞”

(8) การใช้คำว่า ลูกหลานชาวหูหรือลูกหลานอนารยชน 胡儿 ในลำนำออกศึกโบราณ 古从军行 (QTS 133/011) ของหลี่ฉี “น้ำตาลูกหลานชาวหู ต่างร่วงพรูจากดวงตาทั้งคู่ 胡儿眼泪双双落”

(9) การใช้คำว่า ชาวหู 胡人 ในบทกวี ลำนำโคงโหว (QTS 141/030) ของหวางซางหลิง “เที่ยวไล่เข่นฆ่าชาวหูกองพะเนินเป็นภูเขา 乱杀胡人积如丘”

กล่าวได้ว่ากวีจีนเรียกทุกสิ่งทุกอย่างของศัตรูว่าเป็นของคนเถื่อนทั้งสิ้นในความเป็นจริง คู่ขัดแย้งกับชนชาติอื่นในสงครามสมัยราชวงศ์ถัง คือ ชนชาติตู๋ปัว (ทิเบต) ทูเจวีย (เติร์ก) และหุยเหอ (อูยกูร์ ซินเจียง) ซึ่งต่างเป็นชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ที่มีรากฐานอารยธรรมที่แข็งแกร่ง ทว่า

ไม่มีการเรียกชื่อตามความเป็นจริงของชนเผ่าเหล่านี้ในบทกวี แต่เรียกเหมารวมว่า 胡 อารยชน/คนเถื่อน

ในขณะที่จีนเรียกกลุ่มชนชาติอื่นว่าอนารยชน คำที่จีนใช้เรียกตนเองกลับเป็นคำที่มีมาจากการแห่งอัตลักษณ์ คำที่จีนใช้เรียกตนเองมีหลายคำ แล้วแต่ว่าจะใช้ในแง่มุมใด ในงานวิจัยนี้จะขอยกตัวอย่างที่สัมพันธ์กับชาติพันธุ์และการขยายดินแดนจำนวน 3 คำ ดังนี้คือ 1) คำว่า จงกั๋ว 中国 (Middle Kingdom) หมายถึง อาณาจักรที่เป็นศูนย์กลางของโลก เป็นชื่อเรียกที่ถือเอาที่ตั้งทางภูมิศาสตร์เป็นเกณฑ์ จีนมีความคิดว่าตนตั้งอยู่ตรงศูนย์กลางของโลกและถูกโอบล้อมจากชนเผ่าทุก ๆ ด้าน 2) คำว่า จงหฺวา 中华 หมายถึงอาณาจักรกลางที่รุ่งเรืองยิ่งใหญ่ คำว่า จง 中 มาจากพยางค์แรกของคำว่า จงกั๋ว 中国 ซึ่งหมายถึงอาณาจักรกลาง และคำว่า หฺวา 华 มาจากพยางค์แรกของคำว่า หฺวาเซีย 华夏 ซึ่งเป็นชื่อชนชาติ หฺวาเซียเป็นบรรพบุรุษของชนชาติอื่น ต่อมาคำคำนี้มีการสวมความหมายทางบวกเข้าไปแปลว่า รุ่งเรืองยิ่งใหญ่ ดังนั้น คำว่า จงหฺวา 中华 จึงมีความหมายทางบวกขึ้นไปสองระดับคือ อาณาจักรกลางที่รุ่งเรือง ยิ่งใหญ่ และ 3) คำว่า ฮั่น 汉 จีนเรียกตนเองว่าเป็นชนชาติฮั่น โดยได้ชื่อมาจากราชวงศ์ฮั่น 汉朝 ที่รุ่งเรือง มีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล

คำเหล่านี้เป็นคำที่บรรพชนคนจีนเรียกตนเอง ชนชาติอื่นโดยเฉพาะชนชาติที่มีความขัดแย้งกับชนชาติฮั่น ย่อมไม่เรียกชนชาติฮั่นด้วยถ้อยคำที่มีความหมายดีเช่นนั้น คงจะมีแต่ชนชาติอื่นใช้เรียกตนเองเท่านั้น จึงเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะศึกษาดูว่า ชนชาติอื่น ๆ ในสงครามขยายแดนสมัยราชวงศ์ถังเรียกชนชาติฮั่นอย่างไร กล่าวกันว่า ปัจจัยที่มีส่วนสำคัญต่อการเลือกใช้คำเรียกขาน คือ อำนาจ (power) ที่เกิดจากสถานภาพที่เหนือกว่าผู้ถูกเรียก ไม่ว่าจะ เป็นสถานภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือทางการทหาร

จะเห็นได้ว่าในกระบวนการผลิตวาทกรรมชนชาตินิยมของชนชาติฮั่น กลยุทธ์ที่ถูกนำมาใช้ ก็คือ มีแต่อัตลักษณ์ของชนชาติฮั่นเท่านั้นที่เป็นมาตรฐาน (standard) ส่วนอัตลักษณ์ของชนชาติอื่นล้วนเป็นความเบี่ยงเบน (deviant) อีกทั้งมีการจัดกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ออกจากกัน (ethnic categorization) เป็นชนเผ่าที่ทางเหนือ ชนเผ่าหฺมาทางใต้ ชนเผ่าอีทางตะวันออก ชนเผ่าเซียงทางตะวันตก และมีการจัดลำดับชั้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (hierarchies of power relations) โดยจีนเรียกตนเองว่าเป็น อารยชน มีอารยธรรมสูงส่งและลดทอน (reduce) ชาติพันธุ์อื่นให้ด้อยลง (inferiority) เป็นเพียงอนารยชน (barbarian) เท่านั้น¹⁷ ดังวาทกรรมที่เติมไป

¹⁷ L.M.H. Ling, "Borders of our minds: Territories, boundaries, and power in the Confucian tradition," in *State, nation and borders : The ethics of making boundaries*, eds. Allen Buchanan and Margaret Moore (Cambridge: Cambridge UP, 2003), p.88.

ด้วยอคติทางชาติพันธุ์ของจีนที่ว่า ชาตินักรบอารยะ ชาตินักรบรายล้อมป่าเถื่อน 贵中华，贱夷狄 จีนในฐานะศูนย์กลาง ปฏิสัมพันธ์กับชนชายขอบบนพื้นฐานอุดมการณ์ที่ว่าอารยธรรมของศูนย์กลางมีความเหนือกว่าอารยธรรมของชายขอบ และถือเป็นหน้าที่ (civilizing mission) ของชาตินักรบที่จะต้องไปยกระดับวัฒนธรรม ของชนเผ่าต่าง ๆ ให้สูงขึ้น การที่ชาตินักรบจะคิดและทำเช่นนี้ได้หมายถึงชาตินักรบต้องเป็นชาติที่มีอำนาจเหนือกว่า

3.3.2 การใช้อุปมาอุปไมย

อุปมาอุปไมย (metaphor) เป็นการใชภษาภาพพจน์ (figurative language) ชนิดหนึ่ง โดยเปรียบเทียบสิ่งที่ต่างจำพวกกันเช่นเดียวกับการอุปมาแต่แตกต่างกันตรงที่ อุปมาไม่มีคำเชื่อม หรือคำกริยาบ่งบอกถึงการเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมยเป็นการเปรียบเทียบโดยนำสิ่งสองสิ่งหรือมากกว่าที่ต่างกันแต่มีคุณสมบัติบางอย่างร่วมกันมาเปรียบเทียบกัน โดยเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง หรือทำให้เกิดมโนทัศน์ว่าทั้งสองสิ่งนั้นมีลักษณะอย่างเดียวกัน อุปมาอุปไมยจึงเป็นภาษาแบบสร้างจินตนาการ นักทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยมกล่าวว่า ภาษาแบบจินตนาการ ไม่ใช่ส่วนประกอบหรือเครื่องประดับของภาษาที่พูดถึงโลกวัตถุ แต่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความหมาย กำกับกรรับรู้ของเรา จัดระบบระเบียบความหมาย และคุณค่าให้กับเรา ภาษาทำหน้าที่แบ่งแยก จัดระบบระเบียบสรรพสิ่งให้แก่เรา¹⁸ การใช้อุปมาอุปไมยที่พบใน วาทกรรมชาตินักรบมี 2 ชนิด คือ การใช้อุปมาอุปไมยคู่ตรงข้าม: สุนัขป่า/มังกร และการใช้อุปมาอุปไมย "กระดูกขาวไกลบ้าน"

(1) การใช้อุปมาอุปไมยคู่ตรงข้าม : สุนัขป่า/มังกร

ในกรณีนิพนธ์สงครามจีน ผู้วิจัยพบว่ามีการปฏิบัติทางวาทกรรมของชาตินักรบเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการทำสงครามโดยการใช้อุปมาอุปไมยคู่ตรงข้าม สุนัขป่า และมังกรดังนี้

(1.1) การใช้คำว่า เมืองมังกร 龙城 ในบทกวี ออกศึกชายแดน 出塞 (QTS 018/019) ของหวางซางหลิง “หากท่านขุนพลพยัคฆ์เห็นแห่งเมืองมังกรยังมีชีวิตอยู่ 但使龙城飞将在”

(1.2) การใช้คำว่า ควันสุนัขป่า 狼烟 ในบทกวี ได้ยินเสียงขลุ่ยที่ชายแดน 边上闻笳 (QTS 525/011) ของตู้มู่ 杜牧 “บนฟ้าชายแดนมีนกบินสูงไม่มีควันสุนัขป่า 塞垣高鸟没狼

¹⁸ ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง, หน้า 27.

烟” ควันสุนัขป่าในที่นี้หมายถึงควันของมูลสุนัขป่า เป็นอุปลักษณะของสงคราม หรือการมาเยือนของศัตรู กล่าวกันว่า สงครามในสมัยราชวงศ์ถังเป็นสงครามในทะเลทราย มีการนำมูลสุนัขป่ามาใช้เป็นเชื้อเพลิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงจุกตัญญาตามป้อมค่ายต่างๆ เพื่อเตือนภัยสงคราม

ในวาทกรรมชนชาติมีการใช้อุปลักษณะ “สุนัขป่า 狼” เมื่อกล่าวถึงคู่สงครามที่เป็นชนต่างเผ่าพันธุ์ เพื่อชี้ให้เห็นภัยอันตราย ทุกครั้งที่อุปลักษณะถูกใช้ อุปลักษณะมิได้ต้องการแค่ “เนื้อหา” แต่ต้องการ “ผล” ด้วย “สุนัขป่า” ทางชีววิทยาเป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง เมื่อเข้าสู่พัฒนาการทางความหมายของคำนี้ในสังคมจีน “สุนัขป่า” กลายเป็นศัตรูของชาติ ในวัฒนธรรมจีน “สุนัขป่า” เป็นสัญลักษณ์ของความโลภเจ้าเล่ห์เพทุบาย เป็นภัยต่อมนุษย์โดยเฉพาะมนุษย์ในสังคมเกษตร สุนัขป่าชอบขโมยผลผลิตในไรนาเป็นที่ไวใจมิได้ ในขณะที่อุปลักษณะ “มังกร 龙” ถูกใช้เมื่อกล่าวถึงชนชาติอื่น มังกรเป็นสัตว์ในจินตนาการ มีหัวเป็นเสือ มีลำตัวเป็นงู มีกรงเล็บเหยี่ยว มีเขากวาง รูปลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้เกิดจากการนำตราประจำตระกูล (totem) ของชนเผ่าต่าง ๆ ในกระแสรากประวัติศาสตร์จีนที่กลุ่มเผ่าต่าง ๆ เข้ารวมกัน ก้าวผ่านจากการเป็นพันธมิตรกลุ่มชาติพันธุ์ไปสู่การก่อตั้งรัฐ “มังกร” ของชนชาติอื่นจึงมีสัญลักษณ์ของเผ่าต่าง ๆ มารวมกัน มังกรจึงเป็นสัญลักษณ์ของการรวมกลุ่ม การผสมผสาน และการมีอิทธิพลต่อกันและกันเป็นเวลายาวนานของชนเผ่าต่าง ๆ ในจีน และยิ่งไปกว่านั้นชนชาติอื่นยังถือว่าตนเป็นผู้นำในการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จึงใช้มังกรเป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิจีนด้วย

(2) การใช้อุปลักษณะ “กระดูกขาวไกลบ้าน”

ในกวีนิพนธ์สงคราม กวีจีนนิยมนำอุปลักษณะ กระดูกขาว 白骨 และตามด้วยคำวิเศษณ์บอกสถานที่ที่บ่งบอกว่าอยู่ไกลบ้าน เช่น กลางทะเลทราย ริมฝั่งแม่น้ำ หรือในป่ารก มาใช้ประกอบสร้างวาทกรรมตอบโต้ผู้มีอำนาจ เป็นการเตือนให้ผู้มีอำนาจไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนในการตัดสินใจทำสงคราม เพราะกระดูกขาวไกลบ้าน หมายถึง การเสียชีวิตในต่างแดนซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวจีนทั้งหลายหวาดกลัว ชาวจีนมิได้มีความคิดแบบคริสต์ศาสนิกชนที่ว่า เมื่อตายแล้วดวงวิญญาณจะได้ไปอยู่กับพระเจ้าบนสวรรค์ แต่คตินิยมของชาวจีนเชื่อว่า วิญญาณบรรพบุรุษจะกลับมาเป็นเทพคอยปกป้องคุ้มครองลูกหลาน และวิญญาณก็ยังคงต้องการการดูแลเอาใจใส่จากลูกหลาน ชาวจีนจึงมีพิธีบูชาบรรพบุรุษ การเสียชีวิตในต่างแดนและในภัยสงครามทำให้ชาวจีนหวาดกลัวว่าจะเป็นวนิชญาณที่ไม่สามารถหาทางกลับบ้านเกิดได้ ในบทกวีจีนพบอุปลักษณะกระดูกขาวหลายแห่งดังนี้

(2.1) “กระดูกขาวเกลื่อนทะเลทราย” ในแนวรบด้านทิศใต้ 战城南 (QTS 017/007) ของหลี่ไป๋ “นับแต่โบราณมาเห็นแต่กระดูกขาวเกลื่อนทะเลทรายเหลือง 古来唯见白骨黄沙田” คำว่า “เกลื่อน” แสดงว่ามีผู้ตายจำนวนมาก คำว่า “ทะเลทราย” บ่งบอกว่าไกลบ้าน เพราะชาวจีนเป็นเกษตรกรอาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำเป็นส่วนใหญ่มิได้อาศัยอยู่ในทะเลทราย

(2.2) “กระดูกขาวไม่มีใครเก็บฝัง” ในลำนารถศึก 兵车行 (QTS 216/011) ของตู้ฝู่ “นานมาแล้วกระดูกขาวไม่มีใครเก็บฝัง 古来白骨无人收” แสดงว่าผู้ตายตายในสถานที่ไม่ปรกติ ลูกหลานไม่สามารถเก็บกระดูกมาทำพิธีฝังศพได้

(2.3) “กระดูกขาวบนหญ้าในป่ารก” ในเพลงใต้ชายแดน 塞下曲 (QTS 140/002) ของหวางซางหลิง “ซากกระดูกตาดดาบนหญ้าในป่ารก 白骨乱蓬蒿” คำว่า “ตาดดา” บ่งบอกว่ามีคนตายจำนวนมาก “ในป่ารก” บอกลูกหลานไม่สามารถเข้าถึงกระดูกแล้วนำไปเก็บฝังได้

3.3.3 การใช้ตำนานวีรบุรุษ

การใช้ตำนานวีรบุรุษมาประกอบสร้างวาทกรรม เป็นกลวิธีเสริมอำนาจความชอบธรรมให้กับการทำสงคราม เพราะการกล่าวเชิดชูวีรบุรุษเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับว่าการกระทำของบุคคลเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกย่อง ตำนานเกี่ยวกับวีรบุรุษที่กวีจินนำมาใช้มี 2 ลักษณะคือ การใช้ถ้อยคำ/คำพูดของวีรบุรุษ และการใช้ชื่อ/ฉายานาม/ความสามารถของวีรบุรุษ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การใช้ถ้อยคำ/คำพูดของวีรบุรุษ

ถ้อยคำเหล่านี้มาจากตำนานของวีรบุรุษในสมัยราชวงศ์ฮั่น และถูกหยิบยกมาผลิตซ้ำในสังคมยุคแล้วยุคเล่า จนกล่าวได้ว่า ไม่มีชาวจีนคนใดไม่รู้จักถ้อยคำเหล่านี้เพราะถ้อยคำเหล่านี้อยู่ในระบบการศึกษาของจีนตั้งแต่ระดับชั้นประถม อีกทั้งเป็นสำนวนที่แพร่กระจายอยู่ในสังคมจีนอย่างกว้างขวาง ถ้อยคำของวีรบุรุษที่กวีจินนำมาประกอบสร้างวาทกรรมความรักชาติมีดังนี้

(1.1) ถ้อยคำ “หากกำจัดโหลวหลานไม่สำเร็จ ไม่กลับบ้าน”

คำกล่าวที่ว่า “หากกำจัดโหลวหลานไม่สำเร็จ ไม่กลับบ้าน” เป็นคำพูดของ ฟู่เจี๋ยจื่อ นักการทูต นักการทหารสมัยราชวงศ์ฮั่น โหลวหลานเป็นชื่อเมืองของชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ ชายแดนในสมัยฮั่น กวีนำมาใช้ประกอบสร้างวาทกรรมความรักชาติ เพื่อตอกย้ำความเป็นศัตรูของชนเผ่าเหล่านี้ ต่อมาคำว่า “โหลวหลาน” กลายมาเป็นอุปสรรคณ์หมายถึง ศัตรูหรือข้าศึกของชาติ บทกวีที่ปรากฏคำว่า “ตี/ปราบ/พิชิตโหลวหลาน” มีดังนี้

(1.1.1) “ตีเมืองโหลวหลาน” ในลำนำออกศึก 从军行(QTS 143/014) ของ หวางซางหลิง “หากตีโหลวหลานไม่ได้ ก็จะไม่ยกทัพกลับ 不破楼兰终不还”

(1.1.2) “ปราบโหลวหลาน” ในบทกวีเพลงใต้ชายแดน 塞下曲 (QTS 164/008) ของหลี่ไป๋ “ไปปราบโหลวหลานให้สำเร็จ 直为斩楼兰”

(1.1.3) “พิชิตโหลวหลาน” ในลำนำออกเดินทางจากประตูเมืองจีเป่ย์ 出自蓟北门行 (QTS 024/004) ของหลี่ไป๋ “แกว่งดาบพิชิตโหลวหลาน 挥刃斩楼兰”

(1.2) ถ้อยคำ “ซงหนูไม่มอดม้วย ไม่พุดถึงบ้าน”

คำกล่าวที่ว่า “ซงหนูไม่มอดม้วย ไม่พุดถึงบ้าน” เป็นคำพูดของนายพลฮั่วชวีปิ่ง แห่งราชวงศ์ฮั่น กวีนำมาใช้ในการประกอบสร้างวาทกรรมความรักชาติ เพื่อตอกย้ำความเป็นศัตรูของชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ชายแดน ชนเผ่าซงหนูเป็นชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ชายแดนและเป็นศัตรูสำคัญของราชวงศ์ฮั่น เหตุผลที่กวีราชวงศ์ถังนิยมนำ “ซงหนู” มาใช้สร้างวาทกรรมความรักชาติ เพราะศัตรูของราชวงศ์ถังมีลักษณะร่วมกับศัตรูของราชวงศ์ฮั่น นั่นคือต่างก็เป็นชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามชายแดน บทกวีที่นำคำว่า “ซงหนู” มาใช้มีดังนี้

(1.2.1) “กวาดล้างซงหนู” ในลำนำหลังชี 陇西行 (QTS 746/054) ของ ฉินเถา “ขอปฏิญาณจะกวาดล้างพวกซงหนูอย่างไม่คำนึงชีวิต 誓扫匈奴不顾身”

(1.2.2) “สังหารกษัตริย์ซงหนู” ในเพลงใต้ชายแดน 塞下曲 (QTS 164/008) ของหลี่ไป๋ “เร่งรีบไปแนวหน้าเพื่อสังหารกษัตริย์ซงหนู 插羽破天骄”

(1.2.3) “ทำให้ซงหนุมอดม้วย” ในลำนําออกศึก 从军行(QTS 120/009) ของ หลี่อําง “ซงหนุไม่มอดม้วยไม่พูดถึงบ้าน 匈奴未灭不言家”

(2) การใช้ ชื่อ/ฉายานาม/ความสามารถของวีรบุรุษ

บทกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังมีการนำชื่อและคุณสมบัติส่วนตัวอันโดดเด่นของวีรบุรุษในประวัติศาสตร์มาใช้ประกอบสร้างวาทกรรมชนชาตินิยมเพื่อผลิตซ้ำความรักชาติ ตำนานวีรบุรุษที่กวีนำมาใช้ส่วนใหญ่เป็นวีรบุรุษที่เกี่ยวข้องกับกิจการสงคราม และกระบวนการสันติภาพ ซึ่งได้แก่ ขุนพล กับ ราชทูต ชื่อ เรื่องราว และคุณสมบัติของวีรบุรุษที่ปรากฏในบทกวีมีดังนี้

(2.1) ขุนพลหลักกว้าง : ผู้มีความสามารถในการยิงธนู ในบทกวีจำนวน 3 บท ได้แก่ 1) บทกวี ออกศึกชายแดน 出塞 (QTS 018/019) ของหวางซางหลิง “หากท่านขุนพล พยัคฆ์เห็นแห่งเมืองมังกะรังมีชีวิตอยู่ 但使龙城飞将在” 2) บทกวี ลำนําเพลงเยียน 燕歌行 (QTS 213/055) ของเกาฉือ “จนปัจจุบันยังรำลึกถึงท่านขุนพลหลักกว้างอยู่ 至今犹忆李将军 และ” และ 3) บทกวี ลำนําได้ชายแดนกับจางผู่เซ่อ 和张仆射塞下曲 ของหลูหลุน “แม่ทัพนำว คันธนูยามค่ำคืน 将军夜引弓”

(2.2) ขุนพลเว่ยซิง และขุนพลฮั่วชวีปิง : ผู้มีความชำนาญการรบบนหลังม้า ใน ลำนําภูเขาเยียนจือ 燕支行 (QTS 125/091) ของหวางเหวย “ท่านเว่ยท่านฮั่วนายพลผู้ชำนาญสู้รบบนหลังม้า 卫霍才堪一骑将”

(2.3) ราชทูตซู่ : ผู้ไม่ยอมก้มหัวให้ศัตรู ในบทกวี ได้ยินเสียงขลุ่ยที่ชายแดน 边上闻笛 (QTS 525/011) ของ ตูมู่ “ท่านซู่ถูกส่งมาเลี้ยงแกะอยู่สิบเก้าปี 苏武争禁十九年”

เป็นที่น่าสังเกตว่า ปฏิบัติการทางวาทกรรมของจีนโดยใช้ตำนานวีรบุรุษด้วยการระบุชื่อ และ/หรือ คุณสมบัติส่วนตัวอันโดดเด่นนั้นมีหลายลักษณะ ได้แก่ การใช้เพียงฉายานามเช่น ฉายานาม “ขุนพลพยัคฆ์เห็น 飞将” ของขุนพลหลักกว้าง การใช้แซ่ตามด้วยตำแหน่งโดยไม่ระบุชื่อ เช่น “ขุนพลหลี่ / แม่ทัพหลี่ 李将军” ทั้งที่ระบบการใช้แซ่ในสังคมจีนไม่ได้ค่านึงเรื่องสายเลือด และมีผู้ที่ใช้แซ่ร่วมกันจำนวนมาก แต่คำกล่าวถึง ขุนพลหลี่ในสมัยราชวงศ์ถัง จะทำให้ชาวจีนนึกถึง ขุนพลหลักกว้างทันที ทั้งนี้เพราะสังคมจีนมีการผลิตซ้ำวีรกรรมของขุนพล

หลีกกว้างมาทุกยุคทุกสมัย ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการใช้ตำแหน่งเพียงอย่างเดียวเช่น “แม่ทัพ 将军” โดยไม่มีคำคุณศัพท์ใดๆ ขยาย แต่กวีกลับกล่าวถึงความสามารถอันโดดเด่นไว้ในวรรคอื่น เช่น กวีพูดถึง แม่ทัพโดยไม่ระบุชื่อ แล้วตามด้วยเหตุการณ์ยิงธนูปลงเหลียมหิน ชาวจีนจะทราบทันทีว่ากวีกล่าวถึงแม่ทัพหลีกกว้าง ขณะเดินทางออกดูแลทุกข์สุขของประชาชนยามค่ำคืน บทกวียาวเพียง 4 วรรคแต่ผลิตซ้ำคุณสมบัติอันโดดเด่นของหลีกกว้างถึงสองประการคือ ความสามารถในการรบ และความห่วงใยประชาชน

นอกจากนี้ยังมีการใช้ชื่อและคุณสมบัติอยู่ในวรรคเดียวกัน เช่น เว่ยและฮั่วชานาญ การสู้รบบนหลังม้า ในกรณีเว่ยชิงกับฮั่วซวีปิ่งนี้ กวีใช้เพียงพยางค์เดียวเท่านั้นโดยไม่ระบุชื่อ ไม่ระบุตำแหน่ง และยิ่งไปกว่านั้นชื่อและวีรกรรมของขุนพลเว่ยชิงกับขุนพลฮั่วซวีปิ่งมักจะมาปรากฏร่วมกันในบทกวี ทั้งนี้เพราะบุคคลทั้งสองมีความสัมพันธ์เครือญาติ และมักจะออกรบพร้อมกันเสมอ สำหรับข้อสังเกตที่พบอีกข้อหนึ่งคือ บทกวีที่เอ่ยถึงตำนานวีรบุรุษอยู่ผู้ไม่ยอมก้มหัวให้ศัตรู กวีระบุจำนวนปีที่ซู่ไม่ยอมศิโรราบให้แก่ศัตรูไว้ด้วย วาทกรรม “ซู่อยู่อดทนสิบเก้าปี” จึงถูกผลิตซ้ำเรื่อยมาในสังคมจีน

การวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้นำเสนอสงครามในวาทกรรมชนชาตินิยม จะเห็นได้ว่าศัพท์คำว่า “ศัตรู” ซึ่งจีนเรียกว่า “หู่” หรืออนารยชนนี้ เป็นเพียงการสร้างขึ้นของภาษาแบบหนึ่งเท่านั้น หน้าที่หลักของศัพท์คำว่า “หู่” นอกจากจัดประเภท แยกแยะ ยังช่วยกำหนดมาตรฐานทางศีลธรรมของศัตรูด้วย ภาษาที่กวีจีนใช้ในการเรียกศัตรูเป็นภาษาที่เด็ดขาดชัดเจน เช่น สุนัขป่า คนเถื่อน ภาษาที่ใช้เรียกศัตรูจึงไม่ใช่ระบุหรือสร้างตัวตนของศัตรูขึ้นมาเท่านั้น แต่ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อปิดกั้น ช่มชู้ ชนชาติอื่นที่มีคุณค่าแตกต่างไปจากตน การสร้างศัตรูนำไปสู่มาตรการต่าง ๆ ที่ไร้เหตุผลในการกำจัดศัตรู เช่น มีการสร้างศัตรูที่มีลักษณะร้ายเกินจริง เพื่อให้ภาพการคุกคามเสถียรภาพและความมั่นคงของจักรวรรดิถึงเด่นชัดขึ้น การสร้างความชั่วร้ายของศัตรูยังสร้างความชอบธรรมให้กับมาตรการต่าง ๆ ในการทำลายล้างศัตรู ภาษาในการสร้างศัตรู สามารถแปรเปลี่ยนศัตรูจากระดับปัจเจกบุคคลให้กลายเป็นศัตรูร่วมของสังคมได้

นอกจากนี้กลวิธีทางภาษาที่กวีใช้ในวาทกรรมชนชาตินิยม ยังสื่อสะท้อนอุดมการณ์บางอย่างที่แฝงอยู่ และเกี่ยวข้อโดยตรงกับการสร้างความหมายของผู้ที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามในสงคราม โดยทำให้ชนชาติอื่น ๆ มีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาในสังคม กวีจีนจึงมิใช่แค่เพียงผู้มีการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้จัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคม โดยทำหน้าที่จัดระเบียบความคิด มีการจัดกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีการจัดลำดับชั้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และเป็นผู้สร้างสำนึกร่วมทางความคิดและอุดมการณ์

3.4 อุดมการณ์สร้างชาติ : กระบวนการสร้างเอกภาพของชาติ

จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของผู้สื่อสาร คือ บรรดาทวิราชวงศ์ถึง สะท้อนให้เห็นว่า วาทกรรมชนชาตินิยม ในกวีนิพนธ์สงครามจีนที่กวีจีนสร้างขึ้นนั้นมีอุดมการณ์สร้างชาติแฝงอยู่เบื้องหลัง แนวคิดสำคัญของอุดมการณ์สร้างชาติของจีนประกอบด้วย“ชาติ” ในจินตกรรมกับภาษาศักดิ์สิทธิ์ และการเมืองของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์

3.4.1 “ชาติ” ในจินตกรรมกับภาษาศักดิ์สิทธิ์

จีนเป็นสังคมพหุชาติพันธุ์ พื้นที่จีนในอดีตขัดแย้งด้วยพรมแดนทางธรรมชาติ พรมแดนทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยข้อตกลงแบบจารีตซึ่งปกครองกันด้วยการส่งบรรณาการ เป็นเหตุให้ชาติพันธุ์บางกลุ่มมีปฏิริยาโต้กลับ เพราะรู้สึกว่าคุณถูกครอบงำทางวัฒนธรรม ยิ่งไปกว่านั้นในสมัยราชวงศ์ถึง การรุกร้าไปในอาณาเขตของชาติพันธุ์อื่นด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เป็นสาเหตุให้เกิดสงครามขึ้นเป็นจำนวนมาก

อีริค ฮอบส์บอร์ม (Eric Hobsbawn) กล่าวว่า “ชาติ” เป็นอุดมการณ์ชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอยู่ในสังคมตลอดเวลา “ชาติ” เป็นรูปแบบหนึ่งของประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) ที่สังคมจะทำการเลือกสรรรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จากสังคมอดีตมาตีความใหม่ เพื่อเป้าหมายในการสร้างความรู้สึกร่วมกัน (sense of belonging) เพื่อสร้างความชอบธรรมในอำนาจของชนชั้นปกครอง และเพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ทางสังคมร่วมกัน ความเป็นชาติจะได้รับการประดิษฐ์ขึ้นโดยปัญญาชนของกลุ่มชนชั้นนำทางวัฒนธรรม (the cultural elite) เพื่อเป็นการควบคุมให้พลเมืองเกิดสำนึกคล้อยตามความคิด และอุดมการณ์ของกลุ่มคนเหล่านี้ มากกว่าที่จะเป็นความพยายามย้อนกลับไปหาความหมายที่แท้จริง (authenticity)¹⁹ และโดยเนื้อแท้แล้ว “ชาติ” เป็นเพียงชุมชนในจินตกรรมแบบหนึ่งเท่านั้น

ตามคตินิยมจีน จักรวาลนั้นประกอบด้วย สวรรค์หรือท้องฟ้า 天 และใต้หล้าหรือบนโลก 天下 ใต้หล้า หรือบนโลกนี้มีสิ่งมีชีวิต 3 ชนิดอาศัยอยู่ได้แก่ ชนชาติฮั่น ชนป่าเถื่อน และสรรพสัตว์ จีนมีจินตกรรมเกี่ยวกับชาติของตนเองว่า ตนมีเขตแดนครอบคลุมมนุษยชาติทั้งหมด โดยจีนมีที่ตั้งอยู่ตรงจุดศูนย์กลางของโลก จึงเรียกชื่อตนเองว่า อาณาจักรกลาง 中国 และมีชนป่าเถื่อนล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน 四夷 นอกจากนี้ ชนชาติฮั่นซึ่งเป็นศูนย์กลางยังมีอารยธรรมที่

¹⁹ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*, หน้า 198-199.

สูงส่งกว่าชนชาติอื่นที่อยู่ชายขอบ ยิ่งไปกว่านั้นชนชาติอื่นยังมีศักยภาพที่จะขัดเกลาชนป่าเถื่อนให้มีอารยธรรมสูงส่งตามไปด้วยได้

เบนเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) กล่าวว่า อาณาจักรกลางของจีนในอดีตไม่ได้ถูกจินตนาการว่าเป็นจีน แต่เป็นศูนย์กลาง และเกิดเป็นจินตนาการขึ้นมาเช่นนี้ได้ก็โดยอาศัยสื่อที่เป็นภาษาศักราชและตัวหนังสือเขียน ภาษาจีนเป็นภาษาศักราช นำมาซึ่งความคิดเกี่ยวกับการรับผู้คนเข้าเป็นสมาชิกด้วย ชาวจีนมองคนป่าเถื่อนที่เรียนภาษาจีนว่า คนป่าเถื่อนเหล่านี้ เดินมาถึงครึ่งทางของการเข้าเป็นพวกเดียวกันอย่างสมบูรณ์ การมีความศิวิไลซ์ครึ่งหนึ่งถือว่าเป็นคนป่าเถื่อน ชาวมองโกลและชาวแมนจูที่กลายเป็นจีน จึงมีฐานะและโอกาสที่จะได้รับการยอมรับให้เป็นโอรสแห่งสวรรค์ได้ นั่นหมายถึงการเป็นจักรพรรดิได้

ตัวอักษรจีนสร้างชุมชนขึ้นจากสัญลักษณ์ไม่ได้สร้างขึ้นจากเสียง ไม่ว่าจะออกเสียงอย่างไร พวกเขาก็เข้าใจตัวหนังสือเขียนของกันและกัน ชุมชนจีนอันยิ่งใหญ่บัญญัติตนเองขึ้นมาในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาลโดยอาศัยสื่อซึ่งเป็นภาษาศักราชเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน²⁰

แนวคิดเกี่ยวกับ “ชาติ” ของจีนในจินตกรรมนี้ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์การสร้างรัฐชาติที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียว หรือความเป็นเอกภาพของทุกสิ่งทุกอย่าง รัฐชาติไม่เน้นความหลากหลาย เพราะความหลากหลายหมายถึง รอยปรืออย่างหนึ่งของความเป็นชาติ จีนจึงต้องการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวบนได้เหล่านี้

3.4.2 การเมืองของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์

ในกระบวนการสร้างเอกภาพของชนชาติอื่น เพื่อสร้างรัฐจีนที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาตินั้น บรรพชนจีนได้สร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนขึ้น มีการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ออกจากกัน มีการจัดลำดับชั้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจให้ชนชาติอื่น เป็นอารยชนและลดทอนชนชาติอื่นเป็นเพียง อนารยชน

ในความเป็นจริง มนุษย์ทุกคนล้วนมีชนชาติ ไม่มีใครไม่มีชนชาติ ไม่มีใคร “เป็นศูนย์กลาง” ไม่มีใครเป็น “ชายขอบ” ชนชาติเป็นเรื่องโครงสร้างอำนาจในการสร้างความหมาย

²⁰ เบน แอนเดอร์สัน, *ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม*, แปลโดย วีระ สมบูรณ์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522) หน้า 22-23.

ชนชาติหนึ่งจะมีอัตลักษณ์แตกต่างจากชนชาติอื่น ๆ ดังนั้นการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ จึงเป็นกระบวนการสร้างเอกภาพของชาติด้วย

อนึ่งความคิดที่ว่า ชนชาติอื่นสามารถปลดปล่อยให้อารยชนทั้งสี่รอบด้านของตนนั้นเปลี่ยนแปลงมาเป็นอารยชนเหมือนตนได้ ชุตความคิดนี้กลายมาเป็นเครื่องมือควบคุมชนชาติอื่น โดยเรียกกระบวนการนี้ว่า การสร้างความศิวิไลซ์ ซึ่งถือว่าความเป็นศูนย์กลางจะคอยผลักดันให้วัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติอื่นให้การยอมรับวัฒนธรรมของศูนย์กลาง

ดังนั้นกวีนิพนธ์สงครามจินราชวงศ์ถัง จึงมีอุดมการณ์สร้างชาติแฝงอยู่ในวาทกรรมชนชาติ กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังเป็นส่วนหนึ่งของการสอบบรรจุขุนนาง การผลิตซ้ำอุดมการณ์สร้างชาติผ่านระบบการศึกษา และระบบการสอบคัดเลือกข้าราชการ จึงเป็นการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

วาทกรรมชนชั้นในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง

จีนเป็นสังคมที่ไม่มีวรรณะแต่มีชนชั้น จีนเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องหลายพันปี สะท้อนความเหนียวแน่นของโครงสร้างหน้าที่ทางสังคมของจีน โครงสร้างทางชนชั้นในสังคมจีน เป็นการจัดลำดับชั้นตามอาชีพ มีการแบ่งงานกันทำขั้นพื้นฐาน 4 ประเภท คือ ปัญญาชน 士 ชาวนา 农 แรงงานฝีมือ 工 และพ่อค้า 商 การกำหนดคุณค่าตามชั้นในสังคม มีลำดับชั้นที่ไม่เท่าเทียมกัน มีสูงว่าต่ำกว่า เหนือกว่าด้อยกว่า

จีนมีค่านิยมชอบเกษตรกรรมไม่ชอบค้าขาย 重农轻商 คนจีนให้ความสำคัญกับเกษตรกรรมเพราะเห็นว่าเป็นรากฐานของปัจจัยสี่ของมนุษย์ อีกทั้งเกษตรกรรมยังให้เสถียรแก่การทำสงคราม จีนถือว่าชาวนาเป็นผู้ผลิตซึ่งสังคมโดยรวมต้องพึ่งพาอาศัย จึงมีความคิดว่าชาวนาเป็นเสมือน “ราก” ส่วนพ่อค้าเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่แลกเปลี่ยนจึงเป็นเสมือน “กิ่ง” ดังนั้นจึงมีแนวโน้มตลอดประวัติศาสตร์จีนที่จะดูแคลนพ่อค้า¹ ทว่าแม้สังคมจีนจะเป็นสังคมเกษตรกรรมและมีแผ่นดินผืนใหญ่ แต่ในความเป็นจริงจีนมีพื้นที่สำหรับเพาะปลูกเพียงประมาณหนึ่งในเจ็ด ขณะที่จีนมีประชากรจำนวนมาก อาทิในสมัยราชวงศ์ฮั่นจีนมีประชากรมากถึง 60 ล้านคนแล้ว ข้อเท็จจริงนี้นำไปสู่สภาพสังคมที่ที่ดินมีความสำคัญมากในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตและมีค่ามากกว่าแรงงานคน ชาวนาจินจึงเป็นชนชั้นที่ถูกกดขี่มากที่สุด² สำหรับชนชั้นแรงงานฝีมือก็ประกอบหัตถกรรมต่าง ๆ

อึ้งซุนซันชาวนา แรงงานฝีมือ และพ่อค้าต่างมีหน้าที่ของตนระบุไว้ชัดเจน แต่ชนชั้นปัญญาชน ไม่ได้ทำหน้าที่ผลิต สร้าง หรือแลกเปลี่ยนสินค้าเหมือนชนชั้นทั้งสามข้างต้น แต่ได้รับการเคารพในสังคม เนื่องจากขงจื้อทำให้สถานะของปัญญาชนชัดเจนว่า ปัญญาชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย มีหน้าที่ช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจประชาชน และช่วยประชาชนได้พัฒนาความหมายของชีวิตโดยให้การศึกษา จารีตขงจื้อแข็งแกร่งมากในการเน้นบทบาทของชนชั้นปัญญาชน ปัญญาชนในความหมายของขงจื้อเป็นปัญญาชนสาธารณะ คือ ผู้ที่ยึดถือความคิดในการอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนตัว และเป็นตัวแทนสำหรับการยึดเหนี่ยวของสังคม บรรดาปัญญาชนเหล่านี้ก็อยากเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางการเมือง บุคคลเหล่านี้ เป็นกลุ่มคนสำคัญที่ทำหน้าที่ผลิตจิตสำนึก อุดมการณ์ ความหมายและมายาคติต่าง ๆ ในสังคมจีน

¹ Feng Youlan, *Zhongguo zhexue jianshi* 中国哲学简史, trans. by Tu Youguang, pp. 20-21.

² วินัย พงศ์ศรีเพียร, *ไผ่นอกกอ*, หน้า 144.

เมื่อโครงสร้างชนชั้นทางสังคมในจีนเป็นการจัดลำดับชั้นตามอาชีพ จึงไม่ปรากฏอาชีพ “ทหาร” ทั้งนี้เพราะแรกเริ่มเดิมทีจีนไม่มีทหารอาชีพ ในสมัยราชวงศ์โจว (1100-221 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ชายชาติรี้จากชนชั้นสูงทุกคนต้องเป็นทหาร สามัญชนไม่สามารถเป็นทหารได้ มีสามัญชนที่เป็นทหารบ้างแต่ก็มีจำนวนน้อย และเป็นทหารชั้นผู้น้อยหรือทหารรับใช้เท่านั้น

ครั้นถึงในสมัยสมัยชุนชิว (771-475 ก่อนคริสต์ศักราช) ทหารมาจากชนชั้นปัญญาชน 士 แต่ชาวนา ช่างฝีมือและพ่อค้าไม่ต้องเป็นทหาร³ จิตวิญญาณของการเป็นทหารในสมัยนั้น ชนชั้นสูงเป็นทหารด้วยหน้าที่ด้วยศักดิ์ศรี ชายชาติรี้ใดไม่เป็นทหารจะเป็นสิ่งน่าละอาย การเป็นทหารไม่ใช่เรื่องต่ำต้อยแต่เป็นงานที่มีศักดิ์ศรีของชนชั้นสูง จะมีความสามารถทางการรบหรือไม่ก็ตามแต่จิตใจการเป็นทหารนั้นได้รับการยกย่องจากสังคมจีน ในสมัยจารีตความสามารถทางการศึก 武 กับความสามารถทางอักษรศาสตร์ 文 ไม่แยกจากกัน โดยเฉพาะชนชั้นสูงต้องมีความสามารถทั้งสองทาง ขงจื้อซึ่งเป็นผู้ส่งเสริมความรู้ความสามารถทางอักษรศาสตร์ก็มีความรู้ทางการศึกด้วยเช่นในคัมภีร์จิริยวัตร 论语 เล่มที่ 7 บทที่ 26 กล่าวว่า “อาจารย์ตบปลาแต่ไม่ใช่แห อาจารย์ยิงนกแต่ไม่ยิงนกที่เกาะนิ่งอยู่บนกิ่งไม้ 子钓而不刚, 戈不射宿”⁴ คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าขงจื้อมีความสามารถในการยิงธนู ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของความสามารถในการศึกในสมัยจารีต

ในสมัยชุนชิวนี้ สังคมมีขนาดใหญ่ขึ้นการแลกเปลี่ยนสินค้ามีบทบาทมากขึ้นทำให้ชนชั้นพ่อค้ามีสถานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ทว่าชนชั้นพ่อค้ายังไม่มีสถานะทางสังคมการเมืองครั้นถึงสมัยจ้านกั๋ว (475-221 ปีก่อนคริสต์ศักราช) จีนมีสงครามจำนวนมาก ชนชั้นสูงแตกสลาย ทุกคนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ความสามารถทางการศึก กับความสามารถทางอักษรศาสตร์เริ่มแยกจากกัน ผู้มีอำนาจใหม่ใช้กองทัพที่มาจากชนทุกชั้น ชนชั้นสูงเริ่มเป็นนักอักษรศาสตร์ 文人 เพียงประการเดียว

การศึกษาสงครามสมัยจ้านกั๋ว มีลักษณะแตกต่างจากสงครามในอดีตอย่างสิ้นเชิง เพราะเป็นครั้งแรกที่มีความต้องการทำลายฝ่ายตรงข้ามให้สูญสิ้น การศึกษาสงครามก่อนหน้านั้นไม่เคยถึงกับจะต้องล้มล้างฝ่ายตรงข้าม มีสงครามขึ้นแต่เพียงเพื่อรักษาความสมดุลทางอำนาจระหว่างรัฐต่างๆ สำหรับรัฐเล็กก็เพียงขอให้มาสวมมิภักดิ์และส่งเครื่องบรรณาการเท่านั้น สงครามสมัยจ้านกั๋วสร้างประวัติการณ์ใหม่และเป็นแบบอย่างให้กับสงครามยุคต่อไป พร้อมกับสร้างความหวาดกลัวสงครามไว้ในหัวใจชาวจีน

³ Lei Haizhong, *Zhongguo de bing 中国的兵* (Beijing: Zhonghua Shuju, 2005), p. 4.

⁴ สุวรรณ ภาวนันท์, หลุนอี่ว: ขงจื้อสนทนา, หน้า 203.

สมัยราชวงศ์ฉิน (221-207ปีก่อนคริสต์ศักราช) ภารกิจในการรวมรัฐต่างๆ เป็นจักรวรรดิจีนทำให้มีศึกสงครามเป็นจำนวนมาก จักรพรรดิต้องออกศึก แม้รัชทายาทก็ต้องออกรบ ในสมัยฉินถึงกับมีกฎอยู่ว่า “สามคนขึ้นไป ห้ามดื่มร่วมกัน 三人以上无故群饮” เพราะเกรงจะเป็นอันตรายต่อจักรวรรดิ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังภักดีต่อรัฐเดิมของตน เมื่อจักรพรรดิฉินสื่อหวาง 秦始皇 (259-210 ปีก่อนคริสต์ศักราช) รวมประเทศสำเร็จแล้ว ได้ใช้พวกอันธพาลที่ไม่ผูกพันกับรัฐของตนเอง ไปดูแลชายแดนทำให้รัฐฉินรู้สึกปลอดภัยด้วย จึงเกิดประเพณีทหารมาจากชนชั้นต่ำ คนจีนทั่วไปมองทหารด้วยความดูแคลน

สมัยราชวงศ์ฮั่น (206 ปีก่อนค.ศ.-ค.ศ. 220) มีการใช้ระบบการเกณฑ์แรงงานและการเกณฑ์ทหาร มีการอนุญาตให้ข้าราชการแทนการถูกเกณฑ์เป็นทหาร หรือ บางคนไปเป็นทหารครบเทอมแล้วก็รับจ้างเป็นต่อให้คนมีฐานะ สมัยราชวงศ์ฮั่นมีศึกสงครามกับชนเผ่าซ่งหนู (มองโกล) เป็นระยะเวลาเนิ่นนาน การเกณฑ์ทหารไปอยู่ชายแดนครบเทอมแล้วกลับมาส่งไปใหม่ ทำให้ทหารจีนไม่ชำนาญการรบ ไม่สามารถต่อสู้กับชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ได้ ต่อมาจีนจึงส่งนักโทษไปเป็นทหารโดยยกเว้นโทษให้ ดังนั้นกองทัพราชวงศ์ฮั่นจึงประกอบไปด้วย ทหารเกณฑ์ ทหารรับจ้างจากชนต่างชาติและนักโทษ สมัยราชวงศ์ฉินใช้นักโทษเป็นการชั่วคราวแต่ราชวงศ์ฮั่นใช้นักโทษเป็นการถาวร

หลังสมัยราชวงศ์ฮั่นเป็นต้นมา จีนเริ่มมี “ทหารอาชีพ” เป็นครั้งแรก ทหารกับประชาชนแยกหน้าที่จากกัน การมีศึกสงครามจำนวนมาก ทำให้เกิดวาทกรรมเกลียดการเป็นทหาร “เหล็กดีไม่ทำตะปู ชายชาติรีไม่เป็นทหาร 好铁不打钉, 好汉不当兵” ยามสงบคนดีไม่อยากเป็นทหาร ยามศึกคนจนกับนักโทษไปเป็นทหาร⁵

จากการศึกษาทวินิพนธ์สงครามราชวงศ์ถึงผู้วิจัยพบชนชั้นทุกชนชั้นที่กล่าวข้างต้นไม่ว่าจะเป็นจักรพรรดิ นายพล พลทหาร นักรบต่างชาติ ชาวนา พ่อค้า หรือบัณฑิต และพบว่าบทกวีเหล่านี้ประกอบสร้างวาทกรรมชนชั้นขึ้น 3 ชุด คือ วาทกรรมโอรสสวรรค์ วาทกรรมสร้างผลงานที่ชายแดน และวาทกรรมตอบโต้ ซึ่งประกอบด้วยวาทกรรมย่อยๆ เช่น ตอบโต้จักรพรรดิ ตอบโต้นายพล ความทุกข์ของทหาร และความทุกข์ของชาวบ้าน เป็นต้น วาทกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้นในสังคมจีนโดยเฉพาะในยามสงครามดังนี้

⁵ Lei Haizhong, *Zhongguo de bing 中国的兵*, p. 51.

4.1 วาทกรรมอำนาจรัฐ

สถาบันจักรพรรดิจีนเป็นสถาบันในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช (absolute monarchy) ซึ่งมีความเชื่อว่าสถาบันจักรพรรดิ เกิดจากอำนาจของสวรรค์ จักรพรรดิจึงเป็นโอรสสวรรค์ 天子 เป็นเจ้าชีวิต เป็นเจ้าของแผ่นดิน จักรพรรดิจึงมีอำนาจอันชอบธรรมโดยอาณัติของสวรรค์ 天命 ในการปกครองประชาชนต้องยอมรับและปฏิบัติตามอาณัติของสวรรค์ สถาบันจักรพรรดิจึงมีอำนาจสมบูรณ์

4.1.1 วาทกรรมโอรสสวรรค์: ความจงรักภักดี

ในวาทกรรมอำนาจรัฐมีระบบคุณค่าชุดหนึ่งแฝงเร้นอยู่ นั่นคือ โอรสสวรรค์ โอรสสวรรค์ คือชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งของจักรพรรดิจีน ชาวจีนเชื่อว่าจักรพรรดิมีกำเนิดมาจากสวรรค์ ดังนั้นจึงมีความชอบธรรมในการปกครองประเทศ ตามหลักจารีตจีน จักรพรรดิต้องปฏิบัติต่อผู้ใต้ปกครองด้วยมนุษยธรรม และผู้ใต้ปกครองต้องมีความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิ ชนชั้นหนึ่ง ๆ ใต้ใช้อำนาจกำหนดความหมายให้กับสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ความชอบธรรมกับระบบที่เป็นอยู่

(1) เกาจื้อ 高适 (ค.ศ.702?-765) นำเพลงเขียน 燕歌行 (QTS 213/055) วรรคที่ 1-8

สัญญาณคว้นของชาวฮั่นอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ	汉家烟尘在东北
นายพลชาวฮั่นลาจากบ้านไปปราบโจรเหลือเดน	汉将辞家破残贼
ชาติชายสำนึกู๋จึงต้องร่วมรบรงค์ในสนามรบ	男儿本自重横行
องค์จักรพรรดิทรงประทานเกียรติยศให้เป็นพิเศษ	天子非常赐颜色
ประโคมฆ้องกลองทั้งฉิ่งฉาบแห่ไปด่านยหวิกวาน	摐金伐鼓下榆关
ทิวธงเป็นแนวยาวคดเคี้ยวไปยังเขาเจ็ยฉือ	旌旆逶迤碣石间
จดหมายด่วนของท่านเสนาส่งมายังเขตหั้นไห่	校尉羽书飞瀚海
แสงเพลิงสงครามของชงหนูได้ส่องมาถึงเขาสุนัขป่า	单于猎火照狼山

บทกวีของเกาจื้อบทนี้ เป็นบทกวีชายแดนที่ดีที่สุดบทหนึ่งในสมัยราชวงศ์ถัง วรรคที่ 1-8 กวีเริ่มต้นด้วยสัญญาณคว้นของชาวฮั่นทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นสัญญาณให้เหล่าทหารกรีธาทัพในครั้งนี้ นายพลชาวฮั่นลาจากบ้านเกิดเมืองนอนเพื่อไปปกป้องบ้านเมืองท่าคุณแก่แผ่นดิน กวีเรียกศัตรูว่าโจร 贼 เป็นการนำแนวคิดเรื่องสงครามเพื่อความเป็นธรรมมาใช้ในการอธิบายกระบวนการต่อสู้ของชาวฮั่น

วรรคที่ 4 มีคำว่า โอรสสวรรค์ 天子 บอกวัตถุประสงค์ว่าการไปรบครั้งนี้เพื่อถวายความจงรักภักดีแต่โอรสสวรรค์ และเมื่อเสร็จศึกก็จะได้การปูนบำเหน็จรางวัล กวียังชี้ให้เห็นว่าการปูนบำเหน็จครั้งนี้เป็นการปูนบำเหน็จที่พิเศษกว่าครั้งอื่นเนื่องจากปูนบำเหน็จให้ทหารที่ไปรบเพื่อชาติเพื่อถวายความจงรักภักดีต่อองค์จักรพรรดิ จากนั้นกวีบรรยายภาพของการเดินทางที่ยิ่งใหญ่เพื่อแสดงให้เห็นแสนยานุภาพของกองทัพฮั่นตั้งที่ปรากฏในวรรคที่ 5-6 ว่า ประโคมฆ้องกลองทั้งจึงฉาบแห่ไปด่านยหวิกวาน 搥金伐鼓下榆关 ทิวธงเป็นแนวยาวคดเคี้ยวไปยังเขาเจ็ยฉือ 旌旆逶迤碣石间

บทกวีทั้ง 8 วรรคนี้บรรยายการเดินทางจากบ้านเกิดเมืองนอนผ่านไปยังที่ต่างๆ ตามลำดับ คือ ด่านยหวิกวาน 榆关 ปัจจุบันอยู่ในเขตมณฑลเหอหนาน เขาเจ็ยฉือ 碣石 ปัจจุบันอยู่ในเขตมณฑลเหอเป่ย์ เขตหันไห่ 瀚海 หมายถึงทะเลทรายโกบีในสมัยโบราณ และเขาสูนซิป่า 狼山 ปัจจุบันอยู่ในเขตมณฑลโกเลียใน จุดหมายของการกรีธาทัพในครั้งนี้คือภูเขาสูนซิป่า 狼山 ซึ่งเป็นสถานที่จริงทางภูมิศาสตร์ ชื่อสถานที่ต่างๆ เหล่านี้บ่งบอกว่าการกรีธาทัพฮั่นกำลังเดินทางเข้าไปในเขตอันตราย กวีกล่าวถึงชื่อภูเขาสูนซิป่า ให้ความรู้สึกที่น่าสะพรึงกลัวแต่ถึงจะอันตรายเพียงใดเหล่าทหารก็มีเกรงกลัวเพราะไปรบด้วยความจงรักภักดี

(2) หวางเหวย 王维 (ค.ศ.701-761) นำนำภูเขายี่นฉือ 燕支行 (QTS 125/091) วรรคที่ 1-6

แม่ทัพฮั่นพร้อมทั้งแกลัวกล้าสามารถ 1	汉家天将才且雄
เข้าเฝ้าฮ่องเต้ ณ พระราชวังหมิงกวาง	来时谒帝明光宫
ต่างขับเข็นยานพาหนะมาคูกเข่าหน้าประตูวังเป็นหมื่นแสน	万乘主推双阙下
บรรดาเสนาอำมาตย์ร่วมงานเลี้ยงทางตะวันออกสุสานห้ากษัตริย์ 4	千官出饯五陵东
ปฏิญาณต่อพระราชบัลลังก์	誓辞甲第金门里
อุทิศกายไว้ตั้งกำแพงยาวที่ด่านหยก	身作长城玉塞中

วรรคที่ 1-6 ของบทกวี นำนำภูเขายี่นฉือนี้ เชิดชูความศักดิ์สิทธิ์ขององค์จักรพรรดิ ผู้สืบสายโลหิตมาจากสวรรค์ 天子 วรรคที่ 1 แม่ทัพฮั่นพร้อมทั้งแกลัวกล้าสามารถ 汉家天将才且雄 กวียกย่องให้บรรดาแม่ทัพฮั่นเป็นแม่ทัพที่สวรรค์ประทานมาให้ด้วยเพราะใช้คำว่า สวรรค์ 天 ขยายคำว่า นายพล 将 วรรคที่ 2 เข้าเฝ้าฮ่องเต้ ณ พระราชวังหมิงกวาง 来时谒帝明光宫 คำว่า พระราชวังหมิงกวาง 明光宫 คือพระราชวังที่ประทับของจักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น วรรคที่ 4 บรรดาเสนาอำมาตย์ร่วมงานเลี้ยงทางตะวันออกสุสานห้ากษัตริย์ 千官出饯五陵东 คำว่า

สุสานห้ากษัตริย์ 五陵 หมายถึง สุสานของกษัตริย์ในอุดมคติหรือ ธรรมราชา 5 พระองค์ซึ่งเป็นแบบฉบับของกษัตริย์ทั้งหลายได้แก่ หวางตี้ 黄帝 จวานซี 颛顼 ตี้คู 帝喾 เหยาตี้ 尧帝 และซุนตี้ 舜帝 ทั้ง 5 พระองค์นี้เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ปรีชาสามารถ และมีความหวังใฝ่ในทุกข์สุขของประชาชน ก่อนจะไปศึกสงครามกองทัพมักจะไปทำพิธีบวงสรวงที่สุสานห้ากษัตริย์ เพื่อความเป็นสิริมงคล กวีบรรยายภาพการเข้าเฝ้าในครั้งนี้อย่างอลังการในวรรคที่ 3 ว่า ต่างขับเข็นยานพาหนะมาคุกเข่าหน้าประตูวังเป็นหมื่นแสน 万乘亲推双阙下 ยิ่งสะท้อนให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ขององค์จักรพรรดิ รวมถึงความจงรักภักดีที่เหล่าแม่ทัพมีต่อองค์จักรพรรดิ

วรรคที่ 5 ปฏิญาณต่อพระราชบัลลังก์ 誓辞甲第金门里 และวรรคที่ 6 อุทิศกายไว้ตั้งกำแพงยาวที่ด่านหยก 身作长城玉塞中 แสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันจักรพรรดิ และพร้อมพลีชีพเพื่อชาติ บ่งบอกถึงอิทธิพลของสถาบันจักรพรรดิที่มีต่อจิตใจของเหล่านายพลทั้งหลาย กำแพงยาวคือกำแพงเมืองจีนซึ่งป้องกันการรุกรานจากอนารยชน และด่านหยกคือด่านสุดท้ายทางตะวันตกของจีนทั้งสองแห่งล้วนเป็นสมรภูมิมิรบ

(3) หลี่ไป่ 李白 (ค.ศ.701-762) ลำนำออกเดินทางจากประตูเมืองจีเป่ย์ 出自薊北门行 (QTS 024/044) วรรคที่ 17-24

แตรสัญญานสงเสียงเศร้างสร้อยบนทะเลทรายได้แสงจันทร์	画角悲海月
ชุดศึกหอบเอาน้ำค้างแข็งจากท้องฟ้า	征衣卷天霜
แกว่งดาบถล่มโหลวหลาน	挥刃斩楼兰
นำวศรยิงแม่ทัพแห่งชงหนุ	弯弓射贤王
ฉานยฺหวี่ถูกกำจัดย่อยยับดับสูญ	单于一平荡
ชนเผ่าต่าง ๆ ล้วนแตกกระเซ็นกระสาย	种落自奔亡
นำชัยมาถวายโอรสสวรรค์	收功报天子
บรรเลงเพลงสดุ้ชัชชนะเดินทางกลับเมืองเสียนหยาง	行歌归咸阳

ลำนำออกเดินทางจากประตูเมืองจีเป่ย์ 出自薊北门行 นี้ แสดงถึงความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิแม้ว่าจะมีความรู้สึกเศร้างสร้อยและต้องทนต่อความหนาวเย็นเพียงใดก็มุ่งมั่นเอาชัยมาถวายโอรสสวรรค์ 天子 ให้สำเร็จ จะเห็นได้ว่าในบทกวี โหลวหลานคืออาณาจักรของชนเผ่าชงหนุ แม่ทัพแห่งชงหนุ 贤王 คือแม่ทัพที่คอยดูแลดินแดนด้านตะวันออกและตะวันตกของอาณาจักรชงหนุ และฉานยฺหวี่ 单于 คือกษัตริย์ของชงหนุ ชงหนุคือศัตรูสำคัญตลอดยุคสมัยของราชวงศ์ฮั่น หลี่ไป่ชี้ให้เห็นการรบที่มุ่งทำลายล้างให้สิ้นซากในขณะเดียวกันก็เน้นย้ำให้เห็น

ภัยของศัตรู ในตอนท้ายก็กล่าวถึงทหารที่เดินทัพกลับพร้อมนำชัยชนะกลับมาด้วย เสียนหยาง 咸陽 คือเมืองหลวงของจีนในสมัยราชวงศ์ฉิน กวีจึงเลือกไม่ใช่เมืองหลวงของราชวงศ์อื่นเพราะราชวงศ์อื่นมีเมืองหลวงเดียวกันกับราชวงศ์ตั้งคือ ฉางอาน 长安 อีกทั้งชงหนูในวรรณคดี 20 ยังเป็นชนเผ่าชายแดนในสมัยราชวงศ์ฉิน

4.1.2 วรรณกรรมสร้างผลงานที่ชายแดน : เฟิงโหว

เฟิงโหว (封侯) มีความหมายว่าบรรดาศักดิ์ ผู้ที่ทำความดีความชอบแก่ประเทศชาติ จักรพรรดิจะแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ พร้อมทั้งพระราชทานศักดินา ในสมัยราชวงศ์ถัง มีปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งคือบัณฑิตอยากออกรบ ไม่แต่เฉพาะคนที่สอบบัณฑิตไม่ได้ ผู้ที่สอบได้ก็อยากไปรบ ไม่อยากเป็นเช่นปราชญ์สำนักขงจื่อที่เอาแต่ศึกษาเล่าเรียน อยากไปสร้างผลงานที่ชายแดน⁶ มีวาทกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นในสังคม อาทิ “ยินดีจะเป็นทหารชั้นผู้น้อยในกองทัพ ดีกว่าเป็นผู้คงแก่เรียน 宁为百夫长，胜作一书生” หรือ “ไยต้องเอาตามผู้คงแก่เรียน อ่านหนังสือริมหน้าต่างจนแก่เฒ่า 岂学书生辈，窗间老一经” กวีราชวงศ์ถังยังนำตำนานวีรบุรุษราชวงศ์ฮั่น อาทิ ปานเซา 班超 และ หม่าเยวี่ยน 马援 มาประกอบสร้างวาทกรรมส่งเสริมอำนาจรัฐด้วยดังนี้

(1) หยางจย่ง 杨炯 (ค.ศ.650-693?) ลำนำออกศึก 从军行 (QTS 125/091)

แสงเพลิงส่องมายังฉางอาน 1	烽火照西京
จิตใจว่าวุ่นไม่สงบ	心中自不平
แม่ทัพน้อมรับพระราชบัญชาหน้าทัพออกศึก	牙璋辞凤阙
ม้าเหล็กล้อมเมืองหลงเจิง	铁骑绕龙城
หิมะตกหนักบดบังแสงอาทิตย์สีบนธงรบจี๊ดซัด	雪暗凋旗画
ลมแรงพร้อมเสียงกลองรบอื้ออึง	风多杂鼓声
ยินดีจะเป็นทหารชั้นผู้น้อยในกองทัพ	宁为百夫长
ดีกว่าเป็นผู้คงแก่เรียน	胜作一书生

บทกวีนี้ประพันธ์ขึ้นยามที่ข้าศึกเผ่าชงหนูยกทัพเข้ามาใกล้กับเขตแดนของเมืองฉางอาน ในวรรณคดี 1-2 แสงเพลิงส่องมายังฉางอาน 烽火照西京 จิตใจว่าวุ่นไม่สงบ 心中自不平

⁶ Ren Wenjing, *Tangdai biansaishide wenhua chanshi 唐代边塞诗的文化阐释* (Beijing: Renmin Chubanshi, 2005), p. 65.

กวีให้ภาพของไฟสงครามที่มุ่งตรงมาสู่เมืองฉางอาน ภัยพิบัติครั้งใหญ่กำลังจะเกิดขึ้น ผู้คนต่างประหวั่นพรันพรีงถึงสงครามที่กำลังจะตามมา ในที่นี้กวีมิได้เรียกชื่อเมืองฉางอานโดยตรงแต่ใช้คำว่าเมืองหลวงทางทิศตะวันตก 西京 ซึ่งเป็นชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งของเมืองฉางอาน กวีบรรยายให้เห็นถึงกองทหารราชวงศ์ถังซึ่งมีอาวุธพร้อมสรรพเดินทางออกจากเมืองหลวงเพื่อไปป้องกันประเทศ

วรรคที่ 3 แม่ทัพน้อมรับพระราชบัญชาให้นำทัพออกศึก 牙璋辞凤阙 คำว่า หยาจาง 牙璋 คือตราประทับพระราชบัญชาของจักรพรรดิให้เคลื่อนทัพ ในบทกวีจีนใช้คำว่า เฟิงเซวีย 凤阙 หมายถึงพระราชวัง⁷ กวีใช้ 2 คำนี้เพื่อแสดงความจงรักภักดี และแสดงให้เห็นว่าการไปป้องกันประเทศนั้นเป็นภารกิจที่สูงส่งของนายพลและเหล่าทหารหาญ เป็นภาพการเคลื่อนพลที่มีความสง่างามเพราะการเคลื่อนพลในครั้งนี้เป็นพระราชบัญชาของจักรพรรดิ วรรคที่ 4 เป็นการเคลื่อนทัพเข้าล้อมเมืองศัตรูอย่างรวดเร็ว ม้าเหล็กล้อมเมืองหลงเจิง 铁骑绕龙城 ให้ภาพของกองทัพถึงที่ล้อมเมืองศัตรูไว้อย่างแน่นหนา เมืองหลงเจิง 龙城 หมายถึงเมืองซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของข้าศึกเผ่าซงหนู

ในวรรคที่ 5 และ 6 หิมะตกหนักบดบังแสงอาทิตย์สีบนธงรบจืดซีด 雪暗凋旗画 ลมแรงพร้อมเสียงกลองรบอื้ออึง 风多杂鼓声 กล่าวถึงความยากลำบากของการเดินทัพท่ามกลางหิมะอันหนาวเหน็บซึ่งเป็นชนบของการประพันธ์บทกวีชายแดนในสมัยราชวงศ์ถัง กวีให้ภาพของหิมะตกลงบอบอวลไปทั่ว ปิดบังท้องฟ้าและพระอาทิตย์ ทำให้ธงกองทัพนั้นไร้สี ส่วนวรรคที่ 6 แม้ว่าภาพการเคลื่อนทัพอันอลังการของกองทัพถึงจะลดลง เนื่องจากหิมะที่ตกหนักก็ตามแต่กวีก็ยังคงแสดงแสนยานุภาพของกองทัพด้วยกลองรบที่อื้ออึงท่ามกลางท้องทุ่งกว้างคลุกเคล้ากับเสียงการเคลื่อนพลของเหล่าทหาร ผู้อ่านนอกจากจะได้ยินเสียงกลองรบดังสนั่นแล้วยังได้ยินเสียงฝีเท้าของเหล่าทหารกล้าที่เคลื่อนพลบนกองหิมะหนาไปพร้อมกัน กวีสามารถทำให้เราได้สัมผัสทั้งภาพและเสียงจากสองวรรคนี้

ใน 2 วรรคสุดท้าย ยินดีจะเป็นทหารชั้นผู้น้อยในกองทัพ 宁为百夫长 ดีกว่าเป็นผู้คงแก่เรียน 胜作一书生 อธิบายถึงปณิธานที่จะปกป้องประเทศของบัณฑิต การต่อสู้ที่ดุเดือดยังเพิ่มความรู้สึกรักชาติของเขา เขาปรารถนาที่จะขี่ม้าบนทะเลทรายเพื่อปกป้องชายแดนมากกว่าที่จะเป็นบัณฑิตสำนักขงจื้อ 儒家 ที่อยู่แต่ในห้องหนังสือ บทกวีนี้เขียนถึงบัณฑิตที่วางปากกาสมัครเป็นทหารเข้าร่วมสงครามชายแดน ปณิธานของเหล่าบัณฑิตที่ต้องการตอบแทนชาติ

⁷ Tang Gaocai et al., eds., *Tangshi jianshang cidian* 唐诗鉴赏辞典 (Shanghai: Shanghai Cishu Chubanshe, 1983), p. 26.

บ้านเมืองเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก บทกวีนี้เป็นบทกวีที่สร้างคุณค่าและค่านิยมใหม่ให้สังคมจีนในยุคนี้ท่ามกลางแนวคิดปรัชญาสำนักขงจื้อที่ยกย่องเชิดชูการเป็นบัณฑิต

(2) เฉินเซิน 岑参 (ค.ศ.715-770) ส่งท่านรองหลี่ไปกองทัพจีซี 送李副使赴碛西官军 (QTS 199/081)

ภูเขาไฟเดือนหกน่าจะยิ่งร้อนระอุ	火山六月应更热
ปากทางศาลาแดงไม่มีคนเดิน	赤亭道口行人绝
รู้ว่าท่านเคยไปเมืองฉีเหลียนจนชำนาญ	知君惯度祁连城
ไฉนเลยเป็นทุกข์เดินทางไปดูพระจันทร์ ณ หลุนไถ	岂能愁见轮台月
เมื่อปลด鞍ม้าแล้วย่างเข้าร้านสุรา	脱鞍暂入酒家垆
ส่งท่านเดินทางหมื่นลี้ไปตะวันตกตีพวกหู	送君万里西击胡
ชื่อเสียงเกียรติคุณจงสร้างบนหลังม้า	功名只向马上取
จึงเป็นชายชาติอาชาไนยที่แท้จริง	真是英雄一丈夫

บทกวีนี้เป็นบทแสดงการอำลา 2 วรรคแรกบ่งบอกเวลาและการเดินทางที่ลำบาก ยากแค้นที่สุดต้องผ่านภูเขาไฟและศาลาแดงซึ่งเป็นสถานที่ที่ยากลำบากแก่การเดินทาง เป็นการเน้นให้เห็นว่า ท่านรองหลี่ไม่ได้กลัวความยากลำบากแต่อย่างใด วรรคที่ 3 รู้ว่าท่านเคยไปเมืองฉีเหลียนจนชำนาญ 知君惯度祁连城 เมืองฉีเหลียน 祁连城 ปัจจุบันอยู่ในมณฑลกานซู่ ซึ่งเป็นถิ่นทุรกันดาร

วรรคที่ 4 ไฉนเลยเป็นทุกข์เดินทางไปดูพระจันทร์ ณ หลุนไถ 岂能愁见轮台月 หลุนไถ 轮台 คือชื่ออำเภอ ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองตนเองซินเจียง กวีเขียนให้กำลังใจเขาในการเดินทางไปอย่างกล้าหาญ พร้อมกับแนะนำให้ถอด鞍ม้า หยอดสักครู่ เข้ายังโรงเหล้า ดื่มเหล้า เพื่อบอกลาที่จะเดินทางไปตีชนชาติหูทางตะวันตก จะเห็นว่ากวีได้สอดแทรกขนบในกวีนิพนธ์อำลาตามแบบฉบับของจีนด้วยการดื่มเหล้าเพื่อเป็นการเลี้ยงส่ง วรรคที่ 7 และ 8 กวีก้าวข้ามรูปแบบบทกวีนิพนธ์อำลาที่รู้สึกอาลัยอาวรณ์มาเป็นการอำลาที่ร่าเริงเต็มไปด้วยความหวัง มีปณิธานที่แน่วแน่ มุ่งมาดจะปราบศัตรูให้สำเร็จจึงจะเป็นลูกผู้ชายที่แท้จริง

(3) ตู้ฝู่ 杜甫 (ค.ศ.712-770) หลังออกศึก 后出塞 (QTS 218/016) วรรคที่ 1-5

เกิดมาเป็นชาติชายในโลกา	男儿生世间
รีบเติบโตใหญ่ไปแสวงหายศศักดิ์	及壮当封侯
การรบในสมรภูมิมิมีลาภผล	战伐有功业
ฤาจะเฝ้าประจำการอยู่บ้านเกิด	焉能守旧丘

บทกวีนี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนในสมัยราชวงศ์ถังถึงเรื่องการรับราชการ การไปออกศึกสงครามนับเป็นหนทางหนึ่งที่จะสร้างชื่อเสียงให้กับวงศ์ตระกูล ทำให้เป็นที่นับหน้าถือตา โดยกวีกล่าวไว้ ในวรรคที่ 1 ว่า เกิดมาเป็นชาติชายในโลกา 男儿生世间 ตามด้วยวรรคที่ 2 ว่า รีบเติบโตใหญ่ไปแสวงหายศศักดิ์ 及壮当封侯 กวีใช้คำว่า เฟิงโหว 封侯 คือการได้พระราชทานบรรดาศักดิ์และที่นาอันเป็นความปรารถนาของชายชาติตรีในจักรวรรดิจีนในยุคศักดินา

ในวรรคที่ 4 และ 5 การรบในสมรภูมิมิมีลาภผล 战伐有功业 ฤาจะเฝ้าประจำการอยู่บ้านเกิด 焉能守旧丘 หมายถึงการไปสร้างผลงานด้วยการรบ ดีกว่าทำงานอยู่ที่บ้านเกิดอย่างเดิมๆ กวีกล่าวถึงบ้านเกิดโดยใช้คำว่า ดินก้อนเก่า 旧丘 สื่อให้เห็นว่าการทำงานอยู่ที่บ้านเกิดเป็นการย่ออยู่กับที่ไปวันๆ ไม่ได้เกิดลาภผลอันใด สู้ไปออกศึกสงครามจะได้มีลาภยศเป็นที่ยกย่องเชิดชูของวงศ์ตระกูล ประโยคนี้เป็นวาทกรรมส่งเสริมการไปรบเพื่อสร้างผลงานและเพื่อความเจริญก้าวหน้า

(4) หวางเหวย 王维 (ค.ศ.701-761) เลี้ยงส่งท่านผู้ว่าจ้าวไปเมืองไต้โจว 送赵都督赴代州得青字 (QTS126/031) วรรคที่ 5-8

ขอพลิกายถวายบังคมลาองค์จักรพรรดิ	忘身辞凤阙，
ไปพิชิตหลงถึงตอพบแทนชาติ	报国取龙庭。
ไยต้องเอาตามผู้คงแก่เรียน	岂学书生辈，
อ่านหนังสือริมหน้าต่างจนแก่เฒ่า	窗间老一经

ในวรรคที่ 5 ขอพลิกายถวายบังคมลาองค์จักรพรรดิ 忘身辞凤阙 กวีเริ่มด้วยความจงรักภักดี และกล่าวว่า การไปปฏิบัติหน้าที่ครั้งนี้พร้อมพลีชีพถวายองค์จักรพรรดิ กวีมิได้กล่าวถึงจักรพรรดิโดยตรงแต่กล่าวถึงพระราชวัง 凤阙 ซึ่งเป็นตัวแทนขององค์จักรพรรดิ วรรคที่ 6 หลงถึง 龙庭 คือเมืองของศัตรู วรรคที่ 7 และ 8 ไยต้องเอาตามผู้คงแก่เรียน 岂学书生辈 อ่านหนังสือริมหน้าต่างจนแก่เฒ่า 窗间老一经 หวางเหวยสร้างวาทกรรมส่งเสริมอำนาจรัฐเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ของการไปรบว่าเป็นการกระทำที่สูงส่งเป็นการตอบแทนชาติ

จะเห็นได้ว่าจากบทกวีข้างต้นจำนวน 4 บท ของ หยางจย่ง ฉินเซิน ตู้ฝู และหวางเหวย กวีได้ประกอบสร้างวาทกรรมส่งเสริมให้คนไปรบ ทั้งเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันจักรพรรดิ ทั้งเพื่อตอบแทนบุญคุณของชาติ และเพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเอง โดยกวีทั้ง 4 มีกระบวนการประกอบสร้างตัวบทเช่นเดียวกัน คือ ใช้ตำนานวีรบุรุษ ปานเซา 班超 แห่งราชวงศ์ฮั่นเป็นต้นแบบ

ปานเซา 班超 (ค.ศ. 2 - ค.ศ.102)⁸ เป็นนักการทหารและนักการทูตที่มีชื่อเสียงในสมัยฮั่นตะวันออก กำเนิดในตระกูลปัญญาชน มีบิดาชื่อ ปานเปียว 班彪 พี่ชายชื่อปานกุ 班固 และน้องสาวชื่อปานเจา 班昭 ปานเซาเป็นผู้เรียบเรียง พงศาวดารฮั่น 汉书 เป็นผู้มีปณิธานแรงกล้าเคยกล่าวคำว่า “ลูกผู้ชายไม่มีปณิธานอื่นใดก็ควรเอาฟูเจียจื่อ 傅介子 และจางเซียน 张骞 เป็นแบบอย่าง สร้างผลงานในต่างแดน เพื่อได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ จะปล่อยวันเวลาให้สูญไปกับพู่กันและงานฝนหมึกอะไรได้” (大丈夫无它志略，犹当效傅介子、张骞立功异域，以取封侯，安能久事笔研闲乎 《后汉书·班超列传》) ในสมัยฮั่นตะวันออก ชงหนุแตกเป็นเผ่าเหนือเผ่าใต้ ชงหนุเหนือมารุกรานชายแดนจีนไม่หยุดหย่อน ทั้งยังมีอิทธิพลถึงดินแดนตะวันตก 西域 ทำให้ดินแดนตะวันตก และราชวงศ์ฮั่นไม่สามารถติดต่อกันได้

ปีคริสต์ศักราช 73 ตรงกับรัชสมัยของจักรพรรดิฮั่นหมิงตี้ ไต้วกู้ 窦固 แม่ทัพฮั่นโจมตี ชงหนุ ปานเซาตามทัพออกรบมีความดีความชอบในการศึก จึงเป็นที่ชื่นชมของไต้วกู้ ไต้วกู้จึงส่งปานเซาเป็นทูตไปดินแดนตะวันตก ปานเซานำคณะทูตเดินทางไปแคว้นชานชาน 鄯善 (ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองตนเองซินเจียง) ผู้นำแคว้นชานชานรับรองอย่างสมเกียรติ แต่ต่อมาไม่นานคณะทูตจากชงหนุเหนือก็มาถึง ผู้นำชานชานเปลี่ยนท่าทีเป็นห่างเหินจากคณะทูตจากฮั่น ปานเซาเห็นว่าเวลานี้คณะทูตของตนอยู่ต่างแดนหากชาวชานชานจับคณะทูตจากฮั่นส่งให้ชงหนุ คณะทูตจากฮั่นก็จะตกอยู่ในอันตราย จึงคิดกำจัดคณะทูตจากชงหนุ และทำให้ชานชานเสียขวัญ จึงจะสามารถพลิกแพลงสถานการณ์ได้ ปานเซาจึงนำคณะทูตเข้าโจมตีและเผาค่ายพักของชงหนุในเวลากลางคืน แคว้นชานชานตื่นตระหนกตกใจ จากนั้นมาก็ยอมสวามิภักดิ์ต่อราชวงศ์ฮั่น

เมื่อกลับราชสำนัก ปานเซาได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ราชทูตในดินแดนตะวันตกอย่างเป็นทางการ ปานเซานำคณะทูตซึ่งเป็นทหารสามสิบนายเดินทางไปยังแคว้นยฺเหวียนยฺเหวียน (ปัจจุบันอยู่ในซินเจียง) แล้วบีบบังคับให้ผู้นำแคว้นยฺเหวียนสังหารคณะทูตชงหนุและยอม

⁸ Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海*, p.1364.

สวามีภักดีต่อราชวงศ์ฮั่น ชานชาน และยฺหวิเถียน เป็นแคว้นสำคัญในเขตดินแดนตะวันตก เมื่อสองแคว้นนี้ผูกมิตรกับราชวงศ์ฮั่น แคว้นอื่น ๆ ในเขตดินแดนตะวันตก เช่นกุยฉือ 龟兹 ชูเล่อ 疏勒 เห็นดังนั้นก็ทยอยกันเข้ามาสวามีภักดีต่อราชวงศ์ฮั่น ความสัมพันธ์ของฮั่นกับดินแดนตะวันตกซึ่งขาดตอนไปเป็นเวลานานหกลิบห้าปีได้รับการรื้อฟื้นใหม่

ปานเซาฟานักที่ดินแดนตะวันตกเป็นเวลานานเกือบสามสิบปี อยู่ห่างไกลมาตุภูมินับหมื่นลี้ มีกำลังทหารเพียงน้อยนิด แต่สามารถติดต่อกับกำลังกับชนเผ่าต่าง ๆ ในดินแดนตะวันตกต่อสู้กับขงหนู่ได้สำเร็จ ทำให้แคว้นเล็กแคว้นน้อยในดินแดนตะวันตกมาสวามีภักดีกับราชวงศ์ฮั่น มีผลให้เส้นทางสายไหมเชื่อมต่อกัน ปานเซาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นตั้งเยว่หยวนโหว 定远侯 ในบั้นปลายของชีวิต ปานเซาเป็นผู้เป็นน้องสาวกราบทูลจักรพรรดิขอให้พี่ชายได้กลับมาตุภูมิ เดือน 8 คริสต์ศักราช 102 ปานเซาเดินทางกลับนครลั่วหยาง 洛阳 ต่อมาเพียง 1 เดือน ปานเซาถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 71 ปี⁹

(5) หลี่อี้ 李益 (ค.ศ.748-829) เพลงใต้ชายแดน 塞下曲 (QTS 283/113)

หมาเยวี่ยนปรารถนาเอาหนังม้าเป็นผ้าห่อศพ	伏波惟愿裹尸还
เหตุใดปานเซาจึงต้องขอลับประเทศตอนมีชีวิต	定远何须生入关
ไม่มีส่งนำม้าศึกกลับไปรังโจร	莫遣只轮归海窟
คงเหลือแต่เพียงขุนพลศรหนึ่งดอกพิชิตเทียนชาน	仍留一箭射天山

ในประวัติศาสตร์จีน คำพูดที่ว่า “ปรารถนาเอาหนังม้าเป็นผ้าห่อศพ” เป็นคำพูดของขุนพลหมาเยวี่ยน 马援 (14 ปีก่อนค.ศ. –ค.ศ.49)¹⁰ แห่งราชวงศ์ฮั่นตะวันออก

หมาเยวี่ยนเป็นนักการทหารที่มีชื่อเสียงสมัยฮั่นตะวันออก มีกำเนิดปลายราชวงศ์ฮั่นตะวันตก ในช่วงบ้านเมืองยุ่งเหยิง หมาเยวี่ยน เป็นเจ้าหน้าที่พิชิต แต่ลอบปล่อยนักโทษเพราะสงสาร จึงหนีไปแถบเป่ย์ตี้จวิน 北地郡 (ปัจจุบันอยู่ในมณฑลกานซู่) ถึงกระนั้นยังมองโลกในแง่ดีว่า “ลูกผู้ชายมีปณิธาน ยากไรร้างฟุ้งซ่าน ชรยั้งฟุ้งแกร่ง 大丈夫立志，穷当益坚，老当益壮。《后汉书·马援列传》” ระหว่างนั้นหมาเยวี่ยนเลี้ยงสัตว์จนร่ำรวย และเขียนตำราการดูแลกษณะม้า ต่อมานำสมบัติแจกจ่ายพี่น้องและมิตรสหาย ในปีคริสต์ศักราช 25 จักรพรรดิฮั่น

⁹ กนกพร นุ่มทอง, 100 ขุนนางประเสริฐในประวัติศาสตร์จีน (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2547), หน้า 61-63.

¹⁰ Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海*, p. 1273.

กวางอู่สถาปนาราชวงศ์ฮั่นตะวันออกขึ้น หม่าเยวี่นเข้าสวามิภักดิ์ต่อจักรพรรดิฮั่นกวางอู่ช่วยราชวงศ์ฮั่นตะวันออกปราบกบฏ จึงได้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองหล่งซี 陇西 ตีทัพเผ่าเซียงที่มารุกรานชายแดนล่าถอยไป ปีที่ 17 แห่งศักราชเจี้ยนอู่ (ค.ศ.41) ได้รับการแต่งตั้งเป็นแม่ทัพผู้ปราบราชโองการไปปราบกบฏที่เมืองเจียวจื่อ 交趾 ทางตอนเหนือของเวียดนามในปัจจุบัน ปีที่ 19 แห่งศักราชเจี้ยนอู่ (ค.ศ.43) ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นซินซีโหว่ 新息侯 ควบคุมการซ่อมแซมกำแพงเมือง และขุดลอกคูคลองหัวเมืองน้อยใหญ่แถบหล่งหนาน นอกจากนี้ยังสร้างเสาทองแดงเป็นสัญลักษณ์สุดเขตแดนราชวงศ์ฮั่นที่เจียวจื่อ ปีที่ 20 แห่งศักราชเจี้ยนอู่ (ค.ศ.44) จึงเดินทางกลับลั่วหยาง

เวลานั้นเผ่าซงหนูทางเหนือรุกรานชายแดน หม่าเยวี่นกล่าวว่า “ลูกผู้ชายควรตายกลางชายแดน เอาหนังม้าเป็นผ้าห่อศพ 男儿要当死于边野，以马革裹尸还葬” หม่าเยวี่นเห็นว่าจะนอนตายบนเตียงให้ลูกหญิงชายดูแลได้อย่างไร ขณะนั้นหม่าเยวี่นอายุถึง 58 ปี แต่ก็ยังขอออกรบ จักรพรรดิฮั่นกวางอู่ตื่นตันพระทัยยิ่งนัก ปีที่ 25 แห่งศักราชเจี้ยนอู่ (ค.ศ.49) หม่าเยวี่น เสียชีวิตในกองทัพเนื่องจากเกิดโรคระบาด ต่อมาบุตรคนเล็กของหม่าเยวี่นได้เป็นฮ่องเฮาในจักรพรรดิฮั่นหมิงตี¹¹

4.2 วาทกรรมตอบโต้

วาทกรรมชนชั้นที่ตอบโต้อำนาจรัฐ คือวาทกรรมที่ตอบโต้การใช้อำนาจของจักรพรรดิและนายพล รวมถึงวาทกรรมที่เปล่งเสียงทุกข์ยากแทนทหารและชาวบ้าน กวีในชนบวรรัตนศิลป์จึงต้องทำหน้าที่วิพากษ์ และเป็นที่พักพิงของสังคมด้วย

4.2.1 จักรพรรดิ

วาทกรรมตอบโต้อำนาจจักรพรรดิเป็นวาทกรรมที่กวีต้องใช้ศิลปะในการประพันธ์สูงที่สุด กวีต้องระดมความสามารถที่มีอยู่ทั้งหมดมาประกอบสร้างวาทกรรมที่ “เล่น” กับ “อำนาจ” อันมหึมาในโครงสร้างของรัฐ กวีต้องใช้กลวิธีที่กว้างและคลุมเครือพอที่ทางการจะ “เอาผิด” มิได้ แต่ก็ต้องชัดพอที่ผู้รับสารจะเข้าใจ

(1) ตู้ฝู่ 杜甫 (ค.ศ.712-770) ก่อนออกศึก 前出塞 (QTS 218/015) วรรคที่ 41-48

¹¹ กนกพร นุ่มทอง, 100 ขุนนางประเสริฐในประวัติศาสตร์จีน, หน้า 58-60.

นำคันธนูควรร้าวให้ตั้ง 41	挽弓当挽强
ลูกศรควรรใช้ลูกศรยาว	用箭当用长
ยิงคนคววยิงอาซาก่อน	射人先射马
จับโจรควรรจับหัวโจก	擒贼先擒王
ฆ่าคนควรรจำกัดจำนวน	杀人亦有限
ทุกชาติต่างมีอาณาเขต	列国自有疆
มาตรมั่นจัดการการรุกรานได้	苟能制侵陵
ไยต้องสังหารทำร้ายผู้คนมากมาย 48	岂在多杀伤

ตู้ฝู่ เป็นกวีสีจันนิยม มีความกล้าหาญที่จะวิพากษ์นโยบายขยายอาณาเขตของจักรพรรดิถังเสวียนจง ในรัชศกเทียนเป่า 天宝 มีการปราบปรามชนชาติตู๋ปัว 吐蕃 (ทิเบต) อย่างรุนแรง โดยกวีแสดงความรู้สึกประณามการกระหายสงครามของจักรพรรดิไว้ในบทกวีก่อนออกศึก 前出塞 ที่มีชื่อเสียง

บทกวีนี้สะท้อนแนวคิดต่อต้านสงครามของตู้ฝู่ไว้อย่างชัดเจน ในวรรคที่ 41 และ 42 กวีกล่าวถึงการใช้อาวุธสงคราม การเลือกลูกธนูควรเลือกลูกธนูยาวจึงจะยิงได้แม่น และยิงได้ตรง วรรคที่ 43 เมื่อจะยิงธนูต้องยิงมาก่อนที่จะยิงคน สะท้อนมุมมองในโลกทัศน์ของกวีที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์มีความสำคัญหาใช่ผักปลา วรรคที่ 45 ย้ำให้เห็นมุมมองด้านมนุษยธรรมของกวีที่ว่าแม้แต่ชีวิตของโจรก็มีคุณค่า หากจะจับโจรต้องจับหัวหน้าก่อน แล้วลูกน้องโจรก็จะยอมสโรราบไปเอง ไม่จำเป็นต้องเข่นฆ่าชีวิตผู้คนจำนวนมาก กวีใช้การเชื่อมโยงเรื่องทั้งสองที่กล่าวถึงกับการทำศึกสงคราม โดยชี้ให้เห็นว่าแม้การฆ่าคนก็ต้องมีขีดจำกัด มิใช่ฆ่าคนเยี่ยงผักปลาเพราะทุกชีวิตต่างมีคุณค่า ทุกรัฐต่างมีขอบเขตพื้นที่ของตน กองทหารในบ้านเมืองมีหน้าที่ป้องกันศัตรูที่รุกรกล้ำดินแดนเข้ามา หาใช่การยกทัพมาราวีกันให้เสียเลือดเนื้อผู้คน จะเห็นได้ว่ากวีไม่เห็นด้วยกับการรบราฆ่าฟันกัน ทุกรัฐควรอยู่อย่างสันติไม่ควรรุกรานกันและกัน

ใน 2 วรรคสุดท้ายกวีไม่ได้แสดงการต่อต้านการศึกสงครามด้วยถ้อยคำที่รุนแรง แต่ใช้กลวิธีย้อนถาม โดยใช้คำว่า ไยต้อง 岂 ซึ่งเป็นกลวิธีที่นักประพันธ์ในสมัยโบราณนิยมใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อลดระดับของความรุนแรงในการวิจารณ์ แต่ก็ก็เป็นน้ำเสียงที่ต้องการเตือนสติผู้ที่เกี่ยวข้องให้เห็นมุมมองปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมและปราศจากอคติ และในบทกวีนี้ตู้ฝู่ต้องการเตือนสติผู้ที่กำหนดนโยบายทางการทหารของบ้านเมืองให้ทบทวนนโยบายการแผ่ขยายอาณาเขตด้วยสงครามเสียใหม่

(2) ตู้ฝู 杜甫 (ค.ศ.712-770) ลำนำรถศึก 兵车行 (QTS 216/011) วรรคที่ 1-14

รถครั้นเครง ม้าเซ่งแซ่	车辚辚 马萧萧
คนเดินทางห้อยธนูอยู่กับเอว	行人弓箭各在腰
พ่อแม่ลูกเมียต่างวิ่งมาส่ง	耶娘妻子走相送
ฝุ่นละอองตลบฟุ้งไม่เห็นสะพานเสียนหยาง	尘埃不见咸阳桥
ดึงชายผ้ากระที่บเท้าร้องให้ขัดขวางเต็มถนน	牵衣顿足拦道哭
เสียงร้องให้ดังทะลุขึ้นเหนือฟ้า	哭声直上干云霄

บทกวีนี้เริ่มจากการบรรยายสภาพการเกณฑ์ทหารที่กวีเห็น ในวรรคที่ 1-4 รถครั้นเครง ม้าเซ่งแซ่ 车辚辚 马萧萧 คนเดินทางห้อยธนูอยู่กับเอว 行人弓箭各在腰 พ่อแม่ลูกเมียต่างวิ่งมาส่ง 耶娘妻子走相送 ฝุ่นละอองตลบฟุ้งไม่เห็นสะพานเสียนหยาง 尘埃不见咸阳桥 กวีบรรยายภาพที่ชายหนุ่มในหมู่บ้านถูกเกณฑ์ไปออกศึก รถม้าศึกที่วิ่งห้อยตะบึงประชาชนที่ยากแค้นถูกจับแล้วให้เปลี่ยนไปสวมเครื่องแบบทหาร ทุกคนต่างพกธนูลูกศรภายใต้การคุมตัวของข้าราชการ ต่างคนต่างสะพายลูกธนูเตรียมไปออกศึก ผู้อ่านจะเห็นภาพที่อาลัยอาวรณ์ของสมาชิกในครอบครัวที่ตามมาส่ง ดังที่ปรากฏในวรรคที่ 5 และ 6 ว่า ดึงชายผ้ากระที่บเท้าร้องให้ขัดขวางเต็มถนน 牵衣顿足拦道哭 เสียงร้องให้ดังทะลุขึ้นเหนือฟ้า 哭声直上干云霄 เป็นภาพของชาวบ้านที่ต่างจุดรั้งชายผ้าไม่ยอมให้ลูกของตนไปออกศึก กวีใช้ฉันทิพจน์บรรยายเสียงร้องไห้ของชาวบ้านว่าดังทะลุขึ้นเหนือฟ้า ให้ภาพที่น่าเวทนายิ่งนัก

คนผ่านทางต่างถามไถ่คนเดินทาง	道傍过者问行人
คนเดินทางบอกว่ามีเรียกขานชื่อหลายครั้งแล้ว	行人但云点行频
บ้างอายุสิบห้า ต้องไปป้องกันแม่น้ำเหลืองทางใต้ 9	或从十五北防河
จนถึงอายุสี่สิบต้องไปพรวนดินทำนาที่ค่ายทหารภาคตะวันตก	便至四十西营田
ตอนไปหัวก็ยังคงดำ 11	去时里正与裹头
กลับมาหัวขาวโพลนก็ยังคงต้องคืนกลับชายแดน	归来头白还戍边
ชายแดนเลือดไหลเป็นทะเล	边亭流血成海水
จักรพรรดิอยู่ขยายแสนยานุภาพก็ยังไม่พอใจ	武皇开边意未已

ในวรรคที่ 11 และ 12 กวีสะท้อนภาพความยาวนานของการศึกสงครามผ่านสีผมของทหารตั้งแต่ดำจนขาวโพลน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นความทุกข์ยากของประชาชนที่เมื่อซราภาพแล้วไม่สามารถออกรบได้ ก็ยังถูกเกณฑ์ไปทำนาเป็นเสบียงในค่ายทหารทางตะวันตก ในวรรคที่ 13 กวีใช้ฉันทิพจน์บรรยายเลือดของเหล่าทหารที่ไหลเป็นทะเล แสดงให้เห็นว่าการศึกที่ผ่านมา

มีผู้คนล้มตายจำนวนมาก กวีสื่อให้เห็นการเอาเปรียบของชนชั้นปกครอง ชายที่ถูกนำไปเกณฑ์ทหารนี้ต่างเป็นเสาหลักของครอบครัว และเป็นแรงงานที่สำคัญของหมู่บ้านต่างถูกเกณฑ์ไปรบเพื่อสนองความกระหายสงครามของชนชั้นปกครอง ดังที่ปรากฏในวรรคที่ 14 ว่า จักรพรรดิอยู่ขยายแสนยานุภาพก็ยังไม่พอใจ 武皇开边意未已 เหลือทิ้งไว้แต่พ่อแม่ที่แก่ชราและลูกเมียซึ่งถือเป็นความหายนะของครอบครัวอย่างยิ่ง จักรพรรดิอยู่ 武皇 ในที่นี้หมายถึงจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ แห่งราชวงศ์ฮั่น

ตัวผู้วิพากษ์นโยบายขยายอาณาเขตของรัฐ โดยการใช้การเรียกชื่อสิ่งหนึ่งแทนสิ่งหนึ่ง นั่นคือตัวผู้หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงพระนามของจักรพรรดิถึงเสวียนจง แต่ใช้คำว่า จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ เนื่องจากจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ทรงดำเนินนโยบายขยายอาณาเขตไปกว้างใหญ่ไพศาลจนกระทั่งจักรพรรดิฮั่นได้ชื่อว่า ต้าฮั่น 大汉 หรือฮั่นที่ยิ่งใหญ่ และรัชสมัยของพระองค์ก็มีสงครามเป็นจำนวนมาก

ท่านไม่เคยได้ยินหรือราชวงศ์ฮั่นภาคตะวันออกมีสองร้อยรัฐ ¹⁵	君不闻汉家山东二百州
พันหมื่นหมู่บ้านเกิดแล้งเข็ญ	千村万落生
แม้มีหญิงวัยกลางคนจะมีแรงลงจอบทำนา	纵有健妇把锄犁
ต้นข้าวก็ไม่มีเกิดขึ้น คันนาไม่มีอะไร	禾生陇亩无东西
ยิ่งกว่านั้นพวกทหารฉินก็สู้รบอดทน	况复秦兵耐苦战
(พวกเรา) ถูกไล่ต้อนไม่ต่างหมากับไก่ ²⁰	被驱不异犬与鸡
ผู้ใหญ่นั้นก็หิวโหยถามไถ่	长者虽有问
คนถูกเกณฑ์ให้หนักล้าคั่งแค้นอะไร	役夫敢申恨
ตั้งเช่นเริ่มหนาวปีนี้	且如今年冬
ก็ไม่พ้นถูกจับเป็นพลทหารที่ด่านตะวันตกอีก	未休关西卒
นายอำเภอเร่งเก็บส่วย 25	县官急索租
ส่วยจะเอาจากที่ไหน	租税从何出?

วรรคที่ 15-18 กวีใช้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์ฮั่นเตือนสติของผู้ปกครอง ถึงทุกข์ภัยอันเกิดจากความกระหายสงครามของชนชั้นปกครองว่า “ท่านไม่เคยได้ยินหรือราชวงศ์ฮั่นภาคตะวันออกมีสองร้อยรัฐ 君不闻汉家山东二百州 พันหมื่นหมู่บ้านเกิดแล้งเข็ญ 千村万落生荆杞 แม้มีหญิงวัยกลางคนจะมีแรงลงจอบทำนา纵有健妇把锄犁 ต้นข้าวก็ไม่มีเกิดขึ้น คันนาไม่มีอะไร (ไร้พืชผล) 禾生陇亩无东西。” วรรคนี้แสดงให้เห็นความกล้าหาญของกวีในการวิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นปกครอง แสดงท่าทีที่เกลียดชังผู้ปกครองและการศึกสงคราม

อย่างเห็นได้ชัด ในวรรณคดี 19 ยิ่งกว่านั้นพวกทหารจีนก็สู้รบอดทน 况复秦兵耐苦战 กวีใช้คำว่า ทหารจีน 秦兵 มาแทน ทหารถัง 唐兵 เพราะไม่อยากกล่าวถึงสิ่งที่ร่วมสมัยขณะนั้น และอีกประการหนึ่งกวีต้องการเชิดชูความกล้าหาญ ของบรรดาทหารหาญแห่งราชวงศ์จีน เพราะในประวัติศาสตร์จีน ทหารจากรัฐฉินได้รับการยกย่องว่ามีความกล้าหาญและความอดทนสูงที่สุด จนกระทั่งรวบรวมรัฐทั้ง 7 บนแผ่นดินจีนแล้วก่อตั้งเป็นจักรวรรดิฉินสำเร็จ

วรรณคดี 20-26 “(พวกเรา) ถูกไล่ต้อนไม่ต่างหมากับไก่ 被驱不异犬与鸡 ผู้ใหญ่นั้นก็ มีห่วงใยถามไถ่ 长者虽有问 คนถูกเกณฑ์ไหนกล้าลั้งแค้นอะไร 役夫敢申恨? ตั้งเช่นเริ่ม หนาวปีนี้ 役夫敢申恨? ก็ไม่พ้นถูกจับเป็นพลทหารที่ด่านตะวันตกอีก 未休关西卒 นายอำเภอเร่งเก็บส่วย 县官急索租 ส่วยจะเอาจากที่ไหน 租税从何出?” กวีวิพากษ์วิจารณ์ ความเฉยเมยของชนชั้นปกครองที่ไม่เอาใจใส่ทหารชั้นผู้น้อยที่ถูกขูดรีดไล่ต้อนไม่ต่างกับ หมาและไก่ เป็นคำเสียดสีที่รุนแรงมากและยังแฝงไว้ซึ่งการกดขี่ทางชนชั้นรวมถึงการริดนาทา เร็นของชนชั้นปกครองในสังคมจีน ชนชั้นผู้น้อยตกเป็นเบี้ยล่างอยู่ร่ำไป ไม่กล้ามีปากมีเสียงกับ ชนชั้นปกครอง ต้องปฏิบัติตามคำสั่งโดยปราศจากเงื่อนไข

ต่างก็รู้เกิดลูกชายนั้นโศคร้าย 27

信知生男恶

เกิดลูกสาวกลับมีดี

反是生女好

มีลูกสาวก็ยังแต่งให้ข้างบ้านได้

生女犹是嫁比邻

มีลูกชายถูกฝังหมดตามใต้พินตันหญ้า¹² 30

生男埋没随百草

วรรณคดี 27-30 จะเห็นว่าภาวะสงครามทำให้กวีรู้สึกปลงอนิจจัง เกิดความคิดที่ขัดแย้ง กับขนบธรรมเนียมตามแบบฉบับขงจื้อที่นิยมการมีลูกชายมากกว่าการมีลูกสาว ในภาวะ สงครามเช่นนี้ดูเหมือนว่าความคิดดังกล่าวจะตรงกันข้ามกัน การมีลูกสาวน่าจะดีกว่าลูกชาย เพราะเมื่อโตขึ้นก็ยกให้ข้างบ้านได้ แต่ลูกชายที่เป็นเสาหลักของครอบครัวและเป็นทายาทที่ต้อง สืบทอดวงศ์ตระกูลกลับต้องมาตายอย่างไร้ค่าในสงครามดังที่ปรากฏในวรรณคดีที่ 30 ว่า “มีลูกชาย ถูกฝังหมดตามใต้พินตันหญ้า 生男埋没随百草”

(3) หลี่ฉี 李颀 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-ค.ศ.876) นำนำออกศึกโบราณ 古从军行 (133/001) วรรณคดี 9-12

¹² จ่าง แซ่ตั้ง, บทกวีจีน , หน้า 95-97.

ได้ข่าวว่าทางไปด่านประตูหยกดูเหมือนถูกสกัดกั้นอยู่
บรรดาพลรบผู้ยอมฝากชีวิตตามมากับท่านแม่ทัพ
ซากกระดูกนักรบถูกฝังอยู่ถิ่นทุรกันดารแดนไกลทุกปี
เห็นแต่ผลองุ่นเข้ามาในอาณาจักรฮั่น

闻道玉门犹被遮
应将性命逐轻车
年年战骨埋荒外
空见蒲桃入汉家

วรรคที่ 9 และ 10 ได้ข่าวว่าทางไปด่านประตูหยกดูเหมือนถูกสกัดกั้นอยู่ 闻道玉门犹被遮 บรรดาพลรบผู้ยอมฝากชีวิตตามมากับท่านแม่ทัพ 应将性命逐轻车 แสดงความหมายว่า เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ร้ายแรงเพราะศัตรูสกัดกั้นอยู่ แต่เหล่าทหารก็ต้องเดินทางไปกับนายพลประจำกองของตนเพื่อสู้รบกับศัตรูอย่างสุดชีวิต

วรรคที่ 11 กวีพรรณนาถึงสภาพนอกด่านประตูหยก トラบใดที่สงครามยังไม่สิ้นสุดคงจะเห็นแต่โครงกระดูกของเหล่าทหารอยู่เช่นเดิม มีทหารจำนวนมากที่ต้องสังเวยชีวิตให้กับสงคราม ทหารเหล่านี้ต้องกลายเป็นศพไร้ญาติอยู่ต่างเมืองไม่มีโอกาสหวนกลับมาประกอบพิธีศพตามธรรมเนียม ซากกระดูกนักรบถูกฝังอยู่ถิ่นทุรกันดารแดนไกลทุกปี สะท้อนให้เห็นผลพวงจากสงครามที่นำมาซึ่งการพลัดพรากและความสูญเสีย กวียังเสียดสีชนชั้นปกครองเรื่องการทำศึกสงครามเพื่อสนองตัณหาของตนเองในวรรคสุดท้ายว่า เห็นแต่ผลองุ่นเข้ามาในอาณาจักรฮั่น 空见蒲桃入汉家 เดิมทีจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ 汉武帝 ต้องการมาขึ้นดีจึงเสาะแสวงหาไปยังดินแดนตะวันตก ทำให้เกิดสงครามขึ้น เมื่อได้มาแล้วก็ยังได้อุ่นตามมาด้วย แต่สมัยราชวงศ์ถังได้อุ่นมาเพียงอย่างเดียว¹³ ดังนั้นประโยคนี้เป็นการประณามจักรพรรดิของจีนที่ไม่ได้สนใจเหตุการณ์ใดๆ ขอให้สิ่งที่ตนต้องการสำเร็จเป็นพอ ทำให้ต้องสละชีวิตคนจำนวนมาก บทกวีนี้จึงต้องการประณามจักรพรรดิที่ไม่ได้คำนึงถึงชีวิตของเหล่าทหารหาญ

(4) เงินจื่ออ่าง 陈子昂 (ค.ศ.659-700) นำขึ้นหอยิวโจว 登幽州台歌 (QTS 133/001)

มองอดีตไม่เห็นคนที่มาก่อน
มองอนาคตไม่เห็นคนที่ตามมา
ฉันได้แต่จมจ่อมอยู่กับธรรมชาติอันกว้างใหญ่
โดดเดี่ยวเศร้าหมองน้ำตาไหลนอง

前不见古人
后不见来者
念天地之悠悠
独怆然而涕下

¹³ Chen Yixin, *Tangshi luncong* 唐诗论丛 (Hunan: Hunan Renmin Chubanshe, 1980), pp. 153-154.

บทกวีนี้ชื่อว่า ลำนำขึ้นหอยิวโจว 登幽州台歌 ยิวโจว 幽州 เป็นเขตการปกครองสำคัญในสมัยโบราณของจีน ปัจจุบันอยู่ในกรุงปักกิ่งซึ่งเป็นเมืองหลวงของจีน มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เลื่องชื่อคือ หอยิวโจว 幽州台 หอนี้เดิมชื่อว่า หอหวางจิน 黄金台 สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าเยียนเจาหวาง 燕昭王 แห่งแคว้นเยียน เพื่อใช้เป็นสถานที่ต้อนรับเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิตในสมัยนั้น บทกวีนี้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของกวีที่ต้องการแสดงความสามารถ แต่ไม่มีโอกาสได้แสดงฝีมือ จึงเกิดความรู้สึกอ้างว้างเปื้อนหาย แต่ใช้ภาษาที่เต็มไปด้วยพลังเป็นบทกวีที่มีชื่อเสียงบทหนึ่ง

เงินจื่ออ่าง 陈子昂 เป็นกวีที่มีความรู้ความสามารถทางการปกครอง เขามักจะกล้าทัดทานโดยตรง เคยเสนอความคิดเห็นต่อการทุจริตในสมัยจักรพรรดิฉู่เจ๋อเทียน 武则天 จนในที่สุดเคยถูกจับติดคุก เมื่อปณิธานของตนไม่สามารถเป็นไปได้ ช้ำยังถูกโจมตี สิ่งนี้ทำให้จิตใจของเขาเป็นทุกข์มาก จนเมื่อถึงปีคริสต์ศักราช 696 เขากับกองทัพไปรบกับชนเผ่าซีตัน 契丹 เงินจื่ออ่างทูลเสนอให้ทางการส่งทหารหมื่นนายไปรับมือข้าศึก แต่ถูกทัดทานจากเหล่าขุนนางในราชสำนัก ในที่สุดได้รับความพ่ายแพ้ และถูกปลดเป็นทหารชั้นล่าง เมื่อถูกขัดขวางจากผู้คนในราชสำนัก มองเห็นการตอบแทนคุณชาติอันเป็นปณิธานที่ยิ่งใหญ่กลับอันตรธานไป ดังนั้นจึงขึ้นไปบนหอยิวโจว 幽州台 กวีเงินจื่ออ่างรู้สึกเศร้าอาดูรแต่แฝงความอึดหิมจึงแต่งกวีบทนี้ขึ้น ในวรรคแรก มองอดีตไม่เห็นคนที่มาก่อน 前不见古人 มองอนาคตไม่เห็นคนที่ตามมา 后不见来者 คนที่มาก่อนหรือคนโบราณ 古人 ในที่นี้หมายถึง จักรพรรดิที่มีพระปรีชาสามารถบริหารบ้านเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทว่าจักรพรรดิเหล่านั้นไม่สามารถเห็นได้อีกแล้ว ส่วนจักรพรรดิที่จะมาถึงในอนาคตก็ยังไม่มีโอกาสได้เห็น กวีรู้สึกวาทนเองเกิดมาผิดยุคผิดสมัย สะท้อนให้เห็นความแปลกแยกระหว่างกายและใจกับสถานที่ของกวี

ในวรรคที่ 3-4 ฉันได้แต่จมจ่อมอยู่กับธรรมชาติอันกว้างใหญ่ 念天地之悠悠 โดดเดี่ยวเศร้าหมองน้ำตาไหลนอง 独怆然而涕下 กวีได้ใช้น้ำเสียงเศร้าอาดูรแต่แฝงความอึดหิม แสดงให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่มืดหวังและความรู้สึกที่อ้างว้าง กัดกรุ่น ความเศร้ารันทตใจเป็นตัวแทนความรู้สึกของคนที่มีความสามารถแต่ไม่มีโอกาสได้แสดงฝีมือในสังคมยุคเก่าจำนวนมาก เงินจื่ออ่างเป็นตัวอย่างของขุนนางจีนโบราณที่นอกจากจะไม่ได้รับความยุติธรรมจากชนชั้นปกครองแล้ว ยังเป็นตัวอย่างของขุนนางที่ซื่อสัตย์จงรักภักดี แต่ไม่ได้รับการเหลียวแล ผลที่

เงินจื่ออ้างได้รับสะท้อนให้เห็นสภาพการเมืองในราชสำนักที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งชิงดี พวกเขา
 มากลากไป การเป็นที่โปรดปรานขึ้นอยู่กับว่าเป็นคนของใคร¹⁴

ในบทกวีนี้ กวีบรรยายให้เห็นความรักชาติของกวีและปณิธานอันแน่วแน่ที่จะทำเพื่อ
 ประเทศชาติ แต่โชคชะตากลับไม่เข้าข้าง ชุนนางที่ประจบสอพลอกลับได้ดีส่วนชุนนางที่
 จงรักภักดีต่อชาติบ้านเมืองกลับถูกกดขี่ อีกทั้งแสดงความหมัดหวังต่อราชสำนักที่เต็มไปด้วยชุน
 นางประจบสอพลอ กวีสะท้อนอารมณ์ของความผิดหวังและท้อแท้ในโชคชะตาของตนเองผ่าน
 บทกวีขณะที่ขึ้นไปบนหอสูง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นคือความรู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้างเหมือนถูก
 ทอดทิ้งตามลำพัง เช่นเดียวกับหอสูงที่ตั้งตระหง่านโดดเดี่ยวท่ามกลางหุบเขา

(5) หลี่ไป 李白 (ค.ศ.701-762) แนวรบด้านทิศใต้ 战城南 (QTS 017/007)

ประจัญบานตายกันเกลื่อนกลาด13	野战格鬪死
ม้าพ่ายร้องเสียงโหยหวน	败马号鸣向天悲
กาเหี่ยวจักจิกกินไส้คน	乌鸢啄人肠
คาบขึ้นไปไว้บนกิ่งไม้แห้งเหี่ยว	衔飞上挂枯树枝
เหล่าทหารตายเกลื่อนทุ่งหญ้า	士卒涂草莽
นายพลกล้าแพ่พ่ายหมดหนทาง	将军空尔为
สงครามคือความโหดร้าย	乃知兵者是凶器
ปราชญ์ท่านจึงเลี่ยงไม่ใช้มัน	圣人不得已而用之

หลี่ไปต้องการบอกผู้ปกครองว่า สงครามคือความโหดร้าย ผู้ที่แก้ไขความขัดแย้งด้วย
 สงครามจึงมีนับว่าเป็นผู้รู้และผู้มีคุณธรรม ในวรรคที่ 13 ตั้งแต่ประโยค ประจัญบานตายกัน
 เกลื่อนกลาด 野战格鬪死 กวีเปิดเผยถึงความเลวร้ายของการสงคราม บรรยายภาพที่เศร้ารันทด
 ภาพม้าที่พ่ายแพ้วร้องครวญคราง ภาพนกกาจักจิกกินซากศพเหล่าทหารหาญ แล้วยังไปแขวนบน
 ซากกิ่งไม้อีก เป็นภาพที่น่าเวทนานัก ทหารเสียชีวิตไปมากมาย เหล่านายพลก็พ่ายแพ้ในการ
 ศึก กวีสื่อให้เห็นว่าสงครามคือความโหดร้าย นำมาซึ่งความสูญเสียและการพลัดพราก เหล่า
 ทหารต้องกลายเป็นผีไร้ญาติตายอย่างน่าอเน็จอนาถอยู่ในสมรภูมิ

¹⁴ Xi Du ,ed., *Mingjia du tangshi 名家读唐诗* (Beijing: Zhongguo Jihua Chubanshe, 2005),
 p.33.

ในวรรณคดีสุดท้ายที่ว่า สงครามคือความโหดร้าย 乃知兵者是凶器 ปรากฏที่ท่านจึงเลียด
ไม่ใช้มัน 圣人不得已而用之 นอกจากจะแสดงท่าทีต่อต้านสงครามของกวีแล้ว ยังสื่อให้ผู้มี
อำนาจในบ้านเมืองเห็นว่าการทำสงครามเพื่อแสดงแสนยานุภาพเป็นสิ่งที่นักปราชญ์ในสมัย
โบราณหลีกเลี่ยง เพราะสงครามนำภัยพิบัติมาสู่ประเทศชาติและประชาชน เป็นน้ำเสียงของกวี
ที่ปลงอนิจจังต่อการศึกสงครามในทุกยุคทุกสมัย

(6) เงินจื่ออ่าง 陈子昂 (ค.ศ.659-700) พบเรื่องสะกิดจิตสำนึก 感遇诗 (QTS
083/002)

เยว่หยางเป็นนายพลแห่งรัฐเว่ย	乐羊为魏将
ตีแม่น้ำแกลงเลือดเนื้อเชื้อไขเพื่อความดีทวิยศ	食子殉军功
สายเลือดถูกเชือดยังเหลือใจทนคูดอยู่ได้	骨肉且相薄
แล้วจะซื่อสัตย์ต่อผู้อื่นได้หรือไร	他人安得忠
ข้าฯได้ข่าวท่านมุขมนตรีแห่งเมืองจงชาน	吾闻中山相
เป็นผู้มีเมตตาปลดปล่อยเจ้าละมั่งตัวน้อย	乃属放麀翁
เพราะมีอาจทนต์ลูกสัตว์กำพร้าที่น่าสงสาร	孤兽犹不忍
ต่อเด็กรัจฉานยังเช่นนี้ต่อพระราชันย์จะเช่นไร	况以奉君终

เงินจื่ออ่าง กล่าวถึงตำนานขุนพลเยว่หยางซึ่งสอนให้รู้ว่า “ทำความดีความชอบกลับถูกร
ระแวง ทำความผิดกลับได้รับความไว้วางใจ” เยว่หยาง 乐羊 เป็นแม่ทัพของรัฐเว่ย กำลังจะยก
ทัพไปตีแคว้นจงชาน 中山 แต่ลูกชายของเยว่หยางอยู่ที่แคว้นจงชาน แคว้นจงชานจึงจับลูกชาย
ของเยว่หยางมัดแล้วประจาน เยว่หยางเห็นดังนั้นก็มีได้นำเรื่องส่วนตัวมามีอิทธิพลเหนืองาน
ของชาติ ยังคงเดินหน้าบุกต่อ แคว้นจงชานจึงประหารบุตรชายของเยว่หยางแล้วนำมาทำน้ำ
แกลงส่งมาให้เยว่หยางดื่ม แคว้นจงชานเห็นความมุ่งมั่นเอาจริงของเยว่หยาง จึงยอมสวามิภักดิ์
เป็นการขยายเขตอิทธิพลให้เหวินโหว 文侯 เหวินโหวชื่นชมผลงานของเยว่หยางแต่ระแวงแคลง
ใจตลอดเวลาว่าขนาดลูกยังกล้ากินแล้วอะไรจะไม่กล้าทำ

เมิ่งซุน 孟孙 ออกล่าสัตว์จับได้กวางตัวหนึ่ง ให้ฉินซีปา 秦西巴 อุ้มกลับบ้าน แม่ของ
กวางน้อยเดินตามพลางร้องครวญพลาง ฉินซีปาสงสารจับใจ จึงปล่อยกวางน้อยให้กับแม่ เป็น
เหตุให้เมิ่งซุนพิโรธมาก เนรเทศฉินซีปา เวลาผ่านไปหนึ่งปีเรียกฉินซีปากลับมาเป็นพระอาจารย์
ของพระราชโอรส มีคนถามขึ้นว่า ฉินซีปามีความผิด แต่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอาจารย์ของ
พระราชโอรส เมิ่งซุนตอบว่า เขามีเมตตา แม้แต่กวางตัวน้อยแล้วกับพระราชโอรสเล่า

(7) ตู้มู่ 杜牧 (ค.ศ.803-852) จอดเรือเทียบชายฝั่งแม่น้ำฉินหุวยาย 泊秦淮 (QTS 523/019)

ม่านหมอกปกคลุมแม่น้ำที่เย็นยะเยือก	烟笼寒水月笼沙
แสงจันทร์ส่องไปทั่วหาดทราย	夜泊秦淮进酒家
คำคืนจอดเรือเทียบชายฝั่งแม่น้ำฉินหุวยายใกล้ร้านเหล้า	商女不知王国恨
นักร้องสาวไม่รู้จักความเจ็บแค้นของการสิ้นชาติ	隔江犹唱后庭花

ยังร้องเพลงสิ้นชาติ “โห้วถึงฮวา” อยู่บนชายฝั่งตรงข้าม

ตู้มู่ตั้งชื่อบทกวีนี้ว่า จอดเรือเทียบชายฝั่งแม่น้ำฉินหุวยาย 泊秦淮 แม่น้ำฉินหุวยาย 秦淮 เป็นแม่น้ำสายใหญ่ในเมืองหนานจิง 南京 ซึ่งมีความสัมพันธ์กับราชวงศ์ของจีนถึง 6 ราชวงศ์ได้แก่ 1) สามก๊ก 三国 2) ราชวงศ์จิ้นตะวันออก 东晋 3) ราชวงศ์ซ่ง 宋 4) ราชวงศ์ฉิน 齐 5) ราชวงศ์เหลียง 梁 และ 6) ราชวงศ์เฉิน 陈 ราชวงศ์ที่ 4-6 เป็นราชวงศ์เล็ก ๆ อยู่ในสมัยราชวงศ์เหนือใต้ 南北朝 ด้วยเหตุนี้นักประวัติศาสตร์จีนจึงเรียกเมืองหนานจิงว่า เมืองหลวง 6 ราชวงศ์ ราชวงศ์ทั้ง 6 นี้ล้วนเป็นราชวงศ์ที่มีช่วงเวลาการปกครอง ๆ สั้น แม่น้ำฉินหุวยายจึงเป็นภาพที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์จากยุครุ่งเรืองจนถึงยุคล่มสลายได้เป็นอย่างดี

บทกวีนี้เป็นบทกวีที่มีชื่อเสียงมากของตู้มู่ กวีต้องการเสียดสีผู้ปกครองในสมัยราชวงศ์ถังตอนปลายที่ไม่สนใจไยดีบ้านเมือง เอาแต่ลุ่มหลงในสุรานารี จนในที่สุดบ้านเมืองต้องล่มสลาย กวีใช้คำประพันธ์เพียง 4 วรรคก็สามารถสื่อแนวคิดผ่านสภาพแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงม่านหมอกที่ปกคลุมแม่น้ำเย็นยะเยือกยามคำคืนเหมือนดั่งกับอนาคตของบ้านเมืองที่ดูมืดมน ขณะนั้นเห็นแต่แสงจันทร์สว่างที่สาดส่องไปทั่วแม่น้ำ ครั้นพอจอดเรือเทียบท่าก็ได้ยินเสียงนางร่ำร้องเพลงสิ้นชาติ กวีบอกสาเหตุของการสิ้นชาติผ่านสัญลักษณ์ 3 อย่างคือ ร้านเหล้า นางรำ และบทเพลงแห่งการสิ้นชาติ หากมองย้อนกลับไปในอดีตแต่ละราชวงศ์ที่ล่มสลายนอกจากโดนรุกรานจากฝ่ายตรงข้ามแล้วมักมีสาเหตุเรื่องการลุ่มหลงสุรานารีของผู้ปกครองเกี่ยวพันอยู่ด้วยเสมอ บทกวีนี้สื่อให้เห็นถึงปณิธานของกวีที่เป็นห่วงชาติบ้านเมือง ในขณะที่เดียวกันก็อาศัยเสียงร้องของหญิงนางรำ และบทเพลงแห่งการสิ้นชาติเป็นเครื่องเตือนสติผู้ปกครองในยุคนั้นไม่ให้หลงมัวเมาในสุรานารีจนลืมเรื่องบ้านเมือง เพราะนั้นจะนำไปสู่จุดจบเช่นเดียวกับ เงินโห้วจู่ 陈后主 ผู้ครองแผ่นดินจีนในราชวงศ์เฉิน 陈朝 ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายของสมัยราชวงศ์เหนือใต้ 南北朝

โหว่ถึงฮวาเป็นชื่อดอกไม้ ปู่กบบริเวณเจียงหนาน มีดอกสีแดงขาว ยู่ชู่โหว่ถึงฮวา 玉树后庭花 เป็นลำนำ ที่เจินโหว่จู่ 陈后主 ผู้ครองแผ่นดินจีนในราชวงศ์เจิน 陈朝 ทรงลุ่มหลงมากกว่าทุกสิ่งแม้กระทั่งงานราชย์ จนเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียราชบัลลังก์ให้ราชวงศ์สุย 隋朝 ไปในที่สุด¹⁵ คนรุ่นหลังจึงขนานนามลำนำนี้นี้ว่าเป็นบทเพลงแห่งความหายนะ ต่อมาชื่อดอกไม้นี้ กลายเป็นอุปสรรคของการสิ้นชาติ

4.2.2 นายพล

วาทกรรมตอบโต้นายพลหรือแม่ทัพแตกต่างจากวาทกรรมตอบโต้จักรพรรดิเพราะกวี จะวิพากษ์นายพลโดยตรง แม้กระทั่งมีการระบุชื่อ หรือตำแหน่งที่เดียว บางครั้งยังพบว่า บางสิ่งบางอย่างไม่สามารถวิพากษ์จักรพรรดิได้ กวีก็เลยยมาวิพากษ์นายพลแทนเพื่อหวังให้เสียงตอบโต้มันดังไปสู่เบื้องบน

(1) หลิววาน 刘湾 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) ลำนำออกศึกชายแดน 出塞曲 (QTS196/002) วรรคที่ 9-12

ปีที่แล้วไปรบทางเหนือของซางกาน	去年桑干北
ปีนี้ไปรบทางทางตะวันออกของซางกาน	今年桑干东
การตายเป็นการพลีชีพของผู้ไปทำศึก	死是征人死
ความดีความชอบเป็นผลงานของนายพล	功是将军功

บทกวีนี้มีความหมาย 2 ระดับ ระดับแรกคือการเสียดสีพฤติกรรมที่นำละอายของชนชั้นปกครองซึ่งเอารัดเอาเปรียบทหารชั้นล่างที่พลีชีพเพื่อชาติ ระดับที่สองคือตีแผ่ความไม่ยุติธรรมของราชสำนักเรื่องการปูนบำเหน็จความดีความชอบ ในวรรคที่ 9 และ 10 ปีที่แล้วไปรบทางเหนือของซางกาน 去年桑干北 ปีนี้ไปรบทางทางตะวันออกของซางกาน 今年桑干东 แสดงถึงไฟสงครามที่ไม่มีที่ท่าว่าจะจบสิ้น แนวนรบได้ขยายออกเป็นวงกว้าง

วรรคที่ 11 และ 12 ทหารจำนวนมากต้องพลีชีพเพื่อชาติแต่นายพลทั้งหลายกลับได้เสพสุขได้เลื่อนยศไปตามๆกัน ทหารที่ออกรบล้วนเป็นทหารชั้นผู้น้อย ย่อมต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ถึงผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้ไปตายก็ต้องไป แต่ผู้สละชีพเพื่อชาติกลับต้องตาย

¹⁵ Huang Jinlin et al., eds., *Tangshizhongde diangu* 唐诗中的典故 (Guangzhou: Guangzhou Chubanshe, 2006) pp. 12-13.

เปล่าส่วนผู้บังคับบัญชาซึ่งได้แต่ออกคำสั่งอยู่ในค่ายทหารกลับได้ปูนบำเหน็จวยยศไปตามๆ กัน กวีประพันธ์ 2 วรรคหลังให้เป็นเสมือนหอกแหลมที่พุ่งเข้าสู่ชนชั้นปกครองโดยตรง เป็นการวิจารณ์ด้วยภาษาที่ตรงไปตรงมาผู้อ่านสามารถรับรู้ถึงความหมายที่กวีต้องการสื่อได้ชัดเจน

(2) เจาชง 曹松 (ค.ศ.848-ปีตายไม่ปรากฏ) ปีฉีไฮ่ 己亥岁 (QTS 717/015)

ทั้วราชอาณาจักรเข้าสู่สงคราม	泽国江山入战图
ประชาชนหาพิ้นปลาดด้วยความยากลำบาก	生民何计乐樵苏
ขอร้องอย่าคุยเฟื่องเรื่องปรับยศบรรดาศักดิ์	凭君莫话封侯事
หนึ่งขุนพลรบชนะหมื่นชีวิตกลายเป็นกระดูกแห้ง	一将功成万骨枯

บทกวีนี้กล่าวถึงสภาพบ้านเมืองภายหลังกบฏอานลู่ชาน 安史之乱 สงครามก่อนหน้านี้อยู่ที่มณฑลเหอเป่ย์ 河北 ต่อมาขยายอาณาเขตมายังแถบเมืองหลวง เมื่อมาถึงปลายราชวงศ์ถัง ก็เกิดกบฏชาวนาครั้งยิ่งใหญ่ขึ้นอีก ราชวงศ์ถังก้าวเข้าสู่การปราบปรามที่โหดร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์ ในวรรคที่ 1 และ 2 ทั้วราชอาณาจักรเข้าสู่สงคราม 泽国江山入战图 ประชาชนหาพิ้นปลาดด้วยความยากลำบาก 生民何计乐樵苏 กวีตีแผ่สภาพทุกข์ภัยที่เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่ง ข้าราชการหมากแพง ประชาชนทำมาหากินอย่างอัตคัดฝืดเคือง เดิมทีการหาพิ้นตัดหญ้า เป็นสิ่งที่ยากลำบาก แต่ภายหลังที่เกิดสงคราม จิตใจของประชาชนอยู่ภายใต้การพลัดพรากจากกัน อยู่ระหว่างความเป็นความตาย ถ้าสามารถมีชีวิตปรกติโดยได้หาพิ้นตัดหญ้า ก็ถือว่ามีความสุขแล้วแต่วันนี้ไม่อาจทำได้ การสงครามในอดีตใช้การนับจำนวนศีรษะที่ถูกตัดเป็นเครื่องบอกความสำเร็จ ก่อให้เกิดการเข่นฆ่าที่เลือดเย็น ประชาชนจำนวนมากถูกฆ่าเพื่อสังเวียไฟสงครามมาทุกยุคทุกสมัย จะเห็นว่าถึงแม้กวีไม่ได้กล่าวถึงสงครามโดยตรงแต่ผู้อ่านสามารถจินตนาการถึงสภาพสงครามที่เกิดขึ้นได้จากภาพที่กวีบรรยาย

วรรคที่ 3-4 ขอร้องอย่าคุยเฟื่องเรื่องปรับยศบรรดาศักดิ์ 凭君莫话封侯事 หนึ่งขุนพลรบชนะหมื่นชีวิตกลายเป็นกระดูกแห้ง 一将功成万骨枯 เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อปีฉีไฮ่ 己亥岁 มีการให้บำเหน็จบำนาญแก่กองทัพที่ปราบปรามกบฏได้ ขอเพียงแต่ฆ่าคนให้มากก็เพียงพอ เมื่อคนไต่ยีนต่างก็รู้สึกเดือดดาลจึงไม่แปลกอะไรที่เมื่อกวีไต่ยีนก็จะปิดตาโถมมือไม่ยอพักแล้วพูดว่าอย่ากล่าวถึงการเลื่อนยศศักดิ์เพราะการที่นายพลได้รับตำแหน่งขุนนางนั้นแลงมาโดยการเสียสละของพลทหาร กวีเสียดสีเหล่านายพลที่ลุ่มหลงมัวเมาในลาภยศ การทำศึกสงครามนำภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงมาสู่ประเทศชาติ ขุนพลที่รบชนะหมายถึงการสูญเสียไพร่

พลในสงครามมากมายมหาศาล จะมาพูดถึงการอวยยศอยู่ได้อย่างไรกัน วรรณคดีแสดงท่าทีของ กวีที่เกลียดชังสงครามและชนชั้นปกครองที่หลงมัวเมาในอำนาจอย่างตรงไปตรงมา

(3) ไปจิวอี้ 白居易 (ค.ศ.772/846) เฒ่าแขนหักแห่งชินเฟิง 新丰折臂翁 (QTS 426/009)

ที่อำเภอชินเฟิงมีผู้เฒ่าคนหนึ่งอายุ 88 ปีแล้ว 1	新丰老翁八十八
ผมเผ้าหวดเคราขนคิ้วล้วนขาวโพลนดั่งหิมะ	头鬓眉须皆似雪
ผู้เป็นโหลนพุงเขาเดินมาที่หน้าร้าน	玄孙扶向店前行
แขนขวาหักจนพิการ ได้แต่ใช้แขนซ้ายเกาะไหล่โหลน 4	左臂凭肩右臂折
ถามผู้เฒ่าแขนหักมากี่ปีแล้ว	问翁臂折来几年
และถามว่าเหตุไฉนแขนจึงหัก	兼问致折何因缘
ผู้เฒ่าตอบว่า ฉันเป็นคนอำเภอชินเฟิง	翁云贯属新丰县
เกิดในสมัยสันติสุขไร้สงคราม	生逢圣代无征战
ได้ยินแต่เสียงร้องเพลงและบรรเลงดนตรีจากอุปการกร 9	惯听梨园歌管声
ไม่รู้จักอาวุธสงครามทั้งหอกและธนู	不识旗枪与弓箭
ลูช่วงรัชศกเทียนเป่า ทางกษัตริย์ทหารขนาดใหญ่	无何天宝大征兵
ครัวเรือนใดมีผู้ชายอายุ 18 ปีขึ้นไปสามคนต้องถูกเกณฑ์หนึ่งคน	户有三丁点一丁
เกณฑ์ทหารได้แล้วจะผลักใส่ให้ไปที่ใดหรือ	点得驱将何处去
ก็ให้เดินทัพไกลหมื่นลี้ไปยังมณฑลหยุนหนานในเดือนห้าร้อนระอุ 14	五月万里云南行

บทกวีนี้ก็วิพากษ์เสียงของชายชราพิการแห่งเมืองชินเฟิงคนหนึ่ง ชินเฟิง 新丰 คือชื่อ เมืองปัจจุบันอยู่ในมณฑลซานซี ชายชราผู้นี้ประจักษ์เรื่องการเกณฑ์ทหารในยามศึก รวมถึง สภาพที่เลวร้ายของสงครามที่มณฑลหยุนหนาน อีกทั้งตำหนิเรื่องการปูนบำเหน็จให้ทหารที่ ออกไปรบชายแดน เพราะเห็นว่าเป็นการส่งเสริมให้ทหารกระหายสงคราม

ในวรรคที่ 1-4 กวีบรรยายฉากตอนได้พบกับชายชราพิการที่โหลนพุงมา เมื่อได้ถาม แล้วจึงทราบว่าเป็นชาวบ้านที่หนีการเกณฑ์ทหาร ในวรรคที่ 9 และ 10 ได้ยินแต่เสียงร้องเพลง และบรรเลงดนตรีจากอุปการกร 惯听梨园歌管声 ไม่รู้จักอาวุธสงครามทั้งหอกและธนู 不识旗枪与弓箭 สื่อให้เห็นว่าพวกเขาชาวบ้านเหล่านี้เป็นชาวบ้านอ่อนแอ ไม่มีความสามารถด้านการรบเลย แต่ต้องถูกเกณฑ์ไปศึกสงครามในดินแดนทุรกันดารที่มณฑลหยุนหนาน

เล่าลือกันว่า หยุนหนานมีแม่น้ำหลูเจียง 15
 โรคมาลาเรียระบาดในฤดูที่ดอกกำจัดโรยรา
 ท้าใหญ่ต้องเดินลุยน้ำที่ร้อนราวกับน้ำเดือด
 ลุยข้ามแม่น้ำทุกสิบคนต้องตายสองสามคน
 เสียร้องไห้ทั้งจากทิศใต้ทิศเหนือของหมู่บ้านช่างโศกเศร้าเหลือเกิน
 ลูกรำลาพ่อแม่ ผู้รำลาเมีย 20
 ผู้คนล้วนบอกเล่ากันว่า ทหารไปรบกับพวกฮวนทั้งครั้งก่อนและครั้งหลัง
 นับพันนับหมื่นคนไปแล้วไม่ได้คืนกลับมาสักคน
 ขณะนั้นฉันเป็นหนุ่มอายุ 24 ปี
 มีชื่ออยู่ในสารบรรณทหารเกณฑ์
 รอจนศึกตื่นก่อนคืนไม่กล้าให้คนอื่นรู้เห็น 25
 หลบ ๆ ซ่อน ๆ เอาหินก้อนโตทุบแขนตนเองหัก
 ไม่ว่านำวธนูหรือแบกธงล้วนใช้การไม่ได้
 ฉันจึงไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปออกรบที่หยุนหนาน
 กระดูกเหล็กเส้นเอ็นซ้ำมิใช่ไม่เจ็บปวด
 เพียงหวังสามารถรักษาชีวิตกลับบ้านเกิดเมืองนอนก็พอใจแล้ว 30
 แขนข้างนี้หักมาประมาณ 60 ปีแล้ว
 แม้เสียแขนไปข้างหนึ่งแต่รักษาชีวิตไว้ได้
 จนบัดนี้ยามค่ำคืนมีลมฝนอากาศหนาวเย็น
 แขนพิการจะรู้สึกเจ็บปวดรวดร้าวจนนอนไม่หลับตราบฟ้าแสง
 แม้เจ็บปวดจนนอนไม่หลับ ฉันก็ไม่รู้สึกเสียใจเลย 35
 ฉันดีใจไฉ่แก่อย่างฉันสามารถมีชีวิตอยู่รอดจนบัดนี้
 หาไม่ตอนนั้นคงตายที่ชายฝั่งแม่น้ำหลูเจียงไปแล้ว
 ร่างกายตายไปเหลือแต่วิญญาณโดดเดี่ยวและกระดูกไม่ได้กลบฝัง 38
 ได้แต่กลายเป็นผีที่เฝ้ามองหาบ้านเกิดเมืองนอนอยู่ ณ หยุนหนาน
 ร้องไห้โหยหวนอยู่เหนือสุสานหมื่นศพ 40

闻道云南有泸水
 椒花落时瘴烟起
 大军徒涉水如汤
 未过十人二三死
 村南村北哭声哀
 儿别爷娘夫别妻
 皆云前后征蛮者
 千万人行无一回
 是时翁年二十四
 兵部牒中有名字
 夜深不敢使人知
 偷将大石捶折臂
 张弓簸旗俱不堪
 从兹始免征云南
 骨碎筋伤非不苦
 且图拣退归乡土
 此臂折来六十年
 一肢虽废一身全
 至今风雨阴寒夜
 直到天明痛不眠
 痛不眠，终不悔
 且喜老身今独在
 不然当时泸水头
 身死魂孤骨不收
 应作云南望乡鬼
 万人冢上哭啾啾

ในวรรคที่ 15-18 เล่าลือกันว่า หยุนหนานมีแม่น้ำหลูเจียง 闻道云南有泸水 โรค
 มาลาเรียระบาดในฤดูที่ดอกกำจัดโรยรา 椒花落时瘴烟起 ท้าใหญ่ต้องเดินลุยน้ำที่ร้อนราวกับ
 น้ำเดือด 大军徒涉水如汤 ลุยข้ามแม่น้ำทุกสิบคนต้องตายสองสามคน 未过十人二三死 กวีให้
 ภาพของท้าใหญ่ต้องเดินทัพผ่านแม่น้ำในดินแดนที่ร้อนระอุ และเต็มไปด้วยไข้ป่า จึงไม่ใช่เรื่อง
 นำแปลกอะไรเลยที่ไม่มีผู้ใดเหลือรอดชีวิตกลับมา ด้วยเหตุนี้เขาจึงตัดสินใจหักข้อหินทุบแขน

ตนเองจนหักเพราะไม่ต้องการไปออกรบ แม้ต้องทนกับความเจ็บปวดอย่างทรมาณเมื่อฤดูหนาวมาถึงก็ยอม ชายชราผู้นี้ไม่เคยเสียใจกับการกระทำของตนแม้แต่น้อย เขากลับดีใจที่มีชีวิตเหลืออยู่ถึงจะอยู่ในสภาพที่พิกลพิการก็ตาม สะท้อนให้เห็นจิตใจที่เด็ดเดี่ยวของชายชราที่ไม่ต้องการให้จิตวิญญาณของตนเองดำเนินไปตามค่านิยมของสังคมที่เป็นไปเพื่อสนองความต้องการของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

บทกวีนี้สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของกวีเรื่องความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น กวีไม่ยอมตกเป็นเครื่องมือของกรอบจารีตดั้งเดิม ให้กรอบจารีตดั้งเดิมครอบงำความคิด กวีจึงมองโลกอย่างตรงไปตรงมาด้วยสายตาที่เที่ยงธรรมและตีแผ่สภาพที่มีดমনของสังคมในมุมมองต่าง ๆ อย่างมีศิลปะ เรื่องของชายชราคนนี้เป็นตัวอย่างของตัวเอกที่มีความขัดแย้งกับอุดมการณ์ทางการเมืองเรื่องความรักชาติอย่างเห็นได้ชัด ชายชราไม่ต้องการลาภยศสรรเสริญเพียงแต่ต้องการรักษาชีวิตของตนเองไว้ เพราะต้องการอยู่กับลูกหลานในบ้านปลายชีวิต ไม่ต้องการสร้างคุณูปการให้กับประเทศชาติ แต่ต้องกลายเป็นผีไร้ญาติเฝ้าสมรภูมิลอยอยู่เดี๋ยวเดียว ดังที่ปรากฏในวรรคที่ 38-40 ว่า ร่างกายตายไปเหลือแต่วิญญาณโดดเดี่ยวและกระดูกไม่ได้กลบฝัง 身死魂孤骨不收 ได้แต่กลายเป็นผีที่เฝ้ามองหาบ้านเกิดเมืองนอนอยู่ ณ หยุนหนาน 应作云南望乡鬼 ร้องไห้โหยหวนอยู่เหนือสุสานหมื่นศพ 万人冢上哭呦呦

ฟังคำพูดของผู้เฒ่าแล้วโปรดคิดไตร่ตรอง ⁴¹	老人言，君听取
ท่านไม่เคยได้ยินเรื่องของอัครเสนาบดีซึ่งจึ่ง สมัยรัชศกโคเวยี่ยนหรือ	君不闻开元宰相宋开府
ท่านไม่ป้อนบำเหน็จความดีความชอบแก่ทหารชายแดน	不赏边功防黠武
เพื่อป้องกันทหารคลังสงคราม	
ท่านไม่เคยได้ยินเรื่องของอัครเสนาบดีหยางกั๋วจิ่ง	又不闻天宝宰相杨国忠
สมัยรัชศกเทียนเป่าหรือ	
ท่านส่งเสริมให้ไปสร้างเกียรติคุณในสงครามชายแดน	欲求恩幸立边功
เพื่อหวังองค์จักรพรรดิทรงโปรดปราน	
แต่ยังไม่ทันสร้างเกียรติคุณกลับสร้างความไม่พอใจให้แก่ประชาชน	边功未立生人怨
ท่านไม่เชื่อหรือ ก็ลองถามเฒ่าแขนหักสิ ¹⁶	请问新丰折臂翁

¹⁶ สุภัทร ชัยวัฒน์พันธ์, ประวัติวรรณคดี, หน้า 197-200.

ในตอนท้ายกวีสรรเสริญอัศวินหาเสนาบดีซึ่งจิ้งที่ไม่ป้อนบำเหน็จให้ทหารชายแดน เพราะไม่ต้องการให้เกิดความโลภและกระหายสงคราม ซึ่งโคฝู่ 宋开府 ในวรรณคดี 42 หมายถึง ซ่งจิ้ง 宋璟 (ค.ศ. 663-737) อัศวินหาเสนาบดีของจักรพรรดิถังเสวียนจง ได้รับการยกย่องเชิดชู เป็นอัศวินหาเสนาบดีที่ซื่อสัตย์ เทียบธรรมผู้หนึ่งในประวัติศาสตร์จีน กวีใช้ตัวอย่างอัศวินหาเสนาบดีซึ่งจิ้งเพื่อบอกเป็นนัยว่าราชสำนักไม่ควรใช้บำเหน็จรางวัลเป็นเหยื่อล่อให้ผู้คนหิวกระหายอำนาจ ในขณะที่เดียวกันก็กล่าวถึงอัศวินหาเสนาบดีหยางกั๋วจง 杨国忠 ที่ป้อนบำเหน็จให้ทหารที่ไปออกรบเพื่อให้จักรพรรดิโปรดปราน หยางกั๋วจงเป็นอัศวินหาเสนาบดีอีกคนหนึ่งในสมัยจักรพรรดิถังเสวียนจง เป็นพี่ชายของพระสนมหยางกั๋วเพยได้ก่อกรรมทำเข็ญและกบฏที่รื้อรันทาเหรินราษฎร กวีตำหนิอัศวินหาเสนาบดีหยางกั๋วจงที่ต้องการประจบสอพลอจักรพรรดิ สร้างความเกลียดชังให้กับชาวบ้านอย่างมาก

(4) ตู้ฝู่ 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) หลังออกศึก 后出塞 (QTS 218/016) วรรณคดี 27-30

โบราณถือการป้องกันชายแดนเป็นสำคัญ 27	古人重守边
คนสมัยนี้ถือการเลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์เป็นสำคัญ	今人重高勋
ไหนจะรู้หรือว่าวีรชนคนเอกล้านคิดอย่างไร	岂知英雄主
ยาตราทัพเคลื่อนเรื่อยเรื่อยไปเป็นสายเมฆ 30	出师亘长云

ในวรรณคดี 27-30 ของบท หลังออกศึก 后出塞 นี้ กวีเสียดสีการแสวงหาลาภยศของเหล่าทหารทั้งหลายผ่านประโยค คนโบราณถือการป้องกันชายแดนเป็นสำคัญ 古人重守边 คนสมัยนี้ถือการเลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์เป็นสำคัญ 今人重高勋 สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ของกวีที่มุ่งทำงานเพื่อประเทศชาติหาไชยศศักดิ์ ในขณะที่เดียวกันก็สื่อให้คนรุ่นปัจจุบันควรดำเนินรอยตามวีรบุรุษผู้กล้าในอดีตที่ยอมสละชีพเพื่อชาติโดยไม่หวังลาภยศสรรเสริญใดๆ

4.2.3 ทหาร

วาทกรรมตอบโต้อำนาจรัฐของทหารคือ วาทกรรมที่แสดงความทุกข์ยากจากภัยสงครามที่บรรดาทหารได้รับ เช่น การพลัดพราก การบาดเจ็บพิการ และความตาย

(1) ตู้ฝู่ 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) เหม่อมมองฤดูใบไม้ผลิ 春望 (QTS 224/063)

บ้านเมืองพังพินาศภูเขา แม่น้ำ ยังคงอยู่	国破山河在
ต้นไม้ใบหญ้ายามฤดูใบไม้ผลิดูดกครึ้ม	城春草木深
ทอดอาลัยเห็นดอกไม้ต้องร่ำไห้	感时花溅泪
ยินเสียงนกยังทำให้โศกอาอาดูร	恨别鸟惊心
เพลิงสงครามลุกกลามถึงสามเดือน	烽火连三月
จดหมายจากบ้านประจวบของหมื่นซ่ง	家书抵万金
อนิจจาจะเกาผมขาวก็ยิ่งสั้น	白头搔更短
ไม่พอแม้จะเสียบปีนปักผม	浑欲不胜簪

บทกวีนี้เป็นบทที่มีชื่อเสียงของผู้สะท้อนให้เห็นความเลวร้ายของสงครามอย่างเห็นได้ชัด วรรคที่ 1-4 กวีสื่อให้เห็นกฎธรรมชาติที่ว่าวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นย่อมสูญสลายไปตามกาลเวลาจากเพลิงสงคราม แต่สิ่งที่ยังคงอยู่คือโลกธรรมชาติได้แก่ภูเขาและแม่น้ำ ในยามฤดูใบไม้ผลิที่ธรรมชาติรอบข้างสดใสกลับเป็นช่วงเวลาที่น่าเศร้าของกวี เพราะเห็นสภาพบ้านเมืองที่พังพินาศจากไฟสงคราม เป็นธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ที่ต้องพบกับความสูญเสียอันใหญ่หลวง แม้อยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันสดใสก็ยากจะมีความสุขได้ กวีใช้บุคลาธิษฐานในการกล่าวถึงความโศกเศร้าว่ามากถึงขนาดที่ดอกไม้ที่ขึ้นอยู่ริมทางก็ดูราวกับร่ำไห้ไปด้วย เสียงร้องของนกยังทำให้บรรยากาศดูวังเวงยิ่งขึ้นไปอีก วรรคที่ 5-8 กวีกล่าวถึงการพลัดพรากจากบ้านเกิดซึ่งเป็นผลจากการศึกสงครามที่ยาวนานถึง 3 เดือน ได้แต่เฝ้ารอคอยจดหมายทางบ้านส่งมา กวีสื่อให้เห็นความกังวลและเศร้าโศกจากผมที่ขาวโพลน แม้จะเกาก็ยิ่งร่วงหลุดเนื่องจากความชรภาพไม่พอแม้จะเสียบปีนปักผม

(2) หวางจื่อฮฺวาน 王之涣 (ค.ศ.688-742) เพลงเหลียงโจว 凉州词 (QTS 253/033)
วรรคที่ 1-4

หวงเหอไหลไกลจรดเมฆขาว	黄河远上白云间
เมืองโดดเดี่ยว ภูเขาสูงยิ่ง	一片孤城万仞山
ขลุ่ยพวกเซียงควรรหรือครวญเพลงหยางหลิว	羌笛何须怨杨柳
ลมขุนเทียนไม่พัดผ่านด่านยูวีเหมิน ¹⁷	春光不度玉门关

¹⁷ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชนิพนธ์แปล, *หยกใสร้ายคำ* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอักษรศาสตร์บัณฑิตรุ่นที่ 41 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 31.

บทกวีนี้มีเพียง 4 บรรทัดแต่ให้ความหมายที่ลึกซึ้งกินใจยิ่งนัก 2 บรรทัดแรกบรรยายแนวพรหมแดนที่ทอดเป็นแนวยาวตามแม่น้ำหวงเหอ เป็นความกลมกลืนระหว่างมิติของสถานที่กับภาพธรรมชาติของแม่น้ำหวงเหอจากปลายน้ำไปยังต้นน้ำ เป็นมุมมองจากใกล้มองไปไกล เห็นภาพของแม่น้ำหวงเหอที่มีคลื่นน้ำซัดสาดตาโถมอย่างอึกเขมรราวกับเส้นไหมที่คดเคี้ยววทวนจนถึงเมฆบนฟ้า ท่ามกลางเมฆขาวที่ลอยละล่องอยู่บนท้องฟ้า ทำให้ทัศนียภาพของแม่น้ำหวงเหอน่าประทับใจยิ่งนัก เป็นความสวยงามที่ทรงพลังอย่างยิ่ง ในวรรคที่ 2 กวีบรรยายภาพเมืองซึ่งตั้งอยู่โดดเดี่ยวท่ามกลางภูเขาสูงตระหง่านซึ่งเต็มไปด้วยอันตราย ในสมัยโบราณใช้เป็นปราการทางธรรมชาติในการป้องกันข้าศึกศัตรูที่เข้ามารุกรานได้เป็นอย่างดี เมื่อรวมความหมายของ 2 วรรคนี้เข้าด้วยกันจะเห็นทัศนียภาพของเมืองที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวท่ามกลางทุ่งโล่งอันกว้างใหญ่ไพศาล สะท้อนให้เห็นความสงบเงียบท่ามกลางธรรมชาติ แต่ในขณะที่เดียวกันก็สื่อให้เห็นถึงความอ้างว้างโดดเดี่ยว ไร้ผู้อยู่อาศัย

ในวรรคที่ 3 กล่าวถึง ขลุ่ยพวกเซียงฉวหรือครวญเพลงหยางหลิว 羌笛何须怨杨柳 ขลุ่ยเซียง ฉาง เป็นเครื่องดนตรีของชนเผ่าทางตะวันตกของจีน ครวญเพลงหยางหลิว 怨杨柳 หยางหลิว 杨柳 หมายถึงต้นหลิวพันธุ์ต่าง ๆ เพลงหยางหลิวมาจากเพลง“เด็ดกิ่งหลิว 折杨柳”¹⁸ ซึ่งเป็นเพลงที่ชาวจีนใช้อำลาเวลาจะจากกัน คำว่า “หลิว 柳” เป็นคำที่มีเสียงพยัญชนะและเสียงสระเหมือนกับคำว่า “หลิว 留” ของคำว่า “หลิวเสียน 留恋” ซึ่งแปลว่า อาลัยอาวรณ์ มีเยื่อใย ในประเพณีจีนโบราณนั้น กิ่งหลิวจะมีความสัมพันธ์กับการลาจากและความอาลัยอาวรณ์ ประเพณีการเด็ดกิ่งหลิวเป็นของขวัญที่มอบให้ก่อนจะจากกันนั้นเป็นประเพณีที่ได้รับความนิยมมากในยุคถัง ดังนั้นเมื่อได้เห็นต้นหยางหลิว ก็มักทำให้เกิดความรู้สึกทุกข์เพราะการจากลา และยังได้ยินเสียงขลุ่ยบรรเลงเพลงนี้ก็ยิ่งทำให้สัมผัสได้กับความทุกข์ที่ตนต้องจากลา กวีสื่ออารมณ์ของการลาจากโดยใช้น้ำเสียงย้อนถามด้วยความไม่พอใจว่าขลุ่ยเซียงต้องบรรเลงเพลงเด็ดกิ่งหลิวด้วยแล้ว เพราะความรู้สึกที่พลัดพรากจากคนที่ตนรักก็เศร้าระทมทุกข์พออยู่แล้ว ยิ่งได้ยินเพลงเด็ดกิ่งหลิวยิ่งทำให้ความเศร้าโศกทับทวีมากขึ้นไปอีก ในวรรคสุดท้ายกวีกล่าวถึงความหนาวเหน็บนอกด่านยูวีเหมิน โดยบรรยายว่านอกด่านยูวีเหมินนั้น ลมซุนเทีย่นหรือลมฤดูใบไม้ผลิหาได้พัดไปถึงไม่ วรรคนี้นอกจากจะกล่าวถึงความหนาวเหน็บที่ชายแดนแล้ว ลมฤดูใบไม้ผลิยังแฝงความหมายของพระกรุณาธิคุณขององค์จักรพรรดิที่คงจะไปไม่ถึงเหล่าทหารนอกด่าน เป็นการเสียดสีการปฏิบัติของผู้ปกครองที่ไม่เท่าเทียมกันในทางอ้อมด้วย

(1) หวางเหวย 王维 (ค.ศ.701-761) เพลงเมืองเว่ย 渭城曲 (QTS 027/124)

¹⁸ Lin Geng, *Tangshi zonglun 唐诗纵论* (Beijing: Qinghua Daxue Chubanshe, 2006), p. 148.

ฝนเมืองเว่ยยามเช้าฝุ่นเป็ยกขึ้น	渭城朝雨浥轻尘
ที่พักแรม ต้นหลิวสีสนใหม่เขียวขจี	客舍青青杨柳春
ขอเชิญท่านดื่มสุราให้หมดอีกสักถ้วย	劝君更尽一杯酒
ออกจากด่านหยางกวานไปทางตะวันตกไร้ผู้คุ้นเคย ¹⁹	西出阳关无故人

บทกวีนี้หวางเหวยประพันธ์ขึ้นในโอกาสส่งมิตรไปราชการที่อานซี ซึ่งเป็นชุมชนบนเส้นทางแพรไหม เว่ย 渭 เป็นชื่อเมืองในมณฑลส่านซี ด่านหยางกวานอยู่ทางด้านตะวันตกของเมืองเว่ย มีความสำคัญเช่นเดียวกับด่านยูี่เหมิน ด่านหยางกวานที่กวีกล่าวถึงอยู่ติดกับดินแดนอนารยชนเผ่าหุยเหอ 回纥 ซึ่งมักเกิดความขัดแย้งตรงพรมแดนกับราชวงศ์ถังอยู่เป็นประจำ บริเวณนี้เป็นเขตทะเลทรายเว้งว่าง มีผู้คนอาศัยอยู่เบาบาง ล้วนไม่เคยรู้จักกันมาก่อน กวีใช้น้ำเสียงแสดงความเป็นห่วงมิตรที่ต้องไปใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นของอนารยชน ปราศจากความสุขสบาย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นห่วงชะตากรรมของมิตรที่ต้องจากไปแดนไกล เพราะในประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยโบราณมา มีหลักฐานบันทึกมากมายเกี่ยวกับผู้ไปรับราชการที่พรมแดน ไม่มีโอกาสได้กลับมา บ้างก็ป่วยเสียชีวิตอยู่กลางทาง บ้างก็ถูกจับเป็นเชลย บ้างก็หายสาบสูญไร้ร่องรอย ความรู้สึกของกวี ณ ขณะนี้คือความห่วงหาอาวรณ์และความกังวลเพราะไม่รู้ว่าจะมีโอกาสได้พบหน้ากันอีกหรือไม่ กวีบทนี้แม้จะไม่ได้กล่าวถึงการไปเป็นทหารนอกด่านหยางกวาน แต่การใช้ชื่อสถานที่คือ ด่านหยางกวาน ซึ่งเป็นด่านที่จะออกไปสู่พรมแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือสะท้อนให้เห็นว่ามิตรของกวีไปทำหน้าที่ด้านการทหารที่ด่านหยางกวาน

(4) หลี่ไป 李白 (ค.ศ.701-762) คิดถึงน้องชายในราตรีข้างขึ้น 月夜忆舍弟 (QTS 225/049)

เสียงกลองบอกโหม่งยามจากค่ายทหารชายแดน	戍鼓断人行
ทำให้ผู้คนหยุดสัญจรไปมายามค่ำคืน	
ณ ชายแดนในฤดูใบไม้ร่วงฉันได้ยินแต่เสียงร้องห่านป่า	秋边一雁声
นับตั้งแต่คืนนี้เป็นต้นไม้น้ำค้างจะกลายเป็นสีขาว	露从今夜白
แต่ถึงอย่างไรดวงจันทร์ที่บ้านเกิดเมืองนอนสว่างสุกใสที่สุด	月是故乡明
มีน้องชายก็แตกฉานซ่านเซ็นไปคนละทิศละทาง	有弟皆分散
ไม่มีบ้านให้ติดต่อสอบถามความเป็นตายร้ายดีได้	无家问死生
ส่งจดหมายไปไม่เคยถึงมือผู้รับเลย	寄书长不达
ไอ้ เมื่อไรสงครามจะยุติเสียที ²⁰	况乃未休兵

¹⁹ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชนิพนธ์แปล, *หยกใสรายคำ*, หน้า 35.

²⁰ สุภัทร ชัยวัฒน์พันธ์, *ประวัติศาสตร์คดี*, หน้า 192.

บทกวีนี้เริ่มต้นด้วยเสียงกลองบอกโมงยามจากค่ายทหารชายแดน ผู้คนในละแวกนั้น ถึงกับหยุดสัญจรไปมา กวีให้ภาพของผู้คนที่สัญจรไปมาต้องหยุดชะงักเพราะเสียงกลองเคาะบอกเวลาของทหาร แสดงให้เห็นสภาพที่ตึงเครียดบริเวณชายแดน ชาวบ้านต้องคอยระวังสงครามที่พร้อมจะเกิดขึ้นทุกเมื่อ ต้องคอยตั้งใจฟังว่าเป็นเสียงกลองที่เคาะบอกเวลาหรือเสียงกลองสัญญาณบอกสงคราม เป็นสภาพจิตใจที่หวาดผวายุ่งตลอดเวลา เวลาที่กวีประพันธ์บทกวีนี้เป็นช่วงปลายฤดูใบไม้ผลิที่ใกล้จะเข้าฤดูหนาวดังที่กวีได้กล่าวไว้ในวรรคที่ 4 ว่า นับตั้งแต่คีนนี้เป็นต้นไปน้ำค้างจะกลายเป็นสีขาว ซึ่งหมายถึงชีวิตที่ยากลำบากกำลังจะเยื้องกรายเข้ามาในไม่ช้า ในวรรคที่ 5 แต่ถึงอย่างไรดวงจันทร์ที่บ้านเกิดเมืองนอนสว่างสุกใสที่สุด 月是故乡明 กวีแสดงให้เห็นความแปลกแยกระหว่างกายกับสถานที่ซึ่งเกิดจากความอาลัยอาวรณ์บ้านเกิด

สี่วรรคสุดท้ายกวีวิพากษ์วิจารณ์การทำสงครามของเหล่าทหารที่ชายแดนอย่างตรงไปตรงมา สงครามเป็นผลให้ต้องพลัดจากน้องชาย ไม่รู้เป็นตายร้ายดีอย่างไร กวีกล่าวถึงการติดต่อสื่อสารที่ยากลำบากในช่วงสงครามเพราะไม่สามารถติดต่อกับญาติพี่น้องได้ ในตอนท้ายกวีใช้น้ำเสียงของความซิงซังกล่าวถึงสงครามที่ไม่มีที่ท่าว่าจะจบสิ้น

บทกวีนี้สะท้อนผลพวงของสงครามผ่านกวีและญาติพี่น้องของกวีเอง แต่ในขณะที่เดียวกันกวีใช้กลวิธีกล่าวถึงเรื่องใกล้ตัวเพื่อเชื่อมโยงกับสิ่งอยู่ใกล้ตัวว่าสงครามทำให้บ้านแตกสาแหรกขาดผู้คนไม่ได้พบหน้ากัน

(5) จางจี 张籍 (ค.ศ.766?-830?) คิดถึงเพื่อนหายไปในสงครามทิเบต 没蕃故人 (QTS 384/111)

ปีก่อนเข้าประจำการหลายเดือน	前年伐月支
ภายในเมืองทหารไม่เต็มกองพล	城上没全师
ขาดข่าวคราวทั้งฝ่ายพานและอัน	蕃汉断消息
จากกันพานมิรู้เป็นตายร้ายดี	死生长别离
ไม่มีใครมาเก็บกระโจมชำรุดทรุดโทรม	无人收废帐
ม้าผ่านศึกกลับมายังจำธงขาดชำรุด	归马识残旗
จะทำการเช่นไวก้สงสัยท่านยังมีชีวิตอยู่	欲祭疑君在
จะร้องให้อาลัยไปทั่วเมืองเตี๋ยวันี้ฤา	天涯哭此时

บทกวีให้ความหมายลึกซึ้งกินใจ กล่าวถึงการพลัดพรากจากเพื่อนที่ไปออกศึกสงคราม กวีสื่อให้เห็นว่าชายหนุ่มในเมืองถูกเกณฑ์ไปรบ ภายในเมืองมีทหารไม่เต็มกองพลสะท้อนให้เห็นว่าทหารหลายคนเสียชีวิตระหว่างสงคราม ในขณะที่บางส่วนก็ยังไม่ทราบข่าวคราวว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร เป็นสภาพจิตใจที่ยากจะบรรยายเพราะไม่แน่ใจว่าเพื่อนที่ไปออกศึกเสียชีวิตแล้วหรือยังจะได้ทำพิธีเช่นไหว้ ตัวอย่างเช่นนี้มิให้พบเห็นอยู่เป็นจำนวนมากในสภาพที่บ้านเมืองเกิดศึกสงคราม ความพลัดพรากเป็นสิ่งที่ยากจะเลี่ยงได้ กวีตีแผ่ความโหดร้ายของสงครามผ่านบทกวี สงครามทำให้อาณานิคมมิตรสหายที่รอคอยอยู่เบื้องหลังกระวนกระวายร้อนใจยากจะทำให้จิตใจสงบลงได้หากยังไม่ทราบข่าวผู้ที่ไปออกศึกแดนไกล

(6) หลิวฉางชิ่ง 刘长卿 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-ค.ศ.790?) บทกวีด้วยทหารเหนื่อยล้า
疲兵篇 (QTS 151/073) วรรคที่ 3-6 และวรรคที่ 13-16

ทหารสามเหล่าทัพเหนื่อยล้ามาหมดแรง 3
ร้อยศึกทหารแตกพ่ายยังไม่พุดถึงคุณูปการ
ตั้งค่ายกว้างสุดตาอยู่ภาคเหนือชายแดน
จดหมายด่วนส่งมาติดติดกันไม่ขาดสาย 6

三军疲马力已尽
百战残兵功未论
阵云泱泱屯塞北
羽书纷纷来不息

บทกวีนี้บรรยายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามไว้ถึง 4 เรื่องด้วยกัน

วรรคที่ 3 กล่าวถึง ทหารสามเหล่าทัพเหนื่อยล้ามาหมดแรง 三军疲马力已尽 ทหารสามเหล่าทัพหมายถึง กองทหารราบ 陆 กองทหารรถศึก 车 และกองทหารม้า 骑 กวีสะท้อนให้เห็นชาวบ้านที่ต้องถูกเกณฑ์มาออกรบจำนวนมากในการศึกครั้งนี้ ทหารแต่ละคนต่างเหนื่อยล้าจากการกรำศึกอันยาวนาน

วรรคที่ 4 ร้อยศึกทหารแตกพ่ายยังไม่พุดถึงคุณูปการ 百战残兵功未论 กวีกล่าวถึงความพ่ายแพ้ของสงครามหลายต่อหลายครั้ง กวีใช้คำว่า ยังไม่พุดถึงคุณูปการ 功未论 เพื่อสื่อให้เห็นว่าขนาดการศึกยังไม่จบสิ้นยังเสียไพร่พลมากขนาดนี้ นับเป็นการเสียสละที่สูญเปล่าโดยแท้ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดเลย ในขณะที่เดียวกันก็มองได้อีกแง่มุมว่า หากชนะสงครามแล้วจะได้อะไร ผู้คนล้มตายจำนวนมาก ทหารที่เสียสละต้องตายเปล่าเพราะลาภผลทั้งหลายก็ไม่ได้ตกถึงพวกเขาแต่เป็นของเหล่านายพล

วรรคที่ 5 กล่าวถึง การตั้งค่ายกว้างสุดตาอยู่ภาคเหนือชายแดน 阵云洪漭屯塞北 กวีไม่ได้กล่าวรายละเอียดของสภาพชีวิตในค่ายทหาร แต่จากสถานที่ทางภูมิศาสตร์จะเห็นว่า ทางตอนเหนือของชายแดนมีความทุรกันดารมาก และยิ่งเหนือขึ้นไปเท่าไรก็จะยิ่งหนาวเหน็บ มากเท่านั้น ผู้อ่านสามารถรับรู้ความยากลำบากของเหล่าทหารชั้นผู้น้อยได้จากประโยคนี้

วรรคที่ 6 กวียังคงใช้ภาพพจน์จดหมายจากแดนไกลสื่อให้เห็นถึงการพลัดพรากจาก ญาติพี่น้องที่มาติดต่อกันไม่ขาดสาย

กวีบทนี้ได้วิพากษ์วิจารณ์ทั้งเรื่องการเกณฑ์ทหาร การออกรบที่ชายแดน ความทุกข์ยากของเหล่าทหาร และการพลัดพรากจากญาติพี่น้องซึ่งล้วนเป็นผลเสียของสงครามทั้งสิ้น ไม่มีประโยคใดเลยที่กวีไม่วิพากษ์วิจารณ์การเกณฑ์ทหารไปรบที่ชายแดน กวีมองว่าการเกณฑ์ทหารไปรบคือความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงเพราะสิ่งนี้นำมาซึ่งความตายและการพลัดพรากซึ่งยากจะหลีกเลี่ยงได้

ปลิวว่อนหมื่นลีเปลาเปลี่ยนคนเดียว 13
ออกทัพจับศึกสิบปีจนหมดมีแต่ฝุ่น
เต็มใจกู้ชาติยังไม่ได้รางวัลแม้แต่น้อย
มีกี่คนได้กลับบ้านยามผมขาว 16

万里飘飘空此身
十年征战老胡尘
赤心报国无片赏
白首还家有几

วรรคที่ 13-16 นี้กวียังคงรักษาขนบในการแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้ที่ยากลำบากท่ามกลางสงคราม ผู้รับเคราะห์กรรมจากสงครามโดยตรงหาใช่ใครอื่นแต่เป็นเหล่าทหารกล้าที่ถูกเกณฑ์ไปรบนั่นเอง กวีแสดงให้เห็นความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยวของทหารท่ามกลางสมรภูมิตหารเหล่านี้ในยามปรกติเขาก็คือชาวบ้านธรรมดาที่ทำหน้าที่ตามขนบธรรมเนียมโบราณของขงจื้อคือ เป็นลูกและเป็นสามีที่ดี สงครามได้ทำลายพันธกิจนี้ลงอย่างสิ้นเชิง พ่อแม่ถูกทิ้งให้อยู่บ้านตามลำพัง ภรรยาถูกทิ้งให้อยู่เดียวตาย ตนเองต้องมารบทัพจับศึกในดินแดนต่างถิ่น ช่างเป็นอารมณ์ที่ว่าเหวี่ยงนั้ก กวีให้ภาพของทหารที่รบตั้งแต่หนุ่มจนแก่ จนหมดเปลี่ยนเป็นสีขาวแต่กระนั้นเขาก็เต็มใจที่จะเสียสละเพื่อชาติแม้จะไม่ได้รางวัลแม้แต่น้อย ในตอนท้ายกล่าวถึงชะตากรรมของเหล่าทหารที่ต้องพลีชีพกลางสมรภูมิตหาร กวีใช้คำถามว่า มีกี่คน 有几人 เพื่อสื่อให้เห็นความหมายในสองระดับ ระดับแรกกวีเล่าเรื่องราวผ่านทหารผู้หนึ่งที่ตัดพ้อว่า ทหารที่มาออกรบตั้งแต่หนุ่มจนแก่จะมีสักกี่คนที่จะได้กลับบ้านไปพบหน้าญาติพี่น้อง อีกระดับหนึ่งคือกวีอาศัยเสียงของทหารในบทกวีวิพากษ์การทำสงคราม ตั้งคำถามถึงชนชั้นปกครองเกี่ยวกับการ

ทำสงครามว่าท้ายที่สุดแล้วได้อะไร มีทหารกี่คนได้กลับบ้าน ซึ่งแน่นอนว่าคงเหลืออยู่ไม่กี่คน คำถามนี้เป็นคำถามเตือนสติซึ่งผู้ปกครองต้องคิดทุกยุคทุกสมัย

(7) หลูหลุน 卢纶 (ค.ศ.737?-799?) พบทหารปลดประจำการบาดเจ็บ 逢病军人 (QTS 277/033)

เดินทางไกลบาดเจ็บพักไม่มีอาหาร	行多有病住无粮
หมื่นลี้กลับบ้านยังไม่ถึงบ้าน	万里还乡未到乡
จอผมเป็นกระเซิงร้องคร่ำครวญที่เมืองเก่า	蓬鬓哀吟古城下
สุดที่จะทนลมหนาวแทรกผ่านบาดแผลที่เกิดจากของมีคม	不堪秋气入金疮

หลูหลุนเขียนถึงทหารที่ถูกปลดประจำการเพราะบาดเจ็บ ขณะกำลังเดินทางกลับบ้านเกิดของตน การเดินทางไกลทำให้เขาเหน็ดเหนื่อยมาก และยังมีอาการเจ็บป่วย ยิ่งทำให้การเดินทางที่เร่งรีบเป็นไปได้ยาก ต้องหยุดพัก แต่การใช้ชีวิตไม่ได้ง่ายเลยเมื่อต้องปลดประจำการ เพราะถูกตัดเบี้ยเลี้ยง เมื่อไม่มีอาหาร ทำให้การเดินทางกลับยังบ้านเกิดเมืองนอนนั้นล่าช้าลง วรรคที่ 1 เริ่มด้วยสามสิ่งซึ่งทนได้ยากคือ เดินทางไกล 行多 เจ็บป่วย有病 พักไม่มีอาหาร 住无粮 วรรคที่ 2 หมื่นลี้กลับบ้านยังไม่ถึงบ้าน หมื่นลี้กลับบ้าน เป็นความหวังของทหารป่วยทุกคน ที่จะได้มาตายที่บ้านเกิด แม้ว่าจะเดินทางมาไกล แต่บ้านเกิดก็ยังห่างไกลเหลือเกิน แม้แต่ความหวังที่น่าสงสารที่จะได้ตายที่บ้านเกิด ก็เกรงว่ายากที่จะเป็นจริงได้

วรรคที่ 3 กล่าวถึงสภาพที่ได้รับความทุกข์ทรมานของทหาร จอผมเป็นกระเซิง 蓬鬓 คร่ำครวญ 哀吟 ล้วนมีสาเหตุมาจากอาการเจ็บป่วยและและความหิวโหย โดยเฉพาะอาการบาดเจ็บที่เกิดจากของมีคม เมื่อต้องประสบกับอากาศเย็นในฤดูใบไม้ร่วง ทำให้อาการเจ็บปวดกลับมาอีกครั้ง นอกจากนี้ก็ให้ภาพของเสื้อผ้าที่ชำรุด ไม่สามารถป้องกันความหนาวได้ จนเกิดคำว่า ทนไม่ได้ในวรรคที่ 4 หนึ่งสิ่งที่กวีไม่กล่าวโดยตรง แต่ 3วรรคแรกทำให้ผู้อ่านรู้ถึงความทุกข์และความสิ้นหวังของทหาร ซึ่งสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวที่สุดของทหารปลดประจำการเพราะบาดเจ็บคือ การเสียชีวิตระหว่างการเดินทาง นอกจากนี้การหยุดพักอยู่ที่เมืองเก่า คำว่า “เมืองเก่า” ทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยววังเวง ก่อให้เกิดภาพ ทหารป่วยที่หิว หนาวเหนื่อย และบาดเจ็บ

(8) ฉินเชิน 岑参 (ค.ศ.715-770) พบทูตเข้าเมืองหลวง 逢入京使 (QTS 201/062)

มองบ้านเกิดทางทิศตะวันออกไกลแสนไกล	故园东望路漫漫
สองแขนเสื้อซบน้ำตาไม่เคยแห้ง	双袖龙钟泪不干
พบกันบนหลังม้าไร้กระดาษขาดพู่กัน	马上相逢无纸笔
ฟังพาท่านช่วยส่งข่าวถึงทางบ้านว่าเป็นสุข	凭君传语报平安

ในปีที่ 8 ของรัชศกเทียนเป่า สมัยจักรพรรดิถังไท่จง กวีเงินเชินบอกลาครอบครัวที่ฉางอาน แล้วเดินทางไกลไปยังดินแดนตะวันตก หลังจากออกจากฉางอานมาเป็นเวลาหลายวัน มองกลับไปเห็นเพียงถนนอันทอดยาว ฝุ่นละอองตกลงบอบอวลทั่วฟ้า ให้ความรู้สึกที่อาลัยอาวรณ์ ยิ่งนัก วรรคที่ 2 สองแขนเสื้อซบน้ำตาไม่เคยแห้ง กวีใช้คำพิพจน์ (hyperbole) คือการใช้คำพูดเกินจริงเพื่อเป็นการเน้นถึงความรู้สึกเศร้าโศกเพราะเป็นการจากที่ไม่รู้ว่าจะได้พบกันอีกหรือไม่ ระหว่างทางบังเอิญพบคนรู้จักกำลังเดินทางกลับเมืองหลวง จึงอยากฝากจดหมายไปให้ครอบครัว วรรคที่ 3 และ 4 บรรยายให้เห็นสภาพที่รีบร้อนของคนเดินทาง เมื่อขี่ม้ามาพบกัน ไม่มีกระดาษไม่มีพู่กัน ดังนั้นจึงเขียนจดหมายไม่ได้ จึงขอให้คนรู้จักทำหน้าที่ได้ช่วยนำข่าวคราวของเขาส่งผ่านด้วยวาจาจากกลับไปบอกคนที่บ้านด้วยว่ายังปลอดภัยดี

(9) จ้าวกู่ 赵嘏 (ค.ศ.806-852?) กลับถึงบ้าน 到家 (QTS 550/005)

หนูน้อยเกาะเสื้อถามไถ่	童稚苦相问
ทำไมจึงกลับบ้านมาช้าอย่างนี้	归来何太迟
ไปแข่งชิงวันเวลากับใครหรือ	共谁争岁月
ชนะมาจนผมสองข้างขาวโพลน	赢得鬓边丝

บทนี้กวีวิพากษ์ปัญหาของสังคมผ่านเด็กน้อย เป็นอีกบทที่เด็กมีบทบาทในกวีนิพนธ์สมัยราชวงศ์ถังซึ่งต่างจากกวีนิพนธ์ในสมัยอื่นๆที่มักใช้ตัวละครผู้ใหญ่ กวีแสดงถึงความไร้เดียงสาของเด็กน้อยที่ยืนเกาะเสื้อทหาเร เด็กกรบร้าถามว่าไปแข่งขันกับวันเวลามาหรือแสดงว่าเด็กไม่คุ้นเคยกับชายที่อยู่ตรงหน้าจึงถามไถ่ไปตามประสาเด็ก ชายผู้นั้นตอบว่าชนะการศึกมา ผมสองข้างจึงขาวโพลน กวีบทนี้แม้มีเพียง 4 วรรคแต่ให้ความหมายที่ลึกซึ้งแล้วแต่ผู้อ่านจะตีความ ความหมายของกวีบทนี้อาจตีความได้หลายระดับ

ระดับแรก การพลัดพรากจากบ้านเกิด ชายหนุ่มผู้นี้คงพลัดพรากจากบ้านเกิดเพื่อไปรบในสงครามตั้งแต่เด็กคนนี้ยังไม่เกิด พอปลดประจำการจึงได้กลับบ้านเกิดเป็นครั้งแรก

ระดับที่ 2 สงครามเป็นตัวการทำลายความหนุ่มแน่นของผู้คน ชายคนนี้ถูกเกณฑ์ไปรบ ตั้งแต่้วยหนุ่มแน่นจนแก่เฒ่า ทางกรเห็นว่อายุมากแล้วจึงให้ปลดประจำการกลับมาอยู่บ้าน

ระดับที่ 3 สงครามทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกของคนในครอบครัว กวีใช้คำว่า หนูน้อย 童 ไม้ได้ระบุว่าเด็กคนนี้เป็นใคร มีความสัมพันธ์อะไรกับชายคนนี้ เด็กคนนี้อาจเป็นลูกหลานของชายคนนี้ก็ได้อ แต่เขาถูกเกณฑ์ไปรบนานมาก จนกระทั่งคนในครอบครัวจำไม่ได้แล้วเหมือนกับเป็นคนแปลกหน้า

จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นความหมายระดับใดก็ตาม ล้วนตีแผ่ผลเสียของการไปรบที่ชายแดนทั้งสิ้น กวีบรรยายได้อย่างมีศิลปะผสมผสานความรู้สึกของกวีผ่านเด็กน้อยและชายชรา ผสมขาวได้อย่างกลมกลืน

(10) ตู้ฝู่ 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) ได้ข่าวกองทัพหลวงยึดได้มณฑลเหอหนานเหอเป่ย์ 闻官军收河南河北 (QTS 227/042)

ณ เจี้ยนไห่ว ได้ข่าวด่วนว่ายึดได้เมืองจีเป่ย์
แรกได้ยินข่าวชื่นใจจนน้ำตาอาบชุ่มเสื้อ
หวนนึกถึงคู่ชีวิตและบุตรไหนฤทมองเศร้า
เปรมปรีดิ์ขมิขมันเร่งประพันธ์กาพย์กลอน
ผมขาวเฒ่าชราไหนเล่ายังเปล่งเพลงคะนองเหล่า
วสันตฤดูเคียงคู่คินบ้านเกิด
จากหุบเขาป่าเสี้ยล่องผ่านหุบเขาอูเสี้ย7
แล้วมาเมืองเซียงหยางมุ่งไปสู่อู่หยาง8

劍外忽传收蓟北
初闻涕泪满衣裳
却看妻子愁何在
漫卷诗书喜欲狂
白日放歌须纵酒
青春作伴好还乡
即从巴峡穿巫峡
便下襄阳向洛阳

ในวรรค 1-2 “ณ เจี้ยนไห่ว ได้ข่าวด่วนว่ายึดได้เมืองจีเป่ย์ 劍外忽传收蓟北 แรกได้ยินข่าวชื่นใจจนน้ำตาอาบชุ่มเสื้อ 初闻涕泪满衣裳” แสดงให้เห็นถึงความรวดเร็วของข่าวชัยชนะที่สามารถทราบกบฏได้ เจี้ยนไห่ว 劍外 คืออำเภอหนึ่งในมณฑลเสฉวนเป็นบริเวณที่กวีพักอยู่ ส่วนจีเป่ย์ 蓟北 ก็คือที่มั่นของพวกกบฏอานลู่ชานในสมัยราชวงศ์ถัง บทกวีนี้สะท้อนให้เห็นชีวิตของกวีที่ระหกระเหินอยู่เจี้ยนไห่วนานหลายปี มีชีวิตอยู่อย่างลำบากยากเข็น อยากกลับบ้านเกิดแต่ทำไม่ได้ เพราะว่าบ้านเกิดที่จีเป่ย์ยังไม่ได้ยึดคืนกลับมาจากพวกกบฏ แต่วันนี้ได้ยินข่าวด่วนจากทางการว่ายึดเมืองจีเป่ย์ได้แล้ว ข่าวนี้เหมือนฝนที่ตกท่ามกลางทะเลทรายที่กันดารมานานหลายปี ทำให้ความรู้สึกที่อัดอั้นอยู่ภายในของกวีปะทุออกมา ถึงกลับหลังน้ำตา

จนชุ่มแซนเสื่อ แสดงให้เห็นคลื่นความรู้สึกที่เกิดขึ้นในช่วงพริบตา กวีนี้ก็ย้อนกลับไปถึงความยากลำบากที่ต้องประสบมาหลายปี อดไม่ได้ที่จะรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ หุบเขาปาเสี๋ย 巴峡 และหุบเขาอูเสี๋ย 巫峡 ในวรรณคดี 7 มีทางน้ำสัญจรไปมาหาสู่กันได้ หุบเขาปาเสี๋ยอยู่ในมณฑลเสฉวน หุบเขาอูเสี๋ยอยู่ในมณฑลเหอเป่ย์ ในวรรณคดีสุดท้ายเซียงหยาง 襄阳 อยู่ในมณฑลเหอเป่ย์ และลั่วหยาง 洛阳 อยู่ในมณฑลเหอหนาน ในที่นี้เมื่อทราบข่าวว่าสงครามสิ้นสุดลง กวีก็จินตนาการถึงเส้นทางกลับบ้านว่าจะล่องเรือผ่านหุบเขาอูเสี๋ยผ่านเมืองเซียงหยางขึ้นไปทางเหนือก็จะถึงบ้านเกิดที่เมืองลั่วหยาง

4.2.4 ชาวบ้าน

วาทกรรมตอบโต้อำนาจที่กวีประกอบสร้างขึ้นเพื่อชนชั้นสามัญชน เป็นวาทกรรมที่แสดงความทุกข์ยากจากภัยสงครามที่มีใช้เพียงแต่คนที่เป็นทหารได้รับเท่านั้น แต่รวมไปถึงคนชรา สตรี และเด็ก

(1) ตู้ฝู 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) ไร้ครอบครัวรำลา 无家别 (QTS 217/036)

ภายหลังเหตุการณ์กบฏช่วงรัชศกเทียนเป่าสภาพบ้านเมืองซบเซาว่างเวง1	寂寞天宝后
เรือนสวนไรร้านบ้านช่องห้องหับมีแต่วัชพืชขึ้นรกรงรัง	园庐但蒿藜
หมู่บ้านของฉันเดิมมีร้อยกว่าครอบครัว	我里百余家
บัดนี้พากันหนีภัยจลาจลแตกกระสานซ่านเซ็นไปคนละทิศละทาง 4	世乱各东西
คนมีชีวิตอยู่ก็ไม่มีข่าวคราวร้ายดีอย่างไร 5	存者无消息
คนที่ตายไปแล้วก็กลายเป็นธุลีดิน	死者为尘泥

รัชศกเทียนเป่าในบทกวีอยู่ในช่วงปีที่ 15 สมัยจักรพรรดิถัง เสวียนจง 唐玄宗 เป็นช่วงที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะสงครามกับชนเผ่าที่มารุกรานจีนได้แก่พวกชนเผ่าตูปั๋ว 吐蕃 และชนเผ่าซีตัน 契丹 บริเวณอ่าวชิงไห่ซึ่งเป็นระยะเวลายาวนานหลายปี

บทกวีนี้ผู้บรรยายไม่ใช่ผู้ประพันธ์ แต่เป็นตัวเอกในบทกวีซึ่งเป็นชายโสดที่ถูกเรียกให้เข้าเป็นทหารประจำการอีกครั้ง ครั้นนี้ไม่มีใครมาส่งเขา และก็ไม่มีการให้บอกลา แต่ทว่าระหว่างการกรีธาทัพนั้น ยังคงพูดกับตัวเองอย่างอดไม่ได้ราวกับว่าเป็นความเศร้าโศกที่ตัวเองต้องฟ้องร้องแก่เทวดาฟ้าดินว่าเขาไม่มีครอบครัวที่จะสามารถบอกลาได้

ตั้งแต่วรรคที่ 1-4 ตัวเอกบรรยายสภาพของบ้านเกิดไว้ว่า ภายหลังเหตุการณ์กบฏช่วง รัชศกเทียนเป่าสภาพบ้านเมืองซบเซาว่างเวง 寂寞天宝后 เรียกสวนไร่นาบ้านช่องห้องหับมีแต่ วัชพืชขึ้นรกรุงรัง 园庐但蒿藜 หมู่บ้านของฉันเดิมมีร้อยกว่าครอบครัว 我里百余家 บัดนี้พากัน หนีภัยจลาจลแตกกระสานซ่านเซ็นไปคนละทิศละทาง 世乱各东西 สะท้อนให้เห็นถึงความ สทุกข์เสียจากสงคราม โดยชาวนาในหมู่บ้านถูกเกณฑ์ไปรบและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ที่นารก ร้างว่างเปล่า ผู้คนล้มตาย บ้านแตกสาแหรกขาด

ในวรรคที่ 5 และวรรคที่ 6 คนมีชีวิตอยู่ก็ไม่มีข่าวคราวร้ายดีอย่างไร 存者无消息 คน ที่ตายไปแล้วก็กลายเป็นธุลีดิน 死者为尘泥 ตัวเอกนึกถึงครอบครัวตนเองที่กระสานซ่านเซ็นไม่ รู้ว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร นอกจากนั้นยังเสียดสีสงครามที่คร่าชีวิตของชาวบ้านเยี่ยงผักปลา โดยเปรียบเทียบว่าคนที่ตายไปแล้วมีสภาพไม่ต่างอะไรกับธุลีดินที่ไร้ค่า

ฉันเป็นทหารรบแพ้ที่เมืองเซียงโจว 7

贱子因阵败

กลับมาหาบ้านเกิดเมืองนอน

归来寻旧蹊

ฉันท่องเที่ยวในหมู่บ้านอยู่นานเห็นแต่ตรอกซอยว่างเปล่า

久行见空巷

บรรยากาศเศร้าซึมแม้แต่ดวงอาทิตย์ยังส่องแสงอ่อนระหวย

日瘦气惨凄

ได้พบเห็นแต่หมาจิ้งจอกและแรกคุณ 11

但对狐与狸

มันทำท่ากริ้วกราดขนพองร้องขู่กรรโชก

竖毛怒我啼

บ้านใกล้เคียงยังมีผู้คนอาศัยอยู่หรือ

四邻何所有

มีแต่แม่เฒ่าชราหลงเหลืออยู่คนสองคนเท่านั้น 14

一二老寡妻

ในวรรคที่ 7 ตัวเอกเริ่มเล่าชีวิตประวัติของตนว่า ฉันเป็นทหารรบแพ้ที่เมืองเซียงโจว 贱子因阵败 กลับมาหาบ้านเกิดเมืองนอน 归来寻旧蹊 เส้นทางกลับบ้านนี้เป็นเส้นทางที่ตัวเอก ค้นเคยเป็นอย่างดีและเคยเดินผ่านมาแล้วเป็นร้อยครั้งพันครั้ง แต่เมื่อมาถึงหมู่บ้านแล้วกลับพบ กับความว่างเปล่าดังที่บรรยายในวรรคที่ 9 ว่า ฉันท่องเที่ยวในหมู่บ้านอยู่นานเห็นแต่ตรอกซอย ว่างเปล่า 久行见空巷 กวีสื่ออารมณ์ของตัวเอกผ่านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติคือแสงของ ดวงอาทิตย์ในวรรคที่ 10 ว่า บรรยากาศเศร้าซึมแม้แต่ดวงอาทิตย์ยังส่องแสงอ่อนระหวย 日瘦 气惨凄 สื่อให้เห็นสภาพจิตใจของตัวเอกที่อ่อนล้า ไร้ความหวัง ปราศจากที่พึ่งพิงต้องเร่ร่อนอยู่ เพียงผู้เดียว

ในวรรคที่ 11-14 กวีใช้ภาพของสุนัขจิ้งจอกและแรกคุณซึ่งปรกติแล้วไม่ใช่สัตว์เลี้ยง ของมนุษย์ รวมทั้งแม่เฒ่าชรา 2 คนสื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพหมู่บ้านที่เดิมมีผู้คน อาศัยอยู่ทุกครัวเรือนกลายเป็นสภาพหมู่บ้านที่รกร้าง เงียบเหงา ดังในบทกวีว่า “ได้พบเห็นแต่

หมาจิ้งจอกและแรกคุณ 但对狐与狸 มันทำท่ากริ้วกราดชนพองร้องขู่กรรโชก 竖毛怒我啼
บ้านใกล้เรือนเคียงยังมีผู้คนอาศัยอยู่หรือ 四邻何所有 มีแต่แม่มายชราหลงเหลืออยู่คนสองคน
เท่านั้น 一二老寡妻” บทกวีท่อนนี้สื่อให้เห็นความรู้สึกแปลกแยกระหว่างคนกับสถานที่ของตัว
เอก สถานที่เดิมซึ่งเคยเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัวอันเป็นที่รัก ผู้คนไปมาหาสู่กันมาบัดนี้เห็น
แต่เพียงสุนัขจิ้งจอก แรกคุณ และหญิงชราเท่านั้น สัตว์ป่าเหล่านี้มองมาที่ตัวเอกและคำรามใส่
ราวกับตำหนิว่าไม่ควรรุกรานบ้านของพวกมัน ความรู้สึกแปลกแยกนี้ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น

แม้แต่นกยังรักกิ่งไม้ที่เคยอยู่อาศัย 15

宿鸟恋本枝

แล้วฉันจะจากบ้านเกิดเมืองนอนไปได้อย่างไร

安辞且穷栖

วรรคที่ 15 และ 16 กวีสื่อให้เห็นความรักความผูกพันของตัวเองที่มีต่อบ้านเกิดเมือง
นอนโดยเปรียบเทียบกับนกบนต้นไม้ว่า แม้แต่นกยังรักกิ่งไม้ที่เคยอยู่อาศัย 宿鸟恋本枝 แล้ว
ฉันจะจากบ้านเกิดเมืองนอนไปได้อย่างไร 安辞且穷栖 สัตว์ตัวเล็กๆ อย่างนกยังมีที่อยู่อาศัย
ของตนเอง แต่ตัวเอกกลับมาสู่บ้านเกิดของตนเองแล้วแต่กลับรู้สึกแปลกแยก ความอาลัย
อาวรณ์ต่อบ้านเกิดเมืองนอนเป็นความรู้สึกที่ยากจะหาถ้อยคำมาพรรณนาได้ เพราะแม้แต่นกซึ่ง
เป็นสัตว์ตัวเล็กๆ ก็ยังรักคาบไม้ที่อาศัยหลับนอน คนเราไหนเลยจะอยากจากบ้านเกิดเมือง
นอนไปอยู่ถิ่นที่ห่างไกลโดยไม่รู้ชะตากรรม อย่างไรก็ตามตัวเอกก็ไม่ได้สิ้นหวังในชีวิตเสีย
ทีเดียวเพราะมีช่วงขณะหนึ่งที่ตัวเอกมีจิตใจอีกเหิมที่จะได้กลับมาทำนาที่บ้านเกิดของตนเอง

เมื่อถึงฤดูใบไม้ผลิกลางวันฉันแบกจอบไปทำนา 17

方春独荷锄

ตกเย็นฉันรดน้ำในสวนผัก 18

日暮还灌畦

แต่พอลันเจ้าหน้าที่สำนักงานอำเภอรู้ว่าฉันกลับมา

县吏知我至

ก็มีหมายเรียกให้ไปฝึกตีกลองศึก

召令习鼓鞀

แม้ว่าครั้งนี้โชคดีถูกเกณฑ์เป็นทหารประจำในจังหวัด

虽从本州岛役

แต่ถึงอย่างไรในบ้านเกิดก็ไม่มีญาติโยมให้รำลาแล้ว

内顾无所携

แม้อยู่ใกล้บ้านก็ไม่มี ความหมายอะไรเพราะเหลือตัวคนเดียวอยู่แล้ว

近行止一身

แต่หากถูกเกณฑ์ไปแดนไกลก็อาจจะหลงทางหาทางกลับบ้านเกิดไม่ได้ 24

远去终转迷

ความจริงญาติพี่น้องในบ้านเกิดได้สูญหายตายจากไปหมดแล้ว

家乡既荡尽

จะถูกเกณฑ์ไปใกล้หรือไกลก็เหมือนกัน 26

远近理亦齐

วรรคที่ 17 และ 18 เมื่อถึงฤดูใบไม้ผลิกลางวันฉันแบกจอบไปทำนา 方春独荷锄
ตกเย็นฉันรดน้ำในสวนผัก 日暮还灌畦 แต่ความฝันอันเล็กน้อยก็ถูกทำลายลงด้วยหมายเรียก
ของทางการที่ไปฝึกทหาร การไปฝึกทหารในครั้งนี้แม้จะอยู่ใกล้กับบ้านเกิดของตัวเองแต่ไม่มี

ความหมายอีกต่อไปแล้วเพราะไม่มีญาติ และครอบครัวให้รำลาแม่แต่คนเดียว ในวรรคที่ 24 แต่หากถูกเกณฑ์ไปแดนไกลก็อาจจะหลงทางหาทางกลับบ้านเกิดไม่ได้ 远去终转迷 สะท้อนให้เห็นความสิ้นหวังในชีวิต ข้อความในวรรคนี้สะท้อนความจริงของชีวิตมนุษย์ที่ต่างต้องการที่ยึดเหนี่ยวทางใจเพราะที่ยึดเหนี่ยวทางใจเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมนุษย์มีความหมาย ในวรรคนี้ก็สื่อให้เห็นอารมณ์ของตัวเอกผ่านมิติของสถานที่ได้อย่างกลมกลืน ตอนท้ายกวีสร้างอารมณ์ความหมอดหวังท้อแท้ในชีวิตของตัวเอกจนถึงจุดสูงสุด

ฉันสุดแสนรันทดแม่บังเกิดเกล้าเจ็บป่วยเรื้อรังสิ้นบุญมาห้าปีแล้ว 27

永痛长病母

ไม่รู้ว่าคุณท่านถูกทิ้งลงในร่องน้ำบนภูเขาแห่งไหน

五年委沟溪

ท่านให้กำเนิดและเลี้ยงดูฟูมฟักฉันแต่พึ่งพาฉันไม่ได้

生我不得力

ท่านคงเสียใจมาก และฉันก็ต้องเสียใจไปตลอดชีวิต

终身两酸嘶

ไอ้ออนิจจา คนเรามีชีวิตอยู่ในโลกแม่แต่ครอบครัวที่จะรำลากี้ไม่มี

人生无家别

แล้วจะทนเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินต่อไปได้อย่างไร²¹

何以为蒸黎

ในวรรค 27-32 ตัวเอกตัดพ้อถึงโชคชะตาที่แสนสาหัสของตนเองว่า แม่แม่บังเกิดเกล้าที่ป่วยเรื้อรังก็ไม่มีโอกาสได้ดูแลจบจนวาระสุดท้ายของชีวิต ไม่มีโอกาสได้คารวะศพจัดพิธีเช่นไหว้ซึ่งเป็นการแสดงความกตัญญูครั้งสุดท้าย สงครามทำให้สองแม่ลูกต้องพลัดพรากจากกัน สภาพชีวิตของตัวเองในตอนนี้อย่างไรก็ตามไม่ต่างอะไรกับคนที่ตายแล้วทั้งเป็น ดังที่ปลงอนิจจังกับตนเองในตอนท้ายว่า ไอ้ออนิจจา คนเรามีชีวิตอยู่ในโลกแม่แต่ครอบครัวที่จะรำลากี้ไม่มี 人生无家别 แล้วจะทนเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินต่อไปได้อย่างไร 何以为蒸黎

กวีใช้ภาษาที่เรียบง่าย แต่มีการเลือกสรรคำ ทำให้ภาพที่สื่อออกมามีลักษณะที่โดดเด่น กวีใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ทำให้ตัวเอกแสดงความรู้สึกถึงเรื่องราวออกมาโดยตรง โดยฟ้องร้องให้สังคมรับทราบถึงสิ่งที่เขาพบเจอ รู้สึก ดังนั้นไม่เพียงแต่อาศัยอัตวิสัยของคนในการแสดงอารมณ์เพื่อแสดงให้เห็นจิตใจเท่านั้น แต่ยังมีอาศัยธรรมชาติในการบรรยายสิ่งเหล่านั้นด้วย โดยตัวเอกซึ่งเมื่อสองสามปีก่อนถูกจับไปเป็นทหารสามารถหนีรอดกลับมา ได้กลับมาบ้านเกิดก็ยากเหลือเกิน ยังคงคิดเสมอว่าจะได้กลับมาอยู่ร่วมกันกับครอบครัว แต่ทว่าความจริงกับสิ่งที่ปรารถนากลับตรงกันข้าม สิ่งที่เห็นเป็นเพียงผืนดินที่เต็มไปด้วยวัชพืชขึ้นรุงรัง สิ่งที่เดินเข้าไปก็เป็นเพียงตรอกซอยที่ว่างเปล่า สิ่งที่พบเจอมีเพียงสุนัขจิ้งจอกที่คำรามขู่ว่า ล้วนแต่เป็นภาพที่น่าเศร้าใจ แสงอาทิตย์ที่อ่อนล้า ภาพที่ว่างเวง ความรู้สึกและภาพหลอมเป็นอันเดียวกัน สะท้อนให้เห็นถึงชะตากรรมอันน่าเศร้าของประชาชนในสงครามและความเสื่อมโทรมของชนชั้นปกครอง

²¹ สุภัทร ชัยวัฒน์พันธ์, ประวัติวรรณคดี, หน้า 190-191.

(2) ตู้สูวินเฮ้อ 杜荀鹤 (ค.ศ.846-904) พบพ่อเฒ่าในบ้านภายหลังบ้านเมืองวุ่นวาย
乱后逢村叟 (QTS 692/047)

หลังบ้านเมืองวุ่นวายพ่อเฒ่าอาภัพมาพักในหมู่บ้านแตกพัง	经乱衰翁居破村
ในหมู่บ้านไม่มีเรื่องใดที่ไม่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง	村中何事不伤魂
เพราะไม่มีไม้แข็งไม้หอมมาซ่อมแซมบ้านเรือน	因供寒木无桑柘
ทแกล้วทหารในหมู่บ้านสูญสิ้นลูกและหลาน	为著乡兵绝子孙
ข้ายังเก็บส่วยเกณฑ์ทหารเหมือนยามบ้านเมืองสันติ	还似平宁征赋税
ยังไม่ได้เบิกบานสำราญใจเหมือนดังอำเภอเมือง	未尝州县略安存
แม้กระทั่งเปิดไถ่หมูหมาพากันวิ่งหนีกระเจิดกระเจิง	至于鸡犬皆星散
ตะวันบ่ายคล้อยลงหลังภูเขาเย็นเศร้าอิงผิงประตู	日落前山独倚门

บทกวีนี้กล่าวถึงสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดภายหลังสงคราม กวีให้ชายชราเป็นตัว
เล่าเรื่อง ในวรรคแรกกล่าวถึงชายชราที่หลบหนีภัยสงครามมาพักอยู่ในหมู่บ้านเสื่อมโทรมแห่ง
หนึ่ง มองไปโดยรอบเห็นแต่ซากปรักหักพัง เป็นสภาพที่ทรมานใจยิ่งนัก ไม่มีแม้กระทั่งไม้มา
ซ่อมแซมบ้านเรือนให้คุ้มแดดคุ้มฝนได้ ชายชราในบั้นปลายชีวิตสมควรที่จะได้อยู่พร้อมหน้า
ลูกหลาน แต่ลูกหลานก็ถูกเกณฑ์ไปศึกสงครามจนหมด ในวรรคที่ 4 ทแกล้วทหารในหมู่บ้าน
สูญสิ้นลูกและหลาน 为著乡兵绝子孙 กวีชี้ให้เห็นว่าสงครามเป็นต้นเหตุของการสิ้นเผ่าพันธุ์
สิ้นวงศ์ตระกูล แต่กระนั้นกวีก็ยังไม่ลืมที่จะประจานการรีดนาทาเร้นของราชสำนักดังปรากฏใน
วรรคที่ 5 ว่า ข้ายังเก็บส่วยเกณฑ์ทหารเหมือนยามบ้านเมืองสันติ 还似平宁征赋税 การ
กระทำของราชสำนักถือเป็นเรื่องโหดร้ายมากที่ซ้ำเติมประชาชนด้วยการเก็บภาษีในยาม
สงคราม ผู้อ่านเห็นภาพของเปิดไถ่หมูหมาที่พากันวิ่งหนีกระเจิดกระเจิง ชายชราได้แต่เศร้า
สร้อยยื่นผิงประตูนี้ถึงโชคชะตาที่อาภัพของตนเองยามอาทิตย์อัสดง ให้ภาพที่สลดรันทดใจยิ่งนัก

(3) ตู้ฝู 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) บทกวีเจ่วจวี 3 บท 三绝句 (QTS 229/011) ผู้วิจัย
นำมาศึกษาเฉพาะบทที่ 2 และ 3 ดังนี้

ครอบครัวหนึ่งมียี่สิบคนหนีภัยสงครามมาที่เมืองฉู่	二十一家同入蜀
เหลือเพียงคนเดียวเมื่อออกจากลั่วกู่	惟残一人出骆谷
เล่าเรื่องตอนพลัดพรากลูกสาวทั้งสองกัดแขนยามสั่งลา	自说二女啮臂时
เหลียวมองแล้วร้องไห้กับเมฆหมอก	回头却向秦云哭

บทกวีเจิวจีบทที่ 2 ของตู้ฝู่นี้ก็เล่าเรื่องโดยอาศัยคำบอกเล่าของชายเคราะห์ร้ายคนหนึ่งว่าครอบครัวตนหนีภัยสงครามมาอยู่ที่เมืองฉู่(ปัจจุบันอยู่ในมณฑลเสฉวน) จากครอบครัวที่เดิมมี 20 คนต้องแตกกระสานซ่านเซ็นไปคนละทาง สุดท้ายเหลือตนเพียงคนเดียวเมื่อเดินทางออกจากฉู่ ฉู่ก็เป็นทางเชื่อมต่อระหว่างรัฐฉินกับรัฐฉู่ วรรคที่ 3 เล่าเรื่องตอนพลัดพรากลูกสาวทั้งสองกั๊ดแขนยามสั่งลา 自说二女啮臂时 ชายเคราะห์ร้ายเล่าเรื่องตอนพลัดพรากจากลูกสาว การกั๊ดแขนพร้อมสาบานเป็นสิ่งที่ชาวจีนสมัยโบราณนิยมกระทำกัน เมื่อยามเกิดภัยทำให้ต้องพลัดพรากจากกัน²² เป็นการแสดงความเด็ดเดี่ยวและยึดมั่นในคำสัญญาที่จะมีชีวิตอยู่เพื่อกลับมาพบกันอีก

หน่วยทหารรักษาพระองค์แกร่งกล้าการยุทธ
ก่อกรรมทำเข็ญเหี้ยมโหดราวกับพวกเซียง
ไต่ยีนฆ่าฆ่าคนบนแม่น้ำฮั่น
และกั๊ดตัวสาวชาวบ้านจำนวนมากในค่ายหลวง

殿前兵马虽骁雄
纵暴略与羌浑同
闻道杀人汉水上
妇女多在官军中

บทกวีเจิวจีบทที่ 3 ได้วิจารณ์เรื่องความเสื่อมโทรมทางจริยธรรมของเหล่าทหารที่ฆ่าคนอย่างทารุณโหดร้ายราวกับพวกเซียง คำว่า เซียง 羌 หมายถึงอนารยชนทางด้านตะวันตก ในขณะที่เดียวกันทหารก็จับตัวสาวชาวบ้านไปข่มขืนในค่ายหลวง

ที่ผ่านมาวิมุกติแผ่สงครามที่นำความโหดร้ายมาสู่มวลมนุษยชาติอันได้แก่ การล่มสลายของราชวงศ์ที่เคยรุ่งเรืองในอดีต สภาพบ้านแตกสาแหรกขาด การพลัดพรากจากคนในครอบครัว สภาพทุกข์ภัยอันเกิดจากไฟสงคราม การกั๊ดขี้ขมเหงทางชนชั้น รวมถึงความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เป็นต้น แต่ในบทนี้ก็กำลังสื่อให้เห็นความทุกข์ยากของประชาชนที่ไม่มีผู้ใดเคยกล่าวถึง นั่นคือปัญหาการกั๊ดขี้และการทารุณกรรมทางเพศ เป็นเรื่องที่น่าสลดใจเมื่อชายผู้นี้ได้ยีนข่าวว่าทหารจับหญิงชาวบ้านไปกั๊ดขี้ในค่ายทหาร ข่าวนี้ทำให้ชายชราถึงกับตกใจอย่างมากเพราะคิดไม่ถึงว่าสภาพที่เกิดขึ้นจะเลวร้ายขนาดนี้ ความกังวลอันดับแรกในฐานะของผู้เป็นพ่อคือ แล้วลูกสาวของตนตอนนี้เป็นอย่างไร อยู่ที่ไหน กับใคร จะอยู่ในค่ายทหารหรือไม่ จะเป็นตายร้ายดีอย่างไรก็ไม่ทราบข่าวคราว

4.3 กลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างวาทกรรมชนชั้น

วาทกรรมชนชาตินิยมในบทที่ 3 นั้นเป็นการสร้างวาทกรรมอำนาจเหนือชนชาติอื่น ซึ่งโดยวิถีความคิดในจารีตจีน ก็สนับสนุนความคิดที่ “ลดทอน” ชนชาติอื่นให้ต่ำกว่าชนชาติอื่นอยู่

²² อู๋ บัญญัติ, ผู้แปล, *ร้อยบทกวีฉาง*, หน้า 63.

แล้ว จึงไม่ใช่เรื่องยากสำหรับกวีจีนที่จะผลิตซ้ำ แนวคิดดั้งเดิมที่มีอยู่ ทว่าในบทที่ 4 นี้ เป็นการกล่าวถึง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมของชนชาติอื่น จึงมีความละเอียดอ่อนของปัญหามากกว่า เป็นเหตุให้กวีต้องประณีตในการใช้กลวิธีทางภาษามากกว่า จากการวิเคราะห์ด้วยทพบว่า การสร้างวาทกรรมที่ส่งเสริมอำนาจส่วนกลางของรัฐนั้น กวีไม่ต้องยุ่งยากในการใช้กลวิธีทางภาษาแต่ประการใด กวีใช้วิธีกล่าวถึงโดยตรง โดยใช้คำ 2 คำ คือ คำว่า โอรสสวรรค์ 天子 เพื่อเน้นย้ำความชอบธรรมของสถาบันจักรพรรดิ และคำว่า เฟิงโหว 封侯 บรรดาศักดิ์ ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจ เป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิตของชายชาติวีรชนในสมัยถึง ทว่าการสร้างวาทกรรมตอบโต้อำนาจรัฐ กวีต้องใช้กลวิธีทางภาษาหลายกลวิธี เช่น การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้คำแทน การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การอ้างถึง การใช้อุติพจน์ และการใช้สัทพจน์ เป็นต้น

4.3.1 การเลือกใช้คำศัพท์

ในบทกวีนิพนธ์สงคราม มีการใช้คำว่า โอรสสวรรค์ 天子 เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยราชสำนัก ในขณะที่การใช้คำว่า เฟิงโหว 封侯 บรรดาศักดิ์ เป็นการสร้างแรงจูงใจ ด้านความก้าวหน้าของปัจเจกบุคคลด้วยการรับราชการทหาร ดังตัวอย่าง

(1) การใช้คำว่า โอรสสวรรค์ ในลำนําเพลงเยียน 燕歌行 (QTS 213/055) ของเกาจื้อ “องค์จักรพรรดิทรงประทานเกียรติยศให้เป็นพิเศษ 天子非常赐颜色” และ ในลำนําออกเดินทางจากประตูเมืองจีเป่ย์ (QTS 024/044) ของหลี่ไป๋ “นำชัยมาถวายโอรสสวรรค์ 收功报天子”

(2) การใช้คำว่า บรรดาศักดิ์ ในบทกวี หลังออกศึก 后出赛 (QTS 218/016) ของตู้ฝู “เกิดมาเป็นชาติชายในโลก 男儿生世间 รีบเติบโตใหญ่ไปแสวงหายศศักดิ์ 及壮当封侯”

4.3.2 การใช้คำแทน

การวิจารณ์ผู้มีอำนาจในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันจักรพรรดิในระบบอบสมบูรณาญาสิทธิราช กวีต้องอาศัยการแฝงนัย เพื่อพาดพิงถึงในทำนองสาธกเปรียบเทียบวิธีการแฝงนัยแบบขยิบตา กับผู้อ่าน การพาดพิงถึงข้อเท็จจริงภายนอกวรรณกรรม กวีต้องแสดงอย่างชัดเจนพอให้ผู้อ่านสามารถรับลูกได้ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเป็นไปในทางกว้างและคลุมเครือพอที่ทางการจะเอาผิดมิได้

ในกวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง มีบทกวีเป็นจำนวนมากที่วิพากษ์นโยบายขยายอาณาเขตของรัฐ แต่ไม่มีการใช้คำว่า “ราชวงศ์ถัง” แม้แต่คำเดียว ผู้วิจัยพบว่า กวีจีนใช้กลวิธีการใช้คำแทนโดยนำคำว่า “ราชวงศ์ฉิน” และ “ราชวงศ์ฮั่น” มาใช้แทนที่ “ราชวงศ์ถัง” เพราะราชวงศ์ทั้งสามมีลักษณะร่วมกัน 2 ประการคือ 1) เป็นราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่ ราชวงศ์ฉินก่อตั้งจักรวรรดิจีน ราชวงศ์ฮั่นแผ่อาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง และราชวงศ์ถังเจริญรุ่งเรืองสูงสุดจนได้ชื่อว่ายุคทองแห่งจักรวรรดิจีน และ 2) ทั้งสามราชวงศ์มีสงครามเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า กวีผู้มีความกล้าหาญทางจริยธรรม เช่น ผู้ผู้ยังใช้กลวิธีทางภาษาโดยนำพระนามของจักรพรรดิสมัยราชวงศ์ฮั่นมาแทนพระนามของจักรพรรดิราชวงศ์ถัง ผู้ดำเนินนโยบายขยายอาณาเขตเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่าเป็นการหลีกเลี่ยง “อาญาแผ่นดิน” ของกวี โดยมีตัวอย่างต่าง ๆ ดังนี้

(1) การใช้คำว่า ชาวฮั่น ในสำเนาเพลงเยียน 燕歌行 (QTS 213/055) ของเกาจื่อ “สัญญาณควันของชาวฮั่นอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ 汉家烟尘在东北”

(2) การใช้คำว่า นายพลชาวฮั่น ในสำเนาเพลงเยียน 燕歌行(QTS 213/055) ของเกาจื่อ “นายพลชาวฮั่นลาจากบ้านไปปราบโจรเหลือเดน 汉将辞家破残贼”

(3) การใช้คำว่า อาณาจักรฮั่น ในสำเนาออกศึกโบราณ 古从军行(QTS 113/001) ของหลี่ฉี “เห็นแต่ผลองุ่นเข้ามาในอาณาจักรฮั่น 空见蒲桃入汉家”

(4) การใช้คำว่า จักรพรรดิฮั่นอยู่ดี เพื่อพาดพิงถึง จักรพรรดิถังเสวียนจงในสำเนารถศึก 兵车行 (QTS 216/011) ของตู้ฝู่ “จักรพรรดิอยู่ขยายแสนยานุภาพก็ยังไม่พอใจ 武皇开边意未已” คำว่า จักรพรรดิอยู่ ในที่นี้หมายถึง จักรพรรดิฮั่นอยู่ดี

(5) การใช้คำว่า ทหารฉิน ในสำเนารถศึก 兵车行 (QTS 216/011) ของ ตู้ฝู่ “ยิ่งกว่านั้นพวกทหารฉินก็สู้รบอดทน 况复秦兵耐苦战”

กล่าวได้ว่า เมื่อต้องการวิจารณ์ราชสำนัก กวีจะใช้คำแทนแต่เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อกวีวิจารณ์ชนชั้นนายพล กวีจะกล่าวอย่างตรงประเด็นทันที เช่น “การตายเป็นการพลีชีพของผู้ไปทำศึก 死是征人死 ความดีความชอบเป็นผลงานของนายพล 功是将军功” ในสำเนาออกศึก ขยายแดน 出塞曲 (QTS 196/002) ของหลิววาน และ “หนึ่งขุนพลรบชนะหมื่นชีวิตกลายเป็นกระดูกแห้ง 一将功成万骨枯” ใน ปีจีไฮ่ 己亥岁 (QTS 717/015) ของเฉาซง

4.3.3 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์ เป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เพราะผู้ถามรู้คำตอบชัดเจนอยู่แล้ว เหตุที่ใช้รูปประโยคคำถามเพื่อเป็นการเน้นให้ข้อความมีน้ำหนัก ดึงดูดความสนใจ หรือกระตุ้นโน้มน้าวให้ผู้มีอำนาจได้คิดประจักษ์ด้วยกระบวนการของเหตุและผล กวีจึงใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ในการประกอบสร้างวาทกรรมชนชั้นหลายแห่งดังนี้

(1) การถามว่า “ทำไมจึงต้องทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก” ในบทกวี ก่อนออกศึก 前出塞 (QTS 218/015) ของตู้ฝู่ “ไยต้องสังหารทำร้ายผู้คนมากมาย 岂在多杀伤” กวีตั้งคำถามเพื่อวิพากษ์การใช้นโยบายทางทหารของราชสำนัก คำถามนี้อาจตีความหมายได้ 2 นัย นัยแรก กวีต้องการตำหนินโยบายทางการทหารของราชสำนัก นัยที่ 2 ต้องการเตือนสติผู้ปกครองถึงการใช้องค์กรเช่นฆ่าประชาชนเยี่ยงผักปลา กวีบทนี้แม้จะผ่านกาลเวลามากกว่าพันปีแต่ได้กลายเป็นเสียงของกวีที่ต้องการให้ผู้ปกครองตระหนักถึงผลพวงของสงครามก่อนที่จะเคลื่อนกำลังพลไปรุกรานผู้อื่น

(2) การถามว่า “หากปฏิบัติต่อผู้หนึ่งเช่นนี้จะปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นไร” ผู้วิจัยพบคำถามเชิงวาทศิลป์ลักษณะนี้ 2 คำถาม ในบทกวี พบเรื่อง สกิดจิตสำนึก 感遇诗 (QTS 083/002) คำถามแรกคือ “สายเลือดถูกเชือดยังเหลือใจทนดูอยู่ได้ 骨肉且相薄 แล้วจะซื่อสัตย์ต่อผู้อื่นได้หรือไร 他人安得忠” คำถามนี้กล่าวถึงนายพลเยว่หยางที่กินน้ำแกงซึ่งมีเนื้อลูกของตน จนถูกเสียดสีเรื่องความซื่อสัตย์จงรักภักดีว่าแม้แต่น้ำแกงที่ต้มด้วยเนื้อของลูกตนเองยังกล้ากิน ช่างเป็นคนที่ไม่เล็ดเย็นผิดมนุษย์ สื่อความหมายว่าถึงวันนี้จะมีความจงรักภักดีแต่ในวันข้างหน้าจะไว้วางใจคนที่เล็ดเย็นเช่นนี้ได้หรือ และคำถามที่สอง “ต่อเมื่อรักจนยังเช่นนี้ต่อพระราชันย์จะเช่นไร 况以奉君终” เป็นคำถามที่กล่าวถึงฉินซีปา 秦西巴 ที่แอบปล่อยลูกกวางน้อยให้กับแม่กวาง เป็นเหตุให้โดนเนรเทศ แต่ต่อมาได้กลับมาเป็นพระอาจารย์ของพระราชโอรสจึงมีขุนนางถามขึ้นว่าฉินซีปามีความผิด เหตุใดจึงได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอาจารย์ของพระราชโอรส กวีใช้คำถามเชิงวาทศิลป์กล่าวถึงจิตใจที่มีความเมตตาของฉินซีปาซึ่งมีความหมายว่าฉินซีปาย่อมมีความเมตตาต่อพระราชโอรสเช่นเดียวกับที่มีความเมตตาต่อลูกกวาง

(3) การถามว่า “ไม่เคยได้ยินเรื่องราวของบุคคลคนนี้หรือ” ในบทกวี เฒ่าแขนหักแห่งซินเฟิง 新丰折臂翁 (QTS 426/009) ของไป๋จิวอี้ “ท่านไม่เชื่อหรือก็ลองถามเฒ่าแขนหักสิ 请问新丰折臂翁” การใช้คำถามวาทศิลป์ในบทกวีนี้มีความแยบคายอย่างมาก รวากับว่ากวีกำลังสนทนากับผู้คนที่อยู่ในสถานการณ์แต่ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการใช้คำถามนี้

เพื่อสื่อสารกับผู้คนทุกชนชั้นในสังคมยุคนั้นตั้งแต่ จักรพรรดิ นายพล ขุนนาง หรือแม้แต่ชาวบ้านธรรมดา และถ้ามองให้ลึกซึ้งก็กำลังสื่อสารกับผู้อ่านในยุคปัจจุบันด้วย

(4) การถามว่า “มีกี่คนได้รอดชีวิตกลับมา” ในบท ว่าด้วยทหารเหนื่อยล้า 疲兵篇 (QTS 151/073) ของ หลิวฉางซิง “มีกี่คนได้กลับบ้านยามผมขาว 白首还家有几” กวีใช้คำถามนี้เสียดสีการศึกษาสงครามที่ยาวนาน ทำให้เสียไพร่พลจำนวนมาก ทำให้ผู้อ่านรู้สึกปลงอนิจจังกับการศึกที่ไม่มีผู้ใดรอดกลับมาเลย

(5) การถามว่า “จะมีชีวิตอยู่ต่อไปเพื่ออะไร” ในบท ไร้ครอบครัวรำลา 无家别 (QTS 217/036) ของตู้ฝู “โอ้ อนิจจา คนเรามีชีวิตอยู่ในโลกแม้แต่ครอบครัวที่จะรำลาก็ไม่มี 人生无家别 แล้วจะทนเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินต่อไปได้อย่างไร 何以为蒸黎” คำถามวาทศิลป์ที่ยกมานี้แตกต่างจากข้ออื่นตรงที่กวีแฝงอารมณ์ที่หมดอาลัยตายอยากเข้าไปด้วย คือคำถามที่ตัวเองรำพึงกับตัวเอง สะท้อนให้เห็นสภาพจิตใจที่แตกสลาย ในขณะที่เดียวกันก็สื่อให้เห็นหายนะของสงครามที่ทำให้ผู้คนนับไม่ถ้วนต้องบ้านแตกสาแหรกขาด คนที่มีชีวิตเหลือรอดจากสงครามไม่ต่างจากคนที่ตายแล้วทั้งเป็นเพราะไม่เหลืออะไรในชีวิตอีกแล้ว

4.3.4 การอ้างถึง

การอ้างถึง (allusion) คือการกล่าวพาดพิงถึงบุคคล เหตุการณ์ สถานที่และข้อความที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ ตำนาน เทพนิยายปกรณัมหรือในงานวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป การใช้กลวิธีนี้ช่วยให้กวีสามารถเน้นความคิดและสื่ออารมณ์ ความรู้สึกได้โดยกวีไม่จำเป็นต้องบรรยายทั้งหมด กวีสามารถใช้คำพูดอย่างประหัตถ์ถ้อยคำ แต่ในขณะที่เดียวกันก็กินใจผู้อ่าน ถึงแม้ว่าการอ้างถึง จะเป็นกลวิธีที่เอื้ออำนวยให้กวีถ่ายทอดความคิดได้อย่างกระชับ และได้ความหมายลุ่มลึก แต่การอ้างถึงจะมีผลสัมฤทธิ์เป็นอย่างดี ต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ของผู้อ่านที่จะมองเห็นการเชื่อมโยงพาดพิงเนื้อความในบทกวีกับสิ่งที่กวีกล่าวพาดพิงถึงได้

ในบทกวีสงคราม กวีส่วนใหญ่จะเป็นปากเสียงแทนชนชั้นสามัญชนที่ได้รับผลจากภัยสงคราม แต่มีบทกวีอยู่บทหนึ่งชื่อ พบเรื่องสะกิดจิตสำนึก (QTS 083/002) ของเงินจื่ออั่ง กวีกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างจักรพรรดิกับนายพล โดยอ้างถึง ตำนานของขุนพลเยว่หยางแห่งรัฐเว่ย และตำนานของมุขมนตรี ฉินซีปา แห่งเมืองจงซาน เป็นข้อคิดว่า “ทำความดีความชอบกลับถูกระแวง ทำความผิดกลับได้รับความไว้วางใจ” การอ้างถึงดังกล่าว กวีใช้เพื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้นนำ 2 ชั้นชั้นของสังคมจีน

อึ้งยังมีการใช้ตำนานวีรบุรุษเพื่อส่งเสริมการเลื่อนชนชั้นด้วยการไปทำสงคราม ในสมัยราชวงศ์ถังสังคมเปิดโอกาสให้สามัญชนเลื่อนชนชั้นขึ้นเป็นขุนนางได้โดยเข้าร่วมรบที่ชายแดน กวีถึงนำตำนานวีรบุรุษของ ปานเซา และ หม่าเยวี่ย่น มาใช้ดังนี้

(1) “การสร้างเกียรติคุณบนหลังม้า” ในลำนำส่งท่านรองหลี่ไปกองทัพจีซี 送李副使赴碛西官军 (QTS 199/081) ของเจินเซิน “ชื่อเสียงเกียรติคุณจงสร้างบนหลังม้า 功名只向马上取 จึงเป็นชายชาติอาชาไนยที่แท้จริง 真是英雄一丈夫” กวีไม่ได้เอ่ยแม้แต่ชื่อของปานเซา กวีเอ่ยเพียงวีรกรรม ชาวจีนก็รู้ว่านี่คือ “นายพลปานเซา แห่งราชวงศ์ฮั่นที่ทิ้งความเป็นขุนนางฝ่ายอักษรศาสตร์ 文 มาเป็นขุนนางฝ่ายทหาร 武

(2) “การเอาหนังม้าเป็นผ้าห่อศพ” ในบทกวี เพลงใต้ชายแดน 塞下曲 (QTS 283/113) ของหลี่อี้ “หม่าเยวี่ย่นปรารถนาเอาหนังม้าเป็นผ้าห่อศพ 伏波惟愿裹尸还” ในบทนี้ นอกจากกวีจากกล่าวถึง “ชื่อ” และ “ถ้อยคำ” ของวีรบุรุษ กวียังกล่าวถึงคุณสมบัติอันโดดเด่นไว้ว่า “ขุนพลศรหนึ่งดอกพิชิตเทียนชาน” ดังนี้ “คงเหลือแต่เพียงขุนพลศรหนึ่งดอกพิชิตเทียนชาน 仍留一箭射天山” เทียนชานเป็นชื่อของภูเขาปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองตนเองซินเจียง จึงนับเป็นดินแดนสมรภูมิแห่งหนึ่งในสมัยถัง บทกวีเหล่านี้ส่งเสริมสถานะของชนชั้นนายพลพร้อมทั้งยกย่องเชิดชูจนเป็นแรงบันดาลใจให้ชายชาติวีรบุรุษชาวจีนถึงปรารถนาจะใช้การออกศึกสงครามเป็นการเลื่อนชนชั้นของตน

4.3.5 การใช้ข้อติพจน์

ข้อติพจน์ (hyperbole) คือการใช้คำพูดที่เกินความจริง กวีใช้เพื่อเน้นความสำคัญ หรือเพิ่มน้ำหนักให้กับสิ่งที่พูดเพื่อแสดงให้เห็นความจริงจังในสิ่งที่กล่าว กวีถึงใช้กลวิธีข้อติพจน์หลายแห่ง ในการประกอบสร้างวาทกรรมชนชั้นเพื่อให้เห็นภัยของสงครามที่อยู่บนบ่าของชนชั้นสามัญชน เช่น “เสียงร้องให้ดังทะลุขึ้นเหนือฟ้า 哭声直上干云霄” และ “ชายแดนเลือดไหลเป็นทะเล 边亭流血成海水” ในลำนำรถศึก 兵车行 (QTS 216/011) ของตู้ฝู เป็นต้น

4.3.6 การใช้สหพท

สหพทเป็นมโนทัศน์หนึ่งที่มีการนำมาศึกษาในวาทกรรมวิเคราะห์ในแง่ที่ตัวบทต่าง ๆ มีการโต้ตอบกัน ถ้อยคำที่คนเราใช้นำเสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวบทนั้น เป็นถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นสังคม กล่าวคือ ถ้อยคำเป็นผลผลิตของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่แสดง

ความคิดทางสังคมแฝงอยู่ สหบทได้แสดงถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างตัวบทต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในยุคสมัยเดียวกันหรือต่างสมัย โดยที่ความสัมพันธ์เชื่อมโยงดังกล่าวมีหลักฐานยืนยันได้ในตัวบทที่พิจารณาอยู่ ในกรณีนี้ผู้วิจัยพบว่า กวีผู้ผู้ใช้กลวิธีสหบทในบทกวี ลำนำรถศึก 兵车行(QTS 216/011) “ต่างก็รู้เกิดลูกชายนั้นโศคร้าย 信知生男恶 เกิดลูกสาวกลับมีดี 反是生女好 มีลูกสาวก็ยังแต่งให้ข้างบ้านได้ 生女犹是嫁比邻 มีลูกชายถูกฝังหมดตามใต้พื้นดินหญ้า 生男埋没随百草” ในจารีตจีนมีค่านิยมต้องการมีลูกชายมากกว่ามีลูกสาวเพราะลูกชายจะเป็นผู้ทำหน้าที่สืบทอดวงศ์สกุล และทำหน้าที่บูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับ แต่ในภาวะสงครามอันยาวนาน ลูกชายต้องไปเป็นทหารและส่วนใหญ่เสียชีวิตในสงคราม การสูญเสียลูกชายมีอาจสู่การมีลูกสาวที่ยังมีชีวิตอยู่ได้แม้จะต้องแต่งงานออกไปเป็นสมบัติของสกุลอื่นก็ตาม ดังนั้นในยามศึกสงครามจึงเกิดค่านิยมอยากมีลูกสาวมากกว่าลูกชาย

ในบทกวี ลำนำรถศึก 兵车行 ของผู้ผู้ เรื่องความนิยมอยากมีลูกสาวมากกว่าลูกชายนี้ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเพลงพื้นบ้านชื่อ กำแพงยาว 长城 ในสมัยราชวงศ์ฉินที่มีเนื้อความดังนี้

คลอดชายจงอย่าเลี้ยง	生男慎勿举
คลอดหญิงจงป้อนเนื้อแห้ง	生女哺用脯
ไม่เห็นหรือได้กำแพงยาว	不见长城下
ซากศพเกยกายกัน	尸骸相支柱

เมื่อจักรพรรดิฉินซีฮ่องเต้สร้างกำแพงเมืองจีน ผู้ชายถูกเกณฑ์แรงงานและเจ็บป่วยล้มตายเป็นจำนวนมาก ประชาชนทุกข์ยากแสนสาหัสจนไม่ประสงค์จะมีบุตรชายในเพลงพื้นบ้านชื่อ กำแพงยาว นี้ กล่าวว่า ถ้าคลอดลูกชายไม่ควรเลี้ยงไว้ เพราะโตขึ้นก็ต้องถูกเกณฑ์ไปสร้างกำแพงยาว และไม่ได้กลับมา ต้องกลายเป็นศพอยู่ใต้กำแพงยาว หากคลอดลูกสาวจงป้อนเนื้อแห้ง หมายถึง ควรเลี้ยงดูให้อาหารให้เติบโตใหญ่ เพราะในยามสังคมสงบชาวจีนไม่ให้คุณค่าแก่ลูกสาว มีการขายและกำจัดเป็นจำนวนมาก ในบทกวีของผู้ผู้จึงเป็นเสียงมาจากสมัยราชวงศ์ฉินที่ในยามสงครามอยากมีลูกสาวมากกว่า เพราะยังแต่งให้ข้างบ้านได้ไม่ต้องไปเสียชีวิตในสงครามเหมือนลูกชาย

จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้นำเสนอสงครามในวาทกรรมชนชั้น ทำให้เห็นว่า กวีทำหน้าที่จัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมระหว่างผู้ปกครอง กับผู้ถูกปกครอง ความสัมพันธ์เหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความไม่เท่าเทียมกัน อันที่จริงแล้ว ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันย่อมไม่เป็นที่ยอมรับของฝ่ายที่ถูกปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่สังคม

เผชิญหน้ากับสงคราม ฝ่ายผู้ปกครองจึงจำเป็นต้องหาวิธีให้ฝ่ายผู้ถูกปกครองยอมรับความสัมพันธที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ ซึ่งก็คือ การสร้างความชอบธรรม (legitimation) ให้ทั้งอำนาจที่ตนมีอยู่ในมือ และความสัมพันธที่ไม่เท่าเทียมกัน

กลวิธีการสร้างความชอบธรรมให้ฝ่ายผู้ปกครองในการตัดสินใจทำสงคราม ที่พบในการวิเคราะห์วินิพนธ์สงคราม คือ กระบวนการใช้ภาษาเพื่อปรุงแต่งให้ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันดูเหมือนเป็นธรรมชาติ และให้ผู้คนยอมรับในอำนาจที่เหนือกว่า มีการใช้คำว่า โอรสสวรรค์ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับสถานะของจักรพรรดิ และมีการใช้คำว่า เฟิงโหว (บรรดาศักดิ์) เพื่อเป็นแรงจูงใจถึงความก้าวหน้าในชีวิตของบรรดาปัจเจกชนในสังคมจีนสมัยราชวงศ์ถัง แม้กวีจีนจะเป็นปากเสียงให้กับชาวบ้านผู้ยากไร้ในสังคมที่ได้รับผลจากภัยสงครามโดยตรง ก็หากวีที่วิจารณ์จักรพรรดิได้น้อยมาก ส่วนใหญ่เสียงไปวิจารณ์นายพลแทน เสียงของชาวบ้านที่ปรากฏในบทกวียังแสดงความขัดแย้งระหว่างคุณธรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิกับความกตัญญูต่อบิดามารดา เพราะในสภาวะสงครามผู้คนไม่สามารถมีคุณธรรมสองประการนี้ได้ในเวลาเดียวกัน ความกตัญญูต่อบิดามารดาเป็นสิ่งที่ทหารจำนวนมากไม่มีโอกาสเพราะต้องเสียชีวิตเสียก่อนในสมรภูมิ

จากวาทกรรมชนชั้นในวินิพนธ์สงคราม จะพบว่า ภาษาที่ใช้มีอุดมการณ์บางอย่างแฝงอยู่ ซึ่งก็คืออุดมการณ์ราชาธิปไตยซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักของจักรวรรดิจีนมาโดยตลอด

4.4 อุดมการณ์ราชาธิปไตย

ระบอบราชาธิปไตย (monarchy) คือ รูปแบบการปกครองที่จักรพรรดิทรงเป็นประมุขของรัฐ ซึ่งได้อำนาจการปกครองโดยการสืบราชสมบัติและครองตำแหน่งตลอดชีวิต อีกทั้งมีการสืบราชสันตติวงศ์ให้กับรัชทายาทเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคต

ราชาธิปไตยเป็นหนึ่งในระบอบการปกครองที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งสืบทอดมาจากระบบการปกครองแบบมีหัวหน้าเผ่าในอดีต ในสังคมจีนมีความเชื่อว่า จักรพรรดิเป็นโอรสสวรรค์ได้สิทธิ์อันศักดิ์สิทธิ์มาจากสวรรค์ เพื่อมาปกครองประชาชนตามอาณัติของสวรรค์ 天命 ทั้งนี้ จักรพรรดิจะต้องทรงอยู่ในทศพิศราชธรรมมิฉะนั้นก็จะถูกถอดถอนโดยอาณัติแห่งสวรรค์เช่นกัน²³ ระบอบราชาธิปไตยในจีนเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งหมายถึง จักรพรรดิเป็น

²³ Benjamin I. Schwartz, *The world of thought in ancient China* (Massachusetts: Harvard University Press, 1985) p. 53.

ประมุขสูงสุดของรัฐและการบริหาร ระบบราชาธิปไตยของจีนมีอายุยืนยาวได้ด้วย ก็เพราะมีปรัชญาของสำนักของขงจื้อเกื้อหนุนอยู่

วาทกรรมชนชั้นในกวีนิพนธ์สงครามจีนมีอุดมการณ์ราชาธิปไตยแฝงอยู่เบื้องหลัง กวีทำการตอกย้ำความเชื่อดั้งเดิม เรื่องโอรสสวรรค์ ความสัมพันธ์ทั้ง 5 ของมนุษย์และคุณธรรม 5 ประการที่ร้อยความสัมพันธ์ทั้ง 5 คู่นี้ไว้ บทกวีสงครามราชวงศ์ถังยังมีความซับซ้อน ผสมผสาน ทั้งตอกย้ำวาทกรรมหลัก ขณะเดียวกันก็ตั้งคำถามหรือให้แง่คิดเพื่อโต้ตอบภายในตัวบทเดียวกัน

แนวคิดสำคัญเกี่ยวกับอุดมการณ์ราชาธิปไตยของจีน ได้แก่ ระบบการถือวงศ์ตระกูล (patriarchal clan system) และจารีต

4.4.1 ระบบการถือวงศ์ตระกูล

ระบบการถือวงศ์ตระกูล หมายถึง การสืบช่วงตำแหน่งจากบรรพบุรุษ เริ่มจากครอบครัวเล็ก 小家 มีบิดาเป็นหัวหน้าครอบครัว ขยายขึ้นไปเป็นครอบครัวใหญ่ 大家 หมายถึงประเทศ มีโอรสสวรรค์เป็นผู้นำประเทศ ครอบครัวเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการถือวงศ์ตระกูล ความสัมพันธ์ในครอบครัวมาจากความสัมพันธ์ทางสายเลือด หรือการแต่งงาน หัวหน้าครอบครัวหรือผู้นำประเทศจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่

ในระดับประเทศ ระบบการถือวงศ์ตระกูลของจีนแบ่งกลุ่มชนออกเป็น 3 จำพวกคือ ต้าจาง (大宗 หมายถึง จักรพรรดิ) เลี้ยวจง (小宗 หมายถึง เจ้าผู้ครองนคร) และจื่อหมิน (子民 หมายถึง ประชาชน) จักรพรรดิจะทรงปกครองประเทศโดยมีเจ้าผู้ครองนครดูแลนครรัฐต่าง ๆ หากมีความดีความชอบจักรพรรดิจะแต่งตั้งบรรดาศักดิ์และยกกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้ตามคุณูปการต่อแผ่นดิน ประชาชนนับเป็นกลุ่มชนสุดท้ายอยู่ในฐานะผู้ถูกปกครอง²⁴

ลำดับความสำคัญของบรรดาศักดิ์ชั้นต่าง ๆ ในระบบศักดินาจีนมีดังนี้ 1) กง 公 ครอบครัวที่ดิน 100 ตารางลี้ 2) โหว 侯 ครอบครัวที่ดิน 100 ตารางลี้ 3) ปั่ว 伯 ครอบครัวที่ดิน 70 ตารางลี้ 4) จื่อ 子 ครอบครัวที่ดิน 50 ตารางลี้ และบรรดาศักดิ์ลำดับต่ำสุด 5) หนาน

²⁴ Cai Zhenchu and Long Sumang, *Tangshi songci wenhua jiedu* 唐诗宋词文化解读, p.72.

男 ครอบครองที่ดิน 50 ตารางลี้²⁵ เครื่องยศเหล่านี้เป็นเครื่องกำหนดฐานะสำหรับขุนนางแต่ละชั้น

ในกวีนิพนธ์สงครามจีนปรากฏตำแหน่งขุนนางชื่อต่าง ๆ หลายแห่ง เช่น ขุนพลผู้เจ้ายี่จื่อได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นอ๋องหยางโหว ขุนพลฮั่วชวี่ปั้งเป็นกั๋วอันจวินโหว ขุนพลเว่ยซิงเป็นฉางผิงโหว ขุนพลหม่าเยวี่ยนเป็นชินซีโหว และขุนพลปานเซาเป็นตั้งเยวี่ฮั่นโหว ประชาชนชาวจีนรู้สึกเห็นใจขุนพลหลักกว้างที่ไม่เคยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ใด ๆ เลย การผลิตซ้ำระบบการถือวงศ์ตระกูลในกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังซึ่งครอบคลุมไปถึงการเป็นความรู้ที่ใช้สอบคัดเลือกข้าราชการ นับเป็นการทำให้ประชาชนค่อย ๆ ซึมซับวัฒนธรรมการถือวงศ์ตระกูลโดยไม่รู้ตัว และเป็นการต่อยอดระบบการถือวงศ์ตระกูลลงไปในโครงสร้างความรู้สึก (structure of feeling) ของชาวจีนอย่างธรรมชาติ

4.4.2 จาริต : ความจงรักภักดีและความกตัญญู

จาริต 礼 คือ หลักปฏิบัติที่ดีงาม หรือหลักจริยธรรมของแต่ละบุคคลในสังคม จาริตไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นพันธะทางด้านจริยธรรมที่แต่ละบุคคลในสังคมต้องปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม หลักปรัชญาขงจื่อกำหนดความสัมพันธ์ของมนุษย์ไว้ 5 คู่ เรียกว่า เบญจสัมพันธ์ ได้แก่ จักรพรรดิกับขุนนาง บิดากับบุตร สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และมิตรกับมิตร พร้อมทั้งให้หลักจริยธรรมไว้ 5 ประการคือ 1) มนุษยธรรมหรือกัลยาณธรรม 仁 2) ความจงรักภักดี 忠 3) ความซื่อสัตย์ 信 4) ความกตัญญู 孝 และ 5) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 恕 หลักจริยธรรมทั้ง 5 ประการนี้ เป็นแบบแผนความประพฤติของชาวจีน

ในระบบการถือวงศ์ตระกูลนั้น มีการให้ความสำคัญกับคู่ความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิกับขุนนาง และบิดากับบุตร เป็นพิเศษ จักรพรรดิต้องปกครองขุนนางด้วยมนุษยธรรม ขุนนางต้องรับใช้จักรพรรดิด้วยความจงรักภักดี พ่อต้องปกครองลูกด้วยคุณธรรม ลูกต้องปฏิบัติต่อพ่อด้วยความกตัญญู วาทกรรมชนชั้นในกวีนิพนธ์สงครามจีนนี้ กวีจีนได้นำความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิ 忠君 ผนวกเข้ากับความรักชาติ 爱国 เมื่อบทกวีผลิตซ้ำความรักชาติ จึงเท่ากับผลิตซ้ำความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิไปพร้อมกัน ด้านวาทกรรมที่ตอบโต้กันก็อยู่ในกรอบของจาริตนี้เช่นกัน เนื่องจากทหารและชาวบ้านเกิดความขัดแย้งที่ไม่สามารถ

²⁵ วินัย พงศ์ศรีเพียร , ใฝ่นอกกอ , หน้า162.

ปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทั้ง 5 ได้ เพราะในภาวะสงคราม การที่จะมีความจงรักภักดีต่อ
จักรพรรดิ และมีความกตัญญูต่อบิดามารดา ในเวลาเดียวกันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วาทกรรมชนชั้นในกวีนิพนธ์สงครามจีนได้ทำหน้าที่ผลิตซ้ำ และ
ต่อย้ำอุดมการณ์ราชาธิปไตยซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักของสังคมจีน ทั้งนี้เพื่อสร้างความชอบ
ธรรมให้กับอำนาจการปกครอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

วาทกรรมเพศสภาพในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง

เพศจำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ เพศตามธรรมชาติ (sex) กับเพศสภาพ (gender) เพศตามธรรมชาติ หมายถึง สภาพความเป็นเพศที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และแสดงออกเป็น ลักษณะเพศทางกายภาพ / ชีวภาพ (physical / biological sex) ส่วนเพศสภาพ หมายถึงสภาพ ความเป็นเพศทางสังคม / วัฒนธรรม (social / cultural) ซึ่งไม่ใช่เพศที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่ ได้รับการประกอบสร้างขึ้นโดยสังคม (socially constructed) ดังนั้นความเป็นเพศหญิง (femininity) และความเป็นเพศชาย (masculinity) ต่างก็เป็นสิ่งที่สังคมได้ประกอบสร้างขึ้นเช่นเดียวกัน โดยทั่วไปแล้วเพศสภาพมีอำนาจกำหนดความเป็นไปของสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าเพศตาม ธรรมชาติ เช่น โดยชีวภาพผู้หญิงถูกกำหนดให้เป็นแม่และเมีย แต่ในชั้นต่อมาสังคมและ วัฒนธรรมได้เข้ามากำหนดว่าจะให้ผู้หญิงเป็นแม่และเมียแบบไหนอย่างไร นอกจากนี้เพศ สภาพยังเป็นกระบวนการจำแนก“ความเป็นเรา” และ“ความเป็นอื่น” โดยผู้ชายสามารถกำหนด ความเป็นไปต่าง ๆ ได้มากกว่า ในบทที่ 5 นี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์วาทกรรมเพศสภาพในกวีนิพนธ์ สงครามจีนราชวงศ์ถัง โดยเน้นเฉพาะ “พื้นที่ของสตรี” เป็นพิเศษ

ตามแนวคิดของมิเชล ฟูโกต์¹ ที่ว่า ความรู้ไม่ใช่ข้อเท็จจริงหรือสัจธรรมที่เป็นประโยชน์ สำหรับมนุษย์ แต่ความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากกลวิธีที่อำนาจในสังคมทำให้เรื่องราวใด ๆ ก็ตาม กลายเป็นหัวข้อที่ทุกคนต้องรู้ (subject of knowledge) ดังนั้นสิ่งที่กลายมาเป็นความรู้ต่าง ๆ นั้นได้รับสถาปนาขึ้นโดยใคร หรือเป็นอำนาจของเพศหญิงเพศชาย กลายเป็นการเมืองของการ สร้างความรู้ (politics of knowledge) นักสตรีนิยมเชื่อว่า ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลก ล้วนแต่ สถาปนาขึ้นจากอำนาจของเพศชายเป็นส่วนใหญ่ จึงให้ความสนใจศึกษาความเป็นเพศหญิง และเพศชายว่าถูกสร้างและธำรงรักษาไว้อย่างไร

จีนมีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมจากระบบมatriarchy มา เป็นระบบpatriarchy มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์เซี่ย (2140-1711ปีก่อนคริสต์ศักราช) การกำหนดบทบาททางสังคมของผู้หญิงจึงขึ้นอยู่กับผู้ชาย ในคัมภีร์จี้จี้ 礼记 กล่าวถึงหลัก ปฏิบัติตนของสตรี คือ สามคล้อยตาม สี่คุณธรรม (三从四德) “สามคล้อยตาม” หมายถึงใน

¹ คัมภีร์จี้จี้ 礼记 คือตำราการศึกษาที่สำคัญของสำนักปรัชญาขงจื้อ ว่าด้วยระเบียบการปกครอง และขนบจารีตของราชวงศ์โจว ขงจื้อใช้เป็นหลักในการสอนจริยศาสตร์ โปรดดู Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海*, p. 1779.

ชีวิตของสตรีนั้นในวัยเยาว์ให้เชื่อฟังบิดา 从父 แต่งงานแล้วให้เชื่อฟังสามี 从夫 สามีตายให้เชื่อฟังบุตรชาย 从子 และ “สี่คุณธรรม” หมายถึง คุณสมบัติ 4 ด้านที่สตรีพึงมี ได้แก่ คุณธรรมของสตรี 妇德 วาจาของสตรี 妇言 รูปลักษณ์ของสตรี 妇容 และการงานของสตรี 妇功 เมื่อเด็กผู้หญิงมีอายุ 10 ขวบมารดาจะเริ่มด้วยการอบรมสั่งสอนด้านการทำงานของสตรี เช่นงานบ้านงานเรือน การประกอบอาหาร การทอผ้า การเย็บปักถักร้อย เพื่อฝึกฝนให้มีคุณสมบัติขยัน อดทน และประณีต ก่อนเข้าสู่พิธีสมรส 3 เดือน มารดามีหน้าที่อบรมธิดา อีก 3 ด้านให้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของ “ภรรยาที่ดี” คือ 1) ด้านคุณธรรม สตรีจะต้องมีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี 2) ด้านวาจา สตรีจะต้องพูดจาไพเราะไม่ก้าวร้าว สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้คนได้ 3) ด้านรูปลักษณ์ สตรีจะต้องดูแลเรือนกายให้สะอาดงดงาม ทั้งนี้เพื่อจะสร้างสตรีจีนให้เป็นลูกสาวที่กตัญญู 孝女 ภรรยาที่ฉลาด 贤妻 และมารดาที่ประเสริฐ 良母

กล่าวได้ว่าจีนมี กระบวนการการขัดเกลาทางสังคมให้สตรีสร้างพันธกิจ(commitment) หรือความโน้มเอียง (inclination) ที่จะประพฤติปฏิบัติตามกรอบต่าง ๆ ของสังคม กระบวนการทางสังคมในการควบคุมผู้หญิงให้อยู่ในที่ทาง (space) และทำกิจกรรม(activity) ตามที่สังคมต้องการ โดยเริ่มจากการกำหนดบทบาทให้กับผู้คนในการประพฤติปฏิบัติในสถานะนั้น ๆ เช่น บทบาทของ ลูกสาว ภรรยา และมารดา ซึ่งบทบาทนี้เป็นเหมือนแม่แบบพื้นฐานอย่างหนึ่งในการสร้างสังคม เมื่อสตรียอมเล่นตามบทบาทนี้ก็จะนำไปสู่การได้รับการยกย่องว่า มีบทบาทของพลเมืองดี

ผู้หญิงในฐานะเป็นระบบย่อยอันหนึ่งของระบบใหญ่ของสังคม จึงมีหน้าที่ที่ถูกกำหนดมาให้เหมาะสมกับเพศ สังคมจีนกำหนดการแบ่งงานกันทำและแบ่งความรับผิดชอบตามลักษณะชีววิทยา ในยามสังคมมีความสงบ ผู้หญิงถูกกำหนดบทบาทให้เป็นเมียและแม่ที่ดี แต่เมื่อระบบใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงไป ระบบย่อยก็ต้องมีการปรับตัว ฉะนั้นเมื่อสังคมมีสงครามจึงเกิดการแบ่งงานกันทำและแบ่งความรับผิดชอบในรูปแบบใหม่ระหว่างชาย/หญิงในสังคม เพศชายไปเป็นทหาร และเพศหญิงไปทำอะไร

ในบทนี้จะศึกษาวินิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสตรี เพื่อจะค้นหาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่าง ผู้หญิงกับผู้ชาย และผู้หญิงกับสังคมในยามบ้านเมืองมีสงคราม จากการศึกษาพบว่า สตรีที่ปรากฏในกวีนิพนธ์มี 2 กลุ่มคือ สตรีสูงศักดิ์ และสตรีสามัญ สตรีสูงศักดิ์ที่พบในบทกวีหมายถึง เจ้าหญิงหรือนางสนมกำนัล รวมทั้งธิดาของขุนนาง ในกลุ่มสตรีสามัญนี้ ยังแบ่งออกเป็น สตรีสามัญชนชั้นเจ้าของที่ดิน และ สตรีสามัญชนชั้นชาวนายากจน

ดังนั้นจึงพบต่อไปอีกว่ากวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังนี้ได้ประกอบสร้างวาทกรรมเพศสภาพขึ้น 3 ชุด ดังนี้ วาทกรรมเหอซิน (和亲) วาทกรรมสร้างผลงานที่ชายแดน และวาทกรรมบ้านแตกสาแหรกขาด

5.1 วาทกรรมเหอซิน : สตรีสูงศักดิ์

เหอซิน (和亲) คือนโยบายการผูกสัมพันธ์ด้วยการสมรส มนุษย์ในอดีตมีความขัดแย้งในทางตรรกะหลายๆ อย่าง แต่ความขัดแย้งนี้เป็นความจำเป็นในการทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ ความจำเป็นแรกคือการทำสังคมจำเป็นต้องมีความผูกพันทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนหลายๆ กลุ่ม พันธมิตรระหว่างพวกเขาเปราะบาง วิธีการที่สำคัญที่สุดที่ทำกัน คือ การแลกเปลี่ยนผู้หญิง

ในหนังสือ ถังฮฺยฺเย่า 唐会要 บรรพที่ 6 เจ้าหญิงราชวงศ์ถังที่ประกอบภารกิจการอภิเษกข้ามเผ่าพันธุ์นี้มีทั้งสิ้น 15 พระองค์ ได้แก่ เจ้าหญิงหงฮฺว่า 宏化公主 เจ้าหญิงเหวินเฉิง 文成公主 เจ้าหญิงจินเฉิง 金城公主 เจ้าหญิงหนิงกั๋ว 宁国公主 เจ้าหญิงหยงอาน 永安公主 เจ้าหญิงเยียนจวิน 燕郡公主 เจ้าหญิงกู่อาน 固安公主 เจ้าหญิงตงอาน 东安公主 เจ้าหญิงเจียวเหอ 交河公主 เจ้าหญิงเหออี้ 和义公主 เจ้าหญิงจิ่งอาน 静安公主 เจ้าหญิงอี้ฟาง 宜芳公主 เจ้าหญิงจงเว่ย 宗微公主 เจ้าหญิงเสียนอาน 咸安公主 เจ้าหญิงไท่เหอ 太和公主 ในความเป็นจริงแล้วผู้วิจัยคาดว่าน่าจะมีมากกว่านี้

จากหนังสือซินถังชู 新唐书 บรรพที่ 67 บันทึกไว้ว่า ในบรรดาเจ้าหญิง 15 พระองค์นี้ มีเพียง 3 พระองค์ที่เป็นพระธิดาของจักรพรรดิ คือเจ้าหญิงหนิงกั๋วเป็นพระธิดาของจักรพรรดิถังซฺวฺง อภิเษกกับข่านอิงอู่เว่ยเย่หยวนแห่งชนชาติหฺยฺเหอ 回纥 เจ้าหญิงเสียนอานเป็นพระธิดาของจักรพรรดิถังเต๋อจฺง อภิเษกกับข่านอู่อี้เฉิงกงแห่งชนชาติหฺยฺเหอ และเจ้าหญิงไท่เหอ พระธิดาของจักรพรรดิถังเสวียนจฺง อภิเษกกับข่านจฺงเต๋อแห่งชนชาติหฺยฺเหอ¹ อีกเช่นกัน นอกจากนั้นอภิเษกไปในสถานะเจ้าหญิงแต่มิใช่เจ้าหญิงโดยกำเนิด ฝ่ายชนเผ่าก็ได้สนใจว่าเจ้าสาวจะเป็นพระธิดาของจักรพรรดิจีนโดยกำเนิดหรือไม่ การให้เจ้าหญิงอันสมรสกับชนต่างเผ่าเป็นปรากฏการณ์ที่แพร่หลายในสมัยถึง

วาทกรรมเหอซิน ที่ปรากฏในบทกวีมีทั้งส่งเสริมและต่อต้านดังนี้

¹ Xu Youfu, *Tangdai funu shenghua yu shi 唐代妇女生活与诗* (Beijing: Zhonghua shuju, 2005), p. 79.

5.1.1 นโยบายเหอซิน : ชายแดนสันติ เศรษฐกิจรุ่งเรือง

กวีถึงจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่านโยบายเหอซินเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายส่งเสริมสันติภาพ เพราะนอกจากจะทำให้ไม่ต้องเสียเลือดเนื้อ ยังเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติต่างๆ จากการศึกษาบทกวีถึง ผู้วิจัยพบว่า กวีบางคนประกอบสร้างวาทกรรมอำนาจรัฐที่ส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติโดยตรง ๆ แต่ยังมีกวีบางคนนำตำนานของสตรีสูงศักดิ์ในสมัยราชวงศ์ฮั่นเช่น หวางเจาจวิน 王昭君 มาประกอบสร้างวาทกรรมส่งเสริมอำนาจรัฐเช่น

(1) เงินถาว 陈陶 (ค.ศ.803?-879?) ใน ลำนำหลังซี 陇西行 (QTS 746/054) วรรคที่ 13-16

แผนเจลียวฉลาดจับเป็นไม่มีขอบเขต13
ขบวนค่ายแถบภูเขาเฮยซานราวกับมังกร
หลังจากเจ้าหญิงทรงเกียรติอภิเษกแล้ว
ประเพณีหูครั้งหนึ่งเป็นเหมือนฮั่น

黠虏生擒未有涯
黑山营阵识龙蛇
自从贵主和亲后
一半胡风似汉家

ลำนำหลังซี เป็นชื่อที่นำมาจาก ลำนำกรมดุริยางค์ 乐府 มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามชายแดน หลังซี 陇西 คือชื่อสถานที่อยู่ทางด้านตะวันตกของภูเขาหลงซาน ปัจจุบันอยู่ในมณฑลกานซู่ วรรคที่ 13 กวีเงินถาว กล่าวชื่นชมว่านโยบายเหอซินว่ามีประโยชน์ เป็นการสร้างสันติภาพ โดยไม่ต้องเสียเลือดเนื้อ วรรคที่14 เฮยซาน 黑山 มีความหมายว่า ภูเขาดำ คือชื่อภูเขาบริเวณชายแดน ในมณฑลกานซู่ เต็มไปด้วยค่ายทหารตั้งเรียงรายเป็นระยะทางยาว เป็นการรักษาชายแดนแต่ไม่มีการรบราฆ่าฟันกัน และที่สำคัญ ในวรรคที่ 15 และ 16 กวีกล่าวว่า ภายหลังจากดำเนินนโยบายเหอซินแล้ว ประเพณีหูครั้งหนึ่งเป็นเหมือนฮั่น คำว่า ประเพณีหูครั้งหนึ่งเป็นเหมือนฮั่น 一半胡风似汉家 ในวรรคนี้กวีใช้กลวิธีสหพทลิตซ้ำชุดความคิดเกี่ยวกับความเป็น อารยชน/อนารยชน ของขงจื้อซึ่งเป็นเรื่องเล่าแม่บทใหญ่ของสังคมจีน

ในหนังสือคัมภีร์จริยวัตรของขงจื้อ หลุนยฺหวี่ 论语 เล่มที่ 9 บทที่ 13 บันทึกไว้ว่า “อาจารย์อยากจะไปอยู่ที่ท่ามกลางอนารยชนทั้งเก้าเผ่า มีคนกล่าวว่า พวกนั้นแสนจะป่าเถื่อนจะไปอยู่กับพวกเขาได้อย่างไร อาจารย์ตอบว่า “หากมีวิญญูชนไปอยู่กับพวกเขา ยังจะมีความป่าเถื่อนหลงเหลืออยู่หรือ ?” ขงจื้อมีความเชื่อว่า ถึงแม้อนารยชนจะยังขาดการกล่อมเกลามาก

แต่ก็ยังเป็นมนุษย์มิใช่คนและสัตว์ป่า ขงจื้อเชื่อมั่นในพลังทางวัฒนธรรมของวิญญูชน ซึ่งจะ
 เกื้อหนุนผู้อื่นไปสู่แนวทางการกลมกลืนทางวัฒนธรรมไปด้วยกัน²

เงินถาวเชื่อว่า นโยบายเหอซิน นอกจากจะมีประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ
 แล้ว ยังมีประโยชน์ต่ออารยชนด้วย เพราะเป็นการนำวัฒนธรรมอันซึ่งสูงส่งกว่าไปปลดปล่อย
 “คนเถื่อน” เหล่านี้ให้พ้นจากความล้าหลัง (civilizing mission)

(2) จางจิ่งซู 张仲素 (ค.ศ.769-819) หวางจาวจวิน 王昭君 (QTS 367/015)

นางฟ้าเสด็จลงมาสมรสในเปลานี้	仙娥今下嫁
ชายชาติรีย่อมสมัครใจผูกสัมพันธ์	骄子自同和
ดาบจ้าวกลับเปลี่ยนไปใช้ในการไถนาสิ้น	剑戟归田尽
วัวควายแพะแกะเต็มรอบชายแดน	牛羊绕塞多

จางจิ่งซู ใช้ชื่อบทกวีนี้ว่า “หวางจาวจวิน” ซึ่งเป็นชื่อของสตรีในสมัยราชวงศ์ฮั่นเป็น
 หนึ่งในสี่สาวงามของจีน มีฉายานามว่า “ปักกีตกนภา” (落燕) หมายถึง “ความงามที่ทำให้
 แม้แต่ฝูงนกยังต้องร่วงหล่นจากท้องฟ้า” (so beautiful as to make flying geese fall) หวางจาวจวิน
 เป็นชาวเจาจื่อกุย 郡秭归 ปัจจุบันอยู่ในมณฑลหูเป่ย์ 湖北 มีชีวิตอยู่ในสมัยฮั่นตะวันตก เมื่อ
 อายุ 17 ปีได้รับคัดเลือกเข้าไปเป็นนางสนมในวัง

ในรัชสมัยจักรพรรดิฮั่นเยวี่ยนตี้ 汉元帝 ทรงพิจารณาเลือกสนมผ่านทางภาพเหมือน
 ด้วยเหตุนี้บรรดาสนมในวังหลังต่างติดสินบนจิตรกรภาพเหมือนเหล่านี้ด้วยเงินจำนวนมาก
 เพื่อปรารถนาให้จิตรกรวาดรูปตนออกมาอย่างงดงาม โดยปรารถนาให้เป็นที่ต้องตาต้องใจของ
 จักรพรรดิ ทว่าหวางจาวจวินไม่ยอมมอบสินบนให้ จิตรกรเหมาเหยียนโซ่ว 毛延寿 จึงจงใจวาด
 ภาพหวางจาวจวินให้ดูย่ำแย่กว่าความเป็นจริง นางจึงไม่เคยเข้าเฝ้าจักรพรรดิมาก่อน

ในเวลาเดียวกันนั่นเอง ข่านฮูฮานเสี่ย 呼韩邪单于 กษัตริย์ของชนเผ่าซ่งหนูเดินทาง
 มายังราชสำนักฮั่นเพื่อขอผูกสัมพันธ์ไมตรีกับราชวงศ์ฮั่นด้วยการอภิเษกสมรสกับสตรีฮั่น
 จักรพรรดิฮั่นเยวี่ยนตี้ก็ทรงเห็นด้วย ในอดีตเมื่อมีการแต่งงานเพื่อผูกสัมพันธ์ไมตรีกับชนต่าง

² สุวรรณ สถาอานันท์, หลุนอู่: ขงจื้อสนทนา, หน้า 66.

เผ่า ราชสำนักมักจะเลือกเจ้าหญิงหรือธิดาของราชินิกุลไปอภิเษก แต่ครั้งนี้จักรพรรดิทรงเลือกนางสนมให้กษัตริย์ฮูหนานเสีย

นางสนมฝ่ายในล้วนถูกเลือกมาจากสามัญชน เมื่อเข้ามาอยู่ในวังแล้วก็มีชีวิตตั้งวิหคในกรงทองหาไม่มีอิสระไม่ จึงต่างปรารถนาว่าสักวันหนึ่งจะได้ออกจากกรงทองไปสู่โลกกว้าง แต่ครั้งนี้ได้ยินว่าต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนไปอยู่กับชนเผ่าซงหนู ต่างก็ไม่มีใครยินดีไป

หวางจาวจวินซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในวังหลังเป็นเวลานาน เห็นว่าครั้งนี้นับเป็นโอกาสที่จะช่วยเหลือประเทศ ประกอบกับความคับแค้นใจที่สั่งสมมานาน จึงตัดสินใจเป็นตัวแทนสตรีอื่นที่จะแต่งงานกับผู้นำชนเผ่าซงหนู

เมื่อถึงวันที่กษัตริย์ฮูหนานเสียและหวางจาวจวินจะเดินทางไปซงหนู จักรพรรดิอันเยวี่ยนตี้ได้ยลโฉมหวางจาวจวินเป็นครั้งแรก ทรงถึงกับตะลึงในความงามของเธอจนรู้สึกไม่ปรารถนาจะยกนางให้กับผู้อื่น แต่ก็มิอาจคืนคำได้ ต้องข่มใจสละของรักในมือด้วยความเสียตาย ต่อมาเมื่อทรงล่วงรู้ถึงการรับสินบนของเหมาเหยียนໂ໑พระองค์ก็ทรงบันดาลโทสะมีรับสั่งให้ประหารชีวิตเหมาเหยียนໂ໑ทันที

หวางจาวจวินเดินทางออกจากฉานฮาน ฝ่าลมที่หนาวเย็นเดินทางเป็นพันลี้ไปยังเผ่าซงหนูและปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตของชาวซงหนูได้อย่างดี เป็นที่รักใคร่ของผู้คนชาวซงหนู หวางจาวจวินสร้างคุณูปการให้ราชวงศ์อันกับชาวซงหนูอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นเวลานานถึงหกสิบกว่าปี และถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาวอันให้แก่ชาวซงหนู

ต่อมากษัตริย์ฮูหนานเสียสิ้นพระชนม์ รัชทายาทของกษัตริย์ฮูหนานเสียขึ้นสืบราชสมบัติต่อ ตามธรรมเนียมของชาวซงหนู หวางจาวจวินต้องตกเป็นพระชายาของกษัตริย์องค์ใหม่ซึ่งเป็นลูกเลี้ยง หวางจาวจวินไม่ยินยอมจึงยื่นเรื่องขอกลับมาอยู่ในราชสำนักอัน ทว่าจักรพรรดิอันเยวี่ยนตี้เสด็จสวรรคตแล้ว จักรพรรดิพระองค์ใหม่ อันเจิงตี้ 汉成帝 มีรับสั่งให้หวางจาวจวินปฏิบัติตามธรรมเนียมของชาวซงหนู นางต้องฝืนใจทำตามพระราชโองการดังกล่าว ต่อมานางรู้สึกถูกเหยียดหยามจึงตัดสินใจปลิดชีพตนเอง³

³ Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海*, p. 1350.

กวีในแต่ละยุคสมัยนิยมนำเรื่องราวของหวางจาวจวินมาใช้สร้างวาทกรรมซึ่งมีทั้งครอบงำและตอบโต้ วาทกรรมหวางจาวจวินเมื่อเป็นวาทกรรมครอบงำจะกล่าวสรรเสริญวีรกรรมของนางที่มีผลต่อสันติภาพของชาติ และส่งเสริมว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง ควรได้รับการสรรเสริญ ในขณะที่เดียวกัน วาทกรรมหวางจาวจวินในวาทกรรมตอบโต้ ก็จะพรรณนาถึงความเห็นใจในชะตากรรมของยอดหญิงงามผู้หนึ่ง ที่ต้องเป็นวิหคในกรงทอง ไร้อิสรภาพ พอพ้นจากฐานะดังกล่าวก็ต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนไปอยู่ต่างแดนอันหนาวเหน็บกับอนารยชนในสมัยราชวงศ์ถังมีการใช้นโยบายเหอซินเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีด้วยการสมรสกับชนต่างเผ่าเป็นจำนวนมาก กวีมักจะนำเอาเรื่องราวของหวางจาวจวินมาพรรณนาแสดงความเห็นใจเจ้าหญิงทั้งหลายกล่าวได้ว่าแม้หวางจาวจวินจะล่วงลับไปแล้ว แต่นางยังมีโอกาสรับใช้ชาติผ่านปลายพู่กันกวี

จางจิงซู่ สร้างวาทกรรมอำนาจรัฐ สนับสนุนนโยบาย การเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีด้วยการสมรสโดยให้เหตุผลว่าภายหลังที่ หวางจาวจวินแต่งงานไปแล้ว ได้นำเอาความผาสุกและความเจริญรุ่งเรืองมายังทั้งราชวงศ์ฮั่นและชนเผ่าซงหนู มีประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย ทำให้สังคมสงบ เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรือง อารุชต่างๆ ที่เคยใช้รบราฆ่าฟันกันต่างก็นำไปใช้ในเป็นจอบเสียมทำไร่ทำนาแทน ปศุสัตว์จำนวนมากบริเวณชายแดนแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ และสันติภาพที่เกิดขึ้นระหว่างสองประเทศ

5.1.2 นโยบาย เหอซิน : ตัวประกันทางการเมือง

หลู่ซวี่น 鲁迅 กล่าวว่า การเอาผู้หญิงเป็นตัวประกันทางการเมืองนั้นเรียกอย่างไรเพราะว่า การสร้างสัมพันธ์ไมตรีด้วยการสมรส หรือการสร้างสายสัมพันธ์ด้วยการสมรส 和亲 นโยบายเหอซินนั้นไม่มีประโยชน์ แม้รัฐจะเลือกดำเนินนโยบายนี้ สงครามก็ยังคงมีมาอย่างต่อเนื่อง⁴ รัฐน่าจะคิดนโยบายแก้ปัญหาได้ดีกว่านี้ วาทกรรมที่ตอบโต้นโยบายเหอซินแบ่งออกได้เป็นสองเสียง คือเสียงของเจ้าหญิงและเสียงของสังคม

(1) เสียงของเจ้าหญิง : อยู่กับ “คนเถื่อน”

⁴ Lu Xun, *Lu Xun quanji* 鲁迅全集, vol.1, (Beijing: Renmin Wenxue Chubanshi, 1981), p. 215. cited in Xu Youfu, 2005: 79.

เจ้าหญิงของราชวงศ์ถังที่สนองนโยบายเหอชินของรัฐทรงมีความรู้สึกที่ว่า ตนต้อง อภิเษกไปกับผู้ที่มีวัฒนธรรมต่ำกว่าชนชาติอื่น และต้องย้ายนิवासถานไปยังดินแดนที่มีความ เจริญน้อยจกัรวรรดิจีน ดังที่ปรากฏในบทกวีต่อไปนี้

(1.1) หลี่ซานฝู 李山甫 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) ความในใจเจ้าหญิงไต้จงเว่ย 代崇徽公主意 (QTS 643/065)

ปิ่นทองร่วงหล่นจอนผมกระจุกกระจาย	金钗坠地鬢堆云
นับแต่จากองค์จักรพรรดิพระองค์ทรงได้ข่าวบ้างไหม	自别朝阳帝岂闻
ส่งชายามาแล้วบ้านเมืองพระองค์ท่านก็สันติ	遣妾一身安社稷
ไม่รู้ว่าจะส่งนายพลไปรบที่ไหน	不知何处用将军

ในปีคริสต์ศักราช 769 เจ้าหญิงไต้จงเว่ย 代崇徽 ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นพระสนมของจักรพรรดิถังไต้จง 唐代崇 (ค.ศ.726-779) เดินทางไปอภิเษกกับผู้นำของชนเผ่าหุยเหอ (ชนเผ่าอูยกูร์ในจีนเจียงปัจจุบัน) หลี่ซานฝูมีความเห็นใจในชะตากรรมของเจ้าหญิงไต้จงเว่ยจึงเขียนบทกวีบอกความในใจของพระองค์ให้สังคมรับรู้

ในวรรคที่ 1 ปิ่นทองร่วงหล่นจอนผมกระจุกกระจาย 金钗坠地鬢堆云 แสดงว่ากำลังเดินทางไปในดินแดนอนารยชนซึ่งอยู่ท่ามกลางทะเลทรายและมีลมแรง เพราะทรงผมของสตรีสมัยถังจะรวบขึ้นทั้งหมด ในวรรคที่ 2 ทรงตัดพ้อองค์จักรพรรดิว่าได้ข่าวคราวบ้างไหม สำหรับ คำว่า เชอจี 社稷 ในวรรคที่ 3 นั้น เป็นองค์ประกอบที่มีวัฒนธรรมแฝงอยู่ เชอ 社 หมายถึง พระภูมิเจ้าที่ จี 稷 หมายถึง พระแม่โพสพ ในสมัยโบราณจักรพรรดิและบรรดาเจ้าผู้ครองนครรัฐต่าง ๆ ต้องทรงประกอบพิธีกรรมบวงสรวงพระภูมิเจ้าที่และพระแม่โพสพ คำ 2 คำนี้รวมกันจึงเกิดเป็น ความหมายที่สองขึ้น หมายถึง “บ้านเมือง” หรือ “ประเทศชาติ” และวรรคสุดท้าย การที่เจ้าหญิงไต้จงเว่ยเสียดลอะภิเษกกับอนารยชน ทำให้ราชวงศ์ถังมีสันติสุขจึงไม่รู้ว่าส่งกองทัพไปรบที่ไหน

(1.2) หลี่ซานฝู 李山甫 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) ลายพระหัตถ์เจ้าหญิงจงเว่ยที่ด่านยินตี้ 阴地关崇徽公主手迹 (QTS 643/038) วรรคที่ 3 และ 4

ใครถวายกุศโลบายให้จักรพรรดิปรองดองกับชนต่างเผ่า	谁陈帝子和番策
หากฉันเป็นชายอับอายขายหน้าแทนชาติ	我是男儿为国羞

หลักฐานผู้มีความเห็นใจในชะตากรรมของเจ้าหญิงจวงเว่ยที่ต้องจากชีวิตที่สุขสบายในพระราชวังของราชวงศ์ถังไปอยู่กับชนเผ่าอื่นในทะเลทรายแดนกันดาร จึงเขียนบทกวีไว้อีกบทหนึ่งในชื่อว่า ลายพระหัตถ์ของเจ้าหญิงจวงเว่ยที่ด่านยินตี้ 阴地关崇徽公主手迹 ระหว่างการเดินทางไปอภิเษกเพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรี พระองค์ทรงบันทึกลายพระหัตถ์ไว้ที่ด่านยินตี้ซึ่งกันระหว่างจีนกับชนเผ่าหุยเหอ มีใจความว่าขุนนางผู้ใดเป็นผู้เสนอนโยบายให้จักรพรรดิปรองดองกับเผ่าพันธุ์อื่นด้วยวิธีส่งเจ้าหญิงไปอภิเษก ถ้าพระองค์ทรงเกิดเป็นชายและมีอำนาจกำหนดนโยบายก็จะเกิดความรู้สึกอับอายที่ใช้นโยบายเช่นนี้ กวีหมายถึงการไม่เป็น “ลูกผู้ชาย”

(1.3) หลี่จง 李中 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) หวางจาวจวิน 王昭君 (QTS 794/041)

คิ้วงามงมดกตกตกลง	峨眉翻自累
หมื่นลี้ตักถึงแดนทุกขา	万里陷穷边
ชลนามาพร้อมวายุแดนหู่	滴泪胡风起
ดีใจเห็นจันทร์ฮั่นดวงกลม	宽心汉月圆
ลมฝุ่นพาพราดาทั้งวัน	飞尘长翳日
หญ้าขาวแผ่เชื่อมฟ้า	白草自连天
ใครถวายแผนให้อภิเษก	谁贡和亲策
แปดเปื้อนจารึกพันปี	千秋污简编

เมื่อจางจิงซู่ในข้อ 5.1 (2) นำเรื่องราวของวีรสตรีหวางจาวจวินมาสร้างวาทกรรมส่งเสริมนโยบายเหอซิน หลี่จงก็นำเรื่องราวของหวางจาวจวินมาสร้างวาทกรรมตอบโต้ โดยให้ชื่อบทกวีว่า หวางจาวจวิน เช่นเดียวกัน หลี่จงต้องการแสดงความเห็นใจเจ้าหญิงราชวงศ์ถังโดยนำเรื่องราวของราชวงศ์ฮั่นมาสร้างวาทกรรม ในวรรคที่ 2 หลังจากเดินทางไกลหมื่นลี้จากบ้านเกิดเมืองนอนมา กวีใช้คำว่า ฉยงเปียน 穷边 หมายถึงแดนทุกขาหรือ ชายแดนที่ยากจน และวรรคที่ 3 กวีใช้คำคุณศัพท์ หู 胡 ขยายคำว่า ลม 风 หมายถึง ลมจากแดนคนเถื่อน หรือวายุแดนหู่ 胡风 ทำให้น้ำตาร่วง วรรคที่ 3 คำว่า พระจันทร์ฮั่น หรือพระจันทร์แห่งราชวงศ์ฮั่น 汉月 กวีมักจะนำมาใช้เพื่อแสดงการคิดถึงบ้าน วรรคที่ 5 และ 6 ลมฝุ่นพาพราดา หญ้าขาวแผ่เชื่อมฟ้า บ่งบอกสถานที่ว่าอยู่ในทะเลทราย ที่ลมแรงและไร้ต้นไม้ใหญ่ และเช่นเดียวกับ 5.1.2(ข้อ 1.2) กวีมิได้ตำหนิจักรพรรดิ แต่ตำหนิเหล่าขุนนางผู้ถวายนโยบายเหอซินให้จักรพรรดิไว้ในสองวรรคสุดท้ายว่า ใครถวายแผนให้อภิเษก ชื่อจะถูกประจานอยู่ในประวัติศาสตร์เป็นพันปี

(1.4) ตงฟางฉิว 东方虬 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) จาวจวินระทม 昭君怨 (QTS 100/007)

เส้นทางแดนอันเจริญรุ่งเรืองยิ่ง	汉道方全盛
ราชสำนักทรงมีพลเสนาหนาแน่น	朝廷足武臣
ไฉนยังทรงต้องการให้พระสนมชะตาอัป	何须薄命妾
ทุกข์ทนไปแต่งงานกับชนเผ่าอื่น	辛苦事和亲

ตงฟางฉิวเป็นกวีอีกท่านหนึ่งที่น่าตำนานวีรสตรีในประวัติศาสตร์ “หวางจาวจวิน” มาใช้เป็นชื่อ บทกวี กวีต้องการตอบโต้ราชสำนักถึง ที่ส่งเสริมการดำเนินนโยบายเหอชิน จึงใช้คำว่า ราชวงศ์ฮั่น เพื่อสื่อความถึงราชวงศ์ถัง ทั้งนี้เพราะราชวงศ์ถังมีความเจริญทัดเทียมกับราชวงศ์ฮั่น กวีจึงนิยมนำมาใช้เทียบเคียงกัน ในวรรคที่ 1 เส้นทางแดนอัน 汉道 หรือ การคมนาคมของราชวงศ์ฮั่นเจริญก้าวหน้าสื่อความถึงการมีเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรือง วรรคที่ 2 กล่าวถึงราชสำนักมีทหารจำนวนมาก มีกองทัพที่เข้มแข็ง วรรคที่ 3 กวีจึงเข้าประเด็นโดยวิพากษ์นโยบายเหอชินว่า เมื่อจักรวรรดิจีนเจริญรุ่งเรืองทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ เหตุใดจึงต้องใช้นโยบายให้สตรีนางหนึ่งต้องไปทนทุกข์ในแดนอนารยชน

(1.5) หวางเจี้ยน 王建 (ค.ศ.847-918) เจ้าหญิงไท่เหออภิเษกกับชนเผ่า 太和公主和蕃 (QTS 301/038)

ด้านมืดเมฆเหลืองกำลังลอยข้ามแม่น้ำ	塞黑云黄欲渡河
ลมทรายโบกตาพร่าหิมะมาเติมซ้ำ	风沙眯眼雪相和
น้ำเนตรชุ่มแว่วเสียงพิณผีผา	琵琶泪湿行声小
ทำให้คนแสนโศกเศร้าหัวใจจะขาด	断得人肠不在多

ในปีคริสต์ศักราช 821 เจ้าหญิงไท่เหอ ซึ่งเป็นพระชนิษฐาของจักรพรรดิถังมู่จง (ค.ศ.821-824) ทรงเดินทางไปอภิเษกสมรสกับผู้นำชนเผ่าหุยเหอในดินแดนซินเจียงปัจจุบัน

หวางเจี้ยนใช้กระบวนการจินตภาพ (imagery) สร้างบรรยากาศแห่งความเศร้าหมองโดยใช้ภาพลักษณ์ (image) ถึง 3 ชนิดได้แก่ วรรคที่1 ด้านมืด 塞黑 เมฆเหลือง 云黄 เป็นภาพลักษณ์ที่เกิดจากการมองเห็น (visual image) วรรคที่ 2 ลมทรายโบก 风沙 ตาพร่า 眯眼 หิมะซ้ำ 雪相和 เป็นภาพลักษณ์ที่เกิดจากการสัมผัส (tactile image) และวรรคที่ 3 แว่วเสียงพิณผีผา เป็นภาพลักษณ์ที่เกิดจากการได้ยิน (auditory) ผีผาเป็นเครื่องดนตรีประเภทดีดชนิดหนึ่ง ชื่อของผีผานั้นได้มาจากลักษณะของกริยาอาการที่ดีดผีผา กริยาของมือที่ดีดออกเรียกว่า

ผี 瑟 ส่วนกริยาของมือที่ติดเข้าเรียกว่า ผ่า 瑟 ผีผาเป็นเครื่องดนตรีที่จีนรับอิทธิพลมาจากเอเชียตอนกลาง ตามหลักฐานกล่าวว่า ในศตวรรษที่ 4 จีนมีการติดต่อกับประเทศทางตะวันตก ผ่านเส้นทางสายไหม อีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนศิลปะและวัฒนธรรม จึงมีการนำผีผาเข้ามาเล่นในจีน ในสมัยราชวงศ์ฮั่น ชนชาติหูตมชายแดนนิยมเล่นผีผาบนหลังม้า เป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย

(1.6) เจ้าหญิงอี่เฟิน 宜芳公主 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) หลังมานบังตาในสถานพักม้าเร็ว 虚池驿题屏风 (QTS 007/001)

ด้วยอภิเษกจำต้องจากบ้านเกิดเมืองนอน	出嫁辞乡国
แต่ใดมาการจากนี้ลำบากยิ่ง	由来此别难
ไปทางไกลระทมทุกข์นึกถึงพระคุณท่าน	圣恩愁远道
เดินทางไปน้ำเนตรไหลพรั่งพรูดูหน้ากัน	行路泣相看
ชายแดนทะเลทรายทำให้โคมงามกลายเป็นรูป	沙塞容颜尽
สุดเขตแดนขาดแคลนเครื่องแป้งประทีนโคม	边隅粉黛残
ความรักในใจข้ามมิได้จางหาย	妾心何所断
วันข้างหน้ายังอยากกลับมาจางอาณ	他日望长安

ในปีคริสต์ศักราช 746 เจ้าหญิงอี่เฟิน ในสมัยจักรพรรดิถังเสวียนจงทรงเดินทางไปอภิเษกสมรสกับผู้นำชนเผ่าชายแดน พระองค์ทรงประพันธ์บทกวีนี้ด้วยพระองค์เอง ณ หลังมานบังตาในสถานพักม้าเร็ว ความว่า ต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนมาปฏิบัติภารกิจอันแสนยากนี้เพื่อชาติบ้านเมือง พระองค์ทรงมีความทุกข์ยิ่งนัก ระหว่างเดินทางไปน้ำพระเนตรไหลพรั่งพรูได้แต่มองหน้าผู้ร่วมเดินทางในขบวน เพราะลมแรงอากาศแห้ง ทำให้ลดความงามลง อีกทั้งชายแดนทะเลทรายยังขาดแคลนเครื่องประทีนโคมต่าง ๆ ในช่วงเวลานั้น ราชวงศ์ถังเป็นจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่ มีสิ่งอุปโภคบริโภคอุดมสมบูรณ์ การต้องละทิ้งชีวิตที่พร้อมไปสู่แดนทุรกันดาร จึงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก พระองค์ยังปรารถนาที่จะมีโอกาสได้กลับมาพระราชวังฮั่น และแม้ว่า ตนจะเป็นผู้รับชะตากรรมในการมาอภิเษกครั้งนี้ ก็ยังกล่าวรำลึกในพระคุณขององค์จักรพรรดิ โดยเจ้าหญิงใช้คำว่า 圣 ซึ่งมีความหมายยกย่ององค์จักรพรรดิ การที่เจ้าหญิงอี่เฟิน ทรงประพันธ์บทกวีเองนับว่าทรงเป็นสตรีที่มีความรู้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องธรรมดาที่เดียว เพราะในศตวรรษที่ 8 นั้นสตรีจีนทั่วไปยังไม่มีโอกาสเรียนหนังสือ

(1.7) ฉู่กวางซี 储光羲 (ค.ศ. 706?-763?) ลำนำพระสนมหมิง 明妃曲 (QTS 139/050)

เช้าสายบ่ายเย็นเห็นทรายปลิวว่อน	日暮惊沙乱雪飞
คนข้างกายเตือนให้เปลี่ยนเสื้อผ้า	傍人相劝易罗衣
ฝืนใจมาฟังดนตรีดูนางรำหน้าห้องพระโรง	强来前殿看歌舞
ร่วมรอรับฉานยหวิกลับจากล่าสัตว์ยามค่ำคืน	共待单于夜猎归

พระสนมหมิง ในที่นี้หมายถึง หวางจาวจวิน บทกวีนี้ เป็นเรื่องราวของหวางจาวจวิน ขณะพำนักอยู่ที่ดินแดนชนเผ่าซงหนุในสมัยราชวงศ์ฮั่น คำบ่งบอกสถานที่ที่บรรดาเจ้าหญิงอภิเษกไปมักจะมีคำว่า “ทราย” เสมอ เป็นการบอกว่า สถานที่ที่ทรงเสด็จไป คือแดนทะเลทราย และทรงไปอยู่กับชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ ซึ่งชนชาติฮั่น ถือว่าเป็น “อนารยชน” มีวัฒนธรรมต่ำกว่าชนชาติฮั่นซึ่งเป็นชนเผ่าเกษตรกรรม วรรคที่ 2 คนข้างๆ เตือนให้เธอเปลี่ยนเสื้อผ้าอาภรณ์ แสดงว่าอากาศหนาว และวรรคที่ 3 คำว่า ฝืนใจมา 强来 บ่งบอกว่าไม่มีความสุข ต้องฝืนตัวเองมายังหน้าห้องพระโรงชมการแสดงเต้นรำร้องเพลง เพื่อรอต้อนรับการกลับมาจากการล่าสัตว์ของฉานยหวิ 单于(Khan) ผู้นำของชนเผ่าซงหนุ

(1.8) หวางเยียน 王偃 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) ลำนำพระสนมหมิง 明妃曲 (QTS 019/058)

ยามตะวันคล้อยมองฉานยหวิที่ทิศเหนือ	北望单于日半斜
พระสนมแอบกรรแสงกับดินทรายหุ	明君马上泣胡沙
น้ำพระเนตรทั้งสองไหลลงสู่แม่น้ำฮวงโห	一双泪滴黄河水
ไหลไปในกระแสน้ำพาสู่มืองฮั่น	应得东流入汉家

หวางเยียนแต่งบทกวีนี้โดยตั้งชื่อเช่นเดียวกับฉู่กวางซี คือ “ลำนำพระสนมหมิง” ซึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งที่กวีนิยมนำมาใช้เป็นชื่อบทกวีนอกเหนือไปจาก ชื่อ “หวางจาวจวิน” เมื่อกล่าวถึงการอภิเษกเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี วรรคที่ 1 คำว่ายามตะวันคล้อยให้ความรู้สึก ว่า ความมืดใกล้มาเยือน การรอคอยฉานยหวิหรือท่านข่านผู้นำของชนเผ่าซงหนุ โดยมองไปที่ทิศเหนือ ผู้วิจัยคิดว่า กวีต้องการใช้ทิศบอกตำแหน่งแห่งที่ ในที่นี้การใช้ทิศเหนือจะให้ความรู้สึกสะเทือนใจได้มากที่สุด เพราะดินแดนที่ชนเผ่าตั้งอยู่นั้นคือทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของราชวงศ์ถัง การมองไปทางทิศเหนือให้ความรู้สึกที่ไกลออกไปอีก หากมองไปทางใต้จะเป็นทิศทางไปสู่อาณาจักรถังเช่นเดียวกับเส้นทางที่แม่น้ำฮวงโหไหลไปทางตะวันออกสู่อณาจักรถัง ดังนั้นการ

ใช้ทิศอื่นจึงให้ความรู้สึกไม่เท่ากับทิศเหนือ ในวรรคที่ 2 และ 3 ทรงแอบกระแสดกับดินทรายหู โดยปรารถนาให้น้ำพระเนตรซึมลงใต้ดินแล้วไหลลงสู่แม่น้ำฮวงโหเพื่อไหลไปอาณาจักรอื่น

(1.9) ชูยกั้วฝู 崔国辅 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) หวางจาวจวิน 王昭君 (QTS 119/037)

มองจันทร์หนึ่งครั้งเศร้าหนึ่งครั้ง	一回望月一回悲
มองจันทร์จันทร์หนึ่งคนไม่หนี	望月月移人不移
เมื่อใดจะได้พบพานราชทูตจากราชวงศ์ฮั่น	何时得见汉朝使
เพื่อช่วยชายาส่งสาส์นประหารช่างภาพ	为妾传书斩画师

กวีชูยกั้วฝูนำดวงจันทร์มาเปรียบเทียบกับคนว่า ดวงจันทร์มีอิสระกว่าคน สามารถเคลื่อนย้ายหนีไปจากท้องฟ้าได้ แต่คนหนีไปไหนไม่ได้ ยังต้องอยู่ที่ชนเผ่าซงหนู ดังนั้นคราใดที่แหวงมองจันทร์ ก็ให้รู้สึกเศร้าทุกคราไป หวางจาวจวินปรารถนาที่จะได้พบราชทูตจากราชวงศ์ฮั่น โดยมุ่งหวังจะให้เขาช่วยส่งสาส์นถวายจักรพรรดิ เพื่อจัดการประหารจิตรกรวาดภาพเหมือนประจำราชสำนักที่วาดภาพตนต่ำต้อยกว่าความเป็นจริงเพราะตนไม่ยอมให้สิ้นบน

(1.10) หลี่ไป่ 李白 (ค.ศ.701-762) หวางเจาจวิน 王昭君 (QTS 019/051) วรรคที่ 11-14

เจาจวินบัดเซ็ดอานม้า	昭君拂玉鞍
ขึ้นประทับม้ากรรแสงจนหน้าแดง	上马啼红颊
วันนี้เป็นคนในวังฮั่น	今日汉宫人
พรุ่งนี้เป็นชายาของชาวหู	明朝胡地妾

หลี่ไป่เขียนถึงนโยบายเหอซินในแง่ที่เห็นใจหวางจาวจวิน ในบทนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ขณะที่หวางจาวจวินกำลังจะเดินทางไปยังเผ่าซงหนู วรรคที่ 1 หวางจาวจวินบัดเซ็ดอานม้าให้สะอาด วรรคที่ 2 ขึ้นประทับม้าพร้อมกรรแสง และที่สำคัญ คือ วรรคที่ 3 และ 4 ที่ว่า วันนี้เป็นคนในวังฮั่น แต่พรุ่งนี้เป็นชายาของชาวหู ในวัฒนธรรมจีนการแต่งงานกับชนเผ่าชายแดนเป็นการแต่งงานกับผู้มีวัฒนธรรมต่ำกว่าชนชาติอื่น

(1.11) หวางฮู่วาน 王涣 (ค.ศ.859-901) เศร้าสลด 惆怅诗 (QTS 690/792)

ในความฝันชัดชัดกลับวังฮั่น	梦里分明入汉宫
แต่ตื่นมาโคมไฟหลังม่านแพรแล้วว่างเปล่า	觉来灯背锦屏空
ดวงจันทร์จื่อไถตกลงที่เขากวานซานยามรุ่งสาง	紫台月落关山晓
ใจจะขาดด้วยพระองค์ท่านเชื่อช่างภาพ	肠断君恩信画工

บทกวีของหวางฮู่วานบทนี้ แม้จะไม่ปรากฏชื่อ หวางจาวจวิน หรือ พระสนมหมิง แต่ก็ มีรหัสอยู่ในคำ 3 แห่ง ดังนี้ คำที่หนึ่งคือ คำว่า วังฮั่น 汉宫 ในวรรคที่ 1 คำที่สองคือ คำว่า จื่อไถ 紫台 ในวรรคที่ 3 ซึ่งมีความหมายว่าพลับพลาสีม่วง หรือพระตำหนักสีม่วง เป็นที่ประทับของ จักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น และคำที่สามคือ คำว่า ช่างภาพ 画工 ในวรรคที่ 4 ในประวัติศาสตร์การ ดำเนินนโยบายเหอซินของจีน มีสตรีเพียงนางเดียวคือ พระสนมหวางจาวจวินที่ต้องเดินทางไป อภิเษกกับชนต่างเผ่าเพราะไม่ได้รับการเหลียวแลจากจักรพรรดิ เนื่องจากไม่ได้ให้สินบนจิตรกร จิตรกรจึงวาดภาพของนางต่ำกว่าความเป็นจริง

ในวรรคที่ 3 ดวงจันทร์จื่อไถตกลงที่เขากวานซานยามรุ่งสาง 紫台月落关山晓 หมายถึง สาวงามแห่งราชวงศ์ฮั่น ต้องมาตกกระกำลำบากอยู่กลางทะเลทรายกับอนารยชน เป็น ประโยคคมตะกุกตะกักทุกยุคทุกสมัยนำมาใช้สร้างวาทกรรมการจากบ้านเมืองไปปฏิบัติภารกิจ เหอซิน

(1.12) ไป่จิวอี้ 白居易 (ค.ศ.772-846) หวางจาวจวิน 王昭君 (QTS 019/054)

ทั้งใบหน้าเปื้อนดินทรายแดนหูลอนผมลมพัดกระจาย	满面胡沙满鬓风
คิ้วดำและหน้าแดงเริ่มจางหายไป	眉销残黛脸销红
ความทุกข์และกลัดกลุ้มเปลี่ยนโฉมเป็นซูบซีด	愁苦辛勤憔悴尽
บัดนี้ไร้ความงามเหมือนดั่งนางในภาพวาด	如今却似画图中
ท่านทูตฮั่นโปรดรับคำฝากน้ากลับไป	汉使却回凭寄语
วันใดหนาทองคำมาไถ้โฉมฉาย	黄金何日赎蛾眉
หากองค์ราชันย์ถามถึงโฉมหน้าข้า	君王若问妾颜色
อย่าทูลนะว่าไม่เหมือนเมื่อคราวอยู่ในวัง	莫道不如宫里时

กวีไปจิวอี้เขียนถึงความรู้สึก ของหวางเจาจาวจวิน ว่าต้องมาตกอยู่ในแดนอนารยชน โดยกวีใช้คำว่า ทราย 沙 และพายุ หรือ ลม 风 มาตรฐานความของสตรีสมัยถึงคือ ต้องมีคิ้ว เรียวงามสีดำ โดยทาด้วยวัสดุที่มีชื่อว่า 黛 但在ทะเลทรายไม่มีวัสดุชนิดนี้เหมือนใน อาณาจักรถัง จึงทำให้คิ้วของนางจางลง อีกทั้งใบหน้าที่สวยงามของหญิงในสมัยนั้นก็ต้อง เป็นใบหน้าที่มีสีแดงเรื่อ ทว่าพายุลมในทะเลทรายได้เจือจางความงดงามลงไป นางกล่าวว่า ความทุกข์และความกลัดกลุ้มที่มีอยู่ในใจ ทำให้ปัจจุบันนางไร้ความงามเฉกเช่นเดียวกับนางใน ภาพวาดของจิตรกร

วรรคที่ 5 เมื่อราชทูตจากราชวงศ์ฮั่นจะเดินทางกลับเมืองฉางอานเมืองหลวงของ ราชวงศ์ถัง นางได้กำชับกำชาท่านทูตให้ช่วยถามราชสำนักว่า เมื่อใดจะนำทองคำมาไถ่ตัว นางกลับไป และถ้าหากจักรพรรดิถามถึงรูปโฉมของนาง ก็ขออย่าทูลพระองค์ท่านว่า นางไม่ งดงามเหมือนเมื่อคราวอยู่ในวัง จากบทกวีนี้ หวางเจาจาวจวินมีความรู้สึกว่าตนมาอยู่ในดินแดนที่มี อารยธรรมต่ำกว่าบ้านเกิดของตน

(1.13) หลี่ผิน 李频 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-ค.ศ.876) เจ้าหญิงไท่เหอกลับวัง 太和公主还 宫 (QTS 587/010)

ต้นไม้นในวังต้องห้ามเคยปีนป่ายเริ่มโรยรา	禁花半老曾攀树
นางสนมมากมายในวังมิใช่คนเคยรู้จัก	宫女多非旧识人
ขึ้นไปค้นหาเรื่องเก่าก่อนอีกบนหอหงส์	重上风楼追故事
กลัดกลุ้มระทมทุกข์เมื่อคิดถึงวัยหนุ่มสาว	几多愁思向青春

บทกวีชื่อ เจ้าหญิงไท่เหอกลับวัง 太和公主还宫 นี้ หลี่ผิน บรรยาย ความรู้สึกของ เจ้าหญิงที่ต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนไปเป็นเวลานานถึง 20 ปี ภายหลังจากเจ้าหญิงไท่เหอทรง อภิเษกกับผู้นำชนเผ่าหุยเหอ ในปีคริสต์ศักราช 821 พระองค์ทรงใช้ชีวิตอยู่กับชนเผ่าหุยเหอ ในช่วงเวลานั้น ชนเผ่าหุยเหอมีสงครามมาโดยตลอด ทั้งสงครามกลางเมือง และสงครามกับ ทิเบตเป็นเหตุให้บ้านเมืองล่มสลาย เมื่อผู้มีอำนาจใหม่เข้าครองครองได้ส่งตัวเจ้าหญิงไท่เหอ กลับฉางอาน เพราะไม่อยากให้ราชวงศ์ถังโกรธเคือง

เจ้าหญิงราชวงศ์ถังที่ทรงสนองนโยบายเหอชินของชาติที่มีชื่อเสียงในสมัยถึงตอนต้น คือ เจ้าหญิงเกาหยาง 高阳公主 และในสมัยถึงรุ่งเรือง คือ เจ้าหญิงเหวินเจิง 文成公主 สำหรับ เจ้าหญิงไท่เหอ ทรงมีชื่อเสียงในสมัยถึงตอนปลาย และทรงเป็นเจ้าหญิงองค์สุดท้ายของ ราชวงศ์ถังที่อภิเษกกับชนต่างเผ่าเพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างรัฐ

(2) เสียงของสังคม : เห็นใจเจ้าหญิง

ในข้อ 5.1.2 (1) เสียงของเจ้าหญิงไม่เคยตำหนิจักรพรรดิ อย่างมากก็เพียงแค่ดุด่า และยังปรารถนาจะมีโอกาสกลับบ้านเมือง การกล่าวโทษพุ่งเป้าไปที่นายพลหรือขุนนางในฐานะผู้เสนอนโยบายหรือผู้ดำเนินนโยบายเท่านั้น ทว่าข้อ 5.1.2 (2) นี้ กวีจะวิพากษ์ผู้มีอำนาจโดยตรง

(2.1) ตู้ฝู 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) ข่าวเตือนฉุกเฉิน 紧急 (QTS 227/067) วรรคที่ 5-8

การสมรสข้ามเผ่าพันธุ์เป็นแผนโง่งง	和亲知拙计
เจ้าหญิงเสด็จแล้วมิได้กลับมา	公主漫无归
แดนชิงไห่ปัจจุบันเป็นของใคร	青海今谁得
กองทัพตะวันตกอึดแล้วบินหนี	西戎实饱飞

วรรคที่ 5 ตู้ฝู ใช้คำว่า โง่งง 拙 โดยกล่าวอย่างตรงมากกว่านโยบายเหอซินเป็นนโยบายที่ไม่ฉลาด ตู้ฝูแสดงความเห็นใจบรรดาเจ้าหญิงต่างๆที่ต้องเสด็จไปอยู่กับชนต่างเผ่าในฐานะที่ลำบาก และส่วนใหญ่ก็มิได้มีโอกาสกลับบ้านเกิด วรรคที่ 7 นั้น ตู้ฝูเห็นว่านโยบายเหอซินไม่ช่วยแก้ปัญหาระยะยาว โดยถามว่า ชิงไห่ซึ่งเป็นสถานที่ที่จีนทำสงครามกับทิเบตอยู่เสมอ ปัจจุบันเป็นของใคร ในความเป็นจริงแล้ว ไม่มีใครได้ชิงไห่ไป เพราะชิงไห่ยังมีสงครามอยู่ บรรดาแม่ทัพนายพลเมื่อได้ยศถาบรรดาศักดิ์แล้วก็โยกย้ายไปที่แห่งอื่น ทิ้งชิงไห่ไว้กับสงคราม

(2.2) ตู้ฝู 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) เพลงในจิตคิดเรื่องโบราณ 咏怀古迹 (QTS 230/003) วรรคที่17-20

ผ่านหมู่ขุนเขาหุบเหวมุ่งสู่เมืองจิงเหมิน	群山万壑赴荆门
ยังมีหมู่บ้านพระสนมเอก	生长明妃尚有村
พอออกจากจื่อไถก็เดินทางไปยังทะเลทรายตอนเหนือ	一去紫台连朔漠
เหลือเพียงสุสานเขียวเปล่าเปลี่ยวยามสายัณห์	独留青冢向黄昏

ผู้เขียนถึงหมู่บ้านของหวางจาวจวิน เพื่อเป็นการรำลึกถึงวีรกรรมของนาง ในวรรคที่ 17 ผ่านหมู่ขุนเขาหุบเหวมุ่งสู่เมืองจิงเหมิน 群山万壑赴荆门 และวรรคที่ 18 ยังมีหมู่บ้านพระสนมเอก 生长明妃尚有村 สองวรรคนี้ผู้พูดถึงสถานที่ตั้งของหมู่บ้านแห่งนี้ จิงเหมิน 荆门 คือภูเขาจิงเหมิน ปัจจุบันอยู่ในบริเวณมณฑลหูเป่ย์ ในภูเขาจิงเหมินนี้ มีหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งตั้งอยู่ เป็นบ้านเกิดของพระสนมเอกหวางจาวจวินแห่งราชวงศ์ฮั่น

วรรคที่ 19 และ 20 เขียนถึงชีวิตของนาง โดยกล่าวว่า พอออกจากจื่อไถก็เดินทางไปยังทะเลทรายตอนเหนือ 一去紫台连朔漠 จื่อไถ 紫台 พลัปลาสีม่วง คือที่ประทับของจักรพรรดิราชวงศ์ฮั่น ในที่นี้หมายถึงพระราชวังฮั่น การเดินทางไปทะเลทรายตอนเหนือก็เพื่ออภิเษกกับผู้นำชนเผ่าซงหนูซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของจีน ปัจจุบันชีวิตของนางเหลือเพียงสุสานเขียวเปล่าเปลี่ยวยามสายัณห์ 独留青冢向黄昏 สุสานเขียว 青冢 คือสุสานของหวางจาวจวิน ปัจจุบันอยู่ในมองโกเลีย การที่ได้ชื่อว่า สุสานเขียว กล่าวกันว่า หญ้าในทะเลทรายทั่วไปมีสีขาว แต่หญ้าที่สุสานของหวางจาวจวิน มีสีเขียวข่ม จึงเรียกว่า สุสานเขียว⁵ วรรคที่ 21-24

ดูรูปภาพไหนจะรู้ตัวจริงหญิงโฉมงาม

画图省识春风面

ดวงแก้วนิลวิญญานลอยเคลื่อนเลื่อนกลับ

环佩空归月夜魂

พันปีบรรเลงดนตรีผีผาเป็นภาษาชาวหู

千载琵琶作胡语

เสียงบรรเลงเพลงเรื่องเคื่องแคนแสนรันทด

分明怨恨曲中论

วรรคที่ 21 ดูรูปภาพไหนจะรู้ตัวจริงหญิงโฉมงาม 画图省识春风面 กวีกล่าวถึงจักรพรรดิ ฮั่นเยวี่ยนตี้ 汉无帝 ที่ทรงคัดเลือกพระสนมโดยดูจากรูปวาด พวกนางจึงต้องเอาชีวิตฝากไว้กับจิตรกร คำว่า “省识” แสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงรู้จักพวกนางเพียงน้อยนิดจากรูปภาพ ดังนั้นจึงทำให้เกิดโศกนาฏกรรมที่ร่างของเธอต้องฝังไว้นอกเขตชายแดน

วรรคที่ 22 ดวงแก้วนิลวิญญานลอยเคลื่อนเลื่อนกลับ 环佩空归月夜魂 คำว่า ฮ้วนผย 环佩 คือกำไล เป็นเครื่องประดับของสตรี ในที่นี้กวีใช้เป็นบุคลาธิษฐานหมายถึงหวางจาวจวิน นางปรารถนาจะกลับบ้านแต่กลับไม่ได้ และเมื่อตัวตายอยู่ที่ชนเผ่าซงหนู วิญญานก็ได้แต่ลอยกลับมากับดวงจันทร์เพื่อมาเยี่ยมบ้านเกิด กวีเขียนถึงจิตใจของนางที่คิดถึงบ้านเกิดเมืองนอนไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าจะเหลือเพียงวิญญาน นางก็ยังกลับไปยังบ้านเกิดของนางในยามค่ำคืน วรรคที่ 23 พันปีบรรเลงดนตรีผีผาเป็นภาษาชาวหู 千载琵琶作胡语 กวีอาศัยดนตรี

⁵ Wang Shu, *Tangshi gushi 唐诗故事 vol.4* (Taipei: Guanya Wenhua Shiye, 1989), p. 68.

ผีผาเป็นเครื่องระบายความคับแค้นของนาง เดิมที่ผีผาเป็นเครื่องดนตรีของชนชาติหู แต่มีการเผยแพร่เข้าสู่จีนในเวลาต่อมา และวรรณคดีสุดท้าย เสียงบรรเลงเพลงเรื่องเคื่องแค้นแสนรันทด 分明怨恨曲中论 แสดงให้เห็นถึง ความคับแค้นใจของนางที่ต้องอภิเษกไปอยู่กับพวกอนารยชน

จากบทกวีข้างต้นได้สร้างวาทกรรมเพศสภาพให้แก่สตรีสูงศักดิ์โดยยกเอาตำนานของ หวางจาวจวิน จากราชวงศ์ฮั่นมาเป็นแบบอย่างในการขัดเกลาทางสังคมให้เห็นว่าสิ่งนี้มีทั้งผลดี และผลเสียอย่างไร

5.2 วาทกรรมสร้างผลงานที่ชายแดน : สตรีสามัญชนชั้นเจ้าของที่ดิน

สตรีสามัญที่ปรากฏในบทกวีสงครามราชวงศ์ถังประกอบด้วย สตรีสามัญชนชั้นเจ้าของที่ดิน และสตรีสามัญชนชั้นชาวนายากจน ชนชั้นเจ้าของที่ดินนั้น นับว่า เป็นชนชั้นที่มีทุนทางเศรษฐกิจ (economic capital) พอสมควร เราจึงพบการแสวงหาทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) ให้กับชีวิต โดยการส่งเสริมสามีไปรบเพื่อสร้างผลงาน ดังนี้

5.2.1 ส่งเสริมสามีไปหาความก้าวหน้า : หนึ่งในณรงค์คงได้เป็นพระยา

ในสมัยราชวงศ์ถัง การไปรบเป็นหนทางหนึ่งในการแสวงหาความก้าวหน้า มีบทกวีที่แสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนจากที่บ้านให้ชายหนุ่มในครอบครัวไปเข้าร่วมกองทัพ

(1) หวางซางหลิง 王昌龄 (ค.ศ.698?-757?) เปลี่ยนทางเดินยาก 变行路难 (QTS 025/069) วรรณคดีที่5-8

ฉานยฺหวี่ลงมายินซาน	单于下阴山
กรวดทรายฟุ้งทั่วฟ้า	砂砾空飒飒
หนึ่งในณรงค์คงได้เป็นพระยา	封侯取一战
ไฉนจึงคิดกลับบ้านเล่า	岂复念闺阁

จากบทกวีชื่อ เปลี่ยนทางเดินยาก 变行路难 ของ หวางซางหลิง นี้ บรรยายสภาพในสนามรบขณะที่ ฉานยฺหวี่ 单于 ผู้นำของชนเผ่าซงหนู ลงมาที่ภูเขายินซาน 阴山 บริเวณชายแดน กรวดทรายฟุ้งทั่วฟ้า ภรรยาทหารให้กำลังใจว่า มิต้องเกรงกลัว ให้มีจิตมุ่งมั่นทำศึก การทำศึกที่สำเร็จเพียงครั้งหนึ่งก็จะได้รับความดีความชอบเป็นสิ่งตอบแทน

5.2.2 คติพิตที่ส่งเสริมสามีไขว่คว้าหายศศักดิ์

ผู้วิจัยพบบทกวี จำนวน 2 บทที่ ภรรยาบอกว่า ตนคติพิตที่ส่งเสริมสามีไปรบเพราะ อาจจะเป็นการจากตายก็ได้

(1) หวางซางหลิง 王昌龄 (ค.ศ.698?-757?) นางเศร้า 闺怨 (QTS 143/025)

เมื่ออยู่ในหอสะใภ้ไม่ค่อยรู้ความทุกข์โศก	闺中少妇不知愁
ครั้นวันฤดูใบไม้ผลิแต่งกายงามขึ้นหอมรถ	春日凝妆上翠楼
พลันหันเห็นต้นหยางหลิวริมทางเดิน	忽见陌头杨柳色
สำนึกผิดสอนสามีไขว่คว้าหาบรรดาศักดิ์	悔教夫婿觅封侯

หวางซางหลิง เขียนบทกวีนี้ขึ้นเพื่อตั้งใจแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของหญิงสาว จากที่ไม่เคยกังวลทุกข์โศกเปลี่ยนเป็นความเสียใจ ที่สามีต้องเดินทางไกลไปประจำการยังชายแดน ในวรรคที่ 1 เริ่มต้นด้วย ในหอสะใภ้ไม่ค่อยรู้ความทุกข์โศก 闺中少妇不知愁 จากกันมานาน อันที่จริงแล้วควรที่จะมีความกังวลความทุกข์ ดังนั้นคำว่า “ไม่เคยทุกข์โศก” ของตัวเอกหญิงนั้นอาจจะเป็นเพราะว่าตัวเอกหญิงคนนี้ก็กำลังเป็นหญิงสาว ที่ไม่เคยประสบกับอุปสรรคในชีวิตสักเท่าไร หรือว่าสภาพครอบครัวค่อนข้างมั่งคั่ง เหตุผลที่แท้จริงน่าจะอยู่ที่ว่าความนิยมในสมัยนั้น ช่วงต้นของราชวงศ์ถังนั้นจักรวรรดิจีนค่อนข้างเข้มแข็งเกรียงไกร การเป็นทหารไปประจำการชายแดนสร้างคุณูปการให้แก่ชาติ เป็นหนทางสำคัญของชายชาติราชวงศ์ที่ต้องการแสวงหาความก้าวหน้าในชีวิต จนกลายเป็นอุดมการณ์ของยุคสมัย ภายใต้อิทธิพลของแนวคิดนี้ ผู้แสวงหาความก้าวหน้าในราชการและภรรยาของพวกเขาจึงเต็มไปด้วยความปรารถนาที่จะเดินบนเส้นทางนี้ ดังนั้นผู้หญิงที่เต็มเปี่ยมด้วยความปรารถนาให้สามีก้าวหน้าในการทำงาน ในช่วงเวลาหนึ่งจึงไม่กังวลกับสิ่งใด ๆ

วรรคที่ 2 ครั้นวันฤดูใบไม้ผลิแต่งกายงามขึ้นหอมรถ 春日凝妆上翠楼 หอมรถ 翠楼 หมายถึง หอที่ตกแต่งประดับประดาอย่างงดงาม ในฤดูใบไม้ผลินั้นผู้คนแต่งตัวงดงามไปขึ้นหอสูงย่อมไม่ใช่เพื่อระบายความกลัดกลุ้ม แต่เป็นเพราะต้องการชื่นชมทัศนียภาพอันงดงามยามฤดูใบไม้ผลิ เพื่อให้ตนเพลิดเพลินใจ

วรรคที่ 3 เป็นจุดหักเห กวีใช้ คำว่า พลันเห็น 忽见 เป็นการมองไปข้างหน้าอย่างไม่ตั้งใจ แต่ได้พบบางสิ่งบางอย่างที่สะท้อนอารมณ์ ต้นหยางหลิว 杨柳 คือ ต้นหลิวพันธุ์ต่างๆ คำว่า มั่วเถว 陌头 ในพจนานุกรมจีนโบราณหมายถึงข้างถนนหรือริมทาง ในบทกวีนี้พินธ์จีน

ต้นหยางหลิวที่ปลิวไหวริมทางมักทำให้ผู้คนรู้สึกโศกเศร้า ทำให้เกิดความคิดเชื่อมโยงกับวัยหนุ่มสาวหรือยศถาบรรดาศักดิ์ที่นับวันร่วงโรย ทำให้คิดถึงสามีที่อยู่ห่างไกลและการเด็ดกิ่งหลิวเป็นของขวัญยามจากลา สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้เธอเกิดความคิดที่เมื่อก่อนไม่เคยคิด นั่นคือความรู้สึกเสียใจที่ส่งเสริมให้สามีแสวงหายศศักดิ์ด้วยการไปเป็นทหาร

บทกวีนี้สื่อให้เห็นว่า เป็นธรรมชาติของหญิงที่กระตือรือร้นอยากให้สามีมีลาภยศแต่หารู้ไม่ว่าการแสวงหาลาภยศในที่สุดกลับเป็นดาบที่ทิ่มแทงใจตนเอง การจะได้รับบรรดาศักดิ์โดยไปทำศึกสงคราม เป็นการเสี่ยงที่เอาชีวิตเป็นเดิมพัน แต่ในกรณีของหญิงผู้นี้ยังไม่รู้ว่าสามีจะเป็นตายร้ายดีอย่างไร เป็นสิ่งที่กวีฝากทิ้งท้ายให้คิดว่าหญิงผู้นี้อาจโชครืดหากสามีชนะศึกกลับมาแต่ถ้าพ่ายแพ้อาจหมายถึงการสูญเสียสามีให้ต้องเป็นหม้ายตั้งแต่อายุยังน้อยก็เป็นได้

2) หลี่ผิน 李频 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-ค.ศ.876) ความแค้นในท้องห่อ 春闺怨 (QTS 587/008)

สาวน้อยใส่เสื้อสีแดงอดสู้อยู่ใต้โคมไฟ	红妆女儿灯下羞
นกฮว่าเหมยเพรียกหาสามีอยู่ที่หัวเมืองหลงซี	画眉夫婿陇西头
ได้แต่ซึ่มเศร้าเคืองแค้นส่องกระจกอยู่เป็นเวลานาน	自怨愁容长照镜
คิดผิดที่ส่งเสริมสามีไปศึกนี้จะได้บรรดาศักดิ์	悔教征戍觅封侯

หลี่ผิน กล่าวถึงสตรีที่ส่งเสริมสามีไปศึกสงคราม เมื่อนึกได้ก็รู้สึกเสียใจ ในวรรคที่ 1 กวีใช้คำว่า 羞 ซึ่งหมายถึง อับยศอดสู นางใส่เสื้อสีแดงนั่งอยู่ใต้โคมไฟด้วยความรู้สึกอับยศอดสู 红妆女儿灯下羞 วรรคที่ 2 นกฮว่าเหมย 画眉 คือ นกชนิดหนึ่งที่มีเสียงไพเราะ และหลงซี 陇西 คือชื่อสถานที่บริเวณชายแดน วรรคที่ 3 นางรู้สึกซึ่มเศร้าจึงนั่งหน้ากระจกเป็นเวลานาน 自怨愁容长照镜 ในวรรคสุดท้าย มีเสียงเช่นเดียวกับวรรคสุดท้ายของ 5.2.2(1) บทนางเศร้า 闺怨 โดย หวางซางหลิง ซึ่งเริ่มต้นด้วยคำว่า สำนึกผิด/คิดผิดที่แนะนำหรือส่งเสริม 悔教 และ ลงท้ายด้วยคำว่า ไขว่คว้าหรือแสวงหาบรรดาศักดิ์ 觅封侯 ในสมัยโบราณ การออกศึกสงครามเป็นหนทางหนึ่งในการได้มาซึ่งยศถาบรรดาศักดิ์

5.3 วาทกรรมบ้านแตกสาแหรกขาด : สตรีสามัญชนชั้นชานชาลา

จากการจัดระบบข้อมูลตัวบท ผู้วิจัยไม่พบวาทกรรมส่งเสริมให้สามีไปออกศึกสงครามในบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสตรีชนชั้นชานชาลาเลยแม้แต่บทเดียว ชนชั้นชานชาลาไม่มีแม่แต่ทุนทางเศรษฐกิจ เขาเหล่านั้นไม่ได้คิดจะสะสมทุนทางวัฒนธรรมด้วยซ้ำไป สงครามในความหมายของพวกเขา คือ สิ่งที่มาซ้ำเติมความทุกข์ยากที่เขามีกันอยู่แล้ว

5.3.1 การพลัดพราก : ดวงใจแค่นี้สะสมธนูับร้อยดอก

กล่าวกันว่า สงครามคือการโยนการพลัดพรากและความตายให้กับชีวิตมนุษย์ แต่กระนั้นสงครามก็เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัยในทุกวัฒนธรรม แต่ที่น่าประหลาดก็คือ จักรวรรดิจีนสมัยราชวงศ์ถังเป็นยุคที่จีนมีความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมากที่สุด แต่ราชวงศ์ถังก็มีสงครามเป็นจำนวนมากและอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น “การพลัดพรากและความตาย” จากภัยสงครามจึงเป็นแก่นเรื่องที่กวีจีนนิยมนำมาประกอบสร้างเป็นวาทกรรมแสดงความเห็นใจผู้สูญเสียและเป็นวาทกรรมเตือนสติผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทำสงคราม

(1) ลู่ซิวเหมิง 陆龟蒙 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-ค.ศ.881?) เศร้าแสงเทียน 孤烛怨 (QTS 627/036)

ทำนทูตชายแดนกลับมาครั้งก่อน	前回边使至
ได้ข่าวสู้รบกันที่เจียวเหอ	闻道交河战
นั่งคิดได้ยินเสียงดาบและกลองศึก	坐想鼓鞞声
ดวงใจแค่นี้สะสมธนูับร้อยดอก	寸心攒百箭

ลู่ซิวเหมิง แต่งบทกวีที่สื่อให้เห็นว่าการสงครามเป็นสิ่งที่ประชาชนหวาดกลัว ในวรรคที่ 1 และ 2 กล่าวถึงเมื่อมีทูตจากชายแดนกลับมาและแจ้งข่าวว่า เกิดสงครามที่เจียวเหอ คำว่า เจียวเหอ 交河 เป็น ชื่อสถานที่อยู่ทางแถบตะวันตกของจีน เป็นดินแดนที่เกิดสงครามระหว่างจีนกับชนเผ่าต่างๆ เสมอ วรรคที่ 3 เมื่อนั่งคิดแล้วหูแว่วได้ยินเสียงดาบและกลองศึก ทำให้เกิดความรู้สึกปวดร้าวดังวรรคที่ 4 ที่ว่า ดวงใจแค่นี้สะสมธนูับร้อยดอก 寸心攒百箭 ประโยคนี้ของลู่ซิวเหมิงต่อมาเป็นที่นิยมใช้เพื่อสื่อถึง ”ดวงใจที่ปวดร้าว”

(2) เงินจื่อเหลียง 陈子良 (ค.ศ.575-632) ส่งคนรักจากไป 送别 (QTS 039/011)

ใบไม้ร่วงหล่นบางคราก็รวมกันบางคราก็กระจัดกระจาย	落叶聚还散
นกบินไปไกลไม่เห็นกลับมา	征禽去不归
ฉันเดินไปบนเส้นทางขรุขระน้ำตานองหน้า	以我穷途泣
เปียกเสื้อไปชายแดนของเธอ	沾君出塞衣

เงินจื่อเหลียงเขียนบทกวีนี้บรรยายความรู้สึกยามจากกันของสามีภรรยา ในวรรคที่ 1 ใบไม้ร่วงหล่นบางคราก็รวมกันบางคราก็กระจัดกระจาย 落叶聚还散 กวีเปรียบเทียบจากกันของมนุษย์ประดุจดังใบไม้ที่ร่วงหล่น 落叶 อาจมีโอกาสมพบกันหรืออาจจะไม่ได้พบกันอีก วรรคที่ 2 นกบินไปไกลไม่เห็นกลับมา 征禽去不归 คำว่า เจิงฉิน 征禽 แปลตามอักษร แปลว่า นกที่ไปออกศึก กวีนำนกมาใช้ในที่นี้ให้ความรู้สึกว่าเป็นการจากกันที่โอกาสเดินทางจากไปจนสุดสายตา วรรคที่ 4 ฉันเดินไปบนเส้นทางขรุขระน้ำตานองหน้า 以我穷途泣 การใช้คำว่าเส้นทางขรุขระและน้ำตานองหน้า ทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการจากกันที่โอกาสจะได้พบกันอีกนั้นยากนัก และวรรคสุดท้ายน้ำตาร่วงหล่นเปียกเสื้อไปชายแดนของเธอ 沾君出塞衣 ในบทนี้มีคำอยู่ 2 คำที่สื่อความว่าเป็นการส่งไปสมรภูมิ คือคำว่า เจิง 征 ในวรรคที่สอง มีความหมายว่า เกณฑ์ทหารหรือกรีธาทัพ และคำว่า ชูไซ่ 出塞 ในวรรคสุดท้ายแปลว่า ไปชายแดน

(3) เวินถึงจวิน 温庭筠 (ค.ศ.812-870) หยางหลิว 杨柳 (QTS 583/054)

ข้างหูกทอไหมเสียงนกขมิ้นร้องไม่หยุด	织锦机边莺语频
กระสวยหยุดน้ำตาตกคิดถึงคนผู้ออกศึก	停梭垂泪忆征人
หน้าประตูชายแดนในเดือนสามยังเงียบเหงา	塞门三月犹萧索
หยางห้อยระย้าแล้วแต่มีรู้สึกว้าวสันต์มาถึง	纵有垂杨未觉春

กวีจินนิยมใช้ ต้นหลิวเป็นอุปลักษณ์ของการจากกัน ความคิดถึง ยามที่ต้นหลิวพลิ้วไหวกับสายลมก่อให้เกิดความรู้สึกอาลัยอาวรณ์ หยางหลิว 杨柳 คือชื่อต้นหลิวชนิดต่าง ๆ เวินถึงจวินนำชื่อหยางหลิวมาเป็นชื่อบทกวีนี้แสดงถึงการจากกัน สตรีจินในสังคมโบราณมักทำหน้าที่ทอผ้าอยู่ในครัวเรือน ในวรรคที่ 1 ขณะนางทอผ้าอยู่ได้ยินเสียงนกขมิ้นร้องไม่หยุด วรรค

ที่ 2 ขณะที่นกร้องไม่หยุด นางไม่สามารถทอดผ้าต่อไปได้ ด้วยจิตประหวัดคิดถึงสามีที่ไปศึกสงครามจนถึงกับน้ำตาตก วรรคที่ 3 อันที่จริงเดือนสามเป็นเดือนที่ผ่านฤดูหนาวมาแล้ว แต่หน้าประตูชายแดนยังเจียบเหงา และในวรรคที่ 4 กวีจึงนำเข้าสู่ต้นหยางหลิวว่า เดือนสามเริ่มผลิดอกใบ แต่ในใจคนยังจมอยู่ในความทุกข์กังวล ยังไม่รู้สิกว่าฤดูใบไม้ผลิมาเยือน

(4) จินซางซวี 金昌绪 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) วรรณรัตนท 春怨 (QTS 768/036)

ไล่ตีนกขมมันน้อยจากไป	打起黄莺儿
มิให้ส่งเสียงบนกิ่งไม้ข้างเคียง	莫教枝上啼
แม้เพียงได้ยินเสียงก็ตระหนกตกใจ	啼时惊妾梦
นางตื่นขึ้นจากการฝันถึงเหลียวซี	不得到辽西

จินซางซวี เขียนบทกวีนี้ได้อย่างมีชีวิตชีวา ในวรรคที่ 1 ไล่ตีนกขมมันน้อยจากไป 打起黄莺儿 คำว่า ฮว่างยิง 黄莺 นกขมมัน เดิมทีเป็นนกที่ทำให้คนมีความสุข แต่ทำไมตัวเอกหญิงในบทกวีจึงต้องไล่ตี ทำให้ผู้อ่านอ่านแล้วเกิดความสงสัย ในวรรคที่ 2 มิให้ส่งเสียงบนกิ่งไม้ข้างเคียง 莫教枝上啼 เป็นการเฉลยคำตอบว่าไม่อยากได้ยินเสียง ทว่าโดยปรกติแล้วเสียงร้องของนกและกลิ่นหอมของดอกไม้ไม่เป็นสิ่งที่ดงามในฤดูใบไม้ผลิ โดยเฉพาะเสียงร้องที่ไพเราะของนกขมมัน ดังนั้นเมื่ออ่านวรรคที่ 2 แล้วยิ่งทำให้ผู้อ่านอยากรู้คำตอบว่าทำไมไม่ให้นกขมมันร้อง เหตุผลอยู่ในวรรคที่ 3 คือ แม้เพียงได้ยินเสียงก็ตระหนกตกใจ 啼时惊妾梦 อย่างไรก็ตามผู้อ่านก็ยังฉงน เพราะว่าการที่นกขมมันร้องปลุกก็อธิบายได้ว่าเป็นเวลาที่ควรจะตื่นได้แล้ว ทำไมตัวเอกหญิงจึงต้องกลัวการตื่นจากฝันของเธอ เธอฝันถึงอะไรหรือ วรรคสุดท้ายคือคำตอบ นางตื่นขึ้นจากการฝันทำให้ไปไม่ถึงเหลียวซี 不得到辽西 ฝันที่เธอฝันนั้นไม่ได้เป็นเพียงฝันธรรมดา แต่เป็นฝันที่ได้ไปเหลียวซี เหลียวซีคือ ชื่อเมืองบริเวณชายแดน เธอเกรงว่าจะไปไม่ถึงเหลียวซีในฝัน จึงมีคำถามต่อว่าแล้วทำไมต้องไปเหลียวซี ที่นั่นมีญาติของเธอคนใดอยู่หรือ ผู้นั้นทำไมถึงต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนไปไกลถึงเหลียวซี ชื่อบทกวีว่า แค่นวสันต์ 春怨 ในที่สุดแล้วตัวเอกแค่นอะไร จะเป็นนกขมมัน หรือ เสียงนกขมมันปลุกเธอจากฝัน สิ่งเหล่านี้ กวีให้ผู้อ่านจินตนาการเอง บทกวีนี้มีเนื้อหาที่ลึกซึ้ง พรรณาถึงความคิดถึงเหล่าทหารที่ต้องไปประจำการยังแดนไกล สะท้อนให้เห็นความลำบากที่ประชาชนได้รับจากการถูกเกณฑ์ทหารไปทำศึกสงคราม

(5) ลิ่งหู่ฉู่ 令狐楚 (ค.ศ.766-837) สายน้ำแห่งความคิดถึง 相思河 (QTS 334/041)

ผู้ใดฝากชื่อแม่น้ำสายนี้ไว้ว่าสายน้ำแห่งความคิดถึง	谁把相思号此河
กำแพงเมืองชายแดนม้ารถไปมามากหลาย	塞垣车马往来多
นับแต่โบราณมามีแต่หน้าตาของทหารหาญ	只应自古征人泪
ไหลลงหาดสาตลงดอนเป็นกระแสน้ำใส	洒向空洲作碧波

ลิ่งหู่ฉู่ ตั้งชื่อบทกวีว่า สายน้ำแห่งความคิดถึง 相思河 คำว่า เชียงชื่อ 相思 นั้น แปลว่าคิดถึงกันและกัน ในวรรคที่ 1 กวีเริ่มด้วยการตั้งคำถามว่า ใครเป็นผู้ตั้งชื่อแม่น้ำสายนี้ ว่า “สายน้ำแห่งความคิดถึง” วรรคที่ 2 กวีพาไปสู่ชายแดน ด้วยการกล่าวว่า ที่กำแพงเมือง ชายแดนมีม้าและรถไปมาเป็นจำนวนมาก วรรคที่ 3 และ 4 จึงกลับมาที่แม่น้ำว่า นับแต่โบราณ มา หน้าตาของทหารยุคแล้วยุคเล่าไหลลงสู่แม่น้ำกลายเป็นกระแสน้ำใสไหลไปสู่บ้านเกิดเมือง นอน

(6) หลี่ตุวาน 李端 (ปีเกิดไม่ปรากฏ-ค.ศ.785?) ได้ยินหญิงร้องไห้จากร้านใน หุบเขา 宿石涧店闻妇人哭 (QTS 286/069)

หญิงผู้หนึ่งอยู่หน้าร้านบนเขา	山店门前一妇人
ร่ำไห้กับเมฆในคืนฤดูใบไม้ร่วง	哀哀夜哭向秋云
เธอบอกสามีไปรบถูกปลงชีพ	自说夫因征战死
ตอนเช้าได้พบท่านนายพลคนเก่า	朝来逢著旧将军

กวีหลี่ตุวานกล่าวถึงสิ่งที่ตนประสบมา คือการได้ยินหญิงร้องไห้จากร้านในหุบเขา วรรคที่ 1 หญิงผู้หนึ่งอยู่หน้าร้านบนเขา 山店门前一妇人 แสดงว่านางไม่ได้เป็นเจ้าของร้าน วรรคที่ 2 ร่ำไห้กับเมฆในคืนฤดูใบไม้ร่วง 哀哀夜哭向秋云 นางร้องไห้กับเมฆฤดูใบไม้ร่วงในยามค่ำ ค่ำคืน กวีบอกสภาพของนาง ที่กำลังร้องไห้อยู่กลางแจ้งในยามค่ำคืน และท่ามกลางอากาศหนาว วรรคที่ 3 เธอบอกสามีไปรบถูกปลงชีพ 自说夫因征战死 ผู้อ่านจึงทราบสาเหตุว่า สามีของเธอ เสียชีวิตในสมรภูมิ และวรรคที่ 4 ตอนเช้าได้พบท่านนายพลคนเก่า 朝来逢著旧将军 เป็นการ บอกที่มาของข่าวร้ายนี้ว่า นายพลเป็นคนนำข่าวมาแจ้งให้ทราบ การใช้คำว่านายพลคนเก่า ราวกับจะบ่งชี้ว่าทหารชั้นผู้น้อยต้องเสียชีวิตราวกับใบไม้ร่วง แต่นายพลยังคงอยู่ บทกวีนี้สื่อให้เห็นว่าสงครามนำความพลัดพรากและความตายมาสู่ผู้คนทุกชนชั้น

(7) จางจี 张籍 (ค.ศ.766?-830?) ภรรยาครวญหาสามีผู้ออกทัพจับศึก 征妇怨 (QTS 382/003)

เดือนเก้าพวกซงหนูเช่นฆ่าขุนพลรักษาชายแดน	九月匈奴杀边将
ทหารอันถูกดับสูญทั้งหมดในแม่น้ำเหลียว	汉军全没辽水上
ซากศพลอยในแม่น้ำร้อยลี้ไม่มีผู้ใดมาเก็บศพ	百里无人收白骨
ในเมืองทุกบ้านจัดพิธีการเรียกวินญาณฝังศพ	家家城下招魂葬
แม่บ้านที่ต้องพึ่งพิงอาศัยบุตรและสามี	妇人依倚子与夫
เมื่ออยู่ด้วยกันถึงจะลำบากยากจนแต่ก็สุขใจ	同居贫贱心亦舒
บัดนี้สามีตายในสนามรบส่วนลูกยังอยู่ในท้อง	夫死战场子在腹
แม้กายยังอยู่ก็ดูจืดเหี่ยวในเวลากลางวัน	妾身虽存如昼烛

จางจีกล่าวถึงการพลัดพรากและความตายที่ส่งผลถึงครอบครัวของผู้ตาย ในวรรคที่ 1 กล่าวถึงสงครามระหว่างจีนกับชนเผ่าซงหนูในสมัยราชวงศ์อันซึ่งสงครามครั้งนั้น ซงหนูเป็นฝ่ายมีชัย วรรคที่ 2 ทหารอันทั้งหมดถูกสังหารที่แม่น้ำเหลียว 辽水 แม่น้ำเหลียว เป็นแม่น้ำบริเวณชายแดนกันระหว่างจีนกับชนเผ่าซงหนู วรรคที่ 3 ซากศพลอยในแม่น้ำร้อยลี้ไม่มีผู้ใดมาเก็บศพ 百里无人收白骨 ในวรรคนี้ กวีใช้อุปลักษณ์ กระดูกขาวไกลบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวจีนหวาดกลัวที่สุด วรรคที่ 4 ในเมืองทุกบ้านจัดพิธีการเรียกวินญาณฝังศพ 家家城下招魂葬 การที่ต้องประกอบพิธีกรรมเรียกวินญาณ เพราะชาวจีนเกรงว่า การตายไกลบ้าน วิญญาณจะไม่สามารถหาทางกลับบ้านมาหาลูกหลานได้

วรรคที่ 5-8 กล่าวถึง ความเดือดร้อนที่ครอบครัวผู้สูญเสียได้รับ เพราะสตรีจีนในสมัยโบราณ ต้องพึ่งพาอาศัยสามีและบุตรชายในการหาเลี้ยงครอบครัว การอยู่ด้วยกันพร้อมหน้า แม้จะยากจนก็ยังสุขใจ ในบทกวีนี้ สามีมาจากไปในขณะที่บุตรยังอยู่ในครรภ์ยังไม่กำเนิด ออกมาดูโลกด้วยเข้าไป ชีวิตที่เหลือของนางจึงประจวบเหมาะในเวลากลางวันที่จะดับด้วยแรงลมเมื่อใดก็ได้

(8) ได้ชูหลุน 戴叔伦 (ค.ศ.732-789) หอนางเศร้า 闺怨 (QTS 274/051)

ดูดอกไม้แต่ไร้วาจา มีแต่ น้ำตา เทรห่น้ำมา	看花无语泪如倾
แม้มลมฤดูใบไม้ผลิพัดมา มากมาย แต่แค่ ใจการจากกัน	多少春风怨别情
ไม่รู้จักทางไปนอกด่าน ยิวี่เหมิน	不识玉门关外路
เมื่อคืนวานฝันว่า ไปถึงถิ่นชายแดน	梦中昨夜到边城

บทกวีนี้กล่าวถึงการพลัดพรากที่สามีต้องเดินทางไปรบที่ชายแดน วรรคที่ 1 แม้จะเห็นความงดงามของดอกไม้ก็ไม่มีวาจาจะกล่าวชม เพราะในใจนั้นร้องไห้มีเพียงน้ำตาที่นองหน้า วรรคที่ 2 แม้มลมฤดูใบไม้ผลิที่ทุกคนรอคอยจะมาเยือนแล้วก็ไม่มีความชื่นชมเพราะใจนั้นเต็มไปด้วยความทุกข์จากการจากกัน วรรคที่ 3 จึงบ่งออกมาว่า สามีไปรบเพราะมีคำว่า ด่านยิวี่เหมิน 玉门关 ซึ่งเป็นด่านสุดท้ายของจีนทางด้านตะวันตก ออกจากด่านนี้ไปแล้วคืออาณาเขตของชนเผ่าอื่น และวรรคที่ 4 เป็นสิ่งที่ทำได้เพียงประการเดียวคือ การไปหาสามีในความฝัน

(9) กู้เฟยสุยง 顾非熊 (ค.ศ.795-854?) พระจันทร์เหนือภูเขาชายแดน 关山月 (QTS 509/059)

แสงฉายแจ่มขึ้นบนพื้นทะเล	海上清光发
ส่องไปยังค่ายชายแดนด้วยความวังเวง	边营照转凄
ในหอนี้มีแต่ความฝัน	深闺此宵梦
ฝากเดือนเจ้าเอาไปเหลียวซี	带月过辽西

บทกวีชื่อ พระจันทร์เหนือภูเขาชายแดน 关山月 เป็นชื่อ ที่นำมาจากชื่อ สำนักกรมดุริยางค์ 乐府 คำว่า กวาน 关 แปลว่า ด่าน ซาน 山 แปลว่าภูเขา และ เยว่ 月 แปลว่า พระจันทร์ บทกวีใดที่มีชื่อนี้จึงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสงครามชายแดน ในวรรคที่ 1 และ 2 กู้เฟยสุยง กล่าวถึงแสงสว่างที่สะท้อนจากทะเลส่องไปยังค่ายของเหล่าทหาร วรรคที่ 3 และ 4 จึงกล่าวถึงหญิงที่รอคอยอยู่ที่บ้านด้วยความทุกข์ และสิ่งเดียวที่ทำได้คือฝากความคิดถึงไปกับดวงจันทร์เพื่อนำไปให้สามีที่เมืองเหลียวซี ชายแดนตะวันตก

(10) จางจิ่งซู่ 张仲素 (ค.ศ.769-819) คำningหวนฮันต์ 春闺思 (QTS 367/010)

กิ่งหลิวริ้วย้อยชดช้อยข้างชอยเมือง	袅袅城边柳
ต้นหม่อนไต่ขึ้นข้างคันทาเขียวเขียว	青青陌上桑
ถึงจะสะพายตะกร้ามาแต่ลืมเด็ดใบ	提笼忘采叶
เมื่อคืนวานยังฝันถึงเมืองยฺหวิหยาง	昨夜梦渔阳

จางจิ่งซู่ เขียนบทกวีชื่อ คำningหวนฮันต์ 春闺思 เป็นบทกวีที่กล่าวถึงการคิดถึงคนรักที่พลัดพรากจากกัน หอ 闺 ในที่นี้หมายถึง ห้องหอแต่งงานของชายหญิง บทกวีมีเพียงแค่ 4 บรรทัดแต่ลึกซึ้งกินใจ สื่อให้เห็นถึงหญิงสาวที่คิดถึงคนรักที่ไปออกศึกในแดนไกลยังไม่กลับมาในวรรคที่ 1 และ 2 กวีบรรยายให้เห็นทัศนียภาพของฤดูใบไม้ผลิได้แก่กิ่งหลิวที่พลิ้วไหวและใบหม่อนที่เขียวขจี ฤดูใบไม้ผลิเป็นช่วงเวลาของธรรมชาติที่สวยงาม กวีมักใช้สื่อถึงความสุขหรือความหวังในชีวิต แต่ท่ามกลางทัศนียภาพที่สวยงามเช่นนี้ หญิงสาวกลับไม่มีความสุข วรรคที่ 3 กล่าวว่า แม้จะสะพายตะกร้ามาก็ยังลืมเด็ดใบ ทั้งนี้เพราะเมื่อเห็นกิ่งหลิวที่ย้อยลงมาพัดไหวไปตามลมทำให้หวนคิดถึงคนรักที่อยู่แดนไกล วรรคที่ 4 เมื่อคืนวานยังฝันถึงเมืองยฺหวิหยาง 昨夜梦渔阳 สื่อให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างกายกับใจ แม้ว่าหญิงสาวจะอยู่ในเมืองแต่จิตใจกลับเลื่อนลอยไปอยู่ที่เมืองยฺหวิหยางซึ่งฝันถึงเมื่อคืนวาน จนลืมเก็บใบหม่อนที่ขึ้นอยู่ริมทาง บทกวีทั้งบทนี้ มีเพียงคำว่า ยฺหวิหยาง 渔阳 ในวรรคที่ 4 เท่านั้นที่ทำให้ผู้อ่านรู้ว่า สามียังนางจากไปรบ เพราะ ยฺหวิหยาง 渔阳 เป็นสถานที่ตั้งของกองทัพ เป็นชื่อเมืองโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยฉิน เคยใช้เป็นที่ตั้งกองทหารสู้รบกับข้าศึก ปัจจุบันอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของกรุงปักกิ่ง

(11) เฉินถาว 陈陶 (ค.ศ.803?-879?) ล่านาหล่งซี 陇西行 (QTS 746/054)

ขอปฏิญาณจะกวาดล้างพวกซงหนูอย่างไม่คำนึงชีวิต	誓扫匈奴不顾身
ขุนพลทั้งพลรบห้าพันได้เสียชีวิตในแดนหู่	五千貂锦丧胡尘
น่าสังเวชซากกระดูกเรียงรายริมฝั่งแม่น้ำอู่ตั้ง	可怜无定河边骨
ยังคงเป็นยอดชายในความฝันของคนรัก	犹是春闺梦里人

เฉินถาวเขียนล่านาหล่งซี 陇西行 ไว้ทั้งหมด 4 บท บทข้างต้นเป็นบทที่ 2 เป็นบทที่สะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์และภัยพิบัติที่สงครามชายแดนนำมาให้กับประชาชนเป็นระยะเวลานานในสมัยราชวงศ์ถัง วรรคที่ 1 และ 2 บรรยายถึงสภาพการสู้รบในสมรภูมิ ต่างฝ่ายต่างสู้กันโดยไม่คำนึงถึงชีวิต แต่ผลก็คือนายทหารอันกว่าห้าพันนายล้วนสังเวยชีวิต วรรคที่ 3 นำ

สังเวชซากกระดูกเรียงรายริมฝั่งแม่น้ำอู่ต้ง 可怜无定河边骨 และวรรคที่ 4 ยังคงเป็นยอดชายในความฝันของคนรัก 犹是春闺梦里人 เป็นคู่สมดุล 对偶 กัน กล่าวกันว่า ทั้งสองวรรคนี้ กวีใช้ศิลปะการประพันธ์ที่ยอดเยี่ยม โดยการนำซากกระดูกริมฝั่งแม่น้ำอู่ต้ง 无定 河边骨 และยอดชายในความฝันของคนรัก 春闺 梦里人 เชื่อมเข้าด้วยกันเพื่อแสดงให้เห็นว่า “ภรรยา” ยังไม่ทราบว่าการทหารเหล่านั้นเสียชีวิตในสนามรบ ยังคงฝันเห็นสามีที่จะใช้ชีวิตร่วมกันจนแก่เฒ่าของตน ทำให้ทกวีมีแรงแห่งความสะเทือนใจในศอกนาฏกรรมอย่างมาก เมื่อมนุษย์เรารู้ว่าญาติพี่น้องเสียชีวิต ก็ย่อมเศร้าเสียใจเป็นธรรมดา แต่ในที่นี่หลายปีไม่มีข่าวคราวเลย เพราะได้กลายเป็นซากกระดูกอยู่ริมแม่น้ำ ภรรยากลับยังคงเฝ้ารอการกลับมาของสามี ภัยพิบัติและความโชคร้ายเยื้องกรายมาหาเธอ โดยที่เธอไม่เพียงแต่ไม่รู้สึกรู้สึกลับแต่นิด แต่กลับเต็มไปด้วยความหวังอันสวยงาม นี่คือนสิ่งที่เรียกว่าศอกนาฏกรรมอย่างแท้จริง

5.3.2 เย็บเสื้อผ้าส่งไปชายแดน

ทหารเกณฑ์ในสมัยราชวงศ์ถังมีสิทธิพิเศษคือไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงานหรือไปทำงานให้หลวง และไม่ต้องเสียภาษี ยามบ้านเมืองสงบทหารเกณฑ์เหล่านี้มีหน้าที่ทำไร่ทำนา และฝึกฝนการสู้รบ แต่เมื่อเกิดสงครามก็ต้องพร้อมที่จะรับคำสั่งเข้าประจำการตามกรมกองและเมืองต่างๆ ตามแต่จะมีคำสั่งเรียกตัว ทหารเกณฑ์ของจีนต้องจัดหาอาหาร เสื้อผ้าและอาวุธ ยุทโธปกรณ์ไปเอง จึงมีบทกวีจำนวนมาก ที่กล่าวถึงการเย็บเสื้อผ้าส่งไปชายแดนให้บุตรชายหรือสามีของตน การเย็บเสื้อผ้าส่งไปชายแดนนี้ ผู้วิจัยพบว่ามีแต่ในบทกวีที่กล่าวถึงสตรีสามัญชนชั้นชาวบ้านยากจนเท่านั้น หรืออาจจะเป็นเพราะว่าชายจีนในชนชั้นสูงมีวิธีหลบเลี่ยงการเกณฑ์ทหารได้มากกว่า ดังนั้น จากบทกวีเหล่านี้ จะสามารถเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสตรีสามัญชนชั้นชาวบ้านยากจนได้ในมิติของสตรีกับตนเอง สตรีกับครอบครัว และสตรีกับสังคม

(1) หลี่ไป 李白 (ค.ศ.701-762) บทเพลงฤดูหนาว 子夜吴歌·冬歌 (QTS 165/030)

วันพรุ่งนี้ม้าไ้จะออกเดินทางไกล
 บุนุ่นตัดเย็บเสื้อหนาวทั้งคืน
 มือเปล่าจับเข็มอันเย็นเยือก
 ทั้งกรรไกรอันเย็นเฉียบเล่มนั้น
 รีบตัดรีบเย็บเพื่อฝากส่งไปแดนไกล
 ก็วันแล้วจึงจะถึงเมืองหลินถาว

明朝驿使发
 一夜絮征袍
 素手抽针冷
 那堪把剪刀
 裁缝寄远道
 几日到临洮

หลี่ไป กล่าวถึงสภาพของการออกศึกในฤดูหนาว ภรรยาต้องเตรียมเย็บเสื้อหนาวส่งไปให้สามีซึ่งอยู่แดนไกล ม้าใช้ 驿使 ในวรรคที่ 1 หมายถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่เดินสารสนและรับส่งสิ่งของต่าง ๆ วรรคที่ 3 และ 4 ความหนาวเหน็บของอากาศทำให้เข็มและกรรไกรเย็บผ้าเย็นเฉียบ กวีสื่อให้เห็นถึงความรักของภรรยาที่มีต่อสามี สิ่งที่หญิงชาวบ้านจะทำได้ก็คือการเย็บเสื้อหนาวเป็นสิ่งของแทนใจส่งไปให้สามีที่ไปรบ เมืองหลินถาว 临洮 หมายถึงสถานที่ตั้งมั่นของกองทัพ ปัจจุบันอยู่ในมณฑลกุ้ยโจว กวีบทนี้แม้จะไม่ได้กล่าวถึงความสูญเสียจากสงครามแต่ยังคงตอกย้ำเรื่องการพลัดพรากจากสิ่งที่รักนั้นเป็นทุกข์ซึ่งเป็นผลพวงของสงครามเช่นกัน

(2) จางหง 张絃 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) หอเศร้า 闺怨 (QTS 100/013)

ปีกลายจากไปนกป่าเริ่มบินกลับ	去年离别雁初归
คืนนี้เย็บเสื้อผ้าจันทิ่งห้อยบินไป	今夜裁缝茧已飞
หมูนี้อันไม่มีข่าวจากผู้รักษาชายแดน	征客近来音信断
มิรู้จะส่งเสื้อกันหนาวไปให้ที่ไหน	不知何处寄寒衣

จางหง เขียนถึงหอเศร้า คือหอร้างที่คนรักจากไป กวีใช้สัตว์สองชนิดคือ เยียน 雁 ในวรรคที่ 1 และ หุย 萤 ในวรรคที่ 2 เยียน 雁 หมายถึง นกป่าหรือห่านป่า เป็นสัตว์ประเภทนก มีคอและปีกยาว มีขาและหางค่อนข้างสั้น ขนสีม่วง มีความสามารถในการบินและการว่ายน้ำ ส่วน หุย 萤 หมายถึง หิ่งห้อย ซึ่งที่ลำตัวมีแสงสว่างในตอนกลางคืน ราวกับกวีต้องการสื่อความว่าเธออาศัยแสงเทียนและแสงหิ่งห้อยขณะเย็บผ้ายามค่ำคืน

วรรคที่ 1 จางหงกล่าวถึงปีกลายยามที่ห่านป่าเริ่มบินกลับมา เป็นเวลาที่สามีต้องจากไป วรรคที่ 2 เธอเย็บเสื้อจันทิ่งห้อยบินจากไป วรรคที่ 3 เธอทนทุกข์เพราะยามนี้ไม่มีข่าวคราวจากชายแดน ไม่รู้ว่าสามีเป็นตายร้ายดีอย่างไร และวรรคสุดท้ายแม้ว่าจะเย็บเสื้อกันหนาวเตรียมไว้ให้ก็ไม่รู้จะส่งไปให้ที่ไหน แสดงให้เห็นถึงความคับแค้นใจของหญิงชาวบ้านทั้งต่อโชคชะตาของตนที่ไม่มีโอกาสได้ปรนนิบัติดูแลสามียามสงครามในฐานะภรรยาที่ดีและความคับแค้นใจที่สงครามนำความพลัดพรากมาสู่ครอบครัวของเธอ

(3) จางจิ่งสู๋ 张仲素 (ค.ศ.769-819) คำนึ่งห่อฤดูใบไม้ร่วง 秋闺思 (QTS 367/020) วรรคที่ 5-8

ฤดูใบไม้ร่วงลมเงียบเมฆหายทั้งคืน	秋天一夜静无云
เสียงห่านป่าเป็นระยะจนฟ้ารุ่ง	断续鸿声到晓闻
ขอลงทวนจะส่งเสื้อกันหนาวไปให้ที่ไหน	欲寄征衣问消息
กองทัพนอกเมืองจวีเหยียนโยกย้ายค่ายอีกแล้ว	居延城外又移军

จางจิ่งซู่ประพันธ์บทกวีที่มีชื่อเสียงไว้หลายบท แต่มีอยู่ 2 บทที่ลือชื่อก็คือ คำหนึ่งห่อ
วสันต์ 春闺思 (QTS 367/010) และบทคำหนึ่งห่อฤดูใบไม้ร่วง 秋闺思 (QTS 367/020) ทั้ง
สองบทต่างก็เป็นบทกวีที่กล่าวถึงการคิดถึงคนรักที่จากไปในฤดูใบไม้ผลิและฤดูใบไม้ร่วง

ในบทนี้เนื่องจากเป็นความคิดถึงในฤดูใบไม้ร่วง กวีเริ่มด้วย วรรณคดี 1 คินฤดูใบไม้
ร่วง ลมเงียบ ไร้เมฆทั้งคืน และวรรณคดี 2 มีเสียงห่านป่าร้องจนฟ้าสว่าง วรรณคดี 3 จึงมาสู่
ประเด็นว่า เสื้อกันหนาวที่เตรียมให้สามีจะส่งไปให้ที่แห่งไหนใด ทั้งนี้เพราะเหตุผลในวรรณคดี 4
ที่ว่า กองทัพนอกเมืองจวีเหยียนโยกย้ายค่ายอีกแล้ว 居延城外又移军 เมืองจวีเหยียน 居延城
ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองตนเองมองโกเลียใน

(4) เจิ่นปิ่น 沈彬 (ค.ศ.864-961) ไว้อาลัยชายชายแดน 吊边人 (QTS 743/019)

เสียงฆาตกรรมสงบเสียงอาลัยศพกลบสมรภูมิ	杀声沈后野风悲
ดวงจันทร์ขึ้นลอยสูงไม่กลับคืนมา	汉月高时望不归
กระดูกขาวแห้งเกลื่อนกลาดบนหญ้าทราย	白骨已枯沙上草
ทางบ้านยังเตรียมส่งเสื้อกันหนาวมาให้อีก	家人犹自寄寒衣

เจิ่นปิ่นใช้คำว่า เตี้ยว 吊 ซึ่งมีความหมายว่า การไว้อาลัยในงานศพ มาตั้งเป็นชื่อ
บทกวีว่า ไว้อาลัยชายชายแดน 吊边人 วรรณคดี 1-3 บอกเหตุการณ์ในสมรภูมิว่าภายหลังจาก
การต่อสู้กัน มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก กระดูกขาวแห้งเกลื่อนกลาดบนหญ้าทราย การใช้
คำว่า ทราย 沙 ในวรรณคดี 3 ทำให้ผู้อ่านทราบว่าเป็นชายแดนที่ทะเลทรายทางตะวันตกของ
จีนและจบลงด้วยวรรณคดี 4 ที่ว่า แม้ทหารจะกลายเป็นกระดูกขาวแห้งอยู่บนทะเลทรายแล้ว
ทางบ้านก็ยังไม่ทราบข่าวคราว ยังเตรียมส่งเสื้อกันหนาวให้อีก

(5) เจิ่นยวี่หลาน 陈玉兰 (ปีเกิดตายไม่ปรากฏ) จดหมายถึงสามี 寄夫 (QTS
799/030)

สามีไปรักษาด่านชายแดนภริยาอยู่เมืองอู่
ลมตะวันตกพัดผ่านภริยาภริยารู้สึกเป็นห่วงสามี
จดหมายลายสือหนึ่งแถวแนวน้ำตาพันสาย
หนาวถึงชายแดนของสามีแล้วมีรู้ว่าเสื้อผ้าถึงหรือยัง

夫戍边关妾在吴
西风吹妾忧夫
一行书信千行泪
寒到君边衣到无

เงินยวี่หลานเป็นกวีสตรีสมัยราชวงศ์ถัง เป็นภริยาของกวีถัง หวางเจี๋ย 王驾 มีบทกวี อยู่ใน ชุมมุกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง 全唐诗 เพียงหนึ่งบทแต่เป็นบทที่มีชื่อเสียงมาก⁶ ในบทกวี จดหมายถึงสามี 寄夫 นี้ เงินยวี่หลานใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่งคือ เชีย 妾 ซึ่งเป็นคำที่สตรีจีน ในสมัยโบราณใช้เรียกตนเองในฐานะภรรยา ในแต่ละวรรค เนื้อความจะแบ่งออกเป็นสองตอน คือ สี่คำแรกบรรจุเนื้อความตอนที่หนึ่ง และ สามคำหลังบรรจุเนื้อความตอนที่สอง ดังนี้

ในวรรคที่ 1 สามีไปรักษาด่านชายแดน...ภริยาอยู่เมืองอู่ 夫戍边关...妾在吴 เมืองอู่ ปัจจุบันอยู่ระหว่างมณฑลเจียงซู กับมณฑลเจ้อเจียง วรรคที่ 2 ลมตะวันตกพัดผ่านภริยา... ภริยารู้สึกเป็นห่วงสามี 西风吹妾...妾忧夫 เมื่อลมตะวันตกพัดผ่านภริยา ควรจะทำให้ภริยารู้สึกหนาวเหน็บแต่กลับทำให้เป็นห่วงสามี วรรคที่ 3 จดหมายลายสือหนึ่งแถว...แนวน้ำตาพันสาย 一行书信...千行泪 วรรคนี้กวีใช้คำว่า หนึ่งแถว 一行 เปรียบเทียบกับ พันสาย 千行 แสดงให้เห็นว่าคำรำพันในจดหมายสั้นแต่ความรู้สึกที่แฝงอยู่ท่วมท้น และวรรคที่ 4 หนาวถึงชายแดนของสามี...เสื้อผ้าถึงหรือยัง 寒到君边...衣到无 กวีใช้น้ำเสียงคำถามซึ่งต่างจากสามวรรคข้างต้น ในจิตใจของภริยาราวกับว่าฤดูหนาวกำลังวิ่งแข่งกับเสื้อกันหนาว ผลของการแข่งขันช่างทำให้เธอกังวลใจอย่างมากว่าฤดูหนาวไปถึงที่ที่สามีอยู่แล้ว เสื้อกันหนาวจะถึงหรือไม่

(6) จางจี 张籍 (ค.ศ.766?-830?) เพลงส่งเสื้อ 寄衣曲 (QTS 382/006)

ปั่นปักถักทอเสื้อผ้าผู้เดียวด้วยลำบากรยากเย็น
เพื่อฝากท่านทูตกลับไปให้คนอยู่พิทักษ์ชายแดน
ฝ่ายราชการก็ส่งเสื้อผ้าไปให้ด้วยเหมือนกัน
แต่คุณค่านั้นอยู่ที่ทำให้สามีด้วยมือภริยา
พ่อแม่หน้าป้าผู้อาวุโสที่ไม่มีลูกหลานปรนนิบัติ
จำต้องเดินทางไปสู่เมืองชายแดนด้วยตัวเอง
ต้องบากบั่นไปดูแลการนุ่งห่มในที่แรก
วามนร่างกายผู้พิทักษ์ชายแดนจะอบอุ่นหรือไม่

织素缝衣独苦辛
远因回使寄征人
官家亦自寄衣去
贵从妾手著君身
高堂姑老无侍子
不得自到边城里
殷勤为看初著时
征夫身上宜不宜

⁶ Han Zhaoqi, *Tangshi xuanzhu jiping* 唐诗选注集评, p. 641.

ในบทกวี จำนวน 8 วรรคของจางจี้บั้นนี้ ทำให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมราชวงศ์ถังเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 7 ได้อย่างดี เริ่มจากวรรคที่ 1 มีสตรีนางหนึ่งนั่งถักทอเสื้อผ้าอยู่คนเดียวอย่างลำบากยากเย็น 织素缝衣独苦辛 วรรคที่ 2 เพื่อฝากท่านทูตกลับไปให้คนอยู่ที่ทักซ์ชายแดน 远因回使寄征人 แสดงว่าทางการก็มีคนไปมาระหว่างชายแดนกับเมือง และสามารถฝากสิ่งของไปให้ทหารชายแดนได้ วรรคที่ 3 ฝ่ายราชการก็ส่งเสื้อผ้าไปให้ด้วยเหมือนกัน 官家亦自寄衣去 แม้ว่าทหารเกณฑ์จะต้องเตรียมเสื้อผ้าไปเอง แต่จากวรรคนี้ทำให้ทราบว่า ทางการก็ให้เสื้อผ้าบ้างเหมือนกัน วรรคที่ 4 เป็นวรรคสำคัญที่กล่าวว่า แต่คุณค่ามันอยู่ที่ทำให้สามีด้วยมือภริยา 贵从妾手著君身 กวีใช้คำว่า มือของภริยา 妾手 และกายของสามี 君身 หมายถึง เสื้อผ้าที่ห่มกายสามีเย็บด้วยมือภริยาของตนเองย่อมมีคุณค่าทางจิตใจมากกว่า

วรรคที่ 5-8 กล่าวถึง บรรดาผู้อาวุโสที่สามีต้องเดินทางไปชายแดน และไม่มีลูกหลานที่อยู่วัยหนุ่มสาว ก็จำเป็นต้องเดินทางไปชายแดนด้วยตนเองเพื่อไปดูว่าเสื้อผ้าที่เตรียมไปให้ นั้นพอที่จะกันหนาวหรือไม่

(7) ไปจิวอี้ 白居易 (ค.ศ.772-846) แค้นห้องหอในคืนหนาว 寒闺怨 (QTS 442/086)

เดือนหนาวเย็นเยือกห้องเงียบเหงา

寒月沉沉洞房静

นอกม่านมุกแวเงาต้นอุ้โถง

真珠帘外梧桐影

น้ำค้างแข็งยามฤดูใบไม้ร่วงฝามีอยู่ได้ก่อน

秋霜欲下手先知

ตัดตัดเย็บเย็บใต้โคมไฟกรรไกรเย็นเยือก

灯底裁缝剪刀冷

ไปจิวอี้พรรณมาถึงสตรีที่นั่งเย็บเสื้อผ้าส่งไปให้สามีที่ชายแดน โดยเริ่มในวรรคที่ 1 บอกสถานที่และอากาศขณะทำงานตัดเย็บว่า เดือนหนาวเย็นเยือกห้องเงียบเหงา 寒月沉沉洞房静 คำว่า ตั้งฝาง 洞房 แปลว่าห้องที่อยู่ส่วนหลังของบ้าน วรรคที่ 2 นอกม่านมุกแวเงาต้นอุ้โถง 真珠帘外梧桐影 ต้นอุ้โถง 梧桐 คือต้นไม้ที่ใบจะร่วงเป็นต้นแรกเมื่อฤดูใบไม้ร่วงมาเยือน ดังนั้นกวีจึงใช้ “ต้นอุ้โถง” เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกการมาเยือนของฤดูใบไม้ร่วง สองวรรคแรกนี้ก็บรรยายถึงบรรยากาศที่เงียบเหงา ภายใต้แสงจันทร์ที่เย็นเยือก ในห้องที่เงียบเหงา คนในม่านยังไม่หลับ วรรคที่ 3 และ 4 ขณะกำลังตัดเย็บ น้ำค้างแข็งในฤดูใบไม้ร่วงทำให้ฝามีอยู่สีทึบ และกรรไกรเย็นเยือก สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าฤดูใบไม้ร่วงมาเยือนแล้ว ต้องรีบตัดเย็บเสื้อกันหนาวส่งไปให้สามีที่อยู่แดนไกล สามีไปเกณฑ์ทหารยังไม่กลับ เสื้อกัน

หนาวยังไม่เสร็จ น้ำค้างแข็งในฤดูใบไม้ร่วงก็กำลังจะมา คิดถึงสามีที่ไม่เพียงแต่ยากจะได้กลับมา แต่ยังต้องทนเหน็บหนาว ใจนเลยจะไม่ทำให้นางจะรู้สึกโกรธแค้น ดังนั้นความหนาวเหน็บบนกรรไกรไม่เพียงถ่ายทอดไปยังมือของเธอ แต่ยังถ่ายทอดไปสู่หัวใจของเธอด้วย สามีต้องลำบากอยู่ภายนอก ตนเองกลับต้องอยู่ในความเงียบเหงาของบ้าน สถานที่ที่เธอเคยมีความสุขยามได้อยู่ร่วมกัน และมีความทุกข์เมื่อต้องลาจาก ความรู้สึกหลากหลายเอ่อล้นในใจเธอ กวีใช้เพียงความเย็นเยือกของกรรไกรในมือเธอนำไปสู่ความรู้สึกที่น่าับประการ

5.3.3 สะใภ้หม้ายในครอบครัวใหม่

กวีนิพนธ์สงครามจีนผลิตวาทกรรมสะใภ้หม้ายในครอบครัวใหม่ โดยการต่อยอดแบบแผนปฏิบัติ การวางตน หน้าที่ความรับผิดชอบของผู้เป็นสะใภ้ในครอบครัวสามีตามขนบกุลสตรีของขงจื้อดังนี้

(1) ตู้ฝู่ 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) แรกสมรสก็ต้องจากกัน 杜甫 新婚别 (QTS 217/034)

ต้นทุ้มชื่อเกาะเกี่ยวหญ้าป่าและต้นปอ	兔丝附蓬麻
เกาะเกี่ยวเคล้าเคลียได้ไม่นาน	引蔓故不长
สาวน้อยแต่งงานกับชายที่ไปรบทัพจับศึก	嫁女与征夫
ใจจะสู้ถูกทิ้งอยู่ริมถนนหนทางได้	不如弃路旁
ในเมื่อวิวาห์มาเป็นภรรยา	结发为妻子
เครื่องนอนหอมคนเดียวมีที่อุ่น	席不暖君床
ราตรีของคืนมวงคลงานก็ต้องจำลาจาก	暮婚晨告别
จำจิตจำใจต้องเร่งรีบ	无乃太匆忙
แม้ว่าสามีไปยังไม่ไกลนัก	君行虽不远
ไปรักษาการณ์ ณ เมืองเหอหยาง	守边赴河阳
แต่ฐานะภรรยาอย่างฉันยังไม่ทันแจ้ง	妾身未分明
แล้วจะเข้าเคราพไหว้พ่อแม่ท่านได้อย่างไร 12	何以拜姑嫜

วรรคที่ 1-12 บทกวีนี้กล่าวถึงฉากการพลัดพรากระหว่างหญิงสาวกับชายหนุ่มที่เพิ่งเข้าประตูวิวาห์ แผงไผ่ด้วยน้ำเสียงเสียดสีการทำศึกสงครามที่เป็นสาเหตุให้คู่รักต้องพลัดพรากจากกัน เมื่อเข้าศึกมาประชิดเมืองชายหนุ่มในหมู่บ้านต้องถูกเกณฑ์ทหาร ชายหนุ่มคนนี้จึงตัดสินใจแต่งงานก่อน แม้การแต่งงานจะเป็นไปตามความต้องการของพ่อแม่แต่ก็เป็นเรื่องสำคัญในชีวิตที่ชายหนุ่มและหญิงสาวต่างปรารถนา

ในวรรคที่ 1 ต้นทูลชื่อเกาะเกี่ยวหญ้าป่าและต้นปอ 兔丝附蓬麻 ต้นทูลชื่อ 兔丝 เป็นชื่อ พืชไม้เลื้อยประเภทเดียวกับเถาวัลย์มักขึ้นตามต้นไม้ กวีเปรียบกับชีวิตของหญิงสาวที่ต้อง ฟังพาสามี ในวรรคที่ 10 สามิต้องไปรักษาการณ์ ณ เมืองเหอหยางหลังแต่งงาน เมืองเหอหยาง 河阳 เป็นเมืองโบราณอยู่ทางตอนเหนือของแม่น้ำฮวงโห เป็นเมืองที่สามีของหญิงสาวไป ประจำการ

เมื่อคราวบิดามารดาเลี้ยงฉันมา 13
 สั่งฉันซุ่มซ่อนตัวไว้ทั้งวันทั้งคืน
 ครั้นเกิดมาเป็นหญิงย่อมมีคู่ครอง
 แต่งไก่จ๋าตามไก่แต่งหมาจ๋าตามหมา
 ณ บัดนี้สามีไปสู่แดนแห่งมรณัง
 มิให้ฉันเศร้าระทมตรมใจใส่ขาดหรือ
 ขอให้สัตย์ปฏิญาณอยากติดตามสามีไป
 อาจกลับทำให้เกิดสถานการณ์ยุ่งยากขึ้น
 อย่ากังวลเกี่ยวกับชีวิตคู่ที่เพิ่งเริ่ม
 จงบากบั่นไปทำการพันธุสูติภคเถอะ
 ตัวฉันภรรยาตามมาอยู่ในค่ายทัพ
 กลัวว่าจะไม่ได้ส่งเสริมจิตใจทหารหาญ 24

父母养我时
 日夜令我藏
 生女有所归
 鸡狗亦得将
 君今往死地
 沈痛迫中肠
 誓欲随君去
 形势反苍黄
 勿为新婚念
 努力事戎行
 妇人在军中
 兵气恐不扬

วรรคที่ 13-24 กวีสื่อให้เห็นชะตาชีวิตที่รันตดของหญิงชาวบ้านจนๆที่พ่อแม่เลี้ยงดู เป็นอย่างดีหวังให้เป็นฝั่งเป็นฝา ไม่เคยพบกับชายใดมาก่อนดังที่ปรากฏในบทกวีว่า เพราะพ่อแม่สั่งฉันซุ่มซ่อนตัวไว้ทั้งวันทั้งคืน 日夜令我藏 เป็นธรรมเนียมของจีนตั้งแต่สมัยโบราณที่ ลูกผู้หญิงต้องรักษานวลสงวนตัว พ่อแม่จะไม่ยอมให้ออกไปพบกับบุคคลทั่วไปให้อยู่แต่ในบ้าน ครั้นแต่งงานมา วรรคที่16 กล่าววว่า แต่งไก่จ๋าตามไก่แต่งหมาจ๋าตามหมา 鸡狗亦得将 หมายถึงเมื่อแต่งงานไปกับผู้ใด ก็ต้องเชื่อฟังผู้นั้น แต่เมื่อแต่งงานมา เครื่องนอนหอมอนเตียง มีทันหม่มอุ่น ก็จำต้องพลัดพรากจากกัน ครั้นจะไปอยู่กับสามีในค่ายทหารก็เกรงจะเป็นภรรยา กวี แสดงให้เห็นถึงความเสียดสละของหญิงชาวบ้านจากประโยคที่ว่า จงบากบั่นไปทำการพันธุสูติภคเถอะ 努力事戎行 ตัวฉันภรรยาตามมาอยู่ในค่ายทัพ 妇人在军中 กลัวว่าจะไม่ได้ส่งเสริมจิตใจทหาร 兵气恐不扬

สำนึกตัวเป็นหญิงครอบครัวยากจน 25
 สะสมนมนานจึงได้เสื้อผ้าอาภรณ์
 เสื้อผ้าเหล่านี้จะไม่นำมานุ่งห่มอีก
 ต่อหน้าสามีจะล้างแป้งไม่แต่งกาย
 ฝ้าแห่งนมองคอยยลนกน้อยบิน
 น้อยใหญ่จะต้องบินไปด้วยกันทั้งคู่
 เรื่องราวขามนุษย์สุดจะแปรปรวน
 หวังว่าเป็นคู่ครองของสามีที่ยืนนาน 32

自嗟贫家女
 久致罗襦裳
 罗襦不复施
 对君洗红妆
 仰视百鸟飞
 大小必双翔
 人事多错迕
 与君永相望

วรรคที่ 25-32 หญิงสาวเจียมตัวว่าเป็นหญิงที่มาจากครอบครัวยากจนรอคอยเป็นเวลานานถึงจะมีเสื้อผ้าที่สวยงาม แต่เมื่อต้องอยู่ห่างไกลสามีจะไม่นำเสื้อผ้าที่สวยงามมาสวมใส่ขอแค่ได้ล้างแป้งผัดหน้าออกมองหน้าสามีเป็นครั้งสุดท้ายก่อนลาจากกัน ครั้นเมื่อมองขึ้นไปบนท้องฟ้าเห็นนกบินมาเป็นคู่ก็ยิ่งสะท้อนใจถึงโชคชะตาที่อาภัพของตน กวีใช้ฉากของชายหนุ่มและหญิงสาวที่พลัดพรากจากกันมาเปรียบเทียบกันชีวิตของนกที่ได้อยู่คู่เคียงกัน สะท้อนให้เห็นอารมณ์สะท้อนใจของหญิงชาวบ้านได้อย่างชัดเจน

(2) ไปจิวอี้ 白居易 (ค.ศ.772-846) รูปสตรีสลักหินริมทางเสฉวน 蜀路石妇 (QTS 424/022)

ณ ริมทางตั้งตระหง่านศิลารูปสตรี 1
 ไม่บันทึกไม่จารึกข้อความ
 เล่าลือว่าเป็นหญิงหมู่บ้านนี้
 เป็นสตรีซึ่งกตัญญูทั้งรู้ศีล 4
 อายุสิบห้าปีแต่งงานกับชาวเมือง
 ครั้นสิบหกปีสามีไปรบทัพจับศึก
 สามีจากไปได้ยี่สิบปีแล้ว
 ภรรยาผู้เปล่าเปลี่ยวเดียวดายยังเฝ้าคอย 8

道傍一石妇
 无记复无铭
 传是此乡女
 为妇孝且贞
 十五嫁邑人
 十六夫征行
 夫行二十载
 妇独守孤营

บทกวีนี้สุดดีหญิงชาวบ้านที่ยึดถือจารีตประเพณีจีนตามหลักขงจื้ออย่างเคร่งครัดคือความเคารพเชื่อฟังบิดามารดาของตน ความซื่อสัตย์ต่อสามี ความกตัญญูต่อบิดามารดาของสามี และการรักษาความบริสุทธิ์ของตนเท่าชีวิต เมื่อกวีเห็นรูปปั้นหินของสตรีผู้นี้ถึงกับพร่ำพรู

ความรู้สึกของตนเองออกมาเป็นบทกวีขนาดยาวสุดคือรูปปั้นหญิงชาวบ้าน ใช้ภาษาที่เรียบง่าย แต่ลึกซึ้งกินใจ

ในวรรคที่ 4 กวีกล่าวถึงคุณธรรมที่สำคัญของการเป็นภรรยา 2 ประการคือความกตัญญู 孝 และการดำรงตนเป็นกุลสตรีที่ดี 贞 ผู้หญิงคนนี้ออกเรือนตั้งแต่อายุยังน้อย การแต่งงานของนางเป็นการแต่งงานที่พ่อแม่จัดหาให้เพราะผู้หญิงจีนในสมัยโบราณไม่มีสิทธิ์เลือกคู่ครองของตนเองได้ หลังจากแต่งงานมาได้แค่เพียงปีเดียวก็จำต้องพลัดพรากจากสามี เพราะสามีถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารและคาดว่าน่าจะเสียชีวิตในสงครามแต่หญิงผู้นี้ก็เฝ้ารอคอยอยู่นานถึง 20 กว่าปี

สามีของนางยังมีบิดามารดา 9	其夫有父母
เจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบายอยู่เรื่อย	老病不安宁
ภรรยาเขาปฏิบัติตามหลักของการเป็นสะใภ้	其妇执妇道
ประเพณีทุกสิ่งทุกอย่างปฏิบัติถึง	一一如礼经
เช้าสายบ่ายค่ำพำนักกินนอน 13	晨昏问起居
เคารพนอบน้อมพร้อมกตัญญู	恭顺发心诚
หยุดยาอาหารบำรุงปรุเอง 1	药饵自调节
ข้าวปลาโอชะรสหวานหอม 16	膳羞必甘馨
สามีออกเดินทางไปแล้วไม่กลับ 17	夫行竟不归
คุณธรรมภรรยา ยิ่งปรากฏชัด 18	妇德转光明

กวีสุดดีคุณธรรมเรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดาของสามีไว้อย่างชัดเจนในวรรคที่ 9-12 ว่าสามีของนางยังมีบิดามารดา 其夫有父母 เจ็บไข้ได้ป่วยไม่สบายอยู่เรื่อย 老病不安宁 ภรรยาเขาปฏิบัติตามหลักของการเป็นสะใภ้ 其妇执妇道 ประเพณีทุกสิ่งทุกอย่างปฏิบัติถึง 一一如礼经 ในวรรคที่ 12 นี้ กวีใช้คำว่า หลี 礼 ซึ่ง หมายถึงจารีต ระเบียบปฏิบัติของคนสถานะต่าง ๆ ในสังคมจีน วรรคที่ 13-16 เช้าสายบ่ายค่ำพำนักกินนอน 晨昏问起居 เคารพนอบน้อมพร้อมกตัญญู 恭顺发心 หยุดยาอาหารบำรุงปรุเอง 药饵自调节 ข้าวปลาโอชะรสหวานหอม 膳羞必甘馨 จะเห็นว่า ในธรรมเนียมจีนโบราณ หญิงที่ออกเรือนไปอยู่บ้านสามีก็ถือได้ว่าเป็นคนของตระกูลสามี แม้สามีตายจากไปก็จะดำรงตนเป็นหม้าย ปรนนิบัติบิดามารดาของสามีไปตลอดชีวิต วรรคที่ 17-18 เมื่อสามีจากไปแล้วไม่กลับ 夫行竟不归 คุณธรรมภรรยา ยิ่งปรากฏชัด 妇德转光明 กวีใช้คำว่า ฟู เตอ 妇德 คือคุณธรรมของการเป็นภรรยาในขนบจารีตของขงจื้อ

คนรุ่นหลังเชิดชูศักดิ์ศรีสตรีดีนาง 19

พากันแกะสลักศิลาเป็นรูปสตรี

ตกแต่งเสื้อผ้าอาภรณ์สง่าผ่าเผย

ยืนตั้งอยู่บนลานนารีกว้างขวาง

เสมือนเข้าเฝ้าเคารพพี่ป้าน้ำอา

ตั้งว่ายินกำไรแก้วแจ้วเสียงหยก

อันว่าสตรีเดี๋ยวนี้ยังเป็นเช่นใด

มีไหม่กว่ากตัญญูเจกเช่นนี้

จะมีอาจสู้ก้อนศิลาบทยอดผาได้ฤ

หรือเพียงจ้องมองชื่อสามีอย่างไรความหมาย 28

后人高其节

刻石像妇形

俨然整衣巾

若立在闺庭

似见舅姑礼

如闻环珮声

至今为妇者

见此孝心生

不比山头石

空有望夫名

วรรคที่ 19 คุณธรรมความดีงามของสตรีผู้นี้เป็นที่แซ่ซ้องสรรเสริญไปทั่วหมู่บ้าน ถึงกับปั้นรูปสตรีดีนาง ดังที่ปรากฏในวรรคที่ 20-23 ว่า พากันแกะสลักศิลาเป็นรูปสตรี 刻石像妇形 ตกแต่งเสื้อผ้าอาภรณ์สง่าผ่าเผย 俨然整衣巾 ยืนตั้งอยู่บนลานนารีกว้างขวาง 若立在闺庭 เสมือนเข้าเฝ้าเคารพพี่ป้าน้ำอา 似见舅姑礼 จะเห็นว่ากวีเชิดชูตัวเอกซึ่งเป็นหญิงชาวบ้านธรรมดาต่างจากบทกวีสมัยโบราณที่ยกย่องเชิดชูกษัตริย์นักรบ วีรบุรุษหรือนักปราชญ์ราชบัณฑิต การปั้นรูปปั้นสตรีถือเป็นการยกย่องให้เกียรติสูงสุดและเป็นการแหวกขนบจารีตดั้งเดิมของจีนในสมัยโบราณตามลัทธิขงจื้อที่เชิดชูบุรุษมากกว่าสตรี ใน 4 วรรคสุดท้ายกวีใช้น้ำเสียงเสียดสีผู้หญิงในสมัยนั้นที่ไม่รักษาขนบธรรมเนียมเรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดาของสามี ดังที่ปรากฏในวรรคที่ 27 และ 28 ว่า จะมีอาจสู้ก้อนศิลาบทยอดผาได้ฤ 不比山头石 หรือเพียงจ้องมองชื่อสามีอย่างไรความหมาย 空有望夫名

จะเห็นว่าบทกวีนี้ ตั้งแต่ต้นจนจบผู้อ่านไม่ทราบว่ามีชื่ออะไร แต่สิ่งที่กวีกล่าวถึงมาตลอดคือคุณงามความดีที่ปรากฏต่อสาธารณชน กวีสื่อให้เห็นว่าชื่อนั้นหาสำคัญไม่ คุณธรรมความดีงามที่สั่งสมไว้ต่างหากที่จะยังยืนอยู่คู่ฟ้าดินสลายดังเช่นรูปปั้นหินของสตรีชาวบ้านไร้นามผู้นี้ กวีผู้ต้องการต่อย้ำแบบแผนของกุลสตรีในขนบขงจื้อซึ่งเป็นอุดมการณ์ครอบคร้วในสังคมจีน

5.3.4 หญิงหม้ายจากภัยสงคราม

(1) ตู้ฝู 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) มอบแต่ชายหนุ่มแซ่อู้อีกครั้ง* 又呈吴郎 (QTS 231/039)

ที่ลานหน้าบ้านหญิงชราเพื่อนบ้านสอยลูกพุทรา	堂前扑枣任西邻
ไม่มีกิน ไม่มีลูก หญิงชราคนนั้น	无食无儿一妇人
เพราะความอดอยากจึงทำเช่นนั้น	不为困穷宁有此
ฉันเป็นห่วงญาติฉันจะไม่เข้าใจ	祇缘恐惧转须亲
เมื่อฉันจากไปเกรงจะมีเรื่อง	即防远客虽多事
ฉันหวังว่าญาติฉันอย่าป้กรั้รอบกันขึ้น	使插疎篱却甚真
ฉันได้บอกญาติว่าเพราะเขาอยากจนอดอยาก	已诉征求贫到骨
เมื่อฉันคิดถึงสงครามป่าเถื่อน น้ำตาไหลนอง ⁷	正思戎马泪盈巾

ช่วงหนึ่งของชีวิตตู้ฝูได้เดินทางเร่ร่อนไปยังเสฉวน ที่นั่นเขาได้อาศัยอยู่ในกระท่อม หลังหนึ่ง ด้านหน้ากระท่อมมีต้นพุทรา หญิงหม้ายคนหนึ่งมักมาเด็ดพุทราที่ต้นพุทรานี้ แต่ตู้ฝูไม่ได้สนใจอะไร ต่อมาเขามอบกระท่อมให้แก่ญาติแซ่อู้อีกครั้ง เมื่อกวีย้ายไป คาดไม่ถึงว่าชายหนุ่ม แซ่อู้อู้นี้พอมาถึงก็สร้างรั้ว ไม้อนุญาตให้หญิงหม้ายเก็บพุทรา หญิงหม้ายจึงไปฟ้องกวี เขาจึงเขียนบทกวีเตือนชายหนุ่มแซ่อู้อีกครั้ง

วรรณกรรมบรรยายว่าหญิงหม้ายมาเก็บพุทรา โดยในวรรคที่ 2 พูดถึงสาเหตุที่เธอต้องทำคือไม่มีอาหารและไร้ลูกหลาน กวีเขียนขึ้นราวกับพูดกับชายแซ่อู้อีกครั้งว่า “สำหรับหญิงที่ยากจนและไม่มีที่พึ่งพึ่งอาศัย พวกเขาจะสามารถให้เธอเก็บพุทราได้ไหม” ในวรรคที่ 3 และ 4 เพราะความอดอยากจึงทำเช่นนั้น 不为困穷宁有此 ฉันเป็นห่วงญาติฉันจะไม่เข้าใจ 祇缘恐惧转须亲 แสดงให้เห็นว่าถ้าไม่ใช่เพราะความยากจนเสียจนไม่มีทางเลือก เธอคงไม่กล้าไปขโมยพุทราของบ้านคนอื่น เพราะช่วงเวลาที่เธอเก็บพุทรานั้นมักเต็มไปด้วยความรู้สึกที่หวาดกลัว ดังนั้นตัวกวีไม่เพียงไม่ไปก้าวก่าย แต่ยังคงแสดงความรู้สึกเป็นมิตรกับเธออีกด้วย ให้เธอได้เก็บพุทรา

* เดิมบทแปลบทกวีนี้ จ่าง แซ่ตั้ง ให้ชื่อตามเนื้อความว่า “หญิงชราสอยลูกพุทรา” ทว่าผู้วิจัยมีความประสงค์จะแปลตามตัวอักษรจึงขออนุญาตใช้ชื่อว่า “มอบแต่ชายหนุ่มแซ่อู้อีกครั้ง”

⁷ จ่าง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, *บทกวีจีน*, หน้า 89.

อย่างสบายใจ สิ่งนี้บ่งบอกตัวตนของกวีว่ารู้สึกเห็นใจและเข้าใจในสภาพของเธอ กวีเล่าเรื่องนี้ มีจุดประสงค์คือเพื่อให้สติแก่ชายแซ่อู่

ในประโยคที่ 5 และ 6 เมื่อฉันจากไปเกรงจะมีเรื่อง 即防远客虽多事 ฉันหวังว่าญาติฉันอย่าบักร์ว่รอบกันขึ้น 便插疏篱却甚真 สองประโยคนี้นี้อาตาท่องกัน แสดงให้เห็นจิตใจที่เป็นห่วงเป็นใย เพราะไม่ต้องการให้ชายหนุ่มห้ามหญิงหม้ายมาเก็บพู่ทรา กวีใช้กลวิธีโน้มน้าวใจด้วยน้ำเสียงที่อ่อนโยนในวรรคที่ 7 ว่า ฉันได้บอกญาติว่าเพราะเขาอยากจนอดอยาก 已诉征求贫到骨 เพราะเกรงว่าถ้าคำพูดตรงเกินไป แข็งเกินไป จะทำให้ชายหนุ่มมีปฏิกิริยาต่อต้าน และจะเป็นการยากที่จะรับคำตักเตือน

บทกวีนี้ให้ความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งนัก กวีอาศัยการฟ้องร้องของหญิงหม้าย ซึ่งให้ข้อมูลเหตุทางสังคมที่ทำให้หญิงหม้ายรวมทั้งประชาชนส่วนใหญ่ในเวลานั้นต้องยากจนข้นแค้น นี้ก็เป็นเพราะสงครามทำให้หญิงหม้ายที่เดิมยากจนอยู่แล้วต้องยากจนลงไปอีก การไปเก็บพู่ทราเพื่อเลี้ยงชีพจึงเป็นการประท้วงชีวิตของหญิงหม้าย

จากเรื่องราวของหญิงหม้ายที่ยากจน จากเรื่องเล็กๆของการเก็บพู่ทรา กวีสามารถเชื่อมโยงไปสู่เหตุการณ์ใหญ่ของประเทศ ถึงกับทำให้น้ำตาไหล ด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักชาติของเขา ความรักในประชาชนของเขา อีกด้านหนึ่งก็เป็นการเตือนสติ แนะนำแก่ชายหนุ่มแซ่อู่ให้เขาได้รู้ว่าภายใต้สภาพอันวุ่นวายของสงคราม ยังมีประชาชนที่ลำบากยากแค้น ไม่ใช่เพียงแต่หญิงหม้ายคนนี้เท่านั้น สถานการณ์สงครามไม่เปลี่ยนแปลง แม้แต่ชีวิตของพวกเขาเราก็ไม่มีหลักประกันใดๆ เช่นกัน ตอนนี้นำเราไม่ใช่เป็นเพราะสงครามจึงต้องมาเป็นผู้อาศัยในที่ห่างไกลหรือในวรรคที่ 6 ที่กล่าวถึงการบักร์ว่ กวีต้องการให้ชายหนุ่มรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้คน

กวีผู้ต้องการชี้ให้ผู้มีอำนาจเห็นถึงความทุกข์ยากของประชาชน โดยเฉพาะชนชั้นล่างที่เป็นสตรีและเป็นหม้าย ลักษณะทั้งสามประการซ้ำเติมความทุกข์เป็นสามเท่า อีกประการการหนึ่งผู้ต้องการสร้างสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อผู้ยากไร้ บทกวีของตู้ฝูบทนี้ ตอกย้ำคุณธรรมด้าน เหริน 仁 ความมีมนุษยธรรมในสังคมจีน

(2) ตู้ฝูวินเฮ้อ 杜荀鹤 (ค.ศ.846-904) แม่หม้ายในป่า 山中寡妇 (QTS 629/043)

ฝัวยตายเพราะเป็นทหารตบตีฝ่ากระท่อมหญ้าแฝก
 เสื้อโปผ้าหยาบผมเผ้าหมอง
 ต้นหม่อนใบหม่อนขาดแคลนหายากยังมาเก็บส่วยหนัก
 นารกร้างก็ยังมาเก็บส่วยตามธรรมเนียม
 บ่อยครั้งต้องเก็บผักป่าและรากไม้มาต้มกิน
 ใช้ขวานฟันฟันแล้วเผาพร้อมใบไม้
 ไม่ว่าในป่าแสนลึก
 ก็หลีกเลี่ยงถูกเกณฑ์ เก็บส่วยไม่พ้น⁸

夫因兵死守蓬茅
 麻苧衣衫鬓发焦
 桑柘废来犹纳税
 田园荒后尚征苗
 时挑野菜和根煮
 旋斫生柴带叶烧
 任是深山更深处
 也应无计避征徭

บทกวีนี้กล่าวถึงโศกชะตาที่น่าเวทนาของหญิงหม้ายบนเขาเป็นการตีแผ่โฉมหน้าของสังคมในเวลานั้น ในช่วงปีสุดท้ายของราชวงศ์ถัง เกิดสงครามอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อนอย่างใหญ่หลวง กวีขึ้นต้นด้วย ฝัวยตายเพราะเป็นทหารตบตีฝ่ากระท่อมหญ้าแฝก 夫因兵死守蓬茅 เพียงแค่ประโยคเริ่มต้นเพียงประโยคเดียวผู้อ่านจะเห็นการเปลี่ยนของชีวิตหญิงหม้ายผู้นี้อย่างชัดเจนว่าสามีของเธอตายเพราะไปรบจึงต้องกลายมาเป็นคนยากจน กวีเขียนให้เห็นสภาพความโศคร้ายของผู้หญิงในสังคมเกษตรกรรมในสมัยที่บ้านเมืองอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด สงครามได้พรากชีวิตของสามีพวกเธอไป บังคับให้ต้องมีชีวิตที่โดดเดี่ยวและยากลำบากเพียงลำพัง ตัวเอกในบทกวีได้หนีขึ้นไปยังบนภูเขา อาศัยอยู่ในกระท่อมกลางป่าลึก ในวรรคที่ 2 เสื้อโปผ้าหยาบผมเผ้าหมอง 麻苧衣衫鬓发焦 กวีแสดงให้เห็นลักษณะของตัวเอกที่เป็นแม่หม้ายที่ยากจนจากเสื้อผ้าที่สวมใส่ซึ่งทำจากผ้าป่าหยาบๆ จอนผมก็เหลือแหว่ง ใบหน้าที่ผอมแห้งซีดเผือด แม่หม้ายคนนี้ยังคงเป็นสาว จอนผมของเธอก็น่าจะยังคงงามอยู่ แต่เพราะความทนทุกข์ทรมานทำให้ผมกลายเป็นแหว่งเหลือ รวากับแก้มห้อง แต่ทว่าสำหรับแม่หม้ายที่นางสงสารคนนี้แล้ว ชนชั้นปกครองก็ไม่เว้นที่จะขูดรีดเธอ

ในวรรคที่ 3 และ 4 ต้นหม่อนใบหม่อนขาดแคลนหายากยังมาเก็บส่วยหนัก 桑柘废来犹纳税 นารกร้างก็ยังมาเก็บส่วยตามธรรมเนียม 田园荒后尚徵苗 แสดงให้เห็นการเก็บภาษีของผู้ปกครอง สงครามทำลายทุกอย่าง ต้นหม่อนจึงตายหมด ที่นาก็รกร้างว่างเปล่า แต่ทางการไม่ได้สนใจว่าประชาชนจะเป็นหรือตาย ก็ยังคงเก็บภาษี การขูดรีดภาษีอย่างโหดร้ายหญิงหม้ายคนนี้จะใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างไร ในวรรคที่ 5 และ 6 บ่อยครั้งต้องเก็บผักป่าและรากไม้มาต้มกิน 时挑野菜 使用ขวานฟันฟันแล้วเผาพร้อมใบไม้ 旋斫生柴 แสดงให้เห็นถึงความลำบากของเธอที่ต้องขูดผักป่า โดยนำมาต้มกินทั้งราก เวลาที่เผาถ่านก็ลำบากมาก เธอต้องเผาฟันพร้อมใบไม้เพราะไม่มีเรียวแรงจะตัดฟันเยี่ยงชายหนุ่ม

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 126.

ตอนทำยกรึกกล้าแสดงให้เห็นความมีตนของประชาชนที่ไม่อาจมีชีวิตได้อย่างสงบสุข แสดงให้เห็นการปลงอนิจจัง ในวรรคที่ 7 และ 8 ไม่ว่าจะในป่าแสนลึก 任是深山更深处 ก็ หลีกเลียงถูกเกณฑ์เก็บส่วยไม่พ้น 也应无计避征徭 แสดงให้เห็นว่า หึงหม้ายสุดที่จะทนต่อการขูดรีดภาษีของทางการจึงหนีเข้าป่าลึกบนเขา ซึ่งมีงูพิษมีสัตว์ร้ายที่ดุคคามมนุษย์อย่างมาก แต่ทว่ากรงเล็บปีศาจของการขูดรีดก็สามารถแทรกเข้าไปทุกที่ แม้ว่าจะหนีไปในป่าแสนลึก ก็ยากที่จะหนีพ้นการขูดรีดภาษีและเกณฑ์แรงงาน บทกวีนี้แสดงให้เห็นความโหดร้ายของชนชั้นผู้ปกครองในสมัยศักดินา ทำให้คนประทับใจเพราะอารมณ์ที่เข้มข้น ไม่ได้อธิบายความรู้สึกตรงๆ แต่ใช้ความรู้สึกในการฟ้องร้องถึงชีวิตของมนุษย์ กวีเขียนชีวิตหึงหม้ายได้ถึงที่สุด ก่อให้เกิดบรรยากาศของโศกนาฏกรรมของชีวิตผู้คนที่แสนลำบาก โดยอธิบายได้อย่างธรรมชาติที่สุด

(3) ผู้ผู้ 杜甫 (ค.ศ. 712 - 770) ยอดพหู 佳人 (QTS 218/005)

มียอดพหูแห่งยุคนางหนึ่ง 1	绝代有佳人
มีชีวิตอยู่ในหุบเขา	幽居在空谷
เล่าว่าตนเป็นธิดาคณดีมีตระกูล	自云良家子
เร่ร่อนมาอาศัยอยู่ในป่า	零落依草木
คิดถึงคราฉางอันแตกอลวน	关中昔丧败
พี่น้องถูกเข่นฆ่าทารุณ	兄弟遭杀戮
ยศถาบรรดาศักดิ์สูงๆ ฤจะคุยได้เต็มปาก	官高何足论
จำต้องทำหน้าที่เก็บศพญาติพี่น้อง 8	不得收骨肉
เรื่องโลกย่อมมีเสื่อมมีพินาศน่าอนาถแท้	世情恶衰歇
สรรพสิ่งวัฏวามดังไฟเทียน 10	万事随转烛

ตัวเอกของบทกวีนี้เป็นผู้หญิงที่ถูกทอดทิ้งในยามเกิดสงคราม สิ่งนี้เป็นภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่โดดเด่นและชัดเจนในวรรณกรรมคลาสสิกของจีน

ในวรรคที่ 1-8 มียอดพหูแห่งยุคนางหนึ่ง 绝代有佳人 มีชีวิตอยู่ในหุบเขา 幽居在空谷 เล่าว่าตนเป็นธิดาคณดีมีตระกูล 自云良家子 เร่ร่อนมาอาศัยอยู่ในป่า 零落依草木 คิดถึงคราฉางอันแตกอลวน 关中昔丧乱 พี่น้องถูกเข่นฆ่าทารุณ 兄弟遭杀戮 ยศถาบรรดาศักดิ์สูงๆ ฤจะคุยได้เต็มปาก 官高何足论 จำต้องทำหน้าที่เก็บศพญาติพี่น้อง 不得收骨肉 กวีได้กล่าวถึงชะตาชีวิตของหญิงสาวที่ผกผัน โดยที่คนงามได้ฟ้องร้องให้สังคมได้รู้ถึงสิ่งที่ตนประสบในชีวิต

หญิงที่เกิดในครอบครัวสูงศักดิ์ มีผู้นับหน้าถือตามากมาย เคยอาศัยอยู่ในบ้านอันใหญ่โต รโหฐาน แต่โชคร้ายที่เกิดมาติดยุคเพราะเกิดในยุคที่มีแต่ความวุ่นวายโกลาหล ถึงพี่น้องจะเป็นขุนนางชั้นสูงแต่ก็ต้องล้มตายไปในสงคราม ยศถาบรรดาศักดิ์ที่เคยมีมาในอดีตบัดนี้ไม่เหลืออะไรอีกแล้ว แม้แต่ถ้ากระดูกของญาติพี่น้องก็ไม่มีที่ให้ฝัง เธอได้แต่ทำหน้าที่เก็บศพ โชคชะตาช่างเลียดเย็นกับเธอจริงๆ

นอกจากนี้สามีที่เจ้าชู้ก็ทอดทิ้งเธออย่างไม่มีเยื่อใยและกลับไปมีผู้หญิงใหม่ ภายใต้อเสียงร่ำไห้ของเธอ ภัยพิบัติของคนในครอบครัวและสังคมทยอยกันมาไม่ขาดสาย ถ้าถามมาหาผู้หญิงที่อ่อนแออย่างเธอ กวีใช้กลวิธีถ่ายทอดอารมณ์ของตัวเอกในบทกวีผ่านการพูดคนเดียว ทั้งเรื่องไม่ว่าจะเป็นประวัติชีวิตในอดีต ความโชคร้ายของชะตากรรม ความเย็นชาของท่าทีและความรู้สึกของคน น้ำเสียงของเธอเต็มไปด้วยความคับแค้นใจต่อความอยุติธรรมที่ได้รับ เธอกล่าวถึงสัจธรรมความเป็นไปของโลกที่ไม่มีสิ่งใดเที่ยงแท้แน่นอนในวรรคที่ 9-10 เรื่องโลกย่อมมีเสื่อมมีพินาศน่าอนาถแท้ 世情恶衰歇 สรรพสิ่งวัฏวามดังไฟเทียน 万事随转烛 กวีเปรียบเทียบสรรพสิ่งในโลกว่ามีเกิดย่อมมีดับ เป็นวัฏจักรเช่นเดียวกับเปลวเทียนที่ดับมอดเหลือเพียงเศษธำถ่าน

คิดไม่ถึงว่าสามีเป็นคนหลายใจ 11

夫婿轻薄儿

หญิงคนใหม่สำคัญราวกับหยก

新人已如玉

แต่งงานอยู่ร่วมกันยังจำได้

合昏尚知时

เป็นคู่เคียงกันตั้งนกยูงเวียนยัง

鸳鸯不独宿

ยิ้มแย้มกับคู่ใหม่ทุกเช้าเย็น

但见新人笑

มิได้นำพากับคู่เก่าคู่แก่ 16

那闻旧人哭

น้ำในร่องเขาใสสะอาด 17

在山泉水清

ไหลออกมาจะขุ่นข้น 18

出山泉水浊

ในวรรคที่ 11-16 คิดไม่ถึงว่าสามีเป็นคนหลายใจ 夫婿轻薄儿 หญิงคนใหม่สำคัญราวกับหยก 新人已如玉 แต่งงานอยู่ร่วมกันยังจำได้ 合昏尚知时 เป็นคู่เคียงกันตั้งนกยูงเวียนยัง 鸳鸯不独宿 ยิ้มแย้มกับคู่ใหม่ทุกเช้าเย็น 但见新人笑 มิได้นำพากับคู่เก่าคู่แก่ 那闻旧人哭 สื่อให้เห็นน้ำเสียงที่ตำหนิฝ่ายชายที่ได้ใหม่ลืมเก่า เป็นเสียงฟ้องร้องของสตรีที่ประจานความประพฤติของบุรุษท่ามกลางวัฒนธรรมที่ถือบุรุษเป็นใหญ่กว่าสตรี กวีใช้ภาพพจน์ยามโพล่พลัดกับนกยูงเวียนยาง 鸳鸯 ที่เล่นน้ำอยู่เป็นคู่สร้างความโศกเศร้าของหญิงที่ถูกสามีทอดทิ้งยามศึกสงคราม

วรรคที่17-18 น้ำในร่องเขาใสสะอาด 在山泉水清 ไหลออกมาจะขุ่นข้น 出山泉水浊 เสมือนบอกความในใจของสตรีที่ยอมรับความเป็นจริงของชีวิต อย่างไรก็ตามตัวเอกก็ไม่ได้ นำความโศกเศร้ามากดดันตนเองจนทำอะไรได้ เธอเป็นหญิงที่ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา ยอมกล้ำกลืนฝืนทน

สาวใช้ไปขายมุกตามา 19

侍婢卖珠回

ตัดเถาว์วัลย์แซมกระท่อมเก่า

牵萝补茅屋

เด็ดดอกไม้ไม่ทัดผม

摘花不插发

ตัดไม้แปกเป็นหอบ ๆ

采柏动盈掬

อากาศหนาวเสื้อผ้าบาง

天寒翠袖薄

ฝั่งไผ่เขียวทั้งเช้าเย็น 24

日暮倚修竹

ในวรรคที่ 19-24 กวีบรรยายให้เห็นสภาพที่เศร้าวิงเวงของสภาพป่าเขาที่ลึกอ้างว่างกระท่อมที่ต้องปะซ่อม หญิงสาวต้องขายเครื่องประดับมุกเพื่อเลี้ยงชีวิต ออกหาลูกสนเพื่อเป็นอาหาร ได้เห็นสภาพอันลำบากยากแค้นของหญิงงาม นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความเงียบเหงาในใจของเธอ ถึงเธอจะต้องลำบากยากแค้นแต่โชคดียังมีคนใช้หญิงที่ขยันขันแข็ง ออกไปขายเครื่องประดับเก่าเพื่อประทังชีวิต ซ่อมแซมกระท่อม หาอาหาร และอยู่ร่วมกันกับหญิงงามในยามตกยาก กวีใช้สัญลักษณ์ของไม้สน 柏 ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคุณลักษณะที่สูงส่งในวัฒนธรรมจีนโดยบอกแบบแฝงนัยแก่ผู้อ่านถึงความทรหดอดทนของหญิงสูงศักดิ์ที่ไม่เคยจับไม้ฝ่าฟัน ต้องทนกับชะตากรรมอันโหดร้ายตั้งต้นสนหรือไผ่เขียวที่ยังคงยืนหยัดอดทนต่อความหนาว ในตอนท้ายกวีใช้น้ำเสียงที่ตรงไปตรงมาเชิดชูจิตใจอันสูงส่งของหญิงสาวที่ไม่ยอมพ่ายแพ้แก่โชคชะตา ให้ความรู้สึกที่สูงส่งต่อภาพลักษณ์ของหญิงงามที่เต็มไปด้วยความทุกข์ระทม

5.4 กลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างวาทกรรมเพศสภาพ

กลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างวาทกรรมเพศสภาพมีความหลากหลายทั้งการใช้ลักษณะแบบฉบับ (stereotype image) การใช้สทบท และกระบวนจินตภาพ ดังนี้

5.4.1 การใช้ภาพลักษณ์แบบฉบับ

การใช้ภาพลักษณ์แบบฉบับ (stereotype image) เป็นการประหยัดความพยายาม (economy of effort) ทั้งฝ่ายผู้ผลิตวาทกรรมและผู้รับสาร ในด้านผู้ผลิตวาทกรรมก็สามารถ

นำเสนออย่างกระชับที่สุดและในเวลาอันน้อยที่สุด ส่วนด้านผู้รับสาร ก็ใช้เวลาและความพยายามน้อยที่สุดในการตีความและทำความเข้าใจ

กวีราชวงศ์ถังใช้กลวิธีทางภาษาโดยให้ภาพลักษณ์แบบฉบับแก่สตรีสูงศักดิ์และสตรีสามัญ ภาพลักษณ์แบบฉบับสำหรับสตรีสูงศักดิ์คือ หวางเจาจวิน ในสมัยราชวงศ์ฮั่นในด้านที่เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายเหอชินของราชสำนัก ภาพลักษณ์แบบฉบับสำหรับสตรีสามัญ ก็คือ กุลสตรีในชนบทของขงจื้อ

(1) ภาพลักษณ์แบบฉบับสำหรับสตรีสูงศักดิ์ : หวางเจาจวิน

ในบทกวีสงครามราชวงศ์ถัง มีการนำชื่อ หวางเจาจวินมาตั้งเป็นชื่อบทกวี เช่น บทกวี จางจวินระทม 昭君怨 (QTS 100/007) ของตงฟางฉิว บทกวี หวางเจาจวิน 王昭君 (QTS 119/037) ของซุยกั้วฝู บทกวี หวางเจาจวิน 王昭君 (QTS 019/051) ของหลี่ไป่ บทกวี หวางเจาจวิน 王昭君 (QTS 019/054) ของไป่จิวอี้ นอกจากการใช้ชื่อจริงแล้ว ยังมีการนำชื่อตำแหน่งของหวางเจาจวินมาเป็นชื่อบทกวีด้วย เช่น ลำนำพระสนมหมิง 明妃曲 (QTS 139/050) ของฉู่กวางซี และ ลำนำพระสนมหมิง 明妃曲 (QTS 019/058) ของหวางเยียน เป็นต้น

การใช้ตำนานหรือวีรกรรมของหวางเจาจวินสมัยราชวงศ์ฮั่น มาเป็นภาพลักษณ์แบบฉบับให้สตรีสูงศักดิ์สมัยราชวงศ์ถัง ก็เพื่อตอกย้ำและปลุกเร้าให้สตรีสูงศักดิ์สมัยราชวงศ์ถัง เสียสละ และอุทิศตนเพื่อชาติ หวางเจาจวินจึงเป็นต้นแบบที่กวีนำมาใช้เพื่อเน้นถึง ความจงรักภักดีที่เหล่าสตรีสูงศักดิ์พึงมีต่อจักรพรรดิ และต่อชาติบ้านเมือง ในขณะเดียวกันก็ปรากฏว่าทกรรมตอบโต้นโยบายเหอชินจำนวนหนึ่ง แต่มีว่าทกรรมตอบโต้จำนวนน้อยนักที่จะวิพากษ์จักรพรรดิที่ทรงเป็น "ผู้ดำเนินนโยบายเหอชิน" ในบทกวีผู้วิจัยพบการวิพากษ์บรรดาขุนนางที่เป็น "ผู้เสนอนโยบายเหอชิน" เป็นส่วนใหญ่

(2) ภาพลักษณ์แบบฉบับสำหรับสตรีสามัญ : กุลสตรีในชนบทขงจื้อ

ภาพลักษณ์แบบฉบับกุลสตรีในชนบทขงจื้อ หรือแนวคิดกุลสตรีในชนบทขงจื้อ เป็นเครื่องมือควบคุมสตรีมาตลอดเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์จีน ว่าทกรรมเพศสภาพในกวีนิพนธ์สงครามมีบทกวีที่กล่าวถึงการเป็นกุลสตรีที่ติงามตามจารีต 礼 ในชนบทขงจื้อ ดังนี้

(2.1) การทำพิธีการระงับญาติฝ่ายสามี ในบทกวี แรกสมรสก็ต้องจากกัน 新婚别 (QTS 217/034) ของตู้ฝู่ “แต่ฐานะภริยาอย่างฉันยังไม่ทันแจ้ง 妾身未分明 แล้วจะเข้าเคารพไหว้พ่อแม่ท่านได้อย่างไร 何以拜姑嫜” เป็นการตอกย้ำจารีตของจีนในเรื่อง การทำพิธีการระงับญาติพ่อแม่ ญาติพี่น้องและการบูชาบรรพบุรุษของฝ่ายสามีสำหรับสตรีที่เพิ่งแต่งงาน มีการกำหนดระยะเวลาและแนวปฏิบัติอย่างละเอียด สตรีที่ดีของสังคมพึงปฏิบัติตามเวลาที่กำหนดด้วย⁹ จึงจะเข้าสู่การเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ในครอบครัวใหม่

(2.2) การเชื่อฟังสามี ในบทกวี แรกสมรสก็ต้องจากกัน 新婚别 (QTS 217/034) ของตู้ฝู่ “ครั้นเกิดมาเป็นหญิงย่อมมีคู่ครอง 生女有所归 แต่งไ้ก่จ้ตามไ้ก่แต่งหมาจ้ตามหมา 鸡狗亦得将” เป็นการตอกย้ำแนวคิด ชายเป็นผู้นำ หญิงเป็นผู้ตาม 男主女从 และแนวคิดเมื่อแต่งงานแล้วผู้หญิงต้องเชื่อฟังสามี 从夫

(2.3) ความจงรักภักดีต่อสามี ในบทกวี รูปสตรีสลักหินริมทางเสฉวน 蜀路石妇 (QTS 424/022) ของไป่จวีอี้ “สามีจากไปได้ 20 ปี แล้ว 夫行二十载 ภรรยาผู้เปล่าเปลี่ยวเดียวดายยังเฝ้าคอย 妇独守孤茕” บทกวีวรรคนี้ตอกย้ำแนวคิดการมีจิตใจมุ่งมั่นภักดีต่อสามี แต่ผู้เดียว ชั่วชีวิตหนึ่งแต่งงานกับชายเพียงคนเดียว แม้ชายตายจากก็ไม่แต่งงานกับผู้อื่นอีก 从一而终

(2.4) คุณธรรมของการเป็นสะใภ้ ในบทกวี รูปสตรีสลักหินริมทางเสฉวน 蜀路石妇 (QTS 424/022) ของไป่จวีอี้ “ภรรยาเขาปฏิบัติตามหลักของการเป็นสะใภ้ 其妇执妇道 ประเพณีทุกสิ่งทุกอย่างปฏิบัติถึง 一一如礼经 เข้าสายปายคำพรั้ถามกินนอน 晨昏问起居 เคารพนอบน้อมพร้อมกตัญญู 恭顺发心诚 หยูกยาอาหารบำรุงปรุ่เอง 药饵自调节 ข้าวปลาโออาหารหวานหอม 膳羞必甘馨” บทกวีนี้ผลิตซ้ำบทบาทหน้าที่ของสตรีเรื่อง การดูแลบิดามารดาของสามี 事舅姑

ภาพลักษณ์แบบฉบับเช่นนี้เป็นการปลูกฝังสตรีจีนให้เห็นว่า การเป็นภรรยาที่ดีนั้นควรจะปฏิบัติเช่นไร นับเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการควบคุมผู้หญิงให้อยู่ในระเบียบวินัยที่ผู้ชายสร้างขึ้น

⁹ Duan Tali, *Tangdai funu diwei yanjiu* 唐代妇女地位研究 (Beijing: Renmin Chubanshe, 2000), p.199.

5.4.2 การใช้สัทพท

ในวาทกรรมเพศสภาพ กวีนำกลวิธีสัทพทมาใช้เมื่อกล่าวถึงผลดีของนโยบายเหอซิน ในลำนําหลังซี 陇西行(QTS 746/054) ของเงินถาวว่า “หลังจากเจ้าหญิงทรงเกียรติอภิเษกแล้ว 自从贵主和亲后 ประเพณีหูครั้งหนึ่งเป็นเหมือนฮั่น 一半胡风似汉家” คำกล่าวนี้มาจากความคิดขงจื้อที่ว่า แมื่อนารยชนจะยังขาดการกลมเกลียว แต่ก็ยังเป็นมนุษย์มิใช่ชนหรือสัตว์ป่า ดังนั้น อารยชนสามารถกลมเกลียวให้เหล่านารยชนมีวัฒนธรรมสูงขึ้นได้ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ หลุนยฺหวี่ เล่มที่ 9 บทที่ 13 ที่ว่า “หากวิญญูชนไปอยู่กับพวกเขา (พวกเขา) ยังจะมีความป่าเถื่อนหลงเหลืออยู่หรือ”¹⁰

5.4.3 การใช้กระบวนจินตภาพ

กระบวนจินตภาพ (imagery) คือ ภาษาที่ถ่ายทอดประสบการณ์ออกมาเป็นภาพหรือการรับรู้ในมโนคติ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นและรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ตามที่กล่าวถึงได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ความรู้สึกและการเคลื่อนไหว ในวาทกรรมเพศสภาพผู้วิจัยพบการใช้กระบวนจินตภาพดังนี้

(1) การให้ภาพที่เกิดจากการมอง

(1.1) “ด้านมืด เมฆเหลือง” ในบทกวี เจ้าหญิงไท่เหออภิเษกกับชนเผ่า 太和公主和蕃 (QTS 301/038) ของหวางเจี้ยน “ด้านมืดเมฆเหลืองกำลังลอยข้ามแม่น้ำ 塞黑云黄欲渡河”

(1.2) “ทรายปลิวว่อน” ในบทกวี ลำนําพระสนมหมิง 明妃曲 (QTS 139/050) ของฉู่กวางซี “เช้าสายบ่ายเย็นเห็นทรายปลิวว่อน 日暮惊沙乱雪飞”

(1.3) “แสงจันทร์ส่องบนพื้นทะเล” ในบทกวี พระจันทร์เหนือภูเขาชายแดน 关山月 (QTS 509/059) ของหลี่ไป่ “แสงฉายแจ้งบนพื้นทะเล 海上清光发”

(1.4) “กรวดทรายปลิวว่อน” ในบทกวี เปลี่ยนทางเดินยาก 变行路难 (QTS 025/069) ของหวางซางหลิง “กรวดทรายฟุ้งทั่วฟ้า 砂砾空飒飒”

¹⁰ สุวรรณ สตาอาพันธ์, หลุนอี่วี่: ขงจื้อสนทนา, หน้า 216.

(2) การให้ความรู้สึกทางประสาทสัมผัส

(2.1) “ลมทรายและหิมะหนา” ในบทกวี เจ้าหญิงไท่เหออภิเษกกับชนเผ่า 太和公主和蕃 (QTS 301/038) ของ หวางเจี้ยน “ลมทรายโบกตาพราหิมะมาเติมซ้ำ 风沙眯眼雪相和”

(2.2) “เสียงดาบและกลองศึก” ในบทกวี เศร้าแสงเทียน 孤烛怨 (QTS 627/036) ของลู่ชิวเหมิง “นั่งคิดไต่ย็นเสียงดาบและกลองศึก 坐想鼓鞞声”

(2.3) “เสียงร่ำไห้” ในบทกวี ไว้อาลัยชายแดน 吊边人 (QTS 743/019) ของ เจิ่นปิ่น “เสียงฆาตกรรมสงบ เสียงอาลัยศพกลบสมรภูมิ 杀声沈后野风悲”

5.4.4 การใช้สัญลักษณ์

สัญลักษณ์ (symbol) คือ คำหรือวลีที่มีความหมายในตัวเองและในเวลาเดียวกันก็มีความหมายถึงสิ่งอื่น ๆ อีกหลายสิ่งนอกเหนือไปจากนั้น กวีถึงใช้สัญลักษณ์เป็นจำนวนจากการศึกษาสัญลักษณ์ในบทกวีสงคราม จะพบรหัสวัฒนธรรม (cultural code) ของสังคมจีนซ่อนตัวอยู่ดังนี้

(1) ต้นหยางหลิว เป็นสัญลักษณ์ของการจากกัน การหวนคำนึง เช่นใน บทกวี นางเศร้า 闺怨 (QTS 143/025) ของหวางซางหลิง “พลันหันเห็นต้นหยางหลิวริมทางเดิน 忽见陌头杨柳色 สำนักผัดสอนสามีไขว่คว้าหาบรรดาศักดิ์ 悔教夫婿觅封侯”

(2) ต้นอุ้โถง เป็นสัญลักษณ์การมาเยือนของฤดูใบไม้ผลิ เช่น ในบทกวี แค้นห้องหอในคืนหนาว 寒闺怨 (QTS 442/086) ของไป่จิวอี้ “เดือนหนาวเย็นเยือกห้องเจียบเหงา 寒月沉沉洞房静 นอกม่านมุกแหวเงาต้นอุ้โถง 真珠帘外梧桐影”

(3) ต้นทุซื่อ เป็นสัญลักษณ์ของการต้องพึ่งพาสามีของสตรีจีน เช่นในบทกวีแรกสมรสที่ต้องจากกัน 新婚别 (QTS 217/034) ของตู้ฝู่ “ต้นทุซื่อเกาะเกี่ยวหญ้าป่าและต้นปอ 兔丝附蓬麻 เกาะเกี่ยวเกล้าเคลียได้ไม่นาน 引蔓故不长”

จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้นำเสนอสงครามในนวนิกรรมเพศสภาพ ทำให้เห็นว่า กวีทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมแบบแฝงเร้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดระเบียบทางเพศสภาพและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสมาชิกต่าง ๆ ในสังคมว่า ใครอยู่ในระดับสูงต่ำอย่างไร ใครมีบทบาทหน้าที่อย่างไร มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ระหว่างเพศชายและเพศหญิง นอกจากนี้ในระหว่างเพศหญิง ยังแบ่งหน้าที่ตามชนชั้นออกเป็นหน้าที่ของสตรีสูงศักดิ์ หน้าที่ของสตรีสามัญชนชั้นเจ้าของที่ดิน และหน้าที่ของสตรีสามัญชนชั้นชาวนายากจน ภาษาในนวนิกรรมเพศสภาพสะท้อนอุดมการณ์บางอย่างที่แฝงอยู่ และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างความหมายของ “ผู้หญิง” ในสังคม อุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลังนวนิกรรมเพศสภาพคือ อุดมการณ์ปีตาธิปไตยซึ่งมีรากฐานยาวนานในสังคมจีน

5.5 อุดมการณ์ปีตาธิปไตย : ภาพลักษณ์แบบฉบับกุลสตรี

สังคมจีนเป็นสังคมที่ยึดถืออุดมการณ์ปีตาธิปไตยอย่างเหนียวแน่นมาเป็นเวลานาน มีการยกย่องเชิดชูเพศชายมากกว่าเพศหญิง แนวคิดดังกล่าวกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดบทบาทของคนในสังคมโดยเฉพาะเพศชายกับเพศหญิงให้มีความแตกต่างกันไปอย่างสิ้นเชิง อุดมการณ์ปีตาธิปไตยที่ทอดตัวอยู่ในนวนิกรรมเพศสภาพได้สืบทอดจริยธรรมต่าง ๆ ที่ก่อตัวมาจากรากฐานของการมองผู้หญิงในฐานะระบบย่อยอันหนึ่งของระบบใหญ่ ซึ่งจะต้องมีหน้าที่ถูกกำหนดมาให้เหมาะสมกับเพศ ในระบบนี้จะกำหนดการแบ่งงานกันทำ และแบ่งความรับผิดชอบตามลักษณะชีววิทยา

จากการวิเคราะห์นวนิกรรมเพศสภาพในกวีนิพนธ์สงครามพบว่า กวีนิพนธ์มีความเกี่ยวพันกับกติกา ขนบ กฎเกณฑ์ แนวปฏิบัติของสังคมอย่างใกล้ชิด กวีนิพนธ์มิได้ทำหน้าที่แค่ให้ภาพแทน แต่ยังทำหน้าที่ตอกย้ำสถาบัน หรือสิ่งที่มีอยู่ เป็นอยู่ให้คงอยู่สืบไป มีการตอกย้ำแนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่กุลสตรีในชนบขงจื้อ โดยใช้กระบวนการสร้างภาพลักษณ์แบบฉบับ เพื่ออบรมบ่มเพาะและขัดเกลาสตรีในกลุ่มสังคมต่าง ๆ ให้มีการประพฤติปฏิบัติตนไปตามการคาดหวังของสังคม เป้าหมายของขบวนการอบรมบ่มเพาะก็เพื่อจะจัดวางสตรีให้มีสถานภาพและบทบาทตามการคาดหวังของสังคม

กระบวนการสร้างภาพลักษณ์แบบฉบับ เป็นการประหยัดความพยายามทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร การใช้ภาพลักษณ์แบบฉบับ ทั้งสำหรับสตรีสูงศักดิ์และสตรีสามัญ ล้วนตอกย้ำความเป็นกุลสตรีในชนบขงจื้อ

แนวคิดสำคัญของกุลสตรีในชนบชงจื่อประกอบด้วย 1) การจัดตำแหน่งแห่งที่ของสตรี และ 2) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสตรี ดังนี้

5.5.1 การจัดตำแหน่งแห่งที่ของสตรี

นับจากสมัยราชวงศ์ฮั่น ลัทธิขงจื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและการเมือง ลัทธิขงจื่อให้ความสำคัญกับจารีต 礼 และหลักจริยธรรม 伦理 ซึ่งจัดคู่ความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็น 5 คู่ ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้ปกครองจึงต้องการให้สังคมมีระเบียบจึงวางแผนจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์โดยนำหลักจริยธรรมของขงจื่อมาใช้เป็นหัวใจในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของผู้คนในสังคม ในบทที่ 5 นี้ ผู้วิจัยเน้นเฉพาะ “พื้นที่ของสตรี” โดยตรง จึงขอ นำแบบแผนพฤติกรรมที่ชนบชงจื่อกำหนดให้สตรีมาศึกษาดูว่า มีความเกี่ยวข้องโยงสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอุดมการณ์ปิตาธิปไตยที่แฝงอยู่ในบทกวีอย่างไร

การจัดตำแหน่งแห่งที่ของสตรีในชนบชงจื่อปรากฏชัดใน ตำราคำสอนสตรีที่ชื่อว่า “บทบัญญัติสตรี 女诫” ของปานจาว 班昭 (ค.ศ.48-112) ปานจาวเป็นสตรีสูงศักดิ์สมัยราชวงศ์ฮั่น นางเป็นบุตรของปานเปียว 班彪 (ค.ศ.3-54) และเป็นน้องสาวของปานกู่ 班固 (ค.ศ.32-92) ปานเปียวและปานกู่สองพ่อลูกเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงสมัยราชวงศ์ฮั่น ปานจาวเกิดในตระกูลปัญญาชน จึงได้รับการศึกษาจากบิดาและพี่ชายในครอบครัวที่มีโอกาสเอื้อต่อการพัฒนาภูมิปัญญา ปานจาวเป็นปรมาจารย์หญิงคนแรกของสำนักลัทธิขงจื่อ เนื้อหาในบทบัญญัติสตรีนี้ แบ่งเนื้อความออกเป็น 7 บรรพ กล่าวคือ

บรรพที่ 1 ว่าด้วยการถ่อมตน อ่อนน้อม 卑弱 กำหนดสถานภาพของหญิงว่าเกิดมาเป็นรองชาย ชายสูงส่ง หญิงต่ำต้อย 男尊女卑 ดังนั้น จึงต้องเชื่อฟังบุคคล 3 คน ในชีวิตคือ ในวัยเยาว์เชื่อฟังบิดา แต่งงานแล้วเชื่อฟังสามี สามีตายเชื่อฟังบุตร

บรรพที่ 2 ว่าด้วย สามี – ภรรยา 夫妇 โดยขยายความว่า การเชื่อฟังทั้ง 3 ในบรรพที่ 1 นั้น การเชื่อฟังสามีสำคัญที่สุด ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ฉัน สามี – ภรรยา เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ 1 ใน 5 คู่ ที่กำหนดไว้ในหลักปรัชญาของสำนักขงจื่อ และความสัมพันธ์คู่นี้มีลักษณะ ชายนำ หญิงตาม 男主女从

บรรพที่ 3 ว่าด้วยการให้เกียรติ สุขุมรอบคอบ 敬慎 ปานจาวนำหลัก ยิน – หยาง ในคัมภีร์อิฉีลักษณะ 易经* มาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ชาย-หญิง ว่า ชายมีลักษณะ แข็งแกร่ง หญิงมีลักษณะอ่อนโยน 男刚女柔 ดังนั้นสตรีจึงต้องให้เกียรติและปรนนิบัติรับใช้สามี ด้วยความสุ่มรอบคอบ

บรรพที่ 4 ว่าด้วยจรรยาของสตรี 妇行 สตรีต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการ คือ เปี่ยมคุณธรรม วาจาดี รูปลักษณะงาม และเก่งกาจงาน

บรรพที่ 5 ว่าด้วย การมีจิตใจมุ่งมั่นภักดี 专心 เน้นว่าสตรีต้องมีจิตใจมุ่งมั่น จงรักภักดี ต่อสามี ชั่วชีวิตหนึ่งแต่งงานกับชายคนเดียว แม้ชายตายจากไปก็ไม่แต่งงานกับผู้อื่นอีก 从一而终

บรรพที่ 6 ว่าด้วยการนอบน้อมอยู่ในโอวาท 曲从 สตรีเมื่อแต่งงานแล้ว จะต้องเชื่อฟัง บิดามารดาของสามี 曲从舅姑

บรรพที่ 7 ว่าด้วยความสมัคสมาน ประองตองกับพี่น้องของสามี 和叔妹 สตรีเมื่อไปอยู่บ้านของสามี จักต้องทำตนให้เข้ากับพี่น้องของสามี เนื่องจากคำชมจากพี่น้องของสามี มีผลต่อความรัก และความสัมพันธ์ที่ราบรื่นของตนกับบิดามารดาของสามี

ตำราคำสอนสตรีของสำนักขงจื้อนี้ นอกจากจะกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของสตรียังทำการจัดลำดับชั้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจให้กับเพศชายและเพศหญิงด้วย

5.5.2 การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสตรี

การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสตรี ปรากฏอย่างละเอียดใน คัมภีร์จิริยวัตรสตรี 女论语 ของพี่น้องหญิง 5 คน แห่งตระกูลซ่ง อาทิ ช่งร่วเซิน 宋若莘 ช่งร่วเจา 宋若昭 แห่งราชวงศ์ถังเขียนเลียนแบบคัมภีร์จิริยวัตร 论语 ของขงจื้อ โดยแบ่งเนื้อความเป็น 10 บท กล่าวคือ 1) สร้างตน 立身 2) เรียนรู้การงาน 学作 3) เรียนรู้จารีต 学礼 4) ตื่นเช้า 早起

* คัมภีร์อิฉีลักษณะ (易经) คือ ตำราว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง สะท้อนแนวคิดทางปรัชญาของจีนโบราณในทัศนะที่ว่า สรรพสิ่งเป็นของคู่ และมีลักษณะตรงข้าม อาทิ มีด – สว่าน ร้อน – เย็น อีกทั้งสรรพสิ่งกำลังเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่มีสิ่งใดในโลกไม่เปลี่ยนแปลง โปรดดู Xia Zhengnong et al., eds., *Ci hai 辞海*, p.1565.

5) ดูแลบิดามารดา 事父母 6) ดูแลบิดามารดาของสามี 事舅姑 7) ปราบนิตินิติสามี 事夫 8) อบรมสั่งสอนบุตรธิดา 训男女 9) สามัคคีปรองดอง 和柔 10) รักษาพรหมจรรย์ 守节

จะเห็นได้ว่า สังคมจีนได้เข้ามากำกับชีวิตสตรีแต่ละคนให้เป็นไปตามครรลองที่สังคมต้องการ นับตั้งแต่การเตรียมสตรีให้มีลักษณะเพียบพร้อม การควบคุมสตรีมิให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง การจัดตำแหน่งแห่งที่ และการกำหนดหน้าที่บทบาทของสตรีจึงเป็นเครื่องมือสำคัญควบคุมสตรีของสังคมจีน คำสอนในปรัชญาสำนักขงจื้อ เป็นแหล่งกำเนิดแนวคิดกุลสตรีที่สำคัญที่สุดของจีน ข้อที่น่าสังเกต แม้ว่าแนวคิดกุลสตรีในชนบทขงจื้อ จะมาจากปรัชญาสำนักขงจื้อ ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่ออกกฎควบคุมคือบุรุษซึ่งอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบและพยายามรักษาสถานะที่ได้เปรียบของตนไว้อย่างเหนียวแน่น ก็ยังมีปัญญาชนสตรีนำมาผลิตซ้ำโดยการพัฒนาและขยายความแนวคิดนี้เพื่อกลับมาควบคุมสตรีด้วยกัน ในบทกวีนิพนธ์สงครามแนวคิดเรื่องกุลสตรีที่ทวีต้งมาใช้มากที่สุด คือ แบบฉบับการเป็นภรรยาที่ดีในอุดมคติของขงจื้อ การกำหนดให้สตรีเป็นภรรยาที่เชื่อฟังสามี และซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามีแต่ผู้เดียว มีผลต่อการรักษาโครงสร้างทางสังคมแบบปิตาธิปไตยให้แข็งแกร่งซึ่งเป็นสิ่งที่ “ผู้ปกครอง” ต้องการว่าทกรรมเพศสภาพในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถึงปฏิบัติการตอกย้ำแนวคิดกุลสตรีในชนบทขงจื้อ ทั้งนี้เพื่อจรรโลงสถาบันครอบครัวจีนให้ดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทที่ 6 นี้ ผู้วิจัยจะแสดงผลสรุป 3 ด้านที่ได้จากการวิจัยกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง ในมิติทางภาษาและมิติทางสังคมซึ่งได้แก่ 6.1) สงครามกับความรุนแรงในสังคมจีนราชวงศ์ถัง 6.2) วาทกรรมและอุดมการณ์ในกวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง และ 6.3) ข้อเสนอแนะในการท้าววิจัยในหัวเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน

6.1 สงครามกับความรุนแรงในสังคมจีนราชวงศ์ถัง

สังคมจีนในสมัยราชวงศ์ถังได้ชื่อว่าเป็นยุคทองแห่งจักรวรรดิจีน แต่เบื้องหลังความรุ่งเรืองของจักรวรรดิถังนี้ เต็มไปด้วยสงครามและความรุนแรง ในหนังสือ “On War” ของคาร์ล ฟอน คลอสวิทซ์ (Karl Von Clausewitz) กล่าวไว้ว่า สงครามมิได้เป็นเรื่องการรบเท่านั้น แต่หมายถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีมาก่อน สงครามมิได้เป็นเรื่องของการใช้กำลังทหารและอาวุธเท่านั้น หากยังรวมถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้คนด้วย¹ สงครามหรือความรุนแรงเป็นวิธีการแบบหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้แก้ไขความขัดแย้ง ความรุนแรงจะดำรงอยู่ได้ด้วยมี ข้ออ้างรองรับ (justification) มาหล่อเลี้ยง กล่าวคือ มีการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรง

ความรุนแรงมี 3 ชนิด ได้แก่ 1) ความรุนแรงทางตรง หรือทางกายภาพ (direct violence / physical violence) หมายถึง ความรุนแรงที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์ 2) ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) คือ ช่องว่างระหว่างศักยภาพของมนุษย์ (potentiality) กับ สิ่งที่เป็นจริง (actuality) หมายถึงอะไรก็ตามที่ส่งเสริม/รักษาความแตกต่างระหว่างศักยภาพของมนุษย์กับสิ่งที่มนุษย์เป็นไปได้จริง และ 3) ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (cultural violence) ซึ่งเป็นสิ่งที่ให้ความชอบธรรมและคำจูนความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้าง² สังคมจีนสมัยราชวงศ์ถัง เป็นสังคมที่มีความรุนแรงครบทั้ง 3 ระดับดังนี้

¹ Karl Von Clausewitz, *War, politics & power* (South Ben, Indiana: Regnery/Gateway, 1962), p.184, อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *สันติวิธี 1 วิถีวัฒนธรรม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2539), หน้า 4.

² ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *อาวุธมีชีวิต: แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2549), หน้า 52-55.

(1) ความรุนแรงทางตรง

ความรุนแรงทางตรงคือ การที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์ ความรุนแรงทางตรงของจักรวรรดิจีนสมัยราชวงศ์ถังคือ การที่จักรวรรดิถังต้องเผชิญกับสงครามกับชนชาติอื่นตามชายแดนมากถึง 192 ครั้งในช่วง 300 ปี และยังมีสงครามกลางเมืองครั้งแล้วครั้งเล่า การสืบราชสมบัติไม่เคยเป็นไปอย่างราบรื่น มีการอ้างอาณัติสวรรค์ เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองอยู่ตลอดเวลา

(2) ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง

ความรุนแรงเชิงโครงสร้างคือ บางสิ่งบางอย่างที่มาส่งเสริมและรักษาความแตกต่างระหว่างศักยภาพของมนุษย์กับสิ่งที่มนุษย์เป็นไปได้จริง ราชวงศ์ถังดำเนินนโยบายใช้สงครามในฐานะล้นนिरภัย (safety valve) เมื่อราชวงศ์ถังขึ้นเป็นมหาอำนาจมีการส่งบรรดาทหารที่ช่วยจักรพรรดิก่อตั้งราชวงศ์ไปดูแลชายแดน อีกทั้งส่งเสริมบรรดาปัญญาชนต่าง ๆ ไปรับราชการยังชายแดน ทางการใช้สงครามทำหน้าที่ประจูดล้นนिरภัย เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดภายในประเทศไม่ให้เกิดกลุ่มบุคคลเหล่านี้มาปฏิวัติล้มล้างราชบัลลังก์ การส่งเสริมให้ปัญญาชนแสวงหาความก้าวหน้าทางราชการด้วยการเป็นทหาร การมีกองทัพที่เข้มแข็งมีอาวุธที่แหลมคมทำให้สังคมมีพันธะกับระบบกองทัพ ระบบอาวุธด้วย พันธะคือการยอมรับภาระต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและผลกระทบของการตัดสินใจใช้ทรัพยากรกับการทำสงคราม การดำเนินนโยบายขยายอาณาเขตของราชวงศ์ถัง ก่อให้เกิดสงครามกับชนชาติอื่น ๆ ตลอดยุคสมัย

การทำสงครามในสมัยราชวงศ์ถัง พัฒนาจากความรุนแรงทางตรงไปสู่ความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ยากจะหยุดได้ ชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีที่อยู่อาศัยพาดผ่านเส้นทางสายไหมจะต้องเตรียมพร้อมที่จะทำสงครามกับชนชาติอื่น ความทุกข์ยากของชนชั้นชาวนาในประเทศถูกซ้ำเติมด้วยการถูกเกณฑ์ไปเป็นทหาร นำมาซึ่งการพังทลายของระบบครอบครัว ช่องว่างระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมจีนขยายมากขึ้น จนในที่สุดเกิดกบฏชาวนาครั้งสำคัญหลายครั้ง ราชสำนักต้องรับมือกับศึกสงครามทั้งภายในและภายนอก สำหรับสตรีนั้นนับเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงเชิงโครงสร้างโดยตรง สงครามส่งเสริมและรักษาความแตกต่างระหว่างศักยภาพของสตรีที่จะดำเนินและพัฒนาชีวิตอย่างปรกติสุข สงครามเป็นเหตุให้สตรีสูงศักดิ์ต้องไปปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายเหอชิน สตรีสามัญต้องบ้านแตกสาแหรกขาดเอาชีวิตรอดไปวัน ๆ

(3) ความรุนแรงทางวัฒนธรรม

ความรุนแรงทางวัฒนธรรมคือ ความคิดความเชื่อในสังคมที่ทำให้ความรุนแรงในสังคมรูปต่าง ๆ กลายเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับได้หรือกระทั่งเห็นเป็นความถูกต้องไปในที่สุด ความรุนแรงทางวัฒนธรรมเป็นพลังที่ให้ความชอบธรรมค่าจุนความรุนแรงทางตรง และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าความรุนแรงทางวัฒนธรรมในสังคมจีน เกิดจากพื้นฐานความคิดเรื่อง การจำแนกหมวดหมู่ / ประเภท และการจัดลำดับชั้นสูงต่ำของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

โดยปรกติแล้วมนุษย์จำเป็นต้องมีการจำแนกสิ่งต่าง ๆ เป็นหมวดหมู่ มนุษย์ต้องรู้ว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไร ใครสัมพันธ์กับใคร หากปราศจากความสามารถในการจำแนกหมวดหมู่ มนุษย์ก็ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ หมวดหมู่มิได้มีอยู่ตามธรรมชาติ เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาก็ต้องมีหมวดหมู่เช่นเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแต่ละสังคมมีพัฒนาการเกี่ยวกับหมวดหมู่ต่างกัน การจำแนกหมวดหมู่เป็นเรื่องยาก ขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์จะเลือกคุณสมบัติใดเป็นเกณฑ์ในการแบ่งหมวดหมู่ จากการวิจัยกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังในมิติทางภาษาและมิติทางสังคมพบว่า ชนชาติอื่นมีกระบวนการจำแนกหมวดหมู่พร้อมทั้งจัดลำดับชั้นสูงต่ำของความสัมพันธ์เชิงอำนาจอยู่ในชุดความคิด 3 ชุด ซึ่งชุดความคิดทั้งสามนี้เป็นความรุนแรงทางวัฒนธรรมในสังคมจีน ดังนี้

(3.1) มายาการแห่งอัตลักษณ์

ชาวจีนมีความคิดว่าชนชาติอื่นมีอัตลักษณ์เฉพาะ เป็นชนชาติที่มีอารยธรรมสูงส่ง และมีภาระหน้าที่สำคัญในการปลดปล่อยชนชาติอื่น ๆ ให้พ้นจากความล้าหลัง ชาวจีนคิดว่าตนเป็น “ศูนย์กลาง” แห่งจักรวาล จนตั้งชื่อตนเองว่า “อาณาจักรกลาง” จีนจำแนกหมวดหมู่ชนชาติต่าง ๆ แล้วจัดลำดับชั้นทางสังคมให้ชนชาติอื่นเป็น “อารยชน” ในขณะที่ชนชาติอื่น ๆ เป็น “คนเถื่อน” การตระหนักถึงอัตลักษณ์ของตนเองทำให้เป็นการง่ายที่จะแบ่งแยกชนชาติของตนออกจากชนชาติอื่น ๆ ชุดความคิดเรื่องมายาการแห่งอัตลักษณ์หรือ การจำแนกเผ่าพันธุ์เทียม (pseudospeciation) ด้วยการ “ลดทอน” ชนชาติอื่นที่ไม่ใช่ชนชาติอันลงไปจากระดับความเป็นมนุษย์ประเภทเดียวกัน เป็นเหตุให้การนำความรุนแรงมาใช้กับชนชาติอื่นไม่ใช่เรื่องยาก

(3.2) ความเที่ยงแห่งนาม

ความเที่ยงแห่งนาม 正名 คือ การสอดคล้องกันของสถานะทางสังคมกับพฤติกรรม แนวคิดทางปรัชญาของลัทธิขงจื้อ มีการจำแนกหมวดหมู่ความสัมพันธ์ของมนุษย์ออกเป็น 5 คู่ และกำหนดบทบาทให้แต่ละคู่สัมพันธ์อย่างเคร่งครัด โดยเชื่อว่าสังคมจะสงบสุขได้ ประชาชนจะต้องปฏิบัติตามความหมายแห่ง “นาม” ที่ตนดำรงอยู่ เช่นหากได้ชื่อว่าเป็นผู้ปกครองก็ต้องดำรงตนให้เหมาะสมกับเป็นผู้ปกครอง เมื่อเป็นขุนนางก็ต้องดำรงตนให้เหมาะสมกับเป็นขุนนาง ความคิดเหล่านี้เป็นการจัดระเบียบมนุษย์โดยไม่รู้ตัว การปฏิบัติตามความหมายแห่ง “นาม” ในความหมายหนึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่อีกความหมายหนึ่งเป็นสิ่งที่ผูกมัดมนุษย์อยู่กับ “นาม” ของตน ในสังคมที่มีชุดความคิดลักษณะนี้ หากผู้ที่มีอำนาจไม่อยู่ในทำนองคลองธรรม ก็จะหาแรงต้านได้ยาก เพราะสังคมได้กำหนดหน้าที่และแบบแผนปฏิบัติของแต่ละบุคคลไว้แล้ว จึงเป็นความรุนแรงทางวัฒนธรรมชนิดหนึ่งที่มีผลต่อโครงสร้างชนชั้นในสังคมจีนโดยตรง

(3.3) ขนบกุลสตรีจีน

การจำแนกหมวดหมู่ตามเพศกายภาพเป็นเรื่องปรกติในทุกสังคม ทว่าในวัฒนธรรมจีนนอกจากมีการจำแนกหมวดหมู่ตามเพศกายภาพแล้ว ยังมีการจัดลำดับชั้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศชายและเพศหญิงเป็นชุด ๆ กล่าวคือ ในแง่สถานภาพ ชายสูงส่งหญิงต่ำต้อย ในแง่พฤติกรรม ชายน่าหญิงตาม ในแง่คุณสมบัติ ชายแข็งแกร่งหญิงอ่อนโยน ยิ่งไปกว่านั้นในตำราคำสอนสตรีต่าง ๆ ยังกำหนดหน้าที่ของสตรีไว้อย่างเคร่งครัด และครอบคลุมทุกสถานะที่ชีวิตสตรีคนหนึ่ง ๆ จะพึงมี

ชุดความคิดของชาวจีนทั้ง 3 ชุดข้างต้นล้วนมีปฏิบัติการทางอำนาจแฝงอยู่ มีการจำแนกหมวดหมู่ และมีการจัดลำดับชั้น มีสูงมีต่ำ มีศูนย์กลางมีชายขอบ สิ่งเหล่านี้นับเป็นความรุนแรงทางวัฒนธรรมที่สร้างความชอบธรรมให้กับความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างในสังคมจีน

6.2 วาทกรรมและอุดมการณ์ในกวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง

งานวิจัยเรื่อง กวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง : การศึกษาเชิงวาทกรรม มีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอการวิเคราะห์กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังโดยนำมิติด้านวัฒนธรรมมาใช้เป็นมุมมองในการศึกษาและเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยเลือกศึกษากวีนิพนธ์ราชวงศ์ถังที่มีเนื้อหา

เกี่ยวกับสงครามในหนังสือ *ชุมนุมกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง 全唐诗* จำนวนทั้งสิ้น 87 บท มีความยาวตั้งแต่ บทละ 4 วรรค ถึง 48 วรรค โดยใช้ฐานวิเคราะห์ทางวาทกรรมศึกษา (Discourse Studies) ซึ่งเชื่อว่า ภาษา วรรณกรรม และสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกจากกันไม่ได้ จากการศึกษาพบว่า กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีที่สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ วาทกรรม และอุดมการณ์ที่บรรจุอยู่ในบทกวี

กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังมีมิติของอำนาจอยู่ 2 ระดับ คือ การเป็นข้อสอบคัดเลือกข้าราชการของจักรวรรดิจีนมายาวนานกว่าพันปี และตัวบทที่นำมาใช้ศึกษาयังนำมาจากหนังสือ *ชุมนุมกวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง* ซึ่งรวบรวมขึ้นโดยพระบรมราชโองการของจักรพรรดิคังซี แห่งราชวงศ์ชิง (ค.ศ.1644-1911) นั้นแสดงว่า กวีนิพนธ์ที่นำมาใช้เป็นตัวบทในการศึกษาวิจัยนี้ ได้ผ่านประเพณีการเลือกสรรมาแล้วถึง 2 ระดับ คือการเป็นข้อสอบคัดเลือกข้าราชการซึ่งจะไปเป็นกลไกของรัฐต่อไปในอนาคต และการรวบรวมขึ้นโดยราชสำนักซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจของสังคม ประเพณีการเลือกสรรมักทำโดยศูนย์กลางอำนาจของสังคม ซึ่งทำการผูกขาดประเพณีในการเลือกที่จะนำอุดมการณ์อะไรมาผสมกับอุดมการณ์อะไรให้กลายเป็นอุดมการณ์หลักของสังคม ทั้งนี้อาจมีผลประโยชน์บางอย่างแอบแฝงอยู่ ผู้วิจัยไม่สนใจความถี่ของวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่งที่ปรากฏ ประเด็นที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญเป็นหลักคือ ความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมและอุดมการณ์

จากการวิเคราะห์ตัวบทผู้วิจัยพบว่า กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ในสังคมจีนอย่างเด่นชัด ทั้งมิติทางชนชาติ ชนชั้น และเพศสภาพ อีกทั้งบทกวียังมีภาคปฏิบัติทางภาษาและวาทกรรม (discursive practice) 3 ชุด ได้แก่ วาทกรรมชนชาติ วาทกรรมชนชั้น และวาทกรรมเพศสภาพ ผู้วิจัยเลือกใช้ทฤษฎี วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ในการถอดรหัส (decoding) อุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในวาทกรรมแต่ละชุด ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงแบ่งการศึกษาเป็น 3 ประเด็น คือ วาทกรรมชนชาติ วาทกรรมชนชั้น และวาทกรรมเพศสภาพในกวีนิพนธ์สงครามจีน

ประเด็นที่หนึ่ง วาทกรรมชนชาติในกวีนิพนธ์สงครามจีนราชวงศ์ถัง กวีนิพนธ์สงครามในฐานะตัวบท ได้ประกอบสร้างวาทกรรมชนชาติขึ้น 2 ชุดคือ วาทกรรมความรักชาติ มาตุภูมิของชนชาติอื่น และวาทกรรมต่อต้านสงคราม วาทกรรมความรักชาติมาตุภูมิ สัมพันธ์กับชนเผ่าเลี้ยงสัตว์ตามชายแดนอย่างใกล้ชิด เพราะถือเป็นคู่ปรปักษ์กัน วาทกรรมความรักชาติมาตุภูมิ เช่น ปราบไหลพลานไม่สำเร็จไม่กลับบ้าน กวาดล้างชงหนุอย่างไม่มีเสียตายชีวิตหรือตำนานวีรบุรุษ ขุนพลและราชทูตแห่งราชวงศ์อื่น วาทกรรมเหล่านี้ปลุกใจให้รักชาติ มีความเสียสละ กล้าหาญ พร้อมพลีชีพเพื่อมาตุภูมิ ในขณะที่เดียวกันฟูโกต์กล่าวว่า ที่ใดมีอำนาจที่นั่นมี

การต่อต้าน (resistance) บทกวียังประกอบสร้างวาทกรรมต่อต้านสงครามขึ้น 2 ชุด คือ ความเห็นใจอารยชน เป็นการก้าวข้ามการแบ่งแยก “พวกเขา” / พวกเรา” และสงครามคือการพลัดพรากและความตาย เช่น ไปแล้วไปลับไม่กลับมา สายเลือดแย่งไหลสายน้ำแยงซี และกระดูกขาวโกลบ้าน เป็นต้น

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการประกอบสร้างวาทกรรมชนชาติ มี 3 กลวิธีได้แก่ การเรียกชื่อกลุ่มชนชาติอื่น การใช้อุปลักษณ์ และการใช้ตำนานวีรบุรุษ การเรียกชื่อกลุ่มชนชาติอื่นนั้น ชนชาติอื่นนำเสนอานิยามของตนเองว่าเป็น”อารยชน” พร้อม ๆ กับให้คำนิยามชนชาติอื่นว่าเป็น”คนเถื่อน” การใช้อุปลักษณ์ จีนใช้อุปลักษณ์ “สุนัขป่า” เมื่อกล่าวถึงคู่สงครามที่เป็นชนต่างเผ่าพันธุ์เพื่อชี้ให้เห็นภัยของสุนัขป่า เพราะสุนัขป่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความโลภความเจ้าเล่ห์ ในขณะที่อุปลักษณ์ “มังกร” ถูกใช้เมื่อกล่าวถึงชนชาติอื่น ทั้งนี้เพราะมังกรเป็นสัญลักษณ์ของการรวมกลุ่ม ชนชาติอื่นจึงใช้มังกรเป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อความว่าตนเป็นผู้นำในการรวมกลุ่ม ในกระบวนการสร้างและผลิตวาทกรรม กวีนิพนธ์สงครามเผยให้เห็นการสร้างอัตลักษณ์ที่มีลักษณะ “ชนชาตินิยม” ของชนชาติอื่น กลยุทธ์ที่นำมาใช้ก็คือ อัตลักษณ์ของชนชาติอื่นเป็นมาตรฐาน อัตลักษณ์ของชนชาติอื่นเป็นความเบี่ยงเบน (deviant) วาทกรรมชนชาตินิยมนี้ได้บรรจุอุดมการณ์สร้างชาติของชนชาติอื่นเหนือแผ่นดินจีน โดยมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ประจำชาติด้วยการสร้างมายาคติพื้นฐานว่าด้วยการกำเนิดของชาติ การตอกย้ำความเจ็บปวดรวดร้าวร่วมกัน และการสร้างชุดความคิดว่า ชาติของตนสูงส่งกว่าเหนือกว่า

ประเด็นที่สอง วาทกรรมชนชั้นในกวีนิพนธ์สงครามจีน โครงสร้างสังคมจีนไม่มีระบบวรรณะแต่มีชนชั้น ซึ่งเป็นการจัดลำดับชั้นตามอาชีพ โดยมีการแบ่งงานกันทำขั้นพื้นฐาน 4 ประเภท คือ ปัญญาชน ชาวนา แรงงานฝีมือ และพ่อค้า การกำหนดคุณค่าตามชั้นในสังคมนี้มีลำดับชั้นที่ไม่เท่าเทียมกัน มีสูงกว่า ต่ำกว่า เหนือกว่า ต่ำกว่า ผู้วิจัยมีความสงสัยที่ไม่มีชนชั้นทหารอยู่ใน 4 ประเภทนี้ ทั้งที่ทหารมีอยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาตั้งแต่แรกเริ่ม ตราบดีที่ความขัดแย้งยังเป็นธรรมชาติของมนุษย์ และสงครามเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่คู่กับมนุษยชาติมาตลอด ผู้วิจัยจึงศึกษาค้นคว้าหาอาชีพทหารหรือทหารอาชีพด้วย และได้คำตอบที่น่าสนใจสามารถโยงความคิดไปสู่การล่มสลายของจักรวรรดิถึงอันยิ่งใหญ่ที่มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของทหารนั่นเอง บทกวีสงครามนี้ประกอบสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชนชั้นขึ้น 2 ชุด คือ วาทกรรมอำนาจรัฐ และวาทกรรมตอบโต้ วาทกรรมอำนาจรัฐ แบ่งออกเป็นวาทกรรมโอรสสวรรค์ และวาทกรรมเฟิงโหว หรือวาทกรรมการสร้างผลงานที่ชายแดน หากจิตวิญญาณแห่งยุคสมัยของสังคมใด อาศัยสงครามเป็นบันไดสู่ความก้าวหน้า สังคมนั้นจะมีความรุนแรงเชิงโครงสร้างและนำไปสู่ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมในที่สุด และจิตวิญญาณแห่งยุคสมัยของจักรวรรดิจีนสมัยราชวงศ์ถัง ก็มีลักษณะเช่นนี้ด้วย จึงมีวาทกรรมตอบโต้ออกมาให้เห็น วาท

กรรมตอบโต้ที่ปรากฏ คือ วากรรมที่วิพากษ์จักรพรรดิและนายพล กับวากรรมความทุกข์ของทหารและชาวบ้าน

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ประกอบสร้างวากรรมชนชั้น มี 6 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้คำแทน การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การอ้างถึง การใช้อธิพจน์ และการใช้สหบท การเลือกใช้คำศัพท์ โดยใช้คำว่า “ฮั่น” และ “จิน” แทนคำว่า “ถัง” เพื่อให้กวีนิพนธ์มีสถานะเป็นวากรรมสมมติอย่างสมบูรณ์ การใช้ตำนานวีรบุรุษในการอ้างถึง เป็นกลวิธีนำเสนอวีรกรรมการสู้รบ และลักษณะอื่น ๆ ที่โดดเด่นของเหล่าแม่ทัพ ภาพลักษณ์วีรบุรุษมีบทบาทสำคัญในการสร้าง “อำนาจ” ให้กับการทำสงคราม เพราะการกล่าวเชิดชูผู้ทำสงครามว่าเป็นบุคคลที่มีความยิ่งใหญ่สมควรได้รับการยกย่อง ย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับว่าการกระทำของบุคคลเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม วากรรมชนชั้นที่ปรากฏในบทกวีบรรจูดมการณ์ราชาธิปไตย ที่ประกอบด้วยโอรสสวรรค์และอาณัติแห่งสวรรค์ เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ อำนาจการปกครอง นอกจากนี้กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังยังทำหน้าที่ตอกย้ำ และผลิตซ้ำระบบการถือวงศ์ตระกูล และหลักจารีตเรื่องความจงรักภักดีกับความกตัญญู เพื่อสร้างความกลมเกลียวให้เกิดขึ้นในสังคม

ประเด็นที่สาม วากรรมเพศสภาพในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง เพศสภาพ (gender) เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถัง ประกอบสร้างวากรรมเพศสภาพขึ้น 3 ชุด สำหรับสตรี 3 ชั้น คือ 1) วากรรมเหอซิน : สตรีสูงศักดิ์ โดยมีวากรรมตอบโต้เป็นวากรรมแสดงความเห็นใจในชะตากรรมของเจ้าหญิง 2) วากรรมส่งเสริมสามีไปสร้างผลงานที่ชายแดน : สตรีสามัญชนชั้นเจ้าของที่ดิน กับวากรรมตอบโต้ และ 3) วากรรมบ้านแตกสาแหรกขาด: สตรีสามัญชนชั้นชาวนายากจน เนื่องจากชนชั้นนี้มีสามียากจนจึงยากที่จะมีความปรารถนาไปหาความก้าวหน้าที่ชายแดนเหมือนดังลูกชายเจ้าของที่ดิน จึงไม่ปรากฏวากรรมส่งเสริมสามีไปสร้างผลงานที่ชายแดน วากรรมบ้านแตกสาแหรกขาดของชนชั้นชาวนายากจนประกอบด้วยวากรรมย่อย 4 ชุด ได้แก่ สามีไปรบคือการพลัดพรากและความตาย เย็บเสื้อผ้าไปชายแดน สะใภ้หม้ายในครอบครัวสามี และแม่หม้ายสามีตายจากภัยสงคราม กลวิธีทางภาษาในการประกอบสร้างวากรรมเพศสภาพมี 4 กลวิธี คือ การใช้ภาพลักษณ์แบบฉบับ การใช้สหบท การใช้กระบวนการจินตภาพ และการใช้สัญลักษณ์

อุดมการณ์ที่ทอดตัวอยู่ในวากรรมเพศสภาพ คือ อุดมการณ์บิดาธิปไตย ที่ทำการผลิตซ้ำและถ่ายทอดจริยธรรมต่าง ๆ ที่ก่อตัวมาจากรากฐานของการมองผู้หญิงในฐานะระบบย่อยอันหนึ่งของระบบใหญ่ ซึ่งจะต้องมีหน้าที่ถูกกำหนดมาให้เหมาะสมกับเพศ ในระบบนี้จึงกำหนดการแบ่งงานกันทำ และแบ่งความรับผิดชอบตามลักษณะชีววิทยา

ตามปรกติแล้ว สตรีจีนไม่ว่าชนชั้นใดจะต้องอยู่ภายใน “พื้นที่ส่วนตัว” แต่ภาวะสงครามนำสตรีสูงศักดิ์เข้าไปสู่ “พื้นที่สาธารณะ” โดยมีบทบาทเป็นเครื่องมือในการเชื่อมสัมพันธ์หน่วยสังคมเข้าด้วยกันผ่านการแต่งงาน เช่น เชื่อมชนชาติต่อชนชาติ เชื่อมเผ่าต่อเผ่าเป็นต้น อันเป็นวิธีการป้องกันหรือแก้ไขความขัดแย้งระหว่างหน่วยสังคมเหล่านั้น ส่วนสตรีสามัญทั้งชนชั้นเจ้าของที่ดิน และชนชั้นชาวนายากจน แม้จะมีบทบาทเศรษฐกิจต่างกันระดับหนึ่ง ทว่าชนชั้นเจ้าของที่ดิน และชนชั้นชาวนายากจนไม่แตกต่างกันนักในด้านบทบาทสังคม ดังนั้นสตรีเหล่านั้นจึงมีชีวิตส่วนใหญ่อยู่ใน “พื้นที่ส่วนตัว” และอยู่ภายใต้กรอบจริยธรรมของสำนักขงจื๊ออย่างเคร่งครัด บทกวีถึงเป็นพื้นที่ของการขัดเกลาทางสังคมให้เห็นว่า สตรีสูงศักดิ์ และสตรีสามัญควรมีบทบาทอย่างไร จึงจะได้ชื่อว่า เป็น “สมาชิก” ที่ดีของสังคม

โดยสรุปผลการวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้กล่าวคือ กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังสะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันทางชนชาติ ชนชั้น และเพศสภาพในสังคมจีน บทกวีเหล่านั้นตอกย้ำรหัสหลายชุดในสังคมจีนโดยการประกอบสร้างวาทกรรมหลักขึ้นมา 3 ชุด ได้แก่ วาทกรรมชนชาติ วาทกรรมชนชั้น และวาทกรรมเพศสภาพ วาทกรรมแต่ละชุดมีทั้งวาทกรรมตอกย้ำความเชื่อเดิม และวาทกรรมตอบโต้อำนาจศูนย์กลาง บทกวีบางบทมีความซับซ้อนผสมผสานทั้งการตอกย้ำวาทกรรมกระแสหลัก ในขณะที่เดียวกันก็ตั้งคำถามหรือให้แง่คิดเพื่อโต้กลับไปในตัวบทเดียวกัน ความซับซ้อนย่อนแย้งของกวีนิพนธ์ในฐานะวาทกรรมเป็นคุณสมบัติสำคัญของกวีนิพนธ์ในการตอกย้ำอำนาจ หรือตอบโต้อำนาจ กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังจึงเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ทางอรรถศาสตร์ สัญลักษณ์และเหตุการณ์ อีกทั้งสัญลักษณ์ยังไม่คงที่ และไม่ตายตัว แต่มีลักษณะสลับไหลแตกตัว จึงสามารถเดินทางผ่านกาลเวลามาได้ทุกยุคทุกสมัย

ผู้วิจัยยังได้คำตอบอีกว่า กวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังซึ่งมีกระบวนการประกอบสร้างโดยวัฒนธรรมของชนชาติฮั่นที่ลดทอนชนต่างเผ่าพันธุ์เป็นเพียงอนารยชน แต่ครั้งราชวงศ์หยวนซึ่งปกครองโดยชนเผ่ามองโกล และราชวงศ์ซ่งซึ่งปกครองโดยชนเผ่าแมนจู รวมระยะเวลายาวนานถึง 457 ปี ก็ยังรักษาและให้คุณค่าอย่างสูงแก่กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถัง ที่เป็นเช่นนี้เพราะชนชาติฮั่นใช้ “วัฒนธรรม” เป็นเกณฑ์ในการจำแนก “อารยชน” กับ “อนารยชน” เมื่อชนเผ่าเหล่านี้ขึ้นเป็นผู้ปกครองแผ่นดินจีนและเข้ารับวัฒนธรรมฮั่น (汉化 sinicization) จึงเท่ากับว่าชนเผ่าเหล่านี้พ้นจากความเป็น “อนารยชน” แล้ว พร้อมกันนั้นก็มีส่วนโดยสมบูรณ์ที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นโอรสสวรรค์หรือจักรพรรดิได้ และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นวาทกรรมทั้ง 3 ชุดในกวีนิพนธ์สงครามราชวงศ์ถังได้ทำการตอกย้ำ ผลิตซ้ำ และสืบทอดอุดมการณ์หลัก 3 อุดมการณ์ที่ธำรงรักษาการดำรงอยู่ของสังคมจีนทั้งด้านความเป็นเอกภาพของชาติ ความชอบธรรมของ

อำนาจการปกครอง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเป็นปึกแผ่นของสังคม ทำให้กวีนิพนธ์ราชวงศ์ถึงได้รับการยกย่องเชิดชูจากผู้มีอำนาจในสังคมมาโดยตลอด

6.3 ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้แนวทางวาทกรรมวิเคราะห์ในการศึกษากวีนิพนธ์ราชวงศ์ถึงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงคราม เป็นการเปิดกว้างให้การศึกษาวรรณคดีก้าวข้ามจากการศึกษาในเชิงสุนทรียศาสตร์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประพันธ์กับตัวบท ไปสู่การมองกวีนิพนธ์ในฐานะถ้อยคำและปฏิบัติการ (poetry as word and act) โดยมุ่งค้นหาความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมที่ปรากฏในบทกวี สิ่งใดที่ถูกกล่าวถึง สิ่งใดที่ถูกปิดกั้นไว้ และเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น การศึกษาวรรณคดีในแง่มุมของหลังสมัยใหม่เป็นการเปิดโอกาสให้มีมุมมองที่หลากหลายขึ้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การศึกษาวรรณกรรมจีนในไทยยังไม่แพร่หลายนัก และที่มีการศึกษาในแนวหลังสมัยใหม่ก็ยิ่งน้อยลงไปอีก ดังนั้นวรรณกรรมจีนจึงเป็น “พื้นที่ที่เปิดกว้าง” สำหรับผู้สนใจให้ได้ค้นคว้าและคิดหาคำตอบอย่างเต็มที่ หัวข้อวิจัยต่างๆที่น่าสนใจและสามารถทำการศึกษาวิจัยได้อย่างลึกซึ้ง มีดังนี้

- (1) การศึกษากวีนิพนธ์จีนเชิงวาทกรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง เช่นวาทกรรมการเมือง วาทกรรมสงครามและสันติภาพ วาทกรรมครอบครัว ผู้สนใจจะต้องคัดข้อมูลตัวบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับด้านนั้น ๆ แล้วดูว่าบทกวีนั้นสร้างวาทกรรมขึ้นมาอย่างไร วาทกรรมเหล่านั้นสัมพันธ์กับอุดมการณ์ใดในสังคมจีน
- (2) การศึกษากวีนิพนธ์จีนเชิงสหบท ผู้สนใจสามารถหารูปแบบสหบทในกวีนิพนธ์ซึ่งจะทำให้เห็นกระบวนการสร้างตัวบท นอกจากนี้ขั้นตอนในการสร้างตัวบทวรรณกรรมของจีนยังนิยมใช้กลวิธีการอ้างถึง กวีนิพนธ์จีนจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีในการศึกษาวิเคราะห์เชิงสหบท
- (3) การศึกษากวีนิพนธ์จีนเชิงอัตลักษณ์ เพื่อค้นหาว่า กวีนิพนธ์จีนประกอบสร้างอัตลักษณ์ชุดต่าง ๆ ในสังคมขึ้นมาอย่างไร เช่น อัตลักษณ์ของขุนนาง อัตลักษณ์ของพ่อค้า อัตลักษณ์ของสตรี เป็นต้น
- (4) การศึกษาวรรณกรรมจีนในทำเนียบอื่น ๆ เช่น เรื่องสั้น นิยาย หรือบทละคร โดยใช้แนวทางวาทกรรม สหบท หรืออัตลักษณ์

แนวทางการศึกษาทั้ง 4 ข้างต้น เป็นแนวทางที่สามารถขยายขอบเขตงานวิจัยออกไปได้อย่างกว้างขวาง อันจะก่อประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมจีนของชาวไทย ยิ่งไปกว่านั้นการศึกษาวรรณกรรมข้ามวัฒนธรรมยังนำไปสู่การขยายกรอบความรู้และการสร้างสรรค์วรรณกรรมในสังคมไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกพร นุ่มทอง. 100 ชุมนางประเสริฐในประวัติศาสตร์จีน. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์, 2547.
- กวี ไพรัชเวทย์. วิวัฒนาการและส่วนประกอบสำคัญของตัวอักษรจีน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จีนสยาม, 2546.
- กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์. ความเป็น "พวกเรา" และ "พวกเขา" ในสังคมไทย: การรายงาน
ข่าวเกี่ยวกับชาวเขาในวาทกรรมหนังสือพิมพ์ไทย. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร
19-20 (มีนาคม 2543) : 16-17.
- กาญจนา แก้วเทพ. การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ : แนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2541.
- กาญจนา แก้วเทพ. ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์, 2544.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับ
สื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2551.
- เขียน ธีระวิทย์. วิวัฒนาการการปกครองจีน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ฉัตรรา ชมะวรรณ. แนวความคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ในวัฒนธรรมศึกษา และการวิเคราะห์
วัฒนธรรมบริโภค. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- จันทิมา เอี่ยมมานนท์. การศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทยตามแนวปฏิพนธ์วิเคราะห์.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2549.
- จ่าง แซ่ตั้ง,ผู้แปล. บทกวีจีน. นครปฐม: สำนักพิมพ์ ลูก-หลานจ่าง แซ่ตั้ง, 2548.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. สันติวิธี วิถีวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2539.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. อาวุธมีชีวิตร: แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2549.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2549.
- ถาวร ลิกขโกศล. วิเคราะห์เทียบร้อยกรองประเภท "กลอน" ของไทยและร้อยกรองประเภท
"ซีอ" ของจีน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2526.
- ทวีป วรดิถก. ประวัติศาสตร์จีน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2538.

- ธีรยุทธ บุญมี. *มิเชล ฟูโกต์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2551.
- นพพร ประชากุล. *ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม1 ว่าด้วยวรรณกรรม*. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2552.
- เบน แอนเดอสัน. *ชุมชนจินตกรรม : บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม*. แปลโดย วีระ สมบูรณ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522.
- ยง อิงคเวทย์ และถาวร สีขโกศล. *ชื่อเพลงแห่งชีวิตของจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศิลปวัฒนธรรม, 2533.
- ราชบัณฑิตยสถาน, *หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาจีนและภาษาฮินดี*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2550.
- หลุยส์ อัลธุแซร์. *อุดมการณ์และกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ*. แปลโดย กาญจนา แก้วเทพ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. *ใฝ่นอกกอ*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2552.
- วิลเลียม ทีโอเดอร์ เดอ บาร์, บรรณาธิการ. *บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน*. 5 เล่ม. แปลจาก Sources of Chinese Tradition โดย จ้านงค์ ทองประเสริฐ. พระนคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2511.
- ศรีัญญา อรุณขจรศักดิ์. *จักรวาลวิทยาและจริยศาสตร์ในปรัชญาสำนักขงจื้อ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, พระราชนิพนธ์แปล. *หยกใสร้ายคำ*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอักษรศาสตร์บัณฑิตรุ่นที่ 41 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- สุภัทร ชัยวัฒน์พันธุ์. *ประวัติวรรณคดีจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2549.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. *วาทกรรม ภาพแทน และอัตลักษณ์*. ใน *เอกสารประกอบการบรรยายทางวิชาการ วรรณคดีศึกษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรม 2*. หน้า 1 – 2. 24 พฤษภาคม 2548 ณ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณ สภาอานันท์. *หลุนอี่ว : ขงจื้อสนทนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- อดุลย์ รัตนมันเกษม. *รากเหง้าเผ่าจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่โพสพ, 2548.
- อัย บุญภัทร, ผู้แปล. *ร้อยบทกวีถัง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2549.

ภาษาอังกฤษ

- Barthes, Roland. Inaugural lecture, college de France. In Susan Sontag (ed.), *A Barthes reader*, pp.457-478. New York: Hill and Wang, 1980.
- Edger, Andrew and Sedgwick, Peter. *Cultural theory: The key thinkers*. New York: Routledge, 2002.

- Hall, Stuart. Foucault: Power, knowledge and discourse. In Margaret Wetherell, Stephanie Taylor and Simeon J. Yates (eds.), *Discourse theory and practice*, pp.72-81. London: The Open University Press, 2005.
- Hartman, Charles. Poetry. In William H. Nienhauser, Jr. (ed.), *The Indiana companion to tradition Chinese literature*, pp. 59-74. Bloomington: Indiana University Press, 1986.
- Hobsbawn, Eric and Ranger, Terrence. *The invention of tradition*. Oxford: Blackwell, 1983.
- Ling, L.M.H. Borders of our minds: Territories, boundaries, and power in the Confucian tradition. In Allen Buchanan and Margaret Moore (eds.), *State, nation and borders : The ethics of making boundaries*, pp.86-100. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Liu, Wuchi and Lo, Irving Yucheng, eds. *Sunflower splendor: Three thousand years of Chinese poetry*. New York: Anchor Press, 1975.
- Schwartz, Benjamin I. *The world of thought in ancient China*. Massachusetts: Harvard University Press, 1985.
- van Dijk, Teun A. *Ideology: A multidisciplinary approach*. London: Sage Publications, 1998.
- van Dijk, Teun A.. Principles of critical discourse analysis. In Margaret Wetherell, Stephanie Taylor and Simeon J. Yates (eds.), *Discourse theory and practice*, pp.300-317. London: The Open University Press, 2005.
- Watson, Burton, tr. and ed. *The Columbia book of Chinese poetry from early times to the thirteenth century*. New York: Columbia University Press, 1984.
- Wright, Arthur F. and Twitchett, Denis, eds. *Perspective on the Tang*. New Haven: Yale University Press, 1973.

ภาษาจีน

- Cai Zhenchu and Long Sumang. *Tangshi songci wenhua jiedu 唐诗宋词文化解读*. Beijing: Beijing Tushuguan Chubanshe, 2004.
- Duan Tali. *Tangdai funu diwei yanjiu 唐代妇女地位研究*. Beijing: Renmin Chubanshe, 2000.
- Feng Youlan. *Zhongguo zhexue jianshi 中国哲学简史*. Translated by Tu Youguang. Beijing: Beijing Daxue Chubanshe, 1994.
- Fu Zhongxia. *Zhongguo junshishi 中国军事史*. Beijing: Jiefangjun Chubanshe, 1985.

- Ge Zhaoguang. *Zhongguo sixiangshi 中国思想史*. 2vols. Shanghai: Fudan Daxue Chubanshe, 2001.
- Han Zhaoqi. *Tangshi xuanzhu jiping 唐诗选注集评*. Beijing: Shangwu Yinshuguan, 2003.
- Huang Jinlin, et al.eds. *Tangshizhongde diangu 唐诗中的典故*. Guangzhou: Guangzhou Chubanshe, 2006
- Lei Haizhong. *Zhongguo de bing 中国的兵*. Beijing: Zhonghua Shuju, 2005.
- Li Chunqing. *Shi yu yishi xingtai 诗与意识形态*. Beijing: Beijing Daxue Chubanshe, 2005.
- Lin Geng. *Tangshi zonglun 唐诗纵论*. Beijing: Qinghua Daxue Chubanshe, 2006.
- Li Zonggui, Hui Jixing and Lai Meiqin. *Rujia wenhua yu zhonghua minzu ningjuli 儒家文化与中华民族凝聚力*. Guangzhou: Guangdong Renmin Chubanshe, 1998.
- Lu Xun. *Lu Xun quanji 鲁迅全集*. vol.1. Beijing: Renmin Wenxue Chubanshe, 1981, p.215.
Cited in Xu Youfu, *Tangdai funu shenghua yu shi 唐代妇女生活与诗*. Beijing: Zhonghua shuju, 2005.
- Pan Baiqi. *Quan tang shi jinghua fenlei jianshang 全唐诗精华分类鉴赏集成*. Nanjing: Hebei University Press, 1989.
- Ren Wenjing. *Tangdai biansaishide wenhua chanshi 唐代边塞诗的文化阐释*. Beijing: Renmin Chubanshe, 2005.
- Shao Shi. *Zhongguo Sui Tang Wudai junshishi 中国隋唐五代军事史*. Beijing: Beijing Renmin Chubanshe, 1995.
- Shi Zhecun. *Tangshi baihua 唐诗白话*. Shanghai: Shanghai Guji Chubanshe, 1987.
- Tang Gaocai, et al. eds. *Tangshi jianshang cidian 唐诗鉴赏辞典*. Shanghai: Shanghai Cishu Chubanshe, 1983.
- Tang Yijie, Zhang Yaonan and Fang Ming, eds. *Zhongguo ruxue wenhua daguan 中国儒学文化大观*. Beijing: Beijing Daxue Chubanshe, 2001.
- Wang Shu. *Tangshi Gushi 唐诗故事* vol.4. Taipei: Guanya Wenhua Shiye Youxian Gongsi, 1989.
- Wu Jingrong, et al. eds. *The Chinese –English dictionary*. Hong Kong: The Commercial Press, 1979.
- Xia Zhengnong, et al. eds. *Ci hai 辞海*. Shanghai: Shanghai Cishu Chubanshe, 1989.
- Xu Youfu. *Tangdai funu shenghua yu shi 唐代妇女生活与诗*. Beijing: Zhonghua shuju, 2005.
- Zhou Xunchu. *Tangshi dachidian 唐诗大辞典*. Nanjing: Fengfeng Chubanshe, 2003.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก. สารบัญบทกวีที่ปรากฏในการวิจัย

(ผู้วิจัยได้จัดเรียบเรียงข้อมูลบทกวีตามลำดับที่ปรากฏในบทที่ 3-5 บทกวีเหล่านี้มีความยาวตั้งแต่ บทละ 4 วรรคถึง บทละ 48 วรรค ข้อมูลในภาคผนวก ก. นี้มีบางบทที่ปรากฏมากกว่าหนึ่งครั้ง เนื่องจากพบว่าบทกวีจีนหลายบท ประกอบสร้างวาทกรรมมากกว่าหนึ่งประเภท)

บทที่ 3		หน้า
001	หวางซางหลิง ลำนำออกศึก	62
002	หลี่ไป๋ เพลงใต้ชายแดน	63
003	หลี่ไป๋ ลำนำออกเดินทางจากประตูเมืองจีเป่ย์	64
004	เฉินถาว ลำนำหลังซี	65
005	หลี่ไป๋ เพลงใต้ชายแดน	66
006	หลี่อ๋าง ลำนำออกศึก	66
007	หวางซางหลิง ออกศึกชายแดน	69
008	เกาจื้อ ลำนำเพลงเยียน	70
009	หลูหลุน ลำนำใต้ชายแดนกับจางผู่เซ่อ	70
010	หวางเหวย ลำนำภูเขาเยียนจื้อ	72
011	ตู้มู่ ได้ยินเสียงขลุ่ยที่ชายแดน	74
012	หลี่ไป๋ ลำนำพระจันทร์เหนือภูเขาชายแดน	75
013	หวางซางหลิง เพลงใต้ชายแดน	77
014	หวางฮ่าน ลำนำเสียงโจว	77
015	เฉาซง ปีฉี่ไฉ่	78
016	ตู้ฝู่ กำสรดที่เงินถาว	79
017	หลี่ไป๋ แนวรบด้านทิศใต้	81
018	ตู้ฝู่ ลำนำรถศึก	83
019	หวางซางหลิง เพลงใต้ชายแดน	83
020	หลี่ฉี ลำนำออกศึกโบราณ	84
021	หวางซางหลิง ลำนำโคงโหว	86
บทที่ 4		
022	เกาจื้อ ลำนำเพลงเยียน	103
023	หวางเหวย ลำนำภูเขาเยียนจื้อ	104
024	หลี่ไป๋ ลำนำออกเดินทางจากประตูเมืองจีเป่ย์	105
025	หยางจย่ง ลำนำออกศึก	106
026	เงินเฉิน ส่งท่านรองหลี่ไป๋กองทัพอีซี	108
027	ตู้ฝู่ หลังออกศึก	108
028	หวางเหวย เสียงส่งท่านผู้ว่าจ้าวไปเมืองใต้โจวในฤดูวสันต์	109
029	หลี่อี้ เพลงใต้ชายแดน	111

030	ตู้ฝู่ ก่อนออกศึก	030	杜甫 前出塞九首	112
031	ตู้ฝู่ ลำนารถศึก	031	杜甫 兵车行	114
032	หลี่ฉี ลำนารถศึกโบราณ	032	李颀 古从军行	116
033	เฉินจื่ออ๋าง ลำนารขึ้นหอยิวโจว	033	陈子昂 登幽州台歌	117
034	หลี่ไป๋ แนวรบด้านทิศใต้	034	李白 战城南	119
035	เฉินจื่ออ๋าง พบเรื่องสะกิดจิตสำนึก	035	陈子昂 感遇诗三十八首	120
036	ตู้มู่ จอดเรือเทียบชายฝั่งแม่น้ำจินหวาย	036	杜牧 泊秦淮	121
037	หลิววาน ลำนารถศึกชายแดน	037	刘湾 出塞曲	122
038	เฉาซง ปีฉีไฮ่	038	曹松 己亥岁二首	123
039	ไป๋จวีอี้ เฒ่าแขนหักแห่งชินเฟิง	039	白居易 新丰折臂翁	124
040	ตู้ฝู่ หลังออกศึก	040	杜甫 后出塞五首	127
041	ตู้ฝู่ เหม่อมมอดูกูโบไม่ผลิ	041	杜甫 春望	127
042	หวางจื่อฮฺวาน เพลงเหลียงโจว	042	王之涣 凉州词二首	128
043	หวางเหวย เพลงเมืองเว่ย	043	王维 渭城曲	129
044	หลี่ไป๋ คิดถึงน้องชายในราตรีข้างขึ้น	044	杜甫 月夜忆舍弟	130
045	จางจี คิดถึงเพื่อนหายไปในสงครามทิเบต	045	张籍 没蕃故人	131
046	หลิวฉางชิ่ง บทว่าด้วยทหารเหนื่อยล้า	046	刘长卿 疲兵篇	132
047	หลูหลุน พบทหารปลดประจำการบาดเจ็บ	047	卢纶 逢病军人	134
048	เฉินเซิน พบทูตเข้าเมืองหลวง	048	岑参 逢入京使	134
049	จ้าวกุ๋ กลับถึงบ้าน	049	赵嘏 到家	135
050	ตู้ฝู่ ได้ข่าวกองทัพหลวงยึดได้มณฑลเหอหนานเหอเป่ย์	050	杜甫 闻官军收河南河北	136
051	ตู้ฝู่ ไร้ครอบครัวร่ำลา	051	杜甫 无家别	137
052	ตู้สฺวินเฮ้อ พบพ่อเฒ่าในบ้านภายหลังบ้านเมืองวุ่นวาย	052	杜荀鹤 乱后逢村叟	141
053	ตู้ฝู่ บทกวีเจิวจิวี่ 3 บท	053	杜甫 三绝句	141
บทที่ 5				
054	เฉินถาว ลำนารถสี่	054	陈陶 陇西行四首	156
055	จางจิ่งซู่ หวางจาวจวิน	055	张仲素 王昭君	157
056	หลี่ซานฝู่ ความในใจเจ้าหญิงไต่จงเว่ย	056	李山甫 代崇徽公主意	160
057	หลี่ซานฝู่ ลายพระหัตถ์เจ้าหญิงจงเว่ยที่ด่านยินตี้	057	李山甫 阴地关崇徽公主手迹	160
058	หลี่จง หวางจาวจวิน	058	李中 王昭君	161
059	ตงฟางฉิว จาวจวินระทม	059	东方虬 昭君怨三首	162
060	หวางเจี้ยน เจ้าหญิงไท่เหอออกภิเษกกับชนเผ่า	060	王建 太和公主和蕃	162
061	เจ้าหญิงอี่เฟิน หลังม่านบังตาในสถานพักม้าเร็ว	061	宜芬公主 虚池驿题屏风	163

062	คู่วางซี ลำนำพระสนมหมิง	062	储光羲 明妃曲	164
063	หวางเยียน ลำนำพระสนมหมิง	063	王偃 明妃曲	164
064	ชุยกั๋วฝู่ หวางจาวจวิน	064	崔国辅 王昭君	165
065	หลี่ไป๋ หวางจาวจวิน	065	李白 王昭君	165
066	หวางฮฺวาน เศร้าสลด	066	王涣 惆怅诗	166
067	ไป๋จิวอี้ หวางจาวจวิน	067	白居易 王昭君二首	166
068	หลี่ผิน เจ้าหญิงไท่เหอกลับวัง	068	李频 太和公主还宫	167
069	ตู้ฝู่ ข่าวเตือนฉุกเงิน	069	杜甫 警急	168
070	ตู้ฝู่ เพลงในจิตคิดเรื่องโบราณ	070	杜甫 咏怀古迹	168
071	หวางซางหลิง เปลี่ยนทางเดินยาก	071	王昌龄 变行路难	170
072	หวางซางหลิง นางเศร้า	072	王昌龄 闺怨	171
073	หลี่ผิน ความแค้นในห้องหอ	073	李频 春闺怨	172
074	ลู่ชิวเหมิง เศร้าแสงเทียน	074	陆龟蒙 孤烛怨	173
075	เฉินจื่อเหลียง ส่งคนรักจากไป	075	陈子良 送别	174
076	เวินถิงจวิน หยางหลิว	076	温庭筠 杨柳八首	174
077	จินซางชฺวี วสันต์รันทศ	077	金昌绪 春怨	175
078	ลิ่งหู่ฉู่ สายน้ำแห่งความคิดถึง	078	令狐楚 相思河	176
079	หลี่ตฺวาน ไต้ยีนหญิงร้องไห้จากร้านในหุบเขา	079	李端 宿石涧店闻妇人哭	176
080	จางจี ภรรยาครวญหาสามีผู้ออกทัพจับศึก	080	张籍 征妇怨	177
081	ไต้ชู่หลุน หอนางเศร้า	081	戴叔伦 闺怨	178
082	กู่เฟยสยง พระจันทร์เหนือภูเขาชายแดน	082	顾非熊 关山月	178
083	จางจิ่งสฺวี่ คำนึ่งหอดูไปไม้ร่วง	083	张仲素 春闺思	179
084	เฉินถาว ลำนำหลังซี	084	陈陶 陇西行	179
085	หลี่ไป๋ บทเพลงฤดูหนาว	085	李白 子夜吴歌。冬歌	180
086	จางหง หอเศร้า	086	张紘 闺怨	181
087	จางจิ่งสฺวี่ คำนึ่งหอดูไปไม้ร่วง	087	张仲素 秋闺思	181
088	เฉินปิ่น ไว้อาลัยชายชายแดน	088	沈彬 吊边人	182
089	เฉินยฺวีหลาน จดหมายถึงสามี	089	陈玉兰 寄夫	182
090	จางจี เพลงส่งเสื้อ	090	张籍 寄衣曲	183
091	ไป๋จิวอี้ แค้นห้องหอในคืนหนาว	091	白居易 寒闺怨	184
092	ตู้ฝู่ แรกสมรสก็ต้องจากกัน	092	杜甫 新婚别	185
093	ไป๋จิวอี้ รูปสตรีสลักหินริมทางเสฉวน	093	白居易 蜀路石妇	187
094	ตู้ฝู่ มอบแต่ชายหนุ่มแซ่ฮู่อีกครั้ง	094	杜甫 又呈吴郎	190
095	ตู้สฺวินเฮ้อ แม่หม้ายในป่า	095	杜荀鹤 山中寡妇	191
096	ตู้ฝู่ ยอดพรู	096	杜甫 佳人	193

ภาคผนวก ข.
แผนที่ราชวงศ์ถัง (ค.ศ.618-907)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางพัชนี ตั้งยี่นง เกิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2501 สำเร็จการศึกษาปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เกียรตินิยมอันดับสอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2523 หลังจากนั้นเดินทางไปศึกษาต่อด้าน Modern Chinese ที่ Beijing Language and Culture University เมื่อปี พ.ศ.2524 และด้าน Chinese Language and Literature ที่ Peking University ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ในปี พ.ศ.2525 ต่อมาสำเร็จการศึกษาปริญญาโท สาขาภาษาและวรรณคดีจีนจาก University of Wisconsin – Madison ประเทศสหรัฐอเมริกา ปีการศึกษา 2530 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีพ.ศ. 2548 ปัจจุบันรับราชการอยู่ที่สาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย